

סוגיא דקטניות

שיעורו של הרה"ג ר' יחיאל גולדהבר שליט"א

מפעל בשבתך בביתך

ימי הפסח תש"פ

סוגיא של הדגנים המחמיצים ושאינם מחמיצים

מס' פסחים דף לה ע"א ובראשונים

חידוש במהר"ם חלאווה וריטב"א

מגדל עוז על הרמב"ם פ"ה ה"א מהל' חמץ ומצה

חומרת הקטניות

סמ"ק מצוה רכג

רבנו מנוח על הרמב"ם שם

ראיות הפרי חדש וביאור הגר"א האם חל עליהם גם איסור הנאה

תרומת הדשן סי' קיג

רמ"א או"ח סי' תנג

תערובת קטניות

תרומת הדשן

רמ"א ונו"כ

בליעת קטניות בכלים

פרי חדש

זרע אמת ח"ג סי' מח

קטניות קלויות ואפויות

רמ"א

שו"ע הרב סעי' ה

שו"ת רב פעלים ח"ג סי' ל

קטניות טריות ולחות

ברכי יוסף סי' תנ"ג סעי' ב

מרחשת סי' ג

שמן קטניות

שו"ת באר יצחק יא

מהרש"ם ח"א סי' קפג

אורח משפט סי' קיב

הגדרת מיני קטניות

מור וקציעה סי' תנג

שו"ת ביית שערים סי' רטו

אגרות משה או"ח ח"ג סי' סג

מנחת יצחק ח"ג סי' קלח

[illegible]

גמרא אלא מעלה. עין
משנה למלך פ"ג הלכה י'
מהלכות פסולי המוקדשין:

א רש"י ד"ה חייבת
בחלה וכו' אורז נמי לחם
הוא. ז"ל קרמית נמי
לחם הוא!:

א "רבנן" ליתא בכי
 וכ"ה נכון, ובדפדפי
 דעבוד רחמנא (ד"ס):
ב נדצי"ל פשם תודה
 ונזיר: **ג** צ"ל דאורז
 ודוחז (רש"ש): **ד** צ"ל
 ואע"ג דבבב"ה לחס
 כתיב (באה"מ): **ה** צ"ל
 דתנן (באה"מ): **ו** עי
 הגרע"ב ובעל"ה
 (ב"ש):

[illegible]

הא חיותן צכלי ואסמכוה רבנן
דאין זריעה לתרומה ואסורין
ה צקדשים אפילו מדאורייתא:
ה היא כגון זב וזבה ויולדת:

אלא מעלה הכא נמי
 אשי אף און נמי תנינ
 במעשר ^ב הערוב ש
 בתרומה אין בקדשים
 אלא ^א מעלה ה"נ מעל
 נמי תניא ^א והבשר
 ולבונה עצים ^א
 מעלה הכא נמי ^א
 דברים שאדם יוצא
 בחמים בשעורים בכוס
 שועל ויוצאין בדמאי ו
 תרומתו ובמעשר שני
 בחלה ובתרומה אבל
 ראשון שלא נמלה תר
 והקדש שלא נפרד חק

עֲשָׂאן לְעִצְמוֹן אֵין
בְּשׁוֹק יִצְחָן כְּהֵן; גַּב
חִטִּין שִׁבּוּלֹת שׁוּעַל
שׁוּעַל שְׁבִלֵי תַעֲלָה
בֶּן לָקֶשׁ וּכֵן תֵּנָה דֵּב
קָרָא ^כ לֹא תֹאכַל עֲלֵיו
חִימוֹן אֲדָם יִצְאָ כְּהֵן
לִידֵי סִדְרוֹן מִתְּנִיתִן
עַל חִימוֹנֵי כֶרֶת ^כ דֵּר
לְהַחֲמִין אִיבִיעִיָּה לְהוּ
הוּי חֲמִין גְּמוּר לֹא הוּי
הוּא וְחִיבִין עַל חִימוֹנֵי
יִוְחָנָן בֶּן גּוּרִי אֹמֵר
מֵאִי שִׁנְיִתָּא אֲמַר רַב
בַּר חֲנָה אֲמַר רִישׁ לְ
חִימוֹנֵי כֶרֶת יִתִּיב רַב
בַּר אֲבִין וְיִתִּיב רַב אִזִּי
לְרֵב פֶּפֶא מֵאִי טַעְמָא
דְּכֻרִים שְׂאֲדָם יִצְאָ בִּי
וְאֵין אֲדָם יִצְאָ בִּי דִידֵי
כֶרֶת אִיבִיעִיָּה רַב הוֹנֵנָה
הוּא עֲנִישׁ כֶּרֶת וְאֵם
אֲדָם יִצְאָ דִּי חֻבְתּוֹ
אֲבִין אֲמַר לְהוּ ^כ דֵּר

תעשה אותם חוק ממונה על
 י ממי: שקרוב לחיובין. אלמ
 בשוגג אין מצא קרן: קרובות
 ת צפרק רצי שמעל (דף ע"ה):
 עמי אשרמיל"א ונמצאת צפרוק
 ומיין כלקמן: מביה עשרה.
 וחה. דשטנפרי"ר בלע"ז שמחמ

פין עם הכל חוק מן המועין [מנחות ע.].
 מה [פ.].

[illegible]

בוסמין מין חיטין שיכולת שונה וישפון מין שעורין. רש"י פירש לענין דאין תורמין ממין על שאין ממין ור"י אומר בצמחנות בפרק ר' ישמעאל (דף ע"ג.) מוכח שהדיא דצרייתא לענין חלה ויחית^ה י"ט מקשין דתני במסכת חלה (פ"ד מ"ג) החיטה אינה מטערת

כל חור מן הכוסותין והשערין
 עס הכל חור מן החיטין
 כוסמתן צדי שערין שפיר
 זומרין ר"י כוסמתן מין חיטין
 חן מין חיטין וכל סען מין
 שיעול שועל ושיפון מין
 ולא מין חטין והא דתנא^א
 בריה המסכת חמשה דברים
 בתלה החיטין והשערין
 מין חיטין שועל ושיפון וה
 יושין בתלה ומטטרין זה עס
 מר ר' דמשי בירושלמי^ב כל
 וכל צבול פ' צבול ע"ה
 ואחא נעשה עיסה צפי ע"ה
 קן נשו ונתחברו יחד ההם
 אלא מטטרין כולם אלא כמו
 שין צבול שכל הקמחא
 יחד ועשו מהן עיסה קמחא
 ומטטרין דחשיין כולם כאח^ג :
 ומי

א שיפון ד'ישראל שיבולת
מולי' אמר רבי שמעון
אליעזר בן יעקב אמר
מצות דברים הבאים לידי
אין באין לידי חימוץ אלא
אורח מין דגן הוא וחיבין
אורח דרוחן מפני שקרוב
או דילמא קרוב להחמוץ
תנן בן גורי אורח מין דגן
תו בפסח וכן ה' היה רבי
זית אמר אביי שיציתא
ב' כלניתא אמר רבה בר
בון ודבש אין חיבין על
יהושע קמיה דרב אידי
הוא בריה דרב יהושע
א תאכל עליו חמץ [וגו']
חימוצו כרת והא תואיל
ה אין חיבין על חימוצה
ה המחזו וגמעו דא חמץ
תו בפסח והא הכא דאם
איתער בהו רב אידי בן
שום דהוו להו מי פירות
ומי

חת קוטה ופשיטא דדומן^א לא
אשום מנא: חמין גמור^ב לא הוי.
אין הוי ואע"ג דחלת^א לחם כתיב
מסקורין יי"ל^א בלע"ז עגול הוא
דלא נתן זה מיס: אין חייבין
עו. אשום לחם דמין דגן קאי
דלא דרך אכילה קאכיל ליה:

דמרי

בגל בחולין (רלא) [אן סטראן דערביי
נעמט מ'סעיאן און ערשט (בשעס) 6
אויכל בתורה (3) אמא בעי הערע שפס
עצמם ובערונת בעי קרילי טומאה ואל
יחזיקו בפסח בטהורם ובעוריהם 6
מגן לן ופטשטין [לרין] מהאי קרע אל
אלא עדין יחזיקו אותם חרות ואלא
אלא ליד סרחון 6 אה אהכלם עדין
קורב להחמין. שטעטא שחמין דוא אלו
אמא: בחול רשע לוקש עשה גילושטה
ואורבוי: עשה מלחמה פ' מההחול
לרין: בחפס כדון שחמין כפס סחמא
ק' אל יחזינו כרת. ושני' אל חמא
שפס חסות: לעיל דל ע"פ דל (דן וק).
עדין אה סחמא עשה כה קורב

וּפִירֵשׁ וּמָה הֵיאֵל הַחֲרוּמָה מֵעֵשֶׂר מִן הַמַּטֵּה
[ה:]: אִם עֲלִיךָ אָמַר קִרְאָה לְדִי שְׁלֹא
רֹמָה הַמּוֹטֶלֶת צוּ יִתֵּן [בִּיצֵה יג:]: אֲפִילוּ תִרְ

קבו א מיי ס"ה מהל
 מעשר שני ה' ד'
 סמג לאון סד':
 קבו ב מיי ס"ו מהל'
 תרומות סלה ב סמג
 לאון רמ':
 קדג ג מיי ס"ז מהל'
 חזקוני מונח סלה
 ח:
 קבו ד מיי ס"ח מהל'
 מומ' הל' א ופ"א
 סלה ב סמג לאון עט'
 טו"ש א"ח קמ' חג סעף
 א:
 קבו ה מיי ס"ט מהל'
 סמג טו"ש א"ח ופ"א
 ב טו"ש א"ח ופ"א
 סמג סעף א:
 קבו ו מיי ס"י מהל'
 מומ' הל' א ופ"א
 סלה ב סמג לאון עט'
 טו"ש א"ח קמ' חג סעף
 א:
 סמג סעף א:

(א) וְהַבֶּשֶׂר אֲשֶׁר יֵבֶעַ
בְּכָל מָמָא לֹא יֵאכֹל
בְּאֵשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַבֶּשֶׂר כָּל
מִהוּר יֵאכֹל בְּשָׂר:

(ב) לא תאכל עליו חמץ
שבעת ימים תאכל
עליו מצות לחם עני כי
בחפזו יצאת מארץ
מצרים למען תזכר את
יום יצאתך מארץ
מצרים כל ימי חייך:

[illegible]

ונתן אלמא (עיקרן)
[דעקורין] מן המעין הן
ותלוש'י ניהו. והדר קרי
להו מים חיים אל כלי
אלמא מחוברים ניהו
אלא מעלה עשו בהן
דאע"ג דהן בכלי והן
ייקרא יא' אך מעין ובור

אין הנה מעלה. אל שמי
אין טהור הוא אל מעלה.
מעלה שמי הוא נמי מעלה
אין אבל אורו ודוחן אם
ל עליו חמץ שבעת ימים
אין להחמיץ ואלא תאכלם
חשובה מצה. ואוקימנא
במהרה מדקתי וחייבין
קושמן ודבש אין חייבין
במשקה וגמעו אם חמץ
נא מתורת לחם והוא חמץ
ההוא מצה עשירה אלא
משן רבט נחלא דגיי' אחר

ופי' נשוק, שעשה ככרות מכל מין לעצמו אלא שהכל⁵²⁷ מצרפן שנושכות זו בזו⁵²⁸.

הני אין אורו ודוחן לא וכו' עד יצאו אלו שאין באין לידי חימוץ. יש פי' ⁵²⁹ דה"ק, שאינם באין לידי חימוץ גמור להתחייב עליה כרת, אלא לידי נוקשה, ואיכא עליהו איסור דרבנן מחמץ⁵³⁰. אבל מצינו מנהג פשוט בכל ספרד שאוכלין בפסח אורז מבושל, וסומכין בזה על דברי הגאונים שאמרו שאין מחמיצין כלל. וכדאמרינן⁵³¹, שאין באין אלא לידי סירחון, ולא קאמר שהן נוקשה. וכן משמע מהא דגרסינן בנוסחא דוקני⁵³² מתני' דלא כר' יוחנן וכו' עד ר' יוחנן אוסר באורז וכו', ומדקאמרינן ר' יוחנן אוסר, ש"מ דמתני' שרי לגמרי. וכן הלכה⁵³³. ומ"מ צריך להזהר מאד, שהרי נמצא עם האורז ממין הכוסמין תמיד, ואם נשאר שם אפי' גרגר אחת, נמצא שנאסר הכל בבשולו במה שהוא, ולכן צריך לבדוק אותו פעם אחר פעם בעיון גדול, דהא לאו איחזוקי איסורא הוא⁵³⁴, כיון דמלתא דשכיחא טובא. והרבה מן החסידים נמנעו מלאכול מהם בפסח מבושלים,

חטיטין וגשמיטת ברובה ע"י המעתיק, והמילים כאן כו' הוא מתוך הדברים. והכונה לירושלמי שהובא בראשון⁵²⁷ כאן שבבילול מצטרפים כל המינים לחלה, ובנישוק, אין מצטרפים]. ⁵²⁷ צ"ל : שהסל. ⁵²⁸ מדברי רבינו משמע דבעי נשיכה לצירוף סל. ועי' רשב"א פסקי חלה שער ב' וסמ"ג עשין קמא ור"ש תלה ב, ד שדעתם דצירוף סל א"צ נגיעה. ועי' שו"ע יו"ד סי' שכה. ⁵²⁹ כן הבין המ"ע בדעת הראב"ד בהשגות ה' חו"מ ה, א. ושם שרבותינו הצרפתים נהגו בו איסור. ⁵³⁰ נצ"ל : איסור חמץ מדרבנן. ⁵³¹ כאן לה, א. ⁵³² כאן לה, א. וכ"ה לפנינו. ⁵³³ וכ"ה ברמב"ם ה' חו"מ שם, מ"מ, רא"ש סי' י"ב וכ"מ דעת הר"ח והרי"ף. ⁵³⁴ דאחזוקי אסורא לא מחזקינן. ⁵³⁵ פי', דמחלף במעשה קדירה דחמץ. וכ"ה בהגה' ר"פ לסמ"ק סי' רכ"ב (הו"ד במרדכי סי' תקפח) שנהגו לאסור מחשש חילוף במעשה קדירה דחמץ. ושם שר' ברוך ור"ש מאוירא לא אכלו. ור"י מפרס אכל. וטעמים נוספים לאסור עי' במאירי (שקליפת האורז דומה לקליפת החיטין ויהיה לבו נוקפו), מהר"ם חלאה בדעת האשכנזים ובר' מנוח שם. ⁵³⁶ עי' רש"י ד"ה שיצניא, ובאוצה"ג. ⁵³⁷ וכ"ה בראשונים, וגם רמב"ם ורי"ף לא פסקוהו. ⁵³⁸ לפנינו נוסף : משום דהוי כו'. ⁵³⁹ לפנינו : להו. ⁵⁴⁰ וכן דעת הראב"ד בהשגות שם ה, ב ובמהר"ם חלאה בשמו ובס' יראים סי' גב. וברמב"ם שם גי'

מפני ערבובים שעושה עמהם⁵³⁵. גם לזה להרי"ט ז"ל.

קרמית. היא אותה שקורין גיאוליה. כן פי' המפרשי⁵³⁶. וכתב הרי"ט, דאף בזו אין הלכה כר"י בן נורי דקאמר מין דגן הוי⁵³⁷.

דרדקי היינו טעמא דריש לקיש⁵³⁸ דהוי ליה⁵³⁹ מי פירות, ומי פירות אין מחמיצין. יש שפי'⁵⁴⁰, אין מחמיצין חמץ גמור, אבל נוקשה הוי. וזה דעת רש"י כמו שכתב⁵⁴¹ על ההיא דאין לשין את העיסה דלקמן. ובתוס'⁵⁴² הקשו על פירש"י. וכתבו בשם רת"ם ז"ל⁵⁴³, דהא דאמרינן דמי פירות אין מחמיצין, היינו בלא תערובת מים דאין מחמיצין כלל, אבל ע"י תערובת מים מחמיצין נוקשה. והיינו ברייתא דלקמן⁵⁴⁴. ודעת הרמב"ן ז"ל⁵⁴⁵ דע"י מים חמץ גמור הוי, ובלא מים אין מחמיצין כלל, שכך כחן של פירות. וכתב הרי"ט ז"ל, דהני מי פירות דאמרינן לאו דווקא, דהא אמרינן לקמן⁵⁴⁶ דחלבא חשיב מי פירות, ואע"ג דהוי של בעלי חיים⁵⁴⁷. וכתב בשם רבו הרא"ה ז"ל, שכל המשקים בכלל מי פירות להקל ולהחמיר⁵⁴⁸, חוץ מן המים ותולדות המים. והם

שונות (הביאם בכלבו). וברשב"א ח"א סי' סד כ' שדעת הרמב"ם למסקנה להחמיר דהוי נוקשה ועי' הערה 359 וכן נוטה בתוס' מנחות ג', ב ד"ה אין. ⁵⁴¹ לקמן לו, א ד"ה אין לשין. ⁵⁴² לה, ב ד"ה אין ובתוס' שאנץ ותור"פ. ועי' מש"כ לישב במכתם ומאירי. ⁵⁴³ בתרד"ה ומי, תוס' מנחות שם, רא"ש, עיטור ה' מצה ומרור. ⁵⁴⁴ לו, א אין לשין עיסה בפסח בשמן כו' ואם לש תשרף מיד. ⁵⁴⁵ נצ"ל : רמב"ם. ועי' הערה 540. וגי' רבינו בו שמתיר באכילה. וכ"מ שיטת הגאונים. עי' ריצ"ג ח"ב עמ' צד, שו"ת הגאונים שע"ת סי' ק, רפט. ובמ"מ בשם הגאונים. ועי' שו"ת רשב"א ח"א סי' שלג. וברא"ש כ' בדעת הרי"ף שאף מ"פ עם מים אין מחמיצין בלישה, אלא כשמששה אותם. וכ"נ דעת ר' אפרים תלמידו בעיטור שם. ושיטת ר"ש מאוירא בשם ריב"א (הו"ד בתור"פ) שבששהיה מרובה אף מ"פ לבד מחמיצין. וכ"ה בדעת ירושלמי בתוס' מנחות שם, רא"ש, הגהמ"י שם אות א'. ועי' בתור"פ בשם ר' יחיאל מפרס שדחה הראיה מירושלמי. ⁵⁴⁶ לו, א. ⁵⁴⁷ וכ"ה במרדכי סי' תקצ, הגה' ר"פ לסמ"ק סי' רכב. [ועי' במאור שהתיר חלב אף בתערובת מים, אבל נתלקו עליו שם הראב"ד, רמב"ן במלחמות, מאירי, ר"ן ומהר"ם חלאה] ועי' בכלבו בשם ראב"ד ור"י שמי פירות הוא בדוקא, והיוצא מן החי אינו בכלל מי פירות. ⁵⁴⁸ עי' הערה 361. ועי' מרדכי תקצא, הגהמ"י ה' חו"מ ה, ב ואו"ז סי' רנו שדבש בכלל

ז"ל [כתב] כלשון ראשון. והיה דמסכת מנחות לא קשיא דהתם ע"י מים היא שכבר היא עיסה וכיון שיש בה מים כל שלא משמרה ודאי מחמצת. ואי קשיא לך א"כ היכי קרי ליה חמץ נוקשה דהא לקמן בפרק אלו עוברין חשיב כותח הבבלי ושכר המדי וחומץ האדומי חמץ דגן גמור ע"י תערובות והיכי דמי אי בלא מים מי פירות אין מחמיצין כלל ואי ע"י מים חמץ נוקשה הוא דהוי ולא חמץ גמור. התם שאני דקודם שיתנו השעורין לתוכן שורין אותם במים ומחמיצים קודם עירוב וכמו שפירש"י ז"ל. והכי איתא בירושלמי התם וכולהו ע"י מים. והא דאמר ר"ל אין חייבין על חימוצה כרת דמשמע לכאורה כרת הוא דליכא הא איסורא דחמץ נוקשה איכא אפשר דע"י מים הוא.

ע"ב

כיון דאי בעי מפקר להו נכסי והוי עני וחזי ליה. וא"ת למה לי מפקר לנכסיה לימא מפקר ליה לדמאי דהא קיימ"ל דהפקר פטור מן המעשר הא ליתא דה"מ בשהפקירו מתחלתו שלא בא לכלל חיוב אבל האי כיון דאחיי' אחייב.

לא צריכה בשהקדימו בשבלין ונטלה ממנו תרומת מעשר ולא נטלה ממנו תרומה גדולה. אם תדקדק בזה מה יגיע ממנו לישראל תמצא שאינו מרויח ואינו מפסיד אם מקדים תרומה גדולה או מעשר הגע עצמך שיש לישראל ק' סאין ונחשוב הסאה י"ב קבין והקב י"ב מדות קטנות כדי שיעלו לנו לחשבון שלם נמצא זה אם מקדים תרומה כדינה נותן שני סאין לכהן ומן התשעים תשע סאין ללוה הרי י"א סאין. ומן השמנה נעשם קבין עולין צ"ו מן הצ' ט' קבין מן הה' חצי קב והקב הנשאר נעשהו י"ב מדות קטנות מן הי' א' מן הב' חומש א'. נמצא שנותן בין הכל י"א סאין ט' קבין וחצי מדה אחת וחומש. ואם מפריש מעשר תחלה נותן עשר סאין ללוה. נשארו תשעים נותן מחמשים אחת לכהן מהארבעים נעשם קבין עולין ת"פ קבין מת' ח' ומנ' א' הרי ט' קבין נשארו ל' מכ"ה חצי קב והה' נעשם מדות עולין ס' מנ' א' מ' חומש הרי לך י"א סאין ט' קבין וחצי מדה וחומש אבל ההפרש שיש בזה הוא בין הלוה והכהן שאם הקדים מעשר הלוי מרויח ואם הקדים תרומה הכהן מרויח. כיצד אם הקדים תרומה מגיע לחלק הלוי תשע סאין תשעת קבין ומחצה מדה וחומש נותן מהן לכהן י"א קבין וחצי ושלוש מדות ועשירית מדה ועשירית חומש. נשארו לחלקו שמונת סאין ועשרה קבין פחות שתי מדות בקרוב. ואם מפריש תחלה מעשר ראשון הגיע לחלק הלוי עשר סאין נותן לכהן אחת נשארו לו תשע סאין נמצא מרויח שני קבין ושתי מדות בקרוב מעט והכהן מפסיד כנגדו. סימן לדבר נמצאת אומר שני כתובין מכחישין זה את זה והכתוב השלישי מכריע ביניהם.

והכהנים בחלה ובתרומה. דנאכלין בכל מושבותיהן ואע"ג דאין נאכלין בבית הקברות מ"מ הא נאכלין בכל דירות.

דהתם במסכת מנחות קתני החטין והשעורין מצטרפין זה עם זה וחייבים בחלה ומיייתי עלה בגמרא תנא כוסמין (מן) [מין] חטים. וא"ת א"כ קרא משמע דכוסמין דוקא מין חטין הן ולא מין שעורין ואילו התם במסכת חלה תנן השעורין מצטרפין עם הכל חוץ מן החטין. א"ל דאין ה"נ והכי קתני כוסמין אף מין חטין לאפוקי הני אחריני דדוקא מין שעורין ולא מין חטין. ואכתי קשיא דהכא אמרינן דדוקא כוסמין וחטין אבל שאר מינין עם חטין לא. והתם במסכת חלה תנן החטין והשעורין ושבולת שועל ושיפון והכוסמין מצטרפין זה עם זה. וכן היה דמסכת מנחות. ובירושלמי מקשה ומתרץ לה לא קשיא כאן בנשוך כאן בבלול. פי' בנשוך שהכרות נושכות זו את זו אין מצטרפין. אבל בבלול שעשה העיסה אחת מצטרפין זה עם זה וכי תימא אי בבלול מאי איריא הני מינין אפילו מיני פטור נמי דהא תנן העושה עיסה מן החטים ומן האורז אם יש בה טעם דגן חייבת בחלה הא לא קשיא דהתם טעמא מיהא בעי משא"כ באלו המינין דמצטרפין בכל שהו.

הני אין אורז ודוחן לא. פירש"י ז"ל אורז מיל ודוחן (פליץ) [פניץ] וחכמי הצרפתים אמרו מדלא ממעט אלא הני שבאין לידי סרחון. ש"מ דשאר מינין אסורין וכלל נתנו לדבריהם כל שנתפח בבשולו אסור לבשלו בפסח דקצת חמץ יש בו ולפיכך אסרו תבשיל האורז ותבשיל הזרוענים והא ליתא דאורז היינו אורז שאנו קורין כן. תדע דאמר' במסכת ראש השנה מי שנלקט ביד יצא אורז שאינו נלקט ביד אלא פרכין פרכין וכן הוא לקיטת האורז שהיום קוצרין שבולת אחת ולמחר אחרת. ואפילו לדבריהם נמי הני תרי מיני לרבנות נקטינן דאפי' הני דקרובין למין דגן אינן באין לידי חימוץ כל שכן שאר מינין הלכך כל שאר מינין מותרים.

אמר ריש לקיש עיסה שגלושה ביין ושמן ודבש אין חייבין על חמוצה כרת. פירש"י ז"ל כרת הוא דליכא הא חמץ נוקשה מיהא הוי ואסור דמי פירות אין מחמיצין חמוץ גמור אלא נוקשה מדלא קאמר מותר. ויש מביאין ראיה לדבריו מדאמרינן במסכת מנחות פרק כל המנחות באות מצה. תנו רבנן אין מחמיצין בתפוחים משום ר' חנינא בן גמליאל אמרו מחמיצין כמאן אזלא הא דתניא תפוח שרסקו ונתנו לתוכן העיסה וחמצה אסורה פי' תפוח של תרומה לתוך עיסה של חולין לימא ר' חנינא בן גמליאל היא ולא רבנן אפילו תימא רבנן נהי דחמץ גמור לא הוי חמץ נוקשה מיהא הוי אלמא לכ"ע חמץ נוקשה הוי. מיהו לא קשיא עלה הא דאמר ר' יהושע בן לוי לוי לוי לי בחלב או בדובשא דהתם בהא פליגי ת"ק סבר כיון דאית ביה מים וממהר להחמיץ אסור ללוש וישרוף מיד ור' יהושע אית ליה דאפשר בשמירה ואמר לוי לוי לי בשמירת חימוץ. אלא דהא קשיא עליה דאמרינן לקמן ותיקא והיינו משחא ומלחא והוא דרך בשול וכמו שפירש הרב אלפסי ז"ל שקורין אלעצידה. וכן למיחרך תרתי שיבולי בהדי הדדי שרי ואע"ג דנפקי מים מהאי ואזלי האי ובלעא משום דמי פירות אין מחמיצין דאלמא כלל אין מחמיצין וכן דעת ר"ת ושאר המפרשים האחרונים אלא (הראב"ד) [שהראב"ד]

[illegible]

הפת עמדו עליו חכמים והתירוהו (ירו' שם מ"א ושם דף ג') ויש מפרשים שהיתר זה אפילו במקום שמצוי פת של ישראל וכן נהגו ויש מפרשים במקום שאין פת של ישראל מצויה, אבל אם פת ישראל מצויה אסור ומיהו (עכ"ם דף ל"ה) עיסה

ולתתיר דייסא, כיון דאידי ואידי מעשה קדרה הוא, וגם מידי דמידגן הוא כמו חמשת המינים, כדאיתא בפרק השוכר את הפועלים דקרי לקסנית מידי דמידגן וגם יש מקומות שרגילים לעשות מהם פת כמו מחמשת המינים ולכך אתי לאיחלוסי לאותן שאינן בני תורה ולא דמי למיני ירקות כגון כרוב וכרשין וכיוצא בהן דהנהו לא דמי כלל לדגן ולא אתי לאיחלוסי ומנהג הנון הוא ליוהר מכל קסנית כדפריי', ואפילו מחרדל משום דהוי מידי דמידגן. אף על גב דתלמודא שרי אוריז זהו דוקא בימיהם שהיו כולם בקיאים בהלכות איסור והיתר, אבל עכשיו בדורות אחרונות ודאי יש לנוזר כדפריי', וגם זה הטעם פירש רבינו סעדיה גאון גבי דין יולדת שחילק בין דורות הראשונים לדורות אחרונים, ואפילו ליתנם במים רותחין מתחלה יש לאסור דילמא אתי לאחלוסי לתתן במים קרים.

ועל הרבש נראה דאסור בפסח, לא שנא בעיניה ולא שנא שלא בעיניה ולא שנא על ידי משקה שקורין מואצ"ה לפי שרגילין לערב בו קמח או סולת, ומיהו אותו דבש שמוציאין מן הכוורת שיודעין שאין בו תערובת היה נראה להתיר ומבל מקום נכון לאסור דלמא אתי לאחלוסי כי ההי' דאמרינן יאמרו כל הסריקי' וכו' (ש"ע המנהג במדינות אלו שעושין מע"ד מאותו שמביאים בחביות מן הכוורת) ומהאי טעמא נראה לאסור התאנים לפי שרגילין לערב בהם סלת כשמתקנין אותן ואע"ג דהרבה תאנים יש שאין מתקנים בסלת, הא והא איתא כי אומרים שהתאנים השמנות אין צריכין תיקון סולת אבל הרקות והכחושות מתקנין אותם בסולת וגורנין הא אטו הא.

פ"י רבינו ברוך דאע"ג דאין מכשירין כלים גבי שאר איסורין כל זמן שהם בני יומן משום דהדר ובלע, מכל מקום לענין פסח שרי להכשיר אפילו בני יומן רק שיהא קודם ארבע שעות משום דאיכא שלשה נותנין טעם קודם שיבא לידי איסור חמין וכו', כדאי' בספר התרומה מיהו זהו דוקא כשמכשירין כלים של חלב לבדן, וכלים של בשר לבדן ביורה אחרת, אבל אם בא להכשיר הכל ביורה אחת שניהם, אז צריך להמתין שלא יהיו בני יומן לכל הפחות האי מהם או של בשר או של חלב ואז יהיה כל אחד כדמעיקרא, של בשר בשר ושל חלב חלב דאיתו שאינו בן יומו אינו אוסר אותם של בני יומן לפי שהוא פגום וגם אותו שהוא בן יומו אינו אוסר אותם שאינן בני יומן לשוויה כרידיה משום דאיכא שלשה נותני טעם כדפריי' גבי קערות שהורחו במחבת, אבל אם שני הכלים של בשר ושל חלב שניהם בני יומן והגעילן ביורה אחת אפילו קודם ד' שעות אסור אפילו בדיעבד, דנהי דמשום חמוץ ליכא מכל מקום איכא משי"ב בשר בחלב, ששניהם נותנים טעם זה בזה לשבח, וע"כ נהגו העולם להמתין להגעיל הכלים גם לענין הפסח עד שלא יהיו בני יומן משום חששא דבשר בחלב כדפריש' לפי שרגילין להכשיר כלי בשר וכלי חלב יחד ע"כ הליקוטין.

של ישראל שנאפת על ידי גוים אסורה לדברי הכל, ואין מוכרין אותה לגוים שמא ימכרנה לישראל (ח) אבל בשלקות (שם וע"ש בתוס' טו"ד סימן קי"ג) כל דבר שאינו נאכל כמו שהוא חי ועולה על שולחן מלכים ללפת בו את הפת אסור, אבל אם נאכל כמו שהוא חי אפילו עולה על שולחן מלכים או אינו עולה על שולחן מלכים אף על פי שאינו נאכל כמות שהוא חי מותר, וביצה (שם) יצלאה הגוי אסורה כרבי יוחנן, ודגים (ביצה דף י"ז) קטנים שמלחן ישראל או גוי ובא גוי וצלחן מותר וכן דג מליח הלכה (ג) כחזקיה (עכו"ם דף ל"ח) ובר קפרא דשרון, וכל שבישולו ביד ישראל בתחלה או בסוף שרי (ג) ושכר (שם בתוספות) אין בו משום בישולי גוים, ושמן (שם דף ל"ו) של גוים רבי יהודה הנשיא ובית דינו נמנו עליו והתירו, וקסבר נותן טעם לפנס מותר, (פירוש משום דסתם כלים של עכו"ם אינן בני יומן) והכי הלכתא, ומיהו (שם דף ל"ה) חלתיה שחתכו בסכין של עכו"ם אנב חורפיה דחלתיה מחליא ליה, בצלים או כרשין או שומין בעינן ששים מן הסכין ואם לאו יהיה אסור וקמן (יבמות דף קי"ד טור א"ח סימן שמ"ג) האוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו אפי' בדאורייתא וכ"ש בדרבנן.

ר"ג ח) אם לא על ידי חתיכות קטנות או יחלקם לשפחות העומדות בבית ישראל (ג) דאין לחוש למלוח שמולח העכו"ם את הדג משום בישולי עכו"ם אף על גב דעל ידי מליח' הדג נאכל כמות שהוא חי עכ"ל, (ג) בתחלה היינו הנחתו בתנור ביד ישראל אף על פי שנמר העכו"ם הבישול מותר אי נמי הניחו העכו"ם בתנור אך ישראל מסיק התנור גם זה מותר ולאו דוקא היסק נמור דבחיתוי בעלמא סני או בזריקת קיסם כמו שרגילין העולם, וכתוב רבי יהודה שאם נתבשל כמאכל בן דרוסאי כבר ביד גוי דאין חתוי ישראל מועיל מכאן ואילך דכי היכי דאמר' דכל שהוא כמאכל בן דרוסאי ביד ישראל דאין בו משום בישולי גוים מכאן ואילך הכי נמי נימא איסכא כדפריש' ומיהו אימר הר' משה דאפילו נאפה ביד עכו"ם כמאכל בן דרוסאי ויותר שקרוב לגמור כל אפייתו מכל מקום כיון שמשביח עדיין באפייתו מועיל בו חיתוי ישראל להכשירו, וסופו ביד ישראל קרינן ביה כל זמן שמשביח באפייתו ע"כ, וא"ת אם כן קשה מההיא דאמרינן כל שהוא כמאכל בן דרוסאי אלמא חשיב ליה נמר בישול מכמו שהוא כמאכל בן דרוסאי, ואם כן היאך יועיל חיתוי הישראל אחר כן, ויש לומר דאף על גב דחשיב נמר בישול להקל מכל מקום לא חשיב נמר בישול להחמיר, ותדע דאמרינן בפרק אין מעמידין דכשהניח הישראל והסך הגוי דמותר דקרב בישולא לאו כלום הוא ואפילו הכי קאמר דאיסכ' נמי שרי כגון שהניח גוי והסך ישראל דמותר וכן עשה סורי הר' יקר מעשה בשם הר"מ, ומורי הר' טוביה הי' חולק עליו, אבל אין להביא ראיה מהה"י דאמרינן דסני בתחלתו או סופו ביד ישר' דאיכא למדחי ולומר דכמאכל בן דרוסאי סופו הוא מכל מקום נראה פירש הרבי משה וכן נראה לעשות. עד כאן הנה"ה.

5. חמשת מיני דגן אלו עד הפת מותרת. הכל פרק כל שעה :

תנג א. משנה פסחים דף ל"ה [ע"א]:

ג. שם בגמרא:

ג. מהא דרב הונא שם [קיד, ג; טור; ריטו ירוסם נמי ה ח"ג]:

תנג א לא באורזו. דאין יונאין

ידי חוצת מנה ^ה צלילה

הראשונה ^(ה) אלא דנדר הכא י לדי חינוך. טטרכ"י אינו מחמין (מור"ס לוצלין סימן קמ):

דיני החמים ומחנינתם למצות. וכו' ט' סעיפים:

א ^א אלו דברים שיוצאים בהם ידי חובת מצה ואי בחמים ובשעורים ובכוסמין ובשבולת שועל ובשיפון: [הגה] ד [ז] [ח] ^(א) והמנהג ליקם לכתחילה ^ג חטים:

י אבל א לא ^(א) באורזו ושאר מיני ^(א) קמנית ^(ב) וגם ^(ג) אינם באים ^ד לדי חינוך ^ה ^(ז) ומותר לעשות מהם תבשיל: הגה ^(א) ^(ז) ^(ח) ויש אוסרים ^ז ^(ה) ^(ג) והמנהג נאשכנו להחמיר ^(ה) ואין

חק יעקב

תנג א ^(א) בחמים. ושמעתי דמה שקורין במדינות אלו בלשון אשכנז טירקשיין ווייץ, אינה בכלל חטים כלל, רק למיני קטניות יחשב: **[ב]** והמנהג ליקח לכתחילה חטים. לכאורה היה נראה דאם אין לו חטים, איקח כפי הסדר שהם שונים במשנה [פסחים לה, א], וכהאי גוונא כתב הטור לקמן סימן תע"ג לגבי מרור, אבל באמת אין ראייה מזו כלל, דהתנא נקט כסדר המקרא והמוקדם בפסוק, וכן יש קצת הוכחה לזה מלשון מהרי"ל [הלכות אפיית המצות עמוד ס] שכתב וז"ל, מהרי"ל דרש, עיקר המצוה ליטול חטים דלא משתמיט שום תנא בלישנא כי אם חטים לפסח, עכ"ל. ולא קאמר מדהתנא נקט חטים ברישא^א, אלא ודאי דהתנא נקט רק הסדר המינים דכתיבי בקרא. ועיין לעיל בטור [ריש] סימן ר"ח דכוסמין בכלל מין חטים הוא, ובסימן רי"א דכל הקודם בפסוק מוקדם לברכה, מכל מקום נראה לי דכאן אליבא דכולי עלמא מין החביב עליו קודם, כדי לקיים יותר מצות אכילת מצה לתיאבון. ואפשר דמהאי טעמא נקט גם כן התנא בכל מקום חטים לפסח לפי שמסתמא הוא החביב לרוב בני אדם: **[ג]** באורזו. ודוחן, והוא מה שקורין בלשון אשכנז רייז, או היריז, וכן טטרכ"י שקורין היידיין (שו"ת מהר"מ מלוצלין סימן ע"ח): **[ד]** אינם באים לדי חינוך. וכתב הרמב"ם פרק ה' מהלכות חמץ דין א' וז"ל, ואין איסור משום חמץ בפסח, אף אם לש קמח אורז ונתפח כמו בצק

שערי תשובה

תנג א קטנית. עיין באר היטב. ועיין במור וקציעה ושאלת יעב"ץ חלק ב' סימן קמ"ו [אות ד]. ובקונטרס טוב עין [סימן יח אות פב] להגאון האוולאי ז"ל בסוף ספר וועד לחכמים שם^ה כתב דבאשכנז ופולין שקיבלו עליהם זה כמה מאות שנים חומרא זו קצת גדולי ישראל, אין להקל להם, והמקל הוא פרוץ גדר כו'. ודודי מורי ורבי הגאון ז"ל בתשובה כתי' [שו"ת הרא"ם לרא"ם מרגליות סימן יג] כתב שהמין שקורין במדינתנו פאסוליש, פשוט שהוא מין קטניות, והביא ראיות מהר"ע ברטנורא בפירוש המשניות [נכלאים פ"א משנה ב ד"ה ופול מציר], ואף במקום שיש קצת דוחק אין להתירו במדינות אלו שלא יבאו לפרוץ גדר, וכן עמא דבר. ועיין בלקוטי מהרי"ל [הלכות מאכלות אסורות בפסח עמוד קלד] אחר שהביא המנהג הלז כתב שהאוכלם בפסח עובר בלאו דלא תסור [ורבים יו, יא], וכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה כו', ע"ש. ובמקום אחד עמדו קצת מהחכמים שרצו לפרוץ בוה ולא עלתה בידם, לפי שחכמי הדור מגדולי אשכנז חרדו לקראתם, ועמדו בפרץ וקיימו דברי חכמים, והחליטו האיסור במדינות אלו, ואין ללמוד ממקומות שנוהגים היתר מאז ומקדם שלא נתפשטה ביניהם גזירות הגדולים ותקנתם בזה, וכמו לענין חרם לישא ב' נשים וכיוצא. ועיין בקונטרס הג"ל [טוב עין סימן ט אות ו] שגדול אחד [רבי אברהם ברודא] היה מחמיר אף בקאפ"י, אע"ג דודאי פרי עץ הוא, נראה שרוצה להחמיר. לפי שההמון לא ידעו מה הוא וידמו שהוא ג"כ מין קטניות, ויתירו הכל ויפרצו גדר הראשונים, ומכל מקום אף במקומות שקיבלו חומרא זו בקאפ"י ג"כ אם חרכו קודם הפסח יש להקל, וכמו שכתב בשבות יעקב חלק ב' סימן ה', ודלא כהחק יוסף [נס"ק ג], עכ"ד. ובמקומות אלו נוהגים היתר פשוט בקאפ"י, ואע"פ כן זרזין מקדימין לחרוץ את הקאפ"י קודם פסח וגם לעיין קודם שקונים אותם לברר משם תעורבות אורז ושאר מינים להיות נקיה מכל, משום חומרא דפסח, וברכת טוב תבא עליהם, ועיין בשבות יעקב שם שכתב בטי"א שמעתי שרבים פורשים לפי שיש חשש רמאות שמשתמשין בטי"א ואח"כ חוזרים ומייבשים אותם למכור, ושמא נשתמש תחלה עם חמץ, וכן שמעתי משלימים וכן רבים, לכן שומר נפשו ירחק מהם כי בפסח צריך הרחקה טפי כו', ע"ש. ומכל מקום נראה שאין לחוש לכלים שנתבשל בהם טי"א או נשפך מהטי"א לתוך המאכל, ויש נוהגין היתר בטי"א שבא מן התגרים אשר במדינות גידולם וגם הבקאים מעידים שהוא כשר לפסח, עיי' שמכירים במראה וטעם וריח שיש בהדל בין טי"א שנחבשלה ונתייבשה לבין הטי"א הבאה כדרך גדילתה ולא שלט בה אור לבשלה כלל:

ביאור הגר"א

תנג א [נסעיף א, אגה] והמנהג. וכן משמע בגמרא [פסחים] נ"ג א' אבל חטים כו', ובירושלמי פרק קמא דבבא בתרא [הלכה ד] לחיטי דפסחא כו': **[ב]** [שו"ת] וגם. שם [פסחים לה, א]: **[ג]** ומותר. שם קי"ד ב': **[ד]** [נהגו] ויש אוסרים. מפני שהם מעשה דגן, כמו דגן. וגם יש מקומות שעושין פת מקטניות ואתי לאחלופי, וגם פעמים תבואה מעורב בהן ואי אפשר לבררו

תנג א (חק יעקב סי' ב) יקח כפי הפדר. נ"ב, עיין ריש פרק ד' מיתות [סנהדרין מט, ב]:

ב (שם סי' ד) שהשוה [נ"ב], שהשיא, ומלת שהשוה^א מוקף] כו' ולפי משמעות הלשון. נ"ב, איני יודע רמז למשמעו לזה:
ג (שפי' א בהגה) חטים. ואם אין לו, יקח החביב עליו:
ד (שויע' שם) לדי חינוך. וכתב בתשובת בית דוד [אורח] סימן (ריו"ו) [רין], פולין חדשות אפשר דמותרין בפסח, מהא דקיימא לן [י"ד סימן ריו סעיף ה] הנודר מירק אסור בפולין לחים. וא"כ דוקא הישנות הוי מידי דמידגן:
ה (מג"א סי' א) בלילה הראשונה אלא בדבר, כצ"ל:
(נתיב) (נתיב)

תנג א ויש אוסרים. הטעם צטור לפי שמיני חטים מתערבין בהם. ובסמ"ק [סימן רנב הגה אות יז ד"ה ועל הקטניות] כתב טעם כיון שראוי לעשות עיסה מהן, אחי לאחלופי צשאר עיסה של חמץ. וכל זה אינו אלא חומרא צעלמא, ואין לשנות, מפני שנהגו כן. ועני"ס ואלילנד"ר צריך דזיקה רצה שלא יהיה בהם אחד מחמשת מינים. וקצא שקורין קימ"ל, שמעתי מחלקין, דלוחו שקורין קרא"ם קימ"ל מציאים אותו ממדינות אחרות אסור צפסח, שגרעיניו דומין לדגן, אבל אותו הנקרא פעל"ד קימ"ל מותר צפסח, לפי שאין לורחו דגן. ובסימן חס"ד כתב רמ"א שחרדל אין אוכלין צפסח, ואיני יודע למה ישמנה מעני"ס, ונראה הטעם לפי שגידול החרדל הוא צשרצטיס דומה לגידול קטניות, על כן הוי צכלל אסור קטניות. ומה שכתב כאן דאם נפלו צתנציל אין אוסרין, מכל מקום אס נמצאו צמנה אפויה

שהחמין, הרי זה מותר באכילה, ע"כ. ובספרי הרמב"ם דפוס וויניציאה נרשם שם השגת הראב"ד וז"ל, ואין איסור, אמר אברהם, אין זה דבר פשוט ולא הכל מודים לו, דנהי דאין עושה חמץ גמור, ואין חייבין על חימוצו כרת, אבל נוקשה מיהו הוי ואסור, עכ"ל. וצ"ע דדברי הראב"ד הוא להדיא נגד מסקנת הש"ס וכל הפוסקים, ועיין בפסחים דף קי"ד [ע"ב]. ובמגיד משנה שם נראה מבואר ^א שהשיא דעת הראב"ד למה שכתב הרמב"ם שם בדין ב' לענין מי פירות^א, אבל באמת לפי מה שנרשם השגות הראב"ד שם, ולפי משמעות הלשון משמע דאמיני קטניות קאי, וצ"ע: **[ה]** ויש אוסרים. הטעם מבואר בשם הפוסקים דאסור, משום דדגן מעשה קדרה, וקטניות מעשה קדרה, גזרה הא אטו הא. וגם פעמים שעושין פת ואתי לאחלופי בדייסא, וגם פעמים תבואה מעורבת בהם ואי אפשר לבררו יפה. ובתרומת הדשן סימן קי"ג כתב וז"ל, ואסרי ליה משום דמידי דמידיגין אינון, ואתי לאחלופי בדגן. ולפי זה באורז היה לנו להתיר, דלאו מידי דמידיגין הוא, ולא דמי לקטניות בהא, כדאיתא בש"ס דנדרים דף נ"ה [ע"א] גבי הנודר מן הדגן, ע"ש. אך משמעות הפוסקים דאין לחלק בין אורז למיני קטניות. ועיין בב"ח [ד"ה אלו] דהסכרא נותנת יותר להחמיר באורז לדעת רבי יוחנן בן נורי, כדאיתא בפרק ערבי פסחים [קיד, ב], אך לית מאן דחש לה, והסכמת הפוסקים דכל זה הוא חומרא בעלמא, אך היכא דנהוג

באר היטב

תנג א קטנית. הוא הדין טטרכ"י וטירקש"י ווייץ אינם מחמילים, [מ"א ס"ק א; חק יעקב ס"ק א ח' ג]:

וודדי מורי ורבי הגאון ז"ל בתשובה כתי' [שו"ת הרא"ם לרא"ם מרגליות סימן יג] כתב שהמין שקורין במדינתנו פאסוליש, פשוט שהוא מין קטניות, והביא ראיות מהר"ע ברטנורא בפירוש המשניות [נכלאים פ"א משנה ב ד"ה ופול מציר], ואף במקום שיש קצת דוחק אין להתירו במדינות אלו שלא יבאו לפרוץ גדר, וכן עמא דבר. ועיין בלקוטי מהרי"ל [הלכות מאכלות אסורות בפסח עמוד קלד] אחר שהביא המנהג הלז כתב שהאוכלם בפסח עובר בלאו דלא תסור [ורבים יו, יא], וכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה כו', ע"ש. ובמקום אחד עמדו קצת מהחכמים שרצו לפרוץ בוה ולא עלתה בידם, לפי שחכמי הדור מגדולי אשכנז חרדו לקראתם, ועמדו בפרץ וקיימו דברי חכמים, והחליטו האיסור במדינות אלו, ואין ללמוד ממקומות שנוהגים היתר מאז ומקדם שלא נתפשטה ביניהם גזירות הגדולים ותקנתם בזה, וכמו לענין חרם לישא ב' נשים וכיוצא. ועיין בקונטרס הג"ל [טוב עין סימן ט אות ו] שגדול אחד [רבי אברהם ברודא] היה מחמיר אף בקאפ"י, אע"ג דודאי פרי עץ הוא, נראה שרוצה להחמיר. לפי שההמון לא ידעו מה הוא וידמו שהוא ג"כ מין קטניות, ויתירו הכל ויפרצו גדר הראשונים, ומכל מקום אף במקומות שקיבלו חומרא זו בקאפ"י ג"כ אם חרכו קודם הפסח יש להקל, וכמו שכתב בשבות יעקב חלק ב' סימן ה', ודלא כהחק יוסף [נס"ק ג], עכ"ד. ובמקומות אלו נוהגים היתר פשוט בקאפ"י, ואע"פ כן זרזין מקדימין לחרוץ את הקאפ"י קודם פסח וגם לעיין קודם שקונים אותם לברר משם תעורבות אורז ושאר מינים להיות נקיה מכל, משום חומרא דפסח, וברכת טוב תבא עליהם, ועיין בשבות יעקב שם שכתב בטי"א שמעתי שרבים פורשים לפי שיש חשש רמאות שמשתמשין בטי"א ואח"כ חוזרים ומייבשים אותם למכור, ושמא נשתמש תחלה עם חמץ, וכן שמעתי משלימים וכן רבים, לכן שומר נפשו ירחק מהם כי בפסח צריך הרחקה טפי כו', ע"ש. ומכל מקום נראה שאין לחוש לכלים שנתבשל בהם טי"א או נשפך מהטי"א לתוך המאכל, ויש נוהגין היתר בטי"א שבא מן התגרים אשר במדינות גידולם וגם הבקאים מעידים שהוא כשר לפסח, עיי' שמכירים במראה וטעם וריח שיש בהדל בין טי"א שנחבשלה ונתייבשה לבין הטי"א הבאה כדרך גדילתה ולא שלט בה אור

באור הגר"א

יפה, לכן נהגו לאסור. וסמך להמנהג ממה שכתוב [שם] מ' ב' רב פפי שרי וכו'. אמר רבא איכא כו'. ועיין שם בתוספות ד"ה רבא, ונראה לר"י כו', ואף שעדשים מין קטניות, משום אחלופי, כל שכן בזמן הזה שיש להחמיר: **[ה]** והמנהג כו'. כמו שכתוב בפסחים נ' ב' כבר קבלו אבותיכם כו'. וירושלמי שם [פ"ד הלכה א] הביאו הרא"ש שם [פ"ד סימן ג] וכל דבר שידוע בו שהוא

אוצר מפרשים

ו (שם) לדי חינוך פטרכ"י. נ"ב, עיין תשובות חתם סופר אור"ח סימן נ' וסימן קכ"א בענין חיטא תוגרמא:
ז (פספ"א בהגה) והמנהג באשכנז. נ"ב, ועיין תשובות חתם סופר סימן קכ"ב [אודות מנהגי מדינת וועסטפאלען, אשר התירו לאכול מיני קטניות ביום טוב של פסח. והאריך לדבר בענין הזה, ע"ש היטב]:
ח (שם) ואין לשנות. הפרי חדש [אות א] העלה לחומרא זו קצת ראייה משי"ם דידן [פסחים מ, ב ובתוספות ד"ה רבא], ע"ש. אלא שסיים דאין מנהגינו כי אם באורז שנמצא בה פעם אחת גרעין חטים:
(אש"ף אברהם, א)

הגהות והערות

תנג א ^(א) ועיין צמחרי"ל שם מהדורת מכון ירושלים צשטי"ו נוסחאות אות ח ונהערה 8:

^(ב) ראה ילקוט שנוי נוסחאות (רנצ"ד) שנתוף הספר צמחדות פתקל:

^(ג) כוונתו, דצמחדות תפ"ד נדפס "שהשוה" במקום "שהשיא":

^(ד) ככ" דפו"ר מופיע דברי הרמ"א אחרי מנה צמח"ס, וממהדורת אמ"ד תכ"א מופיע ללפנינו:

^(ה) רש"ד חלק א' [סימן] קס"ג (גידון ב"א):

^(ו) כתב צנפער מור וקציעה שמה שנקסם "טור" משצטמא ה"א שהרי הטור כתב שומרמ"א ימירא ה"א וזו ולא נהגו כן:

^(ז) בההדורות אמ"ד ת"פ ודיהנפאלרט תל"ג הושמט צמג"א מיצ" חלל"א:

^(ח) קונצערס טוב עין נדפס לראשונה צנוף ועד לחכמים שם הגדולים להחמיר"א:

(אש"ף אברהם, א)

ד. משנה פרק ג' דחלה
[משנה ז; וזמית עה, א] וכתבו הרמב"ם [חמץ ומלה] צפיק (י') [י] [הלכה ה; מגיד משנה שם בשם הרמב"ן הלכות חלה לב, א; רמ"ש ה"ק חלה סימן טו]:

ציונים לרמ"א

(ז) תרומת הדשן סימן קי"ג:
(ה) מהרי"ל [הלכות מאכלות אסורות בפסח עמוד קלה]:
(י*) דרכי משה שם:

לבושי שרד

(פ) שם ספ"ב ומהרי"ף כתב שלא וכו', כל"ז:
(ג) שם ובדרכי משה כתב דאפילו שאר שמנים מותר ללחותן אפילו במקום שיש לחוש שיפלו לתבשיל דאין אוסרים וכו', כל"ז:

הגהות הסמ"ע

תנג סעיף א וכן מותר להדליק בשמנים הנעשים מהם. ובתרומת הדשן [ח"א סימן קיג] כתב שהעוול נהגו אינסור] בשמנים שנעשו [ממיני קטניות] בפסח ע"כ:

הגהות והערות

[ט] הדשן משושה, דלא לנשו' שרד, מחמת השקל וצילקוט מפרשים שם מוספת שנת והגהות הגר"צ פתקל. ומהדורות לעמבערג הנוסח "דעידענד לאן אסור":

י' עיי"ש בסעיף י' ובמ"א ס"ק ה. ועי' סימן תמז בשם אברהם א"ת א ד"ה ומ"ש והמוס', ובמשניות והז' אות ב, ובסדר הנהגות השולח והשגל סדר א אות ג:

יא' עיי"ש פני משה ובמראה הפנים שכן היא הגרסא הישנה:

יב' עיין דמשק אליעזר שהקשה דמסופות לימא להאי קושא ומזמית, לא תוספות עבודה זרה ולא צמחין, רק כד"ש צמחין פ"ז סימן לא איתא ק, ע"ש:
יג' התירוצ' של ר' חיים ור' אליהו הובא כד"ש שם בשם ר' יצחק. ור"ה צמחין הרש"ב חולין נט, ב. ועיין צמח' צמית הקהל שם א, והובא צ"י סימן לא קנה, א. אך יש צ"י מוספת שאין צמית הקהל שלפניו "ככל חלי שיעור שהוא אסור דבר מורה":

יד' תוקן ע"י צמח' הגר"א צ"ד שם ס"ק ת. כ"כ הצרכה אליהו. וכבר עמדו על קושא זו הצ"י שם קנה, א ד"ה ומ"ש, והפרישה אות יב. אך עיין דמשק אליעזר, וי"ע:

טו' עיין סימן תס"ד:

[גז"יין מ"א] טז' בני שמואל הלכות [י"ט] [תערוכות] דף קל"ח:
[גז"יין מ"א]

ב מותר להדליק בשמנים. (ו) ומהרי"ל [הלכות מאכלות אסורות בפסח עמוד קט"ק] כתב שלא להשתמש בשמן במקום שיש לחוש שיפלו לתבשיל, כי כותשין אותו במכתשת ששורין בו שעורים, ואפילו שמן זית לא ידליק בפמותות (א) שמשמשין בהם כל השנה, שהן מתחממות מכת השמן, עכ"ל. (ב) ודרכי משה [אות ב] כתב דאפילו שאר שמנים אין אוסרין דעידענד (א) אפילו ידוע שכתשו אותו במכתשת ששורין בו שעורים, דאפילו נמערב בו משהו בטל בששים קודם הפסח. ואין לומר שקיבל טעם מהמכתשת, דדוקא בדבר חריף אמרין אגב דוחקא בלע, כמו שכתוב ביורה

לשנות [א] (ז) מיהו פשוט דאין אוסרים דעידענד (א) אם נפלו חוץ אסורה, עיין הטעם בסימן ת"ס (ב) התבשיל וכן ב מותר (ג) להדליק בשמנים הנעשים מהם (ד) ואין אוסרים אם נפלו לחוץ התבשיל (א) וכן ב מותר (ה) להשהות מיני קטניות צמית (ו) חרע אקליי"א (א) (א) ואני"ש ואליינד"ר אין מיני קטניות (ז) (ד) ומותר לאכלן בפסח כן נראה לי:

ב ד [ט] העושה עיסה מן החטים ומן האורז (א) אם יש בה ד (ה) טעם דגן (א) ויא יוצא בה ידי חובתו בפסח:

(תרומת הדשן סימן קיג). כתב צ"ח נוחלין [אברהם האכילה] טוב להחמיר שלא לאכול אני"ס וקימ"ל עד יום האחרון, כי אי אפשר לזכרם יפה: ד טעם דגן. ודוקא שיש בו כזית (א) צמית אכילת פרס, כן נראה לי להחמיר, עיין צ"י ד"ה ואס:

חק יעקב

גם כן עמד על החקירה שהוא חמץ גמור, והשומע שמע וטעה, עד כאן לשונו: [ב] ואני"ש ואליינד"ר אין מיני קטניות ומותר לאכלן בפסח. וכתב הט"ז [ס"ק א] ומכל מקום צריכין בדיקה שלא יהא בהם מאחד מחמשה מינים. וכן נוהגין כשנותנים אותם לתוך המשקה שקורין לקרייץ, ונוכחן שכל בעל הבית בעצמו יבדוק, ולא יסמוך על בדיקת נשים וקטנים, עיין בספרי מנחת יעקב כלל מ"ו ס"ק ל"ב. גם בכמון שקורין קימ"ל נוהגין היתר, וקצת מחמירין באלו המינים. ועיין בתשובת מהרי"ל סימן כ"ה שכתב שני דעות בכמון, והט"ז [שם] כתב לחלק בין כמון לכמון ח"ל, קרא"ס קימל אסור, פעל"ד קימל מותר, עכ"ל. ולענין אין להחמיר יותר, דגם קטניות עצמו חומרא בעלמא הוא, והבו דלא לוסף עליה. ועיין לקמן סימן תס"ד מדין החרדל: [י] אם יש בה טעם דגן. ואפילו אין בו כזית בכדי אכילת פרס, והוא כדעת הרמב"ם [חמץ ומצה ו, ה] והרמב"ן [הלכות חלה לב, א] והרא"ש [ה"ק הלכות חלה סימן טו] והטור והמגיד משנה [שם], דלא כהרשב"א [פסקי חלה סוף שער א] והראב"ד [שם] דסוברין דבעינן דוקא כזית בכדי אכילת פרס (ובמ"א בסימן ר"ח ס"ק ט"ז נפל טעות בדפוס, שכתב בשם הרשב"א להיפך, ועיין בב"י ד"ה ואס). וכתב גיסי הרב בספרו אליהו זוטא [ס"ק ג] מדכתב הב"י בשם הרשב"א דבאורו בעינן דוקא כזית בכדי אכילת פרס, וביותר דעה סימן שכ"ד [רסו, א דבור ראשון] כתב בשמו דכל זה דוקא באורז וחטים, ולפי זה בשאר מינים בעינן דוקא רוב דגן, ודלא כעולת שבת [ס"ק ב], וצ"ע, עד כאן לשונו. ובאמת לדעת הרשב"א דבריו נכונים, וכן ראיתי בדברי הרשב"א להדיא בפסקי חלה שלו, והוציא כן מהירושלמי [חלה ריש פ"א], יע"ש. אכן לדעת הרמב"ם וסייעתו דבאורז אפילו אין בו כזית בכדי אכילת פרס יצא, אם כן בשאר מינים סגי בכזית כדי אכילת פרס, וכן מבואר ומשמע להדיא מלשון המגיד משנה הובא בב"י, וזה כוונת בעל עולת שבת עיין בו. ובמ"א [ס"ק ד] פסק דיש להחמיר דבעינן כזית בכדי אכילת פרס אף באורז, והוא חומרא יתירה נגד שמעויות הראשונים והסכמת האחרונים כאן וביותר דעה סימן שכ"ד: [יא] יוצא בה. ולא אמרין דאורז מבטל טעם דגן, כמו דאמרין לענין מרור שמבטל טעם מצה, ועיין לקמן סימן תע"ה [ס"ק יב] ובתוספות במנחות דף כ"ג ע"ב ד"ה (קסלקא דעתך) [אלא]:

באר היטב

(ב) התבשיל. אפילו ליכא ששים א"כ מותר צאכילה, מכל מקום רוב עכ"פ צעין, דאם לא כן לא מקרי תערוכות כלל, דהוי כאוכל התבשיל מקטניות ע"מנו, חק יעקב [ס"ק ו]. כל מיני הריפות שקורין גרופין העשויים מה' מינים אסור להשהות צמית, שמתלחמן אותם צמית קודם כמשהו. ואם עבר עליו פסח אסורין צמית, עיין חק יעקב [ס"ק ח]. וכתב אליהו זוטא [ס"ק א] שהורה זקינו הגאון לאחד ששכח גרופין, למכרו לעכו"ם. ותמיה לי דבסימן תס"ז [סעיף ב] מבואר לאיסור. אחר זמן רב מצאתי בחק יעקב [שם] שגם הוא תמה על זה, ע"ש: (ג) להדליק. ומהרי"ל אסר במקום שיש לחוש שיפלו לתבשיל. (כ) כותשין במדוכה שכותשין בהם שעורים. ודרכי משה שדא ביה נרגא, דאפילו הכי מותר המאכל דבטל קודם פסח, ואין לומר שקיבל טעם מחמת דוחקא, דזה אינו אלא בדבר חריף, יורה

דעה סימן (צ') [צור, הגא"א]. עיין מה שכתבתי סוף סימן תמ"ז. ומשמע ממהרי"ל דמותר לאכול שמן זית בפסח, מ"א [ס"ק ב], ע"ש: (ד) ומותר. ומכל מקום צריכין בדיקה שלא יהא בהם אחד מה' מינים, [חק יעקב ס"ק ט]. כתב צ"ח נוחלין טוב להחמיר שלא לאכול עני"ס וקימ"ל עד יום אחרון של פסח, כי אי אפשר לזכרם יפה, [מ"א ס"ק ג]. וט"ז [ס"ק א] כתב ששמעתי שמתלקים, אותו שקורין קרא"ס קימ"ל מציאים אותו ממדינות אחרות, אסור, שגרעיני דומה לדגן, אבל אותו הנקרא פעל"ד קימ"ל מותר בפסח. והחק יעקב [שם] כתב, לענין אין להחמיר יותר, דגם קטניות ע"מנו חומרא בעלמא הוא, והבו דלא לוסף עליה: (ה) טעם דגן. ודוקא שיש בו כזית בכדי אכילת פרס, מ"א [ס"ק ז]. והחק יעקב [ס"ק י] ממיר צאורז אפילו אין בו כזית בכדי אכילת פרס:

הר"ן [שם ד"ה הזכיר המנהג שמלכנים רעפים במקום גדנפא ולא ערער עליו, אלא על כרחך לומר כדפרישית:

וְעֵינֵינוּ כְּמָה יִשְׁהָה הַכִּלִּי בִּיּוֹרָה כְּשֶׁמִּגְעִילִין אוֹתוֹ, הַרְמַב"ן כֵּתֵב בַּפֶּרֶק (כ"ש) [כל הברש] [מהדורת זכרון יעקב חולין קח, ב ד"ה ורבנו שמואל] ומשהה להו בגווייהו עד דפלטי, וגם הרמב"ם [חמץ ומצה ה, כד] כתב כן ומניחן בתוכו עד שיפלוטו, והר"ן [פסחים ח, ב ד"ה וכן] הוסיף ומשהה הכלי בתוך המים עד כדי שיראה באומד יפה שפלט מה שבלע, וגם הרשב"א כתב בתשובה [חלק א סימן תעט] שלא נתפרש שיעור השהייה מכלל דלכולהו בעי קצת שיעור. אבל הטור והמרדכי [שם רמז תקעט] והגהות מיימוניות [קושטא, חמץ ומצה ה, כג] כתבו שהעולם נוהגים להוציאן ולהכניסן מיד, ויראה דמנהגן של ישראל תורה היא:

וְנוֹהֲגִים לְשִׁטּוֹף כו'. בתוספות בפרק דם חטאת [זבחים צו, ב ד"ה לא] ורבים מהפוסקים כתבו שמעיקר הדין אין צריך אעפ"י שנוהגים כן, ויש נותנים טעם למנהג, ומילתא דפשיטא בדדיעבד יש להכשיר ועלתה לו הגעלה. ועיין במהר"ם אלשקאר בסימן [צ"ד] [סד]:

סימן תנג

א ויש אוסרין. אעפ"י שהדבר פשוט בש"ס [פסחים לה, א] להתיר, מכל מקום אסרו משום דדגן מעשה קדרה וקטנית מעשה קדרה, גזירה הא אטו הא. וזה תימה, שאחר שנסתם התלמוד שנגזור גזירות מדעתינו, ומצאתי להם סמך מהא דאמרינן בפרק כל שעה [שם מ, ב] רב פפי שרי ליה לבורדקי דבי ריש גלותא לממחה קדרה בחסיסי, אמר רבא איכא דשרי כהאי מילתא בדוכתא דשכיחי עבדי, והעלו בתוספות [שם ד"ה רבא] כפירוש הערוך [ערך חסס] דחסיסי הוי קמח של עדשים, אלמא אפילו דהוי מיני קטנית כיון דעבדי מזלזלין במצות אין להתיר להם, ואמרינן נמי בסוף פרק קמא דביצה [יד, ב] דלכני ארץ ישראל דאית להו עבדי דמזלזלי אין כותשין אפילו במכתשת קטנה, והאידינא שאין הדורות מתוקנין כמו הדורות הראשונים וכמו שכתבו התוספות בפרק קמא דביצה [ו, א ד"ה והאידינא] ששלח ר"ת למלאון בני בשכר אינן בני תורה ואתם בני תורה, לפיכך יש לתפוס לאסור כל מידי דדמי לדגן משום דמחלף להו בדגן, אבל אין כן מנהגינו (ועיין במה שאכתוב סוף סימן תס"ג בסייעתא דשמיא), זולתי באורז ששנה אחד אחר שנבדק ג' פעמים יפה נמצא בו גרעין חטה ומאותו היום והלאה לא אכלנוהו בפסח: גרגיר של תבואה הנקרא טאטאר"ק מין אורז הוא, מהר"ם מלובלין סימן ע"ח:

ומה שכתבו אינן אוסרין אם נפלו לתוך התבשיל. מסתברא דכיון דאיכא רוב היתר מבטלי, דלא עדיף מחלת חוץ לארץ [י"ד סימן שג סעיף א] שמבטלה ברוב ואוכלה:

דין הנוהגין שלא לאכול אורז בפסח אם יש להם התרה או לא, נכתבנו לקמן בפרטי המנהגים בסימן תצ"ו סעיף ט' בסייעתא דשמיא:

ב אם יש בה טעם דגן יוצא בה ידי חובתו בפסח. דין זה הוא משנה במסכת חלה [פ"ג משנה ז] וכתבו הרמב"ם בפרק ו' [מהלכות חמץ ומצה הלכה ה] והשיג עליו הראב"ד [שם] והוא שיש שם דגן כדי שיאכל בכדי אכילת פרס ויאכלנו, ע"כ. פירוש לפירוש, צריך שיהא בתערובת דכל אכילת פרס ממנו כזית דגן ושיאכל אכילת פרס ונמצא שבזה אכל כזית מן הדגן, הא לאו הכי אינו יוצא בה ידי חובתו בפסח. וזה דעת הרשב"א [פסקי חלה סוף שער א] גם כן, ואעפ"י שבסימן תמ"ב בסעיף א' כתבתי דלדעת הרשב"א [תורת הבית בית ד שער א יא, ב] והראב"ד [איסור משהו פרק ב ד"ה והני מילין] טעם כעיקר דאורייתא, מכל מקום כיון דלא לקי אטעמא הוה ליה כחצי שיעור דאסור מן התורה ולפיכך צריך שיאכל אכילת פרס ממנו דהשתא הוי טעמו וממשו דלוקין עליו. ולשיטת רבינו חיים [הובא ברא"ש סוף ה"ק חלה] דסבירא ליה דאם יש בכדי אכילת פרס

ה מגעילין בהן. וכל שכן על ידי תולדת האור, וכן מבואר בב"י [סוף הסימן]:

ומה שכתב מיהו בדיעבד מהני הגעלה בכ"ז משקה. כן כתב הב"י [שם] בשם ארחות חיים [הלכות חמץ ומצה סימן צב] וליתא, דלדעת הרמב"ן [מהדורת זכרון יעקב חולין קח, ב ד"ה כגון] שאר משקים אין בהם כח להפליט ואף בדיעבד לא מהני אם הגעיל בהם, ולדעת הרשב"א אף לכתחילה מגעילין בהם כמבואר בתשובה [חלק א] בסימן תק"ג וכן עיקר, וכדמוכח בהדיא בפרק דם חטאת [זבחים צו, ב] ובפירוש רש"י לשם [ד"ה הא], ודלא כהר"ן בסוף פרק כל הבשר [חולין מד, א], וכן נראה בדעת המחבר שהשמיט זה לפי שסתמו כפירושו שבכל מיני משקין מגעילין. ומיהו במים המעורבים באפר שקורים לישא"ה כתב בב"י [שם] בשם ארחות חיים [שם] שנראה שדינן כשאר משקין, ויש לגמגם קצת אולי אין כח המים במקומו להפליט דומיא דמה שכתב הר"ן בסוף פרק כל הבשר [שם] דכשיש ציר ורוטב במים אין כח המים במקומו להפליט, ולכן אין להתיר המי לישא"ה אלא בדיעבד אם הגעילו במי לישא"ה, ואין במים ששים כדי לבטל פליטת הכלי והוא בן יומו לפי מה שכתב המחבר ביו"ד בסימן צ"ה סעיף ד', דעל ידי האפר הוה נותן טעם לפגם מותר, אבל הש"ך [שם ס"ק כא] והט"ז [שם ס"ק טו] מגממו באותה הוראה והניחוה בצ"ע, וכן נראה לי עיקר להחמיר ואף בדיעבד, ודוק:

ו עושה שפה לפיו בטיט. בסוף מסכת עבודה זרה [עו, א] ההוא דודא דהוה בי מר עוקבא אהדר ליה לישא אפומא ואתחא קסבר מה בולעו בניצוצות אף פולטו בניצוצות, וכתב הר"ף בפרק כל שעה [פסחים ח, ב] ובפסחא דאסיר למעבד בלישא עבד גדנפא דטינא, ופירש רש"י [עבודה זרה עו, ב ד"ה מה] מה בולעו בניצוצות לאו בולעו אלא ע"י ניצוצות שניתזו הרתיחות שם ולא הוכנסה לתוך יורה אחרת בשעת בליעת האיסור כו', ולפי זה ניצוצות מיקרו המי רתיחות הניתזין. אבל המגיד משנה [חמץ ומצה ה, כו] פירש שאחורי הכלי שאין נגעלין אלא על ידי המים, שמתוך רתיחתן נשפכין לאחורי הכלי די להם בכך, שאף לא בלעו מן האיסור אלא על ידי ניצוצות האש שהיה מרתיח ולא היה בליעה זו חזקה ודי להם בפליטה זה, ע"כ. והוא פירוש מחודש ולא אתי שפיר לפי מה שכתוב אף פולטו בניצוצות, דהשתא פירוש בניצוצות קמא לא הוי כפירוש בניצוצות בתרא. ותו שלפי דבריו הגדנפא של טיט הוא מפני פליטת שפת הכלי כפירושו של רש"י, ומה שכתוב כבולעו כך פולטו הוא טעם להגעלה אחורי הכלי, ולשון הש"ס מוכח בהדיא דטעם כבולעו כך פולטו קאי לגדנפא שהיה עושה. ולכן משמע ודאי שהעיקר כפירוש רש"י שהיה מצריך גדנפא להגעיל שפת היורה דלא דמי לניצוצות דכולי שתא, דהתם פעם כאן ופעם כאן והכא חדא שעתא, והשתא על ידי הגדנפא מעלה ומגביה המים על כל השפה ובהכי סגי, וקרי ליה ניצוצות שאעפ"י שאינם מתעכבים שם המים הרבה דומיא דתוכיות היורה, אע"פ כן סגי. ומתוך דברי רש"י ופירוש המגיד משנה למדנו שכלי שהכניסו אותו בכלי ראשון לפי מה שהעלינו בסימן תנ"א סעיף ו' [ד"ה ויש] להחמיר לחוש לכלי למיעוט תשמישו, הרי נאסרו אחורי הכלי כמו תוכו ולא סגי במילוי מים ובגדנפא, אלא כבולעו כך פולטו וצריך להכשירו להכניסו ביורה אחרת, וכן כתב בספר ב"ח [ריש הסימן] ושכן פסק מהרי"ל [הלכות הגעלה עמוד יח-יט]:

ומה שכתב אז יקח אבן רותחת. בספר ב"ח [ד"ה ואם] כתב שלהר"ן [פסחים ח, ב ד"ה קסבר] והמגיד משנה [שם] שכתבו דבלא גדנפא לא סגי דלא דמי ניצוצות דחד שעתא לניצוצות דכולי שתא, לפי זה גדנפא דוקא כדי שתתמיד הרתיחה על השפה אבל אבן לא. ולי נראה שכוונת הר"ן והמגיד משנה הוא מה שכתב רש"י בסוף מסכת עבודה זרה [שם ד"ה כן] וז"ל, ומיהו גדנפא בעינן משום דאי לאו הכי דילמא לא הוה מסקא ניצוצות על השפה בהא זמנא, אבל איסור נתבשל בה פעמים הרבה ואם לא העלה ניצוצות כל שעה העלה פעם אחת, ע"כ. ולזה נתכוונו במה שכתבו דלא דמי ניצוצות דחד שעתא לניצוצות דכולי שתא ודלא כמו שהבין הב"ח, ותדע שהרי

כמדומה שהעולם נהגו איסור להדליק בשמנים שנעשו ממיני קטנית בפסח. אפס נראה אם נמצא גרגיר של מיני קטנית בקדירה או בתבשיל, לא מחמירין כלל לאסור התבשיל אפי' באכילה. דגזירה דאיסור משהו ליתא אלא כתבואה דה' מינים²⁰. הנראה לע"ד כתבתי.

אלא ה' מינים, אלא דאסרינן להו דמידי דמדגן אינן ואתי לאיחלופי בדגן דה' המינים¹⁹. ומשום הכי דש לנו דאסורים באכילה. אבל איסור חמץ במשהו דיש כאן חמץ גמור אלא שנתבטל, הואיל והחמירו לאסור במשהו לענין אכילה ה"ה דהחמירו לענין הנאה. אך

סימן קיד

דשפיר מתבטל קודם הפסח, ולא חשיב מבטל איסור לכתחילה כיון שאינו מכוין לבטלו⁴, ע"כ. ומהשתא נראה אע"ג דאין מדקדקים כ"כ בברירה, מ"מ מנהג של טעם הוא, דסמכין אסמ"ג דכתב במצות חלב⁵ דקמח בקמח מתערב יפה דמיקרי עירוב לת בלח⁶ כמו שהוכחו בהוכחה גמורה ממס' מנחות⁷. וכן משמע פ' אלו עוברים (פסחים מד, א)⁸ גבי שתי קופות, והיינו דכדברי א"ח. ובלח מנהג פשוט להתיר מה שיתבטל קודם הפסח ולא אמרינן דחוזר וניעור בפסח⁹. מ"מ צריך לברור בעיונא בעלמא כדי לראות שאין בתוך הכלי כ"כ הרבה יותר מא' בששים שיתבטלו¹⁰. וגם הברירה מוכחת שאין מתכוין לבטלה ולא הוי כמבטל איסור לכתחילה¹¹.

שאלה: נהגים בכמה מקומות שרוב בני אדם בוררים החיטים לצורך המצות לפסח, אבל לא בריוק כלל. אך מרקדין אותו היטב ובודקים ובוררים בעיונא בעלמא מידה גדולה בשעה אחת או בשתיים. יש טעם למנהג זה או לאו.

תשובה: יראה דיש טעם וסעד לדבר למנהג הזה. דכתב בסמ"ק¹ שנוהגים בהרבה מקומות לברור החיטים מאותם הנישוכים מאכילת עכברים. וכתב עוד שאם נמצאו חטים בתוך הכרי שצמחו מלחלוחית הארץ שקורין גירמי"ר שאינם בטלים אפי' נטחן קודם הפסח, כיון שהוא יבש יהיב טעמא בשעת אפייה בערב פסח בששים בפסח במשהו ע"כ². ובטור א"ח³ כתב

סימן קטז

תחת הרקיע ביום המעונן אלא אם כן מכסה אותם במפה. דהתם איירי שמוליכין אותו אל התנור כדכתב סמ"ג בהדיא, והיינו טעמא דאם מוליכין מגולים תחת החמה או ביומא דעיבא דכףלה שימשא הוא הוו ניצוצי החמה זורחים במים ומחממתן. אבל בשעה שממלאים אותו בערב מן הנהר, כיון דצריכין לשאוב ביני כוכבי ושמישי דכתיב בהגה"ה⁴ ליכא למיחש למידי שהרי כבר שקעה החמה קודם וליכא למיגזר כלל⁵.

שאלה: בערב ארבעה עשר כששואבין המים ללוש בהן מצות, או ביומא אחרון כששואבים אותם המים. יש להקפיד שלא להוליכם מגולים מן הנהר עד לביתו או לאו.

תשובה: יראה דמנהג הוא לכסותם, והיינו משום זהירות יתירה שלא יפול לתוכו שום דבר המחמם אותה¹ וכה"ג. אבל אין נראה להצריך לכסותם מהאי טעמא דכתב בסמ"ק² וסמ"ג³ דאין להוליך המים

סימן קטז

שאלה: השקים שנותנים בהן קמח כל השנה וכשבאים לעשות בהן קמח לפסח ומכבסים אותם היטיב מקודם צריכים להתיר קודם הכיבוס כל התפירות שבהן בקצוות, או אם מטולאים הן או לא צריכין להתיר.

19. ע"י ח"י שם (סק"ה) דלפי"ז אורז יהא מותר כיון דלאו מידי דמידגן הוא, אך ממשמעות הפוסקים אין נראה לחלק בין אורז לשאר קטניות, וע"ש מש"כ מהב"ח ועו"מ. [וע"י תשרי שבו"י ח"ב סי' ה' ושאלת יעבץ ח"ב סי' קמ"ז ומהרש"ם ח"א סי' קפ"ג]. 20. משמע דווקא במשהו אבל אם אין ס' כנגדו אסור, אך מד' הרמ"א שם משמע דאפי' ככה"ג שאין כנגדו ס' שרי, וע"ש בח"י (סק"ו).

סי' קיד: 1. סי' רי"ט. 2. ע"י מש"כ רבינו לקמן (סי' ק"ץ) בשם סמ"ק ולכאורה סותר ד"ע. ע"י ח"י (סי' תנ"ג סק"יג). וע"י לקט"י (ח"א עמ' 75). 3. סי' תנ"ג. 4. ע"י ח"י שם (סק"ד) היטב. 5. לאוין קל"ח. 6. ב"י וד"מ (סי' תמ"ז מחו' ג') וכ"כ ברשב"א חולין פג"ה ובחשו' (ח"א סי' רפ"ג) וכ"כ בב"ח (יו"ד סי' ק"ט) ע"י היטב ש"ך (יו"ד סי' ק"ט סק"ג). 7. כב, ב תוד"ה מכאן — [ע"י היטב גר"א אור"ח סי' תנ"ג לסי"ג וש"ך יו"ד שם] וע"י מהרש"ם (ח"ג סי' ר"י). 8. פסחים מד, א. [וע"י תוס' זכחים עג, א ד"ה רבי, ע"י ש"ך יו"ד שם]. 9. רמ"א (סי' תמ"ז ס"ד). 10. רמ"א (סי' תנ"ג ס"ג). 11. ע"י טור (סי' תנ"ג) ונו"כ.

סי' קטז: 1. וכ"כ מהרי"ק על הסמ"ג הלכ' חמץ. ופסקה רמ"א (סי' תנ"ה ס"א) וע"י ד"מ שם (סק"ד). 2. סי' רי"ט. 3. עשין מ'. 4. הג' מימוני פ"ה מחמץ אות מ'. 5. ע"י מרדכי פסחים (סי' תקצ"ג) ומג"א שם (סק"ג), [וע"י ראב"ה ח"ב סי' תפ"ה וע"י לקט"י ח"א עמ' 78].

תשובה: יראה דצריכין להחריג, וכן הנהיג אחד מהגדולים². והביא ראייה מפ' בתרא דע"ז (עה, א) דקאמר התם ודכינתא מיישנן ואי אית בהן קטירא שרי להו, דמה שבתוך הקשרים אינו מתיישן ומתנגב. וה"ה שאינו מתכבס יפה מה שבתוך התפירות. ונראה דראייה זו הייתה לדחות כדדחי ליה במדרכי פ' כל שעה³ שאינו ראייה משם שלא יפלוט בהגעלה מה שתחת הטלאה. משום דין נסך צלול הוא אותן שבקטירי והעפר עב ואינו נכנס תוך הקשרים, ולכך קאמר דשרי להו. אבל מי הגעלה ג"כ צלולין ונכנסין תוך הטלאים.

וחילוק זה נוכל לומר ג"כ אנידון דידן, דמי הכביסה ג"כ צלולים ונכנסים יפה בתוך התפירות והסדיקים. אמנם נראה להביא ראייה מפ' דם הנידה (נדה נו, ב) דקאמר התם אי נמי דאישתכח בסיטרא אי אמרת חזקתו מתכבס סיטרא לא אתכבס. ופרש"י שם⁴ סיטרו צידי הבגד שיש שם קמטים ותפירות. הא קמן שבתוך הקמטים ותפירות אינו מתכבס⁵. ותו דבגדון דידן הדבר ידוע דכשהקמח נוגע במים מיד נתרכך ונילוש ונדבק בבגד, וקשה להעביר כולו וחמץ במשהו כשיתערב בפסח.

סימן קיז

שאלה: העולם רגילים כשרוצים לדבק או לטוח איזה דבר בבצק כגון קרמים לפני החלונות נזהרים שלא לעשות זה תוך ל' יום שלפני הפסח, יש להחמיר בו או לאו.

במיימון⁶ ומדרכי⁷, בנתן עיסה בשולי החבית ולדבק הנסרים, שאם נתן תוך ב' חדשים אסור משום שהעיסה עדיין רכה ויהבה טעמא ביין. ובסמ"ק⁸ כתב דדוקא נתן תוך ל' יום אסור. ומההוא דסמ"ק רציתי ג"כ להביא ראייה אנדון דידן דשרי לקיים כל בצק שדבקו בו אפילו דבקו תוך ל' יום. דאם לא כן מאי איריא משום דיהבה טעמא תיפוק ליה דאסור לקיים הבצק. אבל יש לדחות דההיא יכול לתקן לטוחו בטיט מבחוץ ואעפ"כ יהבה טעמא ביין. ולכך נראה דיש להחמיר בג"ד אם בא לדבק תוך ל' יום ידבק בבצק שבלילתו רכה מאד, ויכניס כל הבצק בין הדבקים שלא יבצבץ לחוץ⁹. ואיכא למימר דכה"ג שרי הרמב"ם דווקא דאז אין צורת החמץ עומדת¹⁰, והמחמיר לטוחו בטיט מבחוץ תבוא עליו ברכה.

תשובה: יראה דאין להקל בפשיטא כלל בדבר אלא יש לעשות כמו שאפרש. ואע"ג ששמעתי שדרש אחד מהגדולים¹ ברבים דליכא למיחש למילתא, והביא ראייה מהא דכתב רמב"ם² ואשירי³ ומדרכי⁴, והביא דבריו לפסק הלכה בגדים שכבסו בחלב חטה וכן ניירות שדבקו בחמץ מותר לקיימם בפסח, לפי שאין צורת החמץ קיימא. ולא חילקו כלום בין דבקו סמוך לפסח או מופלג, כמו שחלקו ספר התרומה⁵ והגה"ה

סימן קיח

שאלה: כשמוליכים השקים שיש בהן הקמח למצות מן הרחיים, שרי להניחם על גבי הסוס או החמור להוליכו כך או לאו.

הבהמה מחמם מהא דתניא פ' כל היד (נדה יד, א) רוכבי גמלים רובן רשעים, ופרש"י מפני שאיכריהם מתחממים בגוף הגמלים ומרציאים זרע. ואין לומר דהתם מתחמם בקל, משום דנוגע אבר בבשר בעלי חיים וזה גורם היריהור וחימום. דהא מחלק התם בין רוכבי גמלים לרוכבי חמורים הא דמיכף הא דלא מיכף, ופרש"י¹ דרוכב על האוכף אינו מתחמם לפי שהעץ קשה ואינו מתחמם, ע"כ. ש"מ דטעמא משום חימום, מדלא קאמר ורוכב על האוכף אינו נוגע ומרגיש בבשר בעלי חיים. וכיון דקאמר

תשובה: יראה דאסור אלא אם כן יש אוכף או עור עב כה"ג על גבי הבהמה תחת השק¹, מפני שהקמח מתחמם בגוף הבהמה כשמונח על גבה. ובמדרכי פ' אלו עוברין² מיתי ירושלמי³ דאסור להניח השקים אילו על אילו כדי שלא יתחממו ויחמיצו⁴. וראייה דגוף

סי' קטז: 1. שו"ע (סי' תנ"ג ס"ו) ורמ"א (סי' תנ"א ס"ח), ועי' מג"א (סי' תנ"א סקל"ו) דלהש"ך (י"ד סי' קל"ח סק"ח) בעינן דווקא כיבוס ולא די בהדחה, ע"ש. ועי' היטב ח"י (סי' תנ"ג סק"א). 2. מהר"ש — מובא בלקט יושר (ח"א עמ' 72) וכן במהרי"ל הלכ' המצות (עמ' יב, א) כ"כ בתוך דבריו ע"ש. 3. סי' תקע"ח. 4. ד"ה בסטרא. 5. עי' ח"י (סי' תנ"א סק"ג) שכתב דה"ה דצריך להחיר מה שבשולי השק שהוא האימרא, והוכיח כן מראית רבינו זו, ע"ש.

סי' קיז: 1. דודו הקדוש מהר"ר אהרן זק"ל — [פ"כ סי' קמ"ט וסי' קפ"ח]. וכן דרש מהרי"ו דו"ה להלכ' פסח אות ג"א [נדרפ' במוריה שנה י"א גליון ה"ח]. 2. פ"ד מחמץ הי"א. 3. פסחים פ"ג סי' ה'. 4. סי' תקצ"ו. 5. סי' ה' ד"ו עמ' 30. 6. הלכ' הגעלה (בסוף הלכ' חמץ להרמב"ם). 7. פסחים סי' תקנ"ה. [ועי' תשוה"ג שע"ת סי' רצ"ב ותשרי רש"י — אלפנבין סי' קי"ג ורי"ץ גאות ח"ב עמ' 83]. 8. סי' צ"ח. 9. ב"י ורמ"א (סי' תמ"ב ס"ג) ובר"מ (סק"ז) הביא כן גם מדרשת מהרי"ו, ועי' מג"א (סק"ה). [ועי' גינת ורדים כלל ד' סי' י"א]. 10. עי' נו"כ ברמב"ם שם וביאור הגר"א (ס"ס חמ"ז). ועי' לקט"י (ח"א עמ' 81) וע"ע במהרי"ו (סי' קצ"ג) שאסר כיון שהחמץ נראה בעיין.

סי' קיח: 1. שו"ע (סי' תנ"ג ס"ז). 2. סי' תר"א. 3. פסחים פ"ג ה"א. 4. רמ"א שם, ועי' ח"י (סקכ"ג). 5. ד"ה רוכבי גמלים.

תנג א. משנה פסחים דף ל"ה [ע"א]:

ג. שם בגמרא:

ג. מהא דרב הונא שם [קיד, ג; טור; ריטו ירוסם נמי ה ח"ג]:

תנג א לא באורזו. דאין יונאין

ידי חוצת מנה ^ה צלילה

הראשונה ^(ה) אלא דנדר הכא י לדי

חימוץ. טטרק"י אינו מחמץ (מור"ס לוצלין סימן קמ):

ציונים לרמ"א

תנג א ^(ה) מהרי"ל [הלכות אפיית המנוח עמוד ט; דרכי משה אות ט]:

ג טור ו והגהות מיימוני [חמץ ומנה דפוס קושטא] פרק ה' [הלכות שם סמ"ק סימן רנב הגה אות יז] ומרדכי פרק כל שעה [פסחים רמז תקפח]:

ג*) דרכי משה אות ב:

לבושי שרד

תנג ^(ה) **בגיא סק"א אלא** **דברר הבא** **לידי** **חימוץ, כ"ל** ^ו:

הגהות והערות

תנג א ^[א] ועיין צמחיה"ל שם מהדורת מכון ירושלים צעירי נוסחאות אות ט

ונענהה 8:

ב ראה ילקוט שנוי נוסחאות (רנל"ד) שנתוף הספר צמחיהרות פתקל:

ג כוונתו, דצמחיהרות תפ"ד נדפס "שהשוה" במקום "שהשיא":

ד ככ"ל דפו"ר מופיע דברי הרמ"א אחרי מנה

צמח"ס, וממהדורות אמ"ד תכ"א מופיע ללפנינו:

ה רש"ד חלק א' [סימן] קס"ג [בגין ב"א]:

ו כתב צנפער מור וקציעה שמה שנקטס "טור" משצמח"א היא שהרי הטור כתב שומראל ימירא היא וז

ולא נהגו כן:

ז בההדורות אמ"ד ת"פ ודיהנפאלרט תל"ג הושמט

צמג"א מיצ" בלל"א":

ח קונטרס טוב עין נדפס לראשונה צנוף ועד לחכמים

שם הגדולים להחמיר"ל:

תנג **(א)** **ויש אוסרים.** הטעם צטור לפי שמיני חיטין מתערצין צהס. וצסמ"ק [סימן רנב הגה אות יז ד"ה ועל הקטניות] כתב טעם כיון שראוי לעשות עיסה מהן, אחי לאחלופי צשאר עיסה של חמץ. וכל זה אינו אלא חומרא צעלמא, ואין לשנות, מפני שנהגו כך. וענינ"ס ואלנינד"ר צריך צדיקה רצה שלא יהיה צהס אחד מחמשת מינים. וקלח שקורין קימ"ל, שמעמי מחלקין, דלוחו שקורין קרל"ס קימ"ל מציאים לחומו ממדינות אחרות אסור צפסח, שגרעיניו דומין לדגן, אצל לחומו הנקרא פעל"ד קימ"ל מותר צפסח, לפי שאין צורחו כדגן. וצסימן חס"ד

כתב רמ"א שחרדל אין אולכין צפסח, ואינו יודע למה ישמנה מענינ"ס, ונראה הטעם לפי שגידול החרדל הוא צשרצטיס דומה לגידול קטניות, על כן הוי צכלל אסור קטניות. ומה שכתב כאן דאס נפלו צתצטיל אין אוסרין, מכל מקום אס נמאלו צמנה אפויה

חק יעקב

שהחמין, הרי זה מותר באכילה, ע"כ. ובספרי הרמב"ם דפוס וויניציאה נרשם שם השגת הראב"ד וז"ל, ואין איסור, אמר אברהם, אין זה דבר פשוט ולא הכל מודים לו, דנהי דאין עושה חמץ גמור, ואין חייבין על חימוצו כרת, אבל נוקשה מיהו הוי ואסור, עכ"ל. וצ"ע דדברי הראב"ד הוא להדיא נגד מסקנת הש"ס וכל הפוסקים, ועיין בפסחים דף קי"ד [ע"ב]. ובמגיד משנה שם נראה מבואר ^א שהשיא דעת הראב"ד למה שכתב הרמב"ם שם בדין ב' לענין מי פירות ^א, אבל באמת לפי מה שנרשם השגות הראב"ד שם, ולפי משמעות הלשון משמע דאמיני קטניות קאי, וצ"ע: **[ה]** **ויש אוסרים.** הטעם מבואר בשם הפוסקים דאסור, משום דדגן מעשה קדרה, וקטניות מעשה קדרה, גזרה הא אטו הא. וגם פעמים שעושין פת ואחי לאחלופי בדייסא, וגם פעמים תבואה מעורבת בהם ואי אפשר לבררו יפה. ובתורות הדשן סימן קי"ג כתב וז"ל, ואסרי ליה משום דמידי דמידיגין אינון, ואחי לאחלופי בדגן. ולפי זה באורז היה לנו להחיר, דלאו מידי דמידיגין הוא, ולא דמי לקטניות בהא, כדאינא בש"ס דנדרים דף נ"ה [ע"א] גבי הנודר מן הדגן, ע"ש. אך משמעות הפוסקים דאין לחלק בין אורז למיני קטניות. ועיין בב"ח ^ד [ד"ה אלן] דהסכרא נותנת יותר להחמיר באורז לדעת רבי יוחנן בן נורי, כדאינא בפרק ערבי פסחים [קיד, ב], אך לית מאן דחש לה, והסכמת הפוסקים דכל זה הוא חומרא בעלמא, אך היכא דנהוג

באר היטב

תנג **(א)** **קטנית.** הוא הדין טטרק"י וטירקש"י ווייץ אינס מחמילים, [מ"א ס"ק א; חק יעקב ס"ק א ח]:

וודוי מורי ורבי הגאון ז"ל בתשובה כת"י [שו"ת הרא"ם לרא"ס מרגליות סימן יג] כתב שהמין שקורין במדינתנו פאסוליש, פשוט שהוא מין קטניות, והביא ראיות מהר"ע ברטנורא בפירוש המשניות [כלאים פ"א משנה ב ד"ה ופול מציר], ואף במקום שיש קצת דוחק אין להתירו במדינות אלו שלא יבאו לפרוץ גדר, וכן עמא דבר. ועיין בלקוטי מהרי"ל [הלכות מאכלות אסורות בפסח עמוד קלד] אחר שהביא המנהג הלז כתב שהאוכלם בפסח עובר בלאו דלא תסור [ורבים יז, יא], וכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה כו', ע"ש. ובמקום אחד עמדו קצת מהחכמים שרצו לפרוץ בוה ולא עלתה בידם, לפי שחכמי הדור מגדולי אשכנז חרדו לקראתם, ועמדו בפרץ וקיימו דברי חכמים, והחליטו האיסור במדינות אלו, ואין ללמוד ממקומות שנוהגים היתר מאז ומקדם שלא נתפשטה ביניהם גזירות הגדולים ותקנתם בזה, וכמו לענין חרם לישא ב' נשים וכיוצא. ועיין בקונטרס הג"ל [טוב עין סימן ט אות ו] שגדול אחד [רבי אברהם ברודא] היה מחמיר אף בקאפ"י, אע"ג דודאי פרי עץ הוא, נראה שרוצה להחמיר. לפי שההמון לא ידעו מה הוא וידמו שהוא ג"כ מין קטניות, ויתירו הכל ויפרצו גדר הראשונים, ומכל מקום אף במקומות שקיבלו חומרא זו בקאפ"י ג"כ אם חרכו קודם הפסח יש להקל, וכמו שכתב בשבות יעקב חלק ב' סימן ה', ודלא כהחק יוסף [נס"ק ג], עכ"ד. ובמקומות אלו נוהגים היתר פשוט בקאפ"י, ואע"פ כן זרזין מקדימין לחרוץ את הקאפ"י קודם פסח וגם לעיין קודם שקונים אותם לברר משם תערובות אורז ושאר מינים להיות נקיה מכל, משום חומרא דפסח, וברכת טוב תבא עליהם, ועיין בשבות יעקב שם שכתב בטיי"א שמעתי שרבים פורשים לפי שיש חשש רמאות שמשתמשין בטיי"א ואח"כ חוזרים ומייבשים אותם למכור, ושמא נשתמש תחלה עם חמץ, וכן שמעתי משלימים וכן רבים, לכן שומר נפשו ירחק מהם כי בפסח צריך הרחקה טפי כו', ע"ש. ומכל מקום נראה שאין לחוש לכלים שנתבשל בהם טיי"א או נשפך מהטיי"א לתוך המאכל, יש נוהגין היתר בטיי"א שבא מן התגרים אשר במדינות גידולם וגם הבקאים מעידים שהוא כשר לפסח, עיי שמכירים במראה וטעם וריח שיש בהדל בין טיי"א שנחבשלה ונתייבשה לבין הטיי"א הבאה כדרך גדילתה ולא שלט בה אור

לבשלה כלל:

ביאור הגר"א

יפה, לכן נהגו לאסור. וסמך להמנהג ממה שכתוב [שם] מ' ב' רב פפי שרי וכו', אמר רבא איכא כו'. ועיין שם בתוספות ד"ה רבא, ונראה לר"י כו', ואף שעדשים מין קטניות, משום אחלופי, כל שכן בזמן הזה שיש להחמיר: **[ה]** **והמנהג כו'.** כמו שכתוב בפסחים נ' ב' כבר קבלו אבותיכם כו'. וירושלמי שם [פ"ד הלכה א] הביאו הרא"ש שם [פ"ד סימן ג] וכל דבר שידוע בו שהוא

אוצר מפרשים

ו (שם) **לידי חימוץ פטרק"י.** נ"ב, עיין תשובות חתם סופר או"ח סימן נ' וסימן קכ"א בענין חיטא תוגרמא:

ז (פספ"א בהגה) **והמנהג באשכנז.** נ"ב, ועיין תשובות חתם סופר סימן קכ"ב [אודות מנהגי מדינת וועסטפאלען, אשר התירו לאכול מיני קטניות ביום טוב של פסח. והאריך לדבר בענין הזה, ע"ש היטב]:

ח (שם) **ואין צ"שנות.** הפרי חדש [אות א] העלה לחומרא זו קצת ראיה משי"ם דידן [פסחים מ, ב ובתוספות ד"ה רבא], ע"ש. אלא שסיים דאין מנהגינו כי אם באורז שנמצא בה פעם אחת גרעין חיטין:

(אש"ף אברהם, ג)

תנג א (חק יעקב ס"ק ב) יקח כפי הפדר. נ"ב, עיין ריש פרק ד' מיתות [סנהדרין מט, ב]:

ב (שם ס"ק ד) **שהשוה** [נ"ב], שהשיא, ומלת שהשוה ^א מוקף] כו' ולפי משמעות הלשון. נ"ב, איני יודע רמז למשמעו לזה:

ג (פספ"א בהגה) **חיטים.** ואם אין לו, יקח החביב עליו:

ד (שויע שם) **לידי חימוץ.** וכתב בתשובת בית דוד [אורח"י סימן (ריו"ו) [רין], פולין חדשות אפשר דמותרין בפסח, מהא דקיימא לן [וי"ד סימן ריז סעיף ה] הנודר מירק אסור בפולין לחים. וא"כ דוקא הישנות הוי מידי דמידיגן:

ה (בגיא ס"ק א) בל"ה הראשונה אלא דברר, כצ"ל:

(נתיב חיים)

ד. משנה פרק ג' דמלה
[משנה ז; וזמית עה, א] וכתבו הרמב"ם [חמץ ומלה] בפרק (י') [א] [הלכה ה; מגיד משנה שם בשם הרמב"ן הלכות חלה לב, א; רמ"ש ה"ק חלה סימן טו]:

צינונים לרמ"א

(ז) תרומת הדשן סימן קי"ג:
(ח) מהרי"ל [הלכות מאכלות אסורות בפסח עמוד קלה]:
(י*) דרכי משה שם:

לבושי שרד

(פ) שם ספ"ב ומהרי"ף כתב שלא וכו', כל"ז:
(ג) שם ובדרכי משה כתב דאפילו שאר שמנים מותר ללחותן אפילו במקום שיש לחוש שיפלו לתבשיל דאין אוסרים וכו', כל"ז:

הגהות הסמ"ע

תנג סעיף א וכן מותר להדליק בשמנים הנעשים מהם. ובתרומת הדשן [ח"א סימן קיג] כתב שהעוול נהגו אינסור בשמנים שנעשו [ממיני קטניות] בפסח ע"כ:

הגהות והערות

ט. הדשן משווע, דלא לנשו' שרד, מחמת השקל וצילקוט מפרשים שם מוספת שנת והגהות הגר"צ פתקל. ובמסדהות השולל לעמבערג הנוסח "דעידענד לאן אסור":

י. עיי"ש בסעיף י' ובמ"א ס"ק ה. ועי' סימן תמז בשלל אכילה אור א ד"ה ומ"ש והמוס, ובמשניות והז' אור, ובסדר ההגהות השולל והשולל סדר א אור יג:

יא. עיי"ש פני משה ובמראה הפנים שכן היא הגרסא הישנה:

יב. עיין דמשק אליעזר שהקשה בדמסופות לימא להאי קושא ומזמית, לא תחפוט עבודה זרה ולא צמחין, רק כד"ש צמחין פ"ז סימן לא איתא ק, ע"ש:
יג. התירוצו של ר' חיים ור' אליהו הוצא כד"ש שם בשם ר' יצחק. ור"ה צמחין הרש"א חולין נג, ב. ועיין צמחית צמחית הקהל ס, א, והוצא צמ"י סימן לא קנה, א. אך יש צמ"י מוספת שאין צמית הקהל שלפנינו "ככל חלי שיעור שהוא אסור דבר מורה":

יד. תוקן ענין צמחית הגר"א צמ"ד שם ס"ק ת. כ"כ הצרכה אליהו. וכבר עמדו על קושא זו הצ"ש שם קנה, א ד"ה ומ"ש, והפרישה אור יב. אך עיין דמשק אליעזר, וי"ע:

טו. עיין סימן תמ"ד:

(ג"ח"ו מ"א) טו. בני שמואל הלכות (יו"ט) [תערוכות] דף קל"ח:
(ג"ח"ו מ"א)

ב מותר להדליק בשמנים. (ו) ומהרי"ל [הלכות מאכלות אסורות בפסח עמוד קט"ק] כתב שלא להשתמש בשמן במקום שיש לחוש שיפלו לתבשיל, כי כותשין אותו במכתשת ששורין בו שעורים, ואפילו שמן זית לא ידליק בפמטות (א) שמשמשין בהם כל השנה, שהן מתחממות מכת השמן, עכ"ל. (ב) ודרכי משה [אות ב] כתב דאפילו שאר שמנים אין אוסרין דעידענד (א) אפילו ידוע שכתשו אותו במכתשת ששורין בו שעורים, דאפילו נמערב בו משהו בטל בששים קודם הפסח. ואין לומר שקיבל טעם מהמכתשת, דדוקא בדבר חריף אמרין אגב דוחקא בלע, כמו שכתב ציורה

לשנות (א) (ז) מיהו פשוט דאין אוסרים דעידענד (א) אם נפלו חוץ אסורה, עיין הטעם בסימן ת"ס (ב) התבשיל וכן ב מותר (א) להדליק בשמנים הנעשים מהם (א) ואין אוסרים אם נפלו לחוץ התבשיל (א) וכן ב מותר

(א) להשהות מיני קטניות צמית (א) חרע אקליי"א (א) (א) ואני"ש ואליינד"ר אין מיני קטניות (א) (ד) ומותר לאכלן בפסח כן נראה לי:

ב ד (א) העושה עיסה מן החטים ומן האורז (א) אם יש בה ד (א) טעם דגן (א) ויא יוצא בה ידי חובתו בפסח:

(תרומת הדשן סימן קיג). כתב צ"ש נוטלין [אזהרת האכילה] טוב להחמיר שלא לאכול אני"ס וקימ"ל עד יום האחרון, כי אי אפשר לזכרם יפה: ד טעם דגן. ודוקא שיש בו כזית (א) צמית אכילת פרס, כן נראה לי להחמיר, עיין צמ"י ד"ה ואס:

חק יעקב

גם כן עמד על החקירה שהוא חמץ גמור, והשומע שמע וטעה, עד כאן לשונו: [א] ואני"ש ואליינד"ר אין מיני קטניות ומותר לאכלן בפסח. וכתב הט"ז [ס"ק א] ומכל מקום צריכין בדיקה שלא יהא בהם מאחד מחמשה מינים. וכן נוהגין כשנותנים אותם לתוך המשקה שקורין לקרייץ, ונוכחן שכל בעל הבית בעצמו יבדוק, ולא יסמוך על בדיקת נשים וקטנים, עיין בספרי מנחת יעקב כלל מ"ו ס"ק ל"ב. גם בכמון שקורין קימ"ל נוהגין היתר, וקצת מחמירין באלו המינים. ועיין בתשובת מהרי"ל סימן כ"ה שכתב שני דעות בכמון, והט"ז [שם] כתב לחלק בין כמון לכמון ח"ל, קרא"ס קימל אסור, פעל"ד קימל מותר, עכ"ל. ולענין אין להחמיר יותר, דגם קטניות עצמו חומרא בעלמא הוא, והבו דלא לוסף עליה. ועיין לקמן סימן תס"ד מדין החרדל: [א] אם יש בה טעם דגן. ואפילו אין בו כזית בכדי אכילת פרס, והוא כדעת הרמב"ם [חמץ ומצה ו, ה] והרמב"ן [הלכות חלה לב, א] והרא"ש [ה"ק הלכות חלה סימן טו] והטור והמגיד משנה [שם], דלא כהרשב"א [פסקי חלה סוף שער א] והראב"ד [שם] דסוברין דבעינן דוקא כזית בכדי אכילת פרס (ובמ"א בסימן ר"ח ס"ק ט"ז נפל טעות בדפוס, שכתב בשם הרשב"א להיפך, ועיין בב"י ד"ה ואס). וכתב גיסי הרב בספרו אליהו זוטא [ס"ק ג] מדכתב הב"י בשם הרשב"א דבאורו בעינן דוקא כזית בכדי אכילת פרס, וביותר דעה סימן שכ"ד [רסו, א דבור ראשון] כתב בשמו דכל זה דוקא באורז וחטים, ולפי זה בשאר מינים בעינן דוקא רוב דגן, ודלא כעולת שבת [ס"ק ב], וצ"ע, עד כאן לשונו. ובאמת לדעת הרשב"א דבריו נכונים, וכן ראיתי בדברי הרשב"א להדיא בפסקי חלה שלו, והוציא כן מהירושלמי [חלה ריש פ"א], יע"ש. אכן לדעת הרמב"ם וסייעתו דבאורז אפילו אין בו כזית בכדי אכילת פרס יצא, אם כן בשאר מינים סגי בכזית כדי אכילת פרס, וכן מבואר ומשמע להדיא מלשון המגיד משנה הובא בב"י, וזה כוונת בעל עולת שבת עיין בו. ובמ"א [ס"ק ד] פסק דיש להחמיר דבעינן כזית בכדי אכילת פרס אף באורז, והוא חומרא יתירה נגד שמעויות הראשונים והסכמת האחרונים כאן וביותר דעה סימן שכ"ד: [א] יוצא בה. ולא אמרין דאורז מבטל טעם דגן, כמו דאמרין לענין מרור שמבטל טעם מצה, ועיין לקמן סימן תע"ה [ס"ק יב] ובתוספות במנחות דף כ"ג ע"ב ד"ה (קסלקא דעתך) [אלא]:

באר היטב

(ב) התבשיל. אפילו ליכא ששים א"כ מותר צמחית, מכל מקום רוב עכ"פ צמחית, דלא לא כן לא מקרי תערובת כלל, דהוי כאוכל התבשיל מקטניות עמנו, חק יעקב [ס"ק ו]. כל מיני הריפות שקורין גרופין העשויים מה' מינים אסור להשהות צמית, שמתלחמן אותם צמית קודם כמשהו. ואס עבר עליו פסח אסורין צמחית, עיין חק יעקב [ס"ק ח]. וכתב אליהו זוטא [ס"ק א] שהורה זקינו הגאון לאחד ששכח גרופין, למכרו לעכו"ם. ותמיה לי דבסימן תס"ז [סעיף ב] מבואר לאיסור. אחר זמן רב מצאתי בחק יעקב [שם] שגם הוא תמה על זה, ע"ש: (ג) להדליק. ומהרי"ל אסר במקום שיש לחוש שיפלו לתבשיל. (כ) כותשין במדוכה שכותשין בהם שעורים. ודרכי משה שדא ביה נרגא, דאפילו הכי מותר המאכל דבטל קודם פסח, ואין לומר שקיבל טעם מחמת דוחקא, דזה אינו אלא בדבר חריף, יורה

דעה סימן (צ') [צור, הגא"א]. עיין מה שכתבתי סוף סימן תמ"ז. ומשמע ממהרי"ל דמותר לאכול שמן זית בפסח, מ"א [ס"ק ב], ע"ש: (ד) ומותר. ומכל מקום צריכין בדיקה שלא יהא צמחית אחד מה' מינים, [חק יעקב ס"ק ט]. כתב צ"ש נוטלין טוב להחמיר שלא לאכול עני"ס וקימ"ל עד יום אחרון של פסח, כי אי אפשר לזכרם יפה, [מ"א ס"ק ג]. וט"ז [ס"ק א] כתב ששמעתי שמתלחמן, אותו שקורין קרא"ס קימ"ל מציאים אותו ממדינות אחרות, אסור, שגרעיני דומה לדגן, אכל אותו הנקרא פעל"ד קימ"ל מותר בפסח. והחק יעקב [שם] כתב, לענין אין להחמיר יותר, דגם קטניות עמנו חומרא בעלמא הוא, והכו דלא לוסף עליה: (ה) טעם דגן. ודוקא שיש בו כזית בכדי אכילת פרס, מ"א [ס"ק ז]. והחק יעקב [ס"ק י] ממיר צמחית אפילו אין בו כזית בכדי אכילת פרס:

איסור נהוג ואין לשנות, וכן כתב הט"ז [ס"ק א]: [א] אם נפלו חוץ התבשיל. מלשון הרב משמע דאפילו ליכא ששים גם כן מותר אפילו באכילה, וכן משמעות האחרונים. אכן בתרומת הדשן סוף סימן קי"ג משמע דדוקא בתערובת משהו אין לאסור, אבל פחות (מכאן) [משמשים] יש לאסור באכילה, ועיקר נראה לי כדעת האחרונים כיון שבלאו הכי הוא חומרא והרחקה בעלמא, כמו שכתבתי בס"ק ה', מכל מקום רוב עכ"פ בעינן, דאם לא כן לא מיקרי תערובת כלל, דהוי כאוכל התבשיל מקטניות עצמו: [א] ואין אוסרים אם נפלו לתוך התבשיל. פירוש, אף שלותחתן תחלה הזרעונים קודם שעושין מהם שמנים, ואם כן קרוב הדבר שנתחמץ, אפילו הכי שרי, כן כתב בתרומת הדשן שם, וזה כוונת הרב כאן שהכפיל הדברים. ועיין במ"א [ס"ק ב] שכתב בשם הדרכי משה דמותר להדליק בשמנים אלו אף אם כתשו אותן במכתשת ששורין בו שעורים, ואינם אוסרין בדעידענד אם נפלו לתוך התבשיל, כיון שכבר נתבטל קודם פסח, ומשמע ממהרי"ל דמותר לאכול שמן זית, עד כאן לשונו. ועיין לעיל סימן תמ"ז סעיף ה' בהג"ה בס"ק כ"ז מה שכתבתי שם מדין הפמטות של כל השנה כיצד לנהוג בהם בפסח, וע"ש:

[ח] וכן מותר להשהות מיני קטניות בבית. וקצת קשה מאי קא משמע לן בזה, דהלא גם ה' מיני דגן מותר להשהותן בבית. ואין לומר דבא לשמיענן דאפילו לתתו ונשרו במים גם כן שרי להשהותם, הלא זה גם כן נשמע ממה שהתיר אפילו בהנאה, ולהדליק מהשמנים אף שלתתו תחלה, וכמו שכתבתי בס"ק ז'. גם עיקר הרבותא חסר מן הספר. ואפשר דאצטריך לאשמעינן דמותר להשהותם בבית ולא חיישינן דאתי למיטעי לבא לידי תקלה לבשלם ולאכלם, כיון שאין בהם איסור מדינא. ובה' מיני דגן דלא חיישינן שיבשלם, משום שהוא חמץ גמור ומיכדל בדילי אינשי, גם אין דרך לבשלם כך ולאכלם, רק מיני הריפות שקורין גרופין והם בלאו הכי אסורין להשהותן, כמו שכתב המ"א [ס"ק ב] לפי שמלחלחין אותם במים קודם כתישה, וכפי מה שמעתי שמידי אחר שנתלחלחו במים מיד כותשין אותם וניתו ממנו הסובין ואבק קמח, נמצא שהוא חמץ גמור, ואם עבר עליו פסח אסורין. ומה שכתב גיסי הרב בספרו אליהו זוטא [ס"ק א] בשם שמעתי שהתיר זקינו הגאון למכרם לעכו"ם, עד כאן לשונו. כבר הייתי נושא ונותן עמו בדין זה, ואמר שהוא

שערי תשובה

(ד) ומותר. עיין באר היטב. וכתב בתשובות חיים שאל חלק ב' סימן ל"ח [אות פג] שיש מין אחד נראה כמו קמח ונקרא בערים האלה סאג"ו, וזה נעשה ממור עץ של הינדיא ומותר בפסח. אך בעיר לונדריש נתחממו לעשות כדמותו והוא מקמח חטים ונקרא אריני"ה א סאג"ו, ושל לונדריש ניכר לבקיעה שנעשה מקמח, זה שמעתי מגביר ומשכיל כו', ע"ש. וכתבתי זה למען דעת לדקדק בדבר, כי לפעמים חכמי הרופאים מצוים למי שיש לו חולי ומיחוש לאכול סאג"ו, וצריך לדקדק בפסח שהוא אותו הבא מעץ אינדיא, לא זולת: (ה) טעם דגן. ועיין בספר שו"ת בית אפרים [אור"ח סימן י"ג שהארכתי בענינים אלו, ובסימן ר"ח [ס"ק יב] כתבתי המורם משם פסקי דינים בקצרה, ומשם תלמוד לכאן:

דעה סימן (צ') [צור, הגא"א]. עיין מה שכתבתי סוף סימן תמ"ז. ומשמע ממהרי"ל דמותר לאכול שמן זית בפסח, מ"א [ס"ק ב], ע"ש: (ד) ומותר. ומכל מקום צריכין בדיקה שלא יהא צמחית אחד מה' מינים, [חק יעקב ס"ק ט]. כתב צ"ש נוטלין טוב להחמיר שלא לאכול עני"ס וקימ"ל עד יום אחרון של פסח, כי אי אפשר לזכרם יפה, [מ"א ס"ק ג]. וט"ז [ס"ק א] כתב ששמעתי שמתלחמן, אותו שקורין קרא"ס קימ"ל מציאים אותו ממדינות אחרות, אסור, שגרעיני דומה לדגן, אכל אותו הנקרא פעל"ד קימ"ל מותר בפסח. והחק יעקב [שם] כתב, לענין אין להחמיר יותר, דגם קטניות עמנו חומרא בעלמא הוא, והכו דלא לוסף עליה: (ה) טעם דגן. ודוקא שיש בו כזית בכדי אכילת פרס, מ"א [ס"ק ז]. והחק יעקב [ס"ק י] ממיר צמחית אפילו אין בו כזית בכדי אכילת פרס:

כמדומה שהעולם נהגו איסור להדליק בשמנים שנעשו ממני קטנית בפסח. אפס נראה אם נמצא גרגיר של מיני קטנית בקדירה או בתבשיל, לא מחמירין כלל לאסור התבשיל אפי' באכילה. דגזירה דאיסור משהו ליתא אלא כתבואה דה' מינים²⁰. הנראה לע"ד כתבתי.

אלא ה' מינים, אלא דאסרינן להו דמידי דמדגן אינן ואתי לאיחלופי בדגן דה' המינים¹⁹. ומשום הכי דש לנו דאסורים באכילה. אבל איסור חמץ במשהו דיש כאן חמץ גמור אלא שנתבטל, הואיל והחמירו לאסור במשהו לענין אכילה ה"ה דהחמירו לענין הנאה. אך

סימן קיד

דשפיר מתבטל קודם הפסח, ולא חשיב מבטל איסור לכתחילה כיון שאינו מכוין לבטלו⁴, ע"כ. ומהשתא נראה אע"ג דאין מדקדקים כ"כ בברירה, מ"מ מנהג של טעם הוא, דסמכין אסמ"ג דכתב במצות חלב⁵ דקמח בקמח מתערב יפה דמיקרי עירוב לת בלח⁶ כמו שהוכחו בהוכחה גמורה ממס' מנחות⁷. וכן משמע פ' אלו עוברים (פסחים מד, א)⁸ גבי שתי קופות, והיינו דכברי א"ח. ובלח מנהג פשוט להתיר מה שיתבטל קודם הפסח ולא אמרינן דחוזר וניעור בפסח⁹. מ"מ צריך לברור בעיונא בעלמא כדי לראות שאין בתוך הכלי כ"כ הרבה יותר מא' בששים שיתבטלו¹⁰. וגם הברירה מוכחת שאין מתכוין לבטלה ולא הוי כמבטל איסור לכתחילה¹¹.

שאלה: נוהגים בכמה מקומות שרוב בני אדם בוררים החיטים לצורך המצות לפסח, אבל לא בריוק כלל. אך מרקדין אותו היטב ובודקים ובוררים בעיונא בעלמא מידה גדולה בשעה אחת או בשתיים. יש טעם למנהג זה או לאו.

תשובה: יראה דיש טעם וסעד לדבר למנהג הזה. דכתב בסמ"ק¹ שנוהגים בהרבה מקומות לברור החיטים מאותם הנישוכים מאכילת עכברים. וכתב עוד שאם נמצאו חטים בתוך הכרי שצמחו מלחלוחית הארץ שקורין גירמי"ר שאינם בטלים אפי' נטחן קודם הפסח, כיון שהוא יבש יהיב טעמא בשעת אפייה בערב פסח בששים בפסח במשהו ע"כ². ובטור א"ח³ כתב

סימן קטז

תחת הרקיע ביום המעונן אלא אם כן מכסה אותם במפה. דהתם איירי שמוליכין אותו אל התנור דכתב סמ"ג בהדיא, והיינו טעמא דאם מוליכין מגולים תחת החמה או ביומא דעיבא דכקלה שימשא הוא הוו ניצוצי החמה זורחים במים ומחממתן. אבל בשעה שממלאים אותו בערב מן הנהר, כיון דצריכין לשאוב ביני כוכבי ושמי דכתיב בהגה"ה⁴ ליכא למיחש למידי שהרי כבר שקעה החמה קודם וליכא למיגזר כלל⁵.

שאלה: בערב ארבעה עשר כששואבין המים ללוש בהן מצות, או ביומא אוחרן כששואבים אותם המים. יש להקפיד שלא להוליכם מגולים מן הנהר עד לביתו או לאו.

תשובה: יראה דמנהג הוא לכסותם, והיינו משום זהירות יתירה שלא יפול לתוכו שום דבר המחמם אותה¹ וכה"ג. אבל אין נראה להצריך לכסותם מהאי טעמא דכתב בסמ"ק² וסמ"ג³ דאין להוליך המים

סימן קטז

שאלה: השקים שנותנים בהן קמח כל השנה וכשבאים לעשות בהן קמח לפסח ומכבסים אותם היטיב מקודם צריכים להתיר קודם הכיבוס כל התפירות שבהן בקצוות, או אם מטולאים הן או לא צריכין להתיר.

שאלה: השקים שנותנים בהן קמח כל השנה וכשבאים לעשות בהן קמח לפסח ומכבסים אותם היטיב

19. ע"י ח"י שם (סק"ה) דלפי"ז אורז יהא מותר כיון דלאו מידי דמידגן הוא, אך ממשמעות הפוסקים אין נראה לחלק בין אורז לשאר קטניות, וע"ש מש"כ מהב"ח ועו"מ. [וע"י תשרי שבו"י ח"ב סי' ה' ושאלת יעבץ ח"ב סי' קמ"ז ומהרש"ם ח"א סי' קפ"ג]. 20. משמע דווקא במשהו אבל אם אין סי' כנגדו אסור, אך מד' הרמ"א שם משמע דאפי' ככה"ג שאין כנגדו סי' שרי, וע"ש בח"י (סק"ו).

סי' קיד: 1. סי' רי"ט. 2. ע"י מש"כ רבינו לקמן (סי' ק"ץ) בשם סמ"ק ולכאורה סותר ד"ע. ע"י ח"י (סי' תנ"ג סק"ג). וע"י לקט"י (ח"א עמ' 75). 3. סי' תנ"ג. 4. ע"י ח"י שם (סק"ד) היטב. 5. לאוין קל"ח. 6. ב"י וד"מ (סי' תמ"ז מחו' ג') וכ"כ ברשב"א חולין פג"ה ובתשרי (ח"א סי' רפ"ג) וכ"כ בב"ח (יו"ד סי' ק"ט) ע"י היטב ש"ך (יו"ד סי' ק"ט סק"ג). 7. כב, ב תוד"ה מכאן — [ע"י היטב גר"א אור"ח סי' תנ"ג לסי' ושי"ך יו"ד שם] וע"י מהרש"ם (ח"ג סי' ר"י). 8. פסחים מד, א. [וע"י תוס' זכחים עג, א ד"ה רבי, ע"י ש"ך יו"ד שם]. 9. רמ"א (סי' תמ"ז ס"ד). 10. רמ"א (סי' תנ"ג ס"ג). 11. ע"י טור (סי' תנ"ג) ונו"כ.

סי' קטז: 1. וכ"כ מהרי"ק על הסמ"ג הלכ' חמץ. ופסקה רמ"א (סי' תנ"ה ס"א) וע"י ד"מ שם (סק"ד). 2. סי' רי"ט. 3. עשין מ'. 4. הג' מימוני פ"ה מחמץ אות מ'. 5. ע"י מרדכי פסחים (סי' תקצ"ג) ומג"א שם (סק"ג), [וע"י ראב"ה ח"ב סי' תפ"ה וע"י לקט"י ח"א עמ' 78].

תשובה: יראה דצריכין להחזיר¹, וכן הנהיג אחד מהגדולים². והביא ראייה מפ' בתרא דע"ז (עה, א) דקאמר התם ודכינתא מיישנן ואי אית בהן קטירא שרי להו, דמה שבתוך הקשרים אינו מתיישן ומתנגב. וה"ה שאינו מתכבס יפה מה שבתוך התפירות. ונראה דראייה זו הייתה לדחות כדדחי ליה במרדכי פ' כל שעה³ שאינו ראייה משם שלא יפלוט בהגעלה מה שתחת הטלאה. משום דין נסך צלול הוא אותן שבקטירי והעפר עב ואינו נכנס תוך הקשרים, ולכך קאמר דשרי להו. אבל מי הגעלה ג"כ צלולין ונכנסין תוך הטלאים.

וחילוק זה נוכל לומר ג"כ אנידון דידן, דמי הכביסה ג"כ צלולים ונכנסים יפה בתוך התפירות והסדיקים. אמנם נראה להביא ראייה מפ' דם הנידה (נדה נו, ב) דקאמר התם אי נמי דאישתכח בסיטרא אי אמרת חזקתו מתכבס סיטרא לא אתכבס. ופרש"י שם⁴ סיטרו צידי הבגד שיש שם קמטים ותפירות. הא קמן שבתוך הקמטים ותפירות אינו מתכבס⁵. ותו דבגדון דידן הדבר ידוע דכשהקמח נוגע במים מיד נתרכך ונילוש ונדבק בבגד, וקשה להעביר כולו וחמץ במשהו כשיתערב בפסח.

סימן קיז

שאלה: העולם רגילים כשרוצים לדבק או לטוח איזה דבר בבצק כגון קרמים לפני החלונות נזהרים שלא לעשות זה תוך ל' יום שלפני הפסח, יש להחמיר בו או לאו.

במיימו⁶ ומרדכי⁷, בנתן עיסה בשולי החבית ולדבק הנסרים, שאם נתן תוך ב' חדשים אסור משום שהעיסה עדיין רכה ויהבה טעמא ביין. ובסמ"ק⁸ כתב דדוקא נתן תוך ל' יום אסור. ומההוא דסמ"ק רציתי ג"כ להביא ראייה אנדון דידן דשרי לקיים כל בצק שדבקו בו אפילו דבקו תוך ל' יום. דאם לא כן מאי איריא משום דיהבה טעמא תיפוק ליה דאסור לקיים הבצק. אבל יש לדחות דההיא יכול לתקן לטוחו בטיט מבחוץ ואעפ"כ יהבה טעמא ביין. ולכך נראה דיש להחמיר בג"ד אם בא לדבק תוך ל' יום ידבק בבצק שבלילתו רכה מאד, ויכניס כל הבצק בין הדבקים שלא יבצבץ לחוץ⁹. ואיכא למימר דכה"ג שרי הרמב"ם דווקא דאז אין צורת החמץ עומדת¹⁰, והמחמיר לטוחו בטיט מבחוץ תבוא עליו ברכה.

תשובה: יראה דאין להקל בפשיטא כלל בדבר אלא יש לעשות כמו שאפרש. ואע"ג ששמעתי שדרש אחד מהגדולים¹ ברבים דליכא למיחש למילתא, והביא ראייה מהא דכתב רמב"ם² ואשירי³ ומרדכי⁴, והביא דבריו לפסק הלכה בגדים שכבסו בחלב חטה וכן ניירות שדבקו בחמץ מותר לקיים בפסח, לפי שאין צורת החמץ קיימא. ולא חילקו כלום בין דבקו סמוך לפסח או מופלג, כמו שחלקו ספר התרומה⁵ והגה"ה

סימן קיח

שאלה: כשמוליכים השקים שיש בהן הקמח למצות מן הרחיים, שרי להניחם על גבי הסוס או החמור להוליכו כך או לאו.

הבהמה מחמם מהא דתניא פ' כל היד (נדה יד, א) רוכבי גמלים רובן רשעים, ופרש"י מפני שאיכריהם מתחממים בגוף הגמלים ומרציאים זרע. ואין לומר דהתם מתחמם בקל, משום דנוגע אבר בבשר בעלי חיים וזה גורם היריון וחיומום. דהא מחלק התם בין רוכבי גמלים לרוכבי חמורים הא דמיכף הא דלא מיכף, ופרש"י¹ דרוכב על האוכף אינו מתחמם לפי שהעץ קשה ואינו מתחמם, ע"כ. ש"מ דטעמא משום חיומום, מדלא קאמר ורוכב על האוכף אינו נוגע ומרגיש בבשר בעלי חיים. וכיון דקאמר

תשובה: יראה דאסור אלא אם כן יש אוכף או עור עב כה"ג על גבי הבהמה תחת השק¹, מפני שהקמח מתחמם בגוף הבהמה כשמונח על גבה. ובמרדכי פ' אלו עוברין² מיתי ירושלמי³ דאסור להניח השקים אילו על אילו כדי שלא יתחממו ויחמיצו⁴. וראייה דגוף

סי' קטז: 1. שו"ע (סי' תנ"ג ס"ו) ורמ"א (סי' תנ"א ס"ח), ועי' מג"א (סי' תנ"א סקל"ו) דלהש"ך (י"ד סי' קל"ח סק"ח) בעינן דווקא כיבוס ולא די בהדחה, ע"ש. ועי' היטב ח"י (סי' תנ"ג סק"א). 2. מהר"ש — מובא בלקט יושר (ח"א עמ' 72) וכן במהרי"ל הלכ' המצות (עמ' יב, א) כ"כ בתוך דבריו ע"ש. 3. סי' תקע"ח. 4. ד"ה בסטרא. 5. עי' ח"י (סי' תנ"א סק"ג) שכתב דה"ה דצריך להחזיר מה שבשולי השק שהוא האימרא, והוכיח כן מראית רבינו זו, ע"ש.

סי' קיז: 1. דודו הקדוש מהר"ר אהרן זק"ל — [פ"כ סי' קמ"ט וסי' קפ"ו]. וכן דרש מהרי"ו דו"ה להלכ' פסח אות ג"א [גנפ' במוריה שנה י"א גליון ה"ו]. 2. פ"ד מחמץ ה"א. 3. פסחים פ"ג סי' ה'. 4. סי' תקצ"ו. 5. סי' ה' ד"ו עמ' 30. 6. הלכ' הגעלה (בסוף הלכ' חמץ להרמב"ם). 7. פסחים סי' תקנ"ה. [ועי' תשוה"ג שע"ת סי' רצ"ב ותשרי רש"י — אלפנבין סי' קי"ג ורי"ץ גאות ח"ב עמ' 83]. 8. סי' צ"ח. 9. ב"י ורמ"א (סי' תמ"ב ס"ג) ובר"מ (סק"ז) הביא כן גם מדרשת מהרי"ו, ועי' מג"א (סק"ה). [ועי' גינת ורדים כלל ד' סי' י"א]. 10. עי' נו"כ ברמב"ם שם וביאור הגר"א (ס"ס חמ"ז). ועי' לקט"י (ח"א עמ' 81) וע"ע במהרי"ו (סי' קצ"ג) שאסר כיון שהחמץ נראה בעיין.

סי' קיח: 1. שו"ע (סי' תנ"ג ס"ז). 2. סי' תר"א. 3. פסחים פ"ג ה"א. 4. רמ"א שם, ועי' ח"י (סקכ"ג). 5. ד"ה רוכבי גמלים.

ד. משנה פרק ג' דחלה
 (משנה ז; וזמית עה, א) [וכתבו הרמב"ם] [חמץ ומלח] צפיק (י') [א] [הלכה ה; מגיד משנה שם בשם הרמב"ן הלכות חלה לב, א; רמ"ש ה"ק חלה סימן טו]:

צינונים לרמ"א

(ז) תרומת הדשן סימן קי"ג:
 (ח) מהרי"ל [הלכות מאכלות אסורות בפסח עמוד קלח]:
 (י*) דרכי משה שם:

לבושי שרד

(פ) שם ספ"ב ומהרי"ף כתב שלא וכו', כל"ז:
 (ג) שם ובדרכי משה כתב דאפילו שאר שמנים מותר ללחותן אפילו במקום שיש לחוש שיפלו לתבשיל דאין אוסרים וכו', כל"ז:

הגהות הסמ"ע

תנג סעיף א וכן מותר להדליק בשמנים הנעשים מהם. ובתרומת הדשן [ח"א סימן קיג] כתב שהעוול נהגו אינסור] בשמנים שנעשו [ממיני קטניות] בפסח ע"כ:

הגהות והערות

ט. הדשן משושה, דלא לנשוף שרד, מחמת השקל וצילקוט ומפסח שם מוספת שנת והגהות הגר"צ פתקל. ומהדורות לעמבערגר הנוסח "דעידענד לאן אסור":

י. עיי"ש בסעיף י' ובמ"א ס"ק ה. ועי' סימן תמז בשם אברהם א"ת א ד"ה ומ"ש והמוס, ונמשלות והז' אות, ובסדר ההגהות השולל והשולל סדר א אות יג:

יא. עיי"ש פני משנה ובמראה הפנים שכן היא הגרסא הישנה:

יב. עיין דמשק אליעזר שהקשה דנמוספות לימא להאי קושא ומזמית, לא תמוספות בעבודה זרה ולא צמולין, רק כד"ש צמולין פ"ז סימן לא איתא ק, ע"ש:
 יג. התירוי של ר' חיים ור' אליהו הוצא כד"ש שם בשם ר' יצחק. ור"ה צמולין הרש"ש חולין נח, ב. ועיין צמולין צמולין הקהל ס, א, והוצא צמ"י סימן לא קנה, א. אך יש צמ"י מוספת שאין צמ"י הקהל שלפניו "כלל חלי שיעור שהוא אסור דבר מורה":

יד. תוקן ענין צמולין הגר"א צמ"ד שם ס"ק ת. כ"כ הצרכה אליהו. וכבר עמדו על קושא זו הצ"ש שם קנה, א ד"ה ומ"ש, והפרישה אות יב. אך עיין דמשק אליעזר, וי"ע:

טו. עיין סימן תמ"ד:

(ג"ח"ו מ"א) טו. בני שמואל הלכות (י"ט) [תערוכות] דף קל"ח:
 (ג"ח"ו מ"א)

ב מותר להדליק בשמנים. (ו) ומהרי"ל [הלכות מאכלות אסורות בפסח עמוד קט"ק] כתב שלא להשתמש בשמן במקום שיש לחוש שיפלו לתבשיל, כי כותשין אותו במכתשת ששורין בו שעורים, ואפילו שמן זית לא ידליק בפמוטות (א) שמשמשין בהם כל השנה, שהן מתחממות מכת השמן, עכ"ל. (ב) ודרכי משה [אות ב] כתב דאפילו שאר שמנים אין אוסרין דעידענד (א) אפילו ידוע שכתשו אותו במכתשת ששורין בו שעורים, דאפילו נמערב בו משהו בטל בששים קודם הפסח. ואין לומר שקיבל טעם מהמכתשת, דדוקא בדבר חריף אמרין אגב דוחקא בלע, כמו שכתוב ביורה

לשנות (א) (ז) מיהו פשוט דאין אוסרים דעידענד (א) אם נפלו תוך אסורה, עיין הטעם בסימן ת"ס (ב) התבשיל וכן ב מותר (א) להדליק בשמנים הנעשים מהם (א) ואין אוסרים אם נפלו לתוך התבשיל (א) וכן ב מותר

(א) להשהות מיני קטניות צבית (א) חרע אקליי"א (א) (א) ואני"ש ואליינד"ר אין מיני קטניות (א) (ד) ומותר לאכלן בפסח כן נראה לי:

ב ד (ט) העושה עיסה מן החטים ומן האורז (א) אם יש בה ד (ה) טעם דגן (א) ויא יוצא בה ידי חובתו בפסח:

(תרומת הדשן סימן קיג). כתב צ"ש נוטלין [אחרת האכילה] טוב להחמיר שלא לאכול אני"ס וקימ"ל עד יום האחרון, כי אי אפשר לזכרם יפה: ד טעם דגן. ודוקא שיש בו כזית (א) צבדי אכילת פרס, כן נראה לי להחמיר, עיין צמ"י ד"ה ואס:

חק יעקב

גם כן עמד על החקירה שהוא חמץ גמור, והשומע שמע וטעה, עד כאן לשונו: [ב] ואני"ש ואליינד"ר אין מיני קטניות ומותר לאכלן בפסח. וכתב הט"ז [ס"ק א] ומכל מקום צריכין בדיקה שלא יהא בהם מאחד מחמשה מינים. וכן נוהגין כשנותנים אותם לתוך המשקה שקורין לקרייץ, ונוכחן שכל בעל הבית בעצמו יבדוק, ולא יסמוך על בדיקת נשים וקטנים, עיין בספרי מנחת יעקב כלל מ"ו ס"ק ל"ב. גם בכמון שקורין קימ"ל נוהגין היתר, וקצת מחמירין באלו המינים. ועיין בתשובת מהרי"ל סימן כ"ה שכתב שני דעות בכמון, והט"ז [שם] כתב לחלק בין כמון לכמון ח"ל, קרא"ס קימל אסור, פעל"ד קימל מותר, עכ"ל. ולענין אין להחמיר יותר, דגם קטניות עצמו חומרא בעלמא הוא, והבו דלא לוסף עליה. ועיין לקמן סימן תס"ד מדין החרדל: [י] אם יש בה טעם דגן. ואפילו אין בו כזית בכדי אכילת פרס, והוא כדעת הרמב"ם [חמץ ומצה ו, ה] והרמב"ן [הלכות חלה לב, א] והרא"ש [ה"ק הלכות חלה סימן טו] והטור והמגיד משנה [שם], דלא כהרשב"א [פסקי חלה סוף שער א] והראב"ד [שם] דסוברין דבעינן דוקא כזית בכדי אכילת פרס (ובמ"א בסימן ר"ח ס"ק ט"ז נפל טעות בדפוס, שכתב בשם הרשב"א להיפך, ועיין בב"י ד"ה ואס). וכתב גיסי הרב בספרו אליהו זוטא [ס"ק ג] מדכתב הב"י בשם הרשב"א דבאורו בעינן דוקא כזית בכדי אכילת פרס, וביותר דעה סימן שכ"ד [רסו, א דבור ראשון] כתב בשמו דכל זה דוקא באורז וחטים, ולפי זה בשאר מינים בעינן דוקא רוב דגן, ודלא כעולת שבת [ס"ק ב], וצ"ע, עד כאן לשונו. ובאמת לדעת הרשב"א דבריו נכונים, וכן ראיתי בדברי הרשב"א להדיא בפסקי חלה שלו, והוציא כן מהירושלמי [חלה ריש פ"א], יע"ש. אכן לדעת הרמב"ם וסייעתו דבאורז אפילו אין בו כזית בכדי אכילת פרס יצא, אם כן בשאר מינים סגי בכזית כדי אכילת פרס, וכן מבואר ומשמע להדיא מלשון המגיד משנה הובא בב"י, וזה כוונת בעל עולת שבת עיין בו. ובמ"א [ס"ק ד] פסק דיש להחמיר דבעינן כזית בכדי אכילת פרס אף באורז, והוא חומרא יתירה נגד שמעויות הראשונים והסכמת האחרונים כאן וביותר דעה סימן שכ"ד: [יא] יוצא בה. ולא אמרין דאורז מבטל טעם דגן, כמו דאמרין לענין מרור שמבטל טעם מצה, ועיין לקמן סימן תע"ה [ס"ק יב] ובתוספות במנחות דף כ"ג ע"ב ד"ה (קסלקא דעתך) [אלא]:

באר היטב

(ב) התבשיל. אפילו ליכא ששים א"כ מותר צאכילה, מכל מקום רוב עכ"פ צעין, דאס לא כן לא מקרי תערוכות כלל, דהוי כאוכל התבשיל מקטניות ע"מנו, חק יעקב [ס"ק ו]. כל מיני הריפות שקורין גרופין העשויים מה' מינים אסור להשהות צבית, שמתלחמן אותם צבית קודם כמשהו. ואס עבר עליו פסח אסורין צבית, עיין חק יעקב [ס"ק ח]. וכתב אליהו זוטא [ס"ק א] שהורה זקינו הגאון לאחד ששכח גרופין, למכרו לעכו"ם. ותמיה לי דבסימן תס"ז [סעיף ב] מבואר לאיסור. אחר זמן רב מצאתי בחק יעקב [שם] שגם הוא תמה על זה, ע"ש: (ג) להדליק. ומהרי"ל אסר במקום שיש לחוש שיפלו לתבשיל. (כ) כותשין במדוכה שכותשין בהם שעורים. ודרכי משה שדא ביה נרגא, דאפילו הכי מותר המאכל דבטל קודם פסח, ואין לומר שקיבל טעם מחמת דוחקא, דזה אינו אלא בדבר חריף, יורה

דעה סימן (צ') [צור, הגא"א]. עיין מה שכתבתי סוף סימן תמ"ז. ומשמע ממהרי"ל דמותר לאכול שמן זית בפסח, מ"א [ס"ק ב], ע"ש: (ד) ומותר. ומכל מקום צריכין בדיקה שלא יהא צבית אחד מה' מינים, [חק יעקב ס"ק ט]. כתב צ"ש נוטלין טוב להחמיר שלא לאכול עני"ס וקימ"ל עד יום אחרון של פסח, כי אי אפשר לזכרם יפה, [מ"א ס"ק ג]. וט"ז [ס"ק א] כתב ששמעתי שמתלקים, אותו שקורין קרא"ס קימ"ל מציאים אותו ממדינות אחרות, אסור, שגרעיני דומה לדגן, אכל אותו הנקרא פעל"ד קימ"ל מותר בפסח. והחק יעקב [שם] כתב, לענין אין להחמיר יותר, דגם קטניות ע"מנו חומרא בעלמא הוא, והכו דלא לוסף עליה: (ה) טעם דגן. ודוקא שיש בו כזית צבדי אכילת פרס, מ"א [ס"ק ז]. והחק יעקב [ס"ק י] ממיר צאורז אפילו אין בו כזית צבדי אכילת פרס:

איסור נהוג ואין לשנות, וכן כתב הט"ז [ס"ק א]: [ו] אם נפלו תוך התבשיל. מלשון הרב משמע דאפילו ליכא ששים גם כן מותר אפילו באכילה, וכן משמעות האחרונים. אכן בתרומת הדשן סוף סימן קי"ג משמע דדוקא בתערובת משהו אין לאסור, אבל פחות (מכאן) [נמשטים] יש לאסור באכילה, ועיקר נראה לי כדעת האחרונים כיון שבלאו הכי הוא חומרא והרחקה בעלמא, כמו שכתבתי בס"ק ה', מכל מקום רוב עכ"פ בעינן, דאם לא כן לא מיקרי תערובת כלל, דהוי כאוכל התבשיל מקטניות עצמו: [ז] ואין אוסרים אם נפלו לתוך התבשיל. פירוש, אף שלותחתין תחלה הזרעונים קודם שעושין מהם שמנים, ואם כן קרוב הדבר שנתחמץ, אפילו הכי שרי, כן כתב בתרומת הדשן שם, וזה כוונת הרב כאן שהכפיל הדברים. ועיין במ"א [ס"ק ב] שכתב בשם הדרכי משה דמותר להדליק בשמנים אלו אף אם כתשו אותן במכתשת ששורין בו שעורים, ואינם אוסרין בדעידענד אם נפלו לתוך התבשיל, כיון שכבר נתבטל קודם פסח, ומשמע ממהרי"ל דמותר לאכול שמן זית, עד כאן לשונו. ועיין לעיל סימן תמ"ז סעיף ה' בהג"ה בס"ק כ"ז מה שכתבתי שם מדין הפמטות של כל השנה כיצד לנהוג בהם בפסח, וע"ש:

[ח] וכן מותר להשהות מיני קטניות בבית. וקצת קשה מאי קא משמע לן בזה, דהלא גם ה' מיני דגן מותר להשהותן בבית. ואין לומר דבא לאשמעינן דאפילו לתתו ונשרו במים גם כן שרי להשהותם, הלא זה גם כן נשמע ממה שהתיר אפילו בהנאה, ולהדליק מהשמנים אף שלתתו תחלה, וכמו שכתבתי בס"ק ז'. גם עיקר הרבותא חסר מן הספר. ואפשר דאצטריך לאשמעינן דמותר להשהותם בבית ולא חיישינן דאתי למיטעי לבא לידי תקלה לבשלם ולאכלם, כיון שאין בהם איסור מדינא. ובה' מיני דגן דלא חיישינן שיבשלם, משום שהוא חמץ גמור ומיכדל בדילי אינשי, גם אין דרך לבשלם כך ולאכלם, רק מיני הריפות שקורין גרופין והם בלאו הכי אסורין להשהותן, כמו שכתב המ"א [ס"ק ב] לפי שמלחלחין אותם במים קודם כתישה, וכפי מה ששמעתי שמידי אחר שנתלחלחו במים מיד כותשין אותם וניתו ממנו הסובין ואבק קמח, נמצא שהוא חמץ גמור, ואם עבר עליו פסח אסורין. ומה שכתב גיסי הרב בספרו אליהו זוטא [ס"ק א] בשם שמעתי שהתיר זקינו הגאון למכרם לעכו"ם, עד כאן לשונו. כבר הייתי נושא ונותן עמו בדין זה, ואמר שהוא

שערי תשובה

(ד) ומותר. עיין באר היטב. וכתב בתשובות חיים שאל חלק ב' סימן ל"ח [אות פג] שיש מין אחד נראה כמו קמח ונקרא בערים האלה סאג"ו, וזה נעשה ממור עץ של הינדיא ומותר בפסח. אך בעיר לונדריש נתחממו לעשות כדמותו והוא מקמח חטים ונקרא אריני"ה א סאג"ו, ושל לונדריש ניכר לבקיעה שנעשה מקמח, זה שמעתי מגביר ומשכיל כו', ע"ש. וכתבתי זה למען דעת לדקדק בדבר, כי לפעמים חכמי הרופאים מצוים למי שיש לו חולי ומיחוש לאכול סאג"ו, וצריך לדקדק בפסח שהוא אותו הבא מעץ אינדיא, לא זולת: (ה) טעם דגן. ועיין בספר שו"ת בית אפרים [אור"ה] סימן י"ג שהארכתי בענינים אלו, ובסימן ר"ח [ס"ק יב] כתבתי המורם משם פסקי דינים בקצרה, ומשם תלמוד לכאן:

דעה סימן (צ') [צור, הגא"א]. עיין מה שכתבתי סוף סימן תמ"ז. ומשמע ממהרי"ל דמותר לאכול שמן זית בפסח, מ"א [ס"ק ב], ע"ש: (ד) ומותר. ומכל מקום צריכין בדיקה שלא יהא צבית אחד מה' מינים, [חק יעקב ס"ק ט]. כתב צ"ש נוטלין טוב להחמיר שלא לאכול עני"ס וקימ"ל עד יום אחרון של פסח, כי אי אפשר לזכרם יפה, [מ"א ס"ק ג]. וט"ז [ס"ק א] כתב ששמעתי שמתלקים, אותו שקורין קרא"ס קימ"ל מציאים אותו ממדינות אחרות, אסור, שגרעיני דומה לדגן, אכל אותו הנקרא פעל"ד קימ"ל מותר בפסח. והחק יעקב [שם] כתב, לענין אין להחמיר יותר, דגם קטניות ע"מנו חומרא בעלמא הוא, והכו דלא לוסף עליה: (ה) טעם דגן. ודוקא שיש בו כזית צבדי אכילת פרס, מ"א [ס"ק ז]. והחק יעקב [ס"ק י] ממיר צאורז אפילו אין בו כזית צבדי אכילת פרס:

הר"ן [שם ד"ה הזכיר המנהג שמלכנים רעפים במקום גדנפא ולא ערער עליו, אלא על כרחך לומר כדפרישית:

וְעֵינֵינוּ כְּמָה יִשְׁהָה הַכְּלִי בַּיּוֹרָה כְּשֶׁמִּגְעִילִין אוֹתוֹ, הַרְמַב"ן כָּתַב בְּפֶרֶק (כ"ש) [כל הבשר] [מהדורת זכרון יעקב חולין קח, ב ד"ה ורבנו שמואל] ומשהה להו בגווייהו עד דפלטי, וגם הרמב"ם [חמץ ומצה ה, כד] כתב כן ומניחן בתוכו עד שיפלוטו, והר"ן [פסחים ח, ב ד"ה וכן] הוסיף ומשהה הכלי בתוך המים עד כדי שיראה באומד יפה שפלט מה שבלע, וגם הרשב"א כתב בתשובה [חלק א סימן תעט] שלא נתפרש שיעור השהייה מכלל דלכולהו בעי קצת שיעור. אבל הטור והמרדכי [שם רמז תקעט] והגהות מיימוניות [קושטא, חמץ ומצה ה, כג] כתבו שהעולם נוהגים להוציאן ולהכניסן מיד, ויראה דמנהגן של ישראל תורה היא:

וְנוֹהֲגִים לְשִׁטּוֹף כו'. בתוספות בפרק דם חטאת [זבחים צו, ב ד"ה לא] ורבים מהפוסקים כתבו שמעיקר הדין אין צריך אעפ"י שנוהגים כן, ויש נותנים טעם למנהג, ומילתא דפשיטא בדדיעבד יש להכשיר ועלתה לו הגעלה. ועיין במהר"ם אלשקאר בסימן (צ"ד) [סד]:

סימן תנג

א ויש אוסרין. אעפ"י שהדבר פשוט בש"ס [פסחים לה, א] להתיר, מכל מקום אסרו משום דדגן מעשה קדרה וקטנית מעשה קדרה, גזירה הא אטו הא. וזה תימה, שאחר שנסתם התלמוד שנגזור גזירות מדעתנו, ומצאתי להם סמך מהא דאמרינן בפרק כל שעה [שם מ, ב] רב פפי שרי ליה לבורדקי דבי ריש גלותא לממחה קדרה בחסיסי, אמר רבא איכא דשרי כהאי מילתא בדוכתא דשכיחי עבדי, והעלו בתוספות [שם ד"ה רבא] כפירוש הערוך [ערך חסס] דחסיסי הוי קמח של עדשים, אלמא אפילו דהוי מיני קטנית כיון דעבדי מזלזלין במצות אין להתיר להם, ואמרינן נמי בסוף פרק קמא דביצה [יד, ב] דלכני ארץ ישראל דאית להו עבדי דמזלזלי אין כותשין אפילו במכתשת קטנה, והאידינא שאין הדורות מתוקנין כמו הדורות הראשונים וכמו שכתבו התוספות בפרק קמא דביצה [ו, א ד"ה והאידינא] ששלח ר"ת למלאון בני בשכר אינן בני תורה ואתם בני תורה, לפיכך יש לתפוס לאסור כל מידי דדמי לדגן משום דמחלף להו בדגן, אבל אין כן מנהגינו (ועיין במה שאכתוב סוף סימן תס"ג בסייעתא דשמיא), זולתי באורז ששנה אחד אחר שנבדק ג' פעמים יפה נמצא בו גרעין חטה ומאותו היום והלאה לא אכלנוהו בפסח: גרגיר של תבואה הנקרא טאטאר"ק מין אורז הוא, מהר"ם מלובלין סימן ע"ח:

ומה שכתבו אינן אוסרין אם נפלו לתוך התבשיל. מסתברא דכיון דאיכא רוב היתר מבטלי, דלא עדיף מחלת חוץ לארץ [י"ד סימן שג סעיף א] שמבטלה ברוב ואוכלה:

דין הנוהגין שלא לאכול אורז בפסח אם יש להם התרה או לא, נכתבנו לקמן בפרטי המנהגים בסימן תצ"ו סעיף ט' בסייעתא דשמיא:

ב אם יש בה טעם דגן יוצא בה ידי חובתו בפסח. דין זה הוא משנה במסכת חלה [פ"ג משנה ז] וכתבו הרמב"ם בפרק ו' [מהלכות חמץ ומצה הלכה ה] והשיג עליו הראב"ד [שם] והוא שיש שם דגן כדי שיאכל בכדי אכילת פרס ויאכלנו, ע"כ. פירוש לפירוש, צריך שיהא בתערובת דכל אכילת פרס ממנו כזית דגן ושיאכל אכילת פרס ונמצא שבזה אכל כזית מן הדגן, הא לאו הכי אינו יוצא בה ידי חובתו בפסח. וזה דעת הרשב"א [פסקי חלה סוף שער א] גם כן, ואעפ"י שבסימן תמ"ב בסעיף א' כתבתי דלדעת הרשב"א [תורת הבית בית ד שער א יא, ב] והראב"ד [איסור משהו פרק ב ד"ה והני מילין] טעם כעיקר דאורייתא, מכל מקום כיון דלא לקי אטעמא הוה ליה כחצי שיעור דאסור מן התורה ולפיכך צריך שיאכל אכילת פרס ממנו דהשתא הוי טעמו וממשו דלוקין עליו. ולשיטת רבינו חיים [הובא ברא"ש סוף ה"ק חלה] דסבירא ליה דאם יש בכדי אכילת פרס

ה מגעילין בהן. וכל שכן על ידי תולדת האור, וכן מבואר בב"י [סוף הסימן]:

ומה שכתב מיהו בדיעבד מהני הגעלה בכ"ז משקה. כן כתב הב"י [שם] בשם ארחות חיים [הלכות חמץ ומצה סימן צב] וליתא, דלדעת הרמב"ן [מהדורת זכרון יעקב חולין קח, ב ד"ה כגון] שאר משקים אין בהם כח להפליט ואף בדיעבד לא מהני אם הגעיל בהם, ולדעת הרשב"א אף לכתחילה מגעילין בהם כמבואר בתשובה [חלק א] בסימן תק"ג וכן עיקר, וכדמוכח בהדיא בפרק דם חטאת [זבחים צו, ב] ובפירוש רש"י לשם [ד"ה הא], ודלא כהר"ן בסוף פרק כל הבשר [חולין מז, א], וכן נראה בדעת המחבר שהשמיט זה לפי שסתמו כפירושו שבכל מיני משקין מגעילין. ומיהו במים המעורבים באפר שקורים לשיא"ה כתב בב"י [שם] בשם ארחות חיים [שם] שנראה שדינן כשאר משקין, ויש לגמגם קצת אולי אין כח המים במקומו להפליט דומיא דמה שכתב הר"ן בסוף פרק כל הבשר [שם] דכשיש ציר ורוטב במים אין כח המים במקומו להפליט, ולכן אין להתיר המי לשיא"ה אלא בדיעבד אם הגעילו במי לשיא"ה, ואין במים ששים כדי לבטל פליטת הכלי והוא בן יומו לפי מה שכתב המחבר ביו"ד בסימן צ"ה סעיף ד', דעל ידי האפר הוה נותן טעם לפגם מותר, אבל הש"ך [שם ס"ק כא] והט"ז [שם ס"ק טו] מגממו באותה הוראה והניחוה בצ"ע, וכן נראה לי עיקר להחמיר ואף בדיעבד, ודוק:

ו עושה שפה לפיו בטיט. בסוף מסכת עבודה זרה [עו, א] ההוא דודא דהוה בי מר עוקבא אהדר ליה לישא אפומא ואתחא קסבר מה בולעו בניצוצות אף פולטו בניצוצות, וכתב הרי"ף בפרק כל שעה [פסחים ח, ב] ובפסחא דאסיר למעבד בלישא עבד גדנפא דטינא, ופירש רש"י [עבודה זרה עו, ב ד"ה מה] מה בולעו בניצוצות לאו בולעו אלא ע"י ניצוצות שניתזו הרתיחות שם ולא הוכנסה לתוך יורה אחרת בשעת בליעת האיסור כו', ולפי זה ניצוצות מיקרו המי רתיחות הניתזין. אבל המגיד משנה [חמץ ומצה ה, כו] פירש שאחורי הכלי שאין נגעלין אלא על ידי המים, שמתוך רתיחתן נשפכין לאחורי הכלי די להם בכך, שאף לא בלעו מן האיסור אלא על ידי ניצוצות האש שהיה מרתיח ולא היה בליעה זו חזקה ודי להם בפליטה זה, ע"כ. והוא פירוש מחודש ולא אתי שפיר לפי מה שכתוב אף פולטו בניצוצות, דהשתא פירוש בניצוצות קמא לא הוי כפירוש בניצוצות בתרא. ותו שלפי דבריו הגדנפא של טיט הוא מפני פליטת שפת הכלי כפירושו של רש"י, ומה שכתוב כבולעו כך פולטו הוא טעם להגעלה אחורי הכלי, ולשון הש"ס מוכח בהדיא דטעם כבולעו כך פולטו קאי לגדנפא שהיה עושה. ולכן משמע ודאי שהעיקר כפירוש רש"י שהיה מצריך גדנפא להגעיל שפת היורה דלא דמי לניצוצות דכולי שתא, דהתם פעם כאן ופעם כאן והכא חדא שעתא, והשתא על ידי הגדנפא מעלה ומגביה המים על כל השפה ובהכי סגי, וקרי ליה ניצוצות שאעפ"י שאינם מתעכבים שם המים הרבה דומיא דתוכיות היורה, אעפ"י כן סגי. ומתוך דברי רש"י ופירוש המגיד משנה למדנו שכלי שהכניסו אותו בכלי ראשון לפי מה שהעלינו בסימן תנ"א סעיף ו' [ד"ה ויש] להחמיר לחוש לכלי למיעוט תשמישו, הרי נאסרו אחורי הכלי כמו תוכו ולא סגי במילוי מים ובגדנפא, אלא כבולעו כך פולטו וצריך להכשירו להכניסו ביורה אחרת, וכן כתב בספר ב"ח [ריש הסימן] ושכן פסק מהר"ל [הלכות הגעלה עמוד יח-יט]:

ומה שכתב אז יקח אבן רותחת. בספר ב"ח [ד"ה ואם] כתב שלהר"ן [פסחים ח, ב ד"ה קסבר] והמגיד משנה [שם] שכתבו דבלא גדנפא לא סגי דלא דמי ניצוצות דחד שעתא לניצוצות דכולי שתא, לפי זה גדנפא דוקא כדי שתתמיד הרתיחה על השפה אבל אבן לא. ולי נראה שכוונת הר"ן והמגיד משנה הוא מה שכתב רש"י בסוף מסכת עבודה זרה [שם ד"ה כן] וז"ל, ומיהו גדנפא בעינן משום דאי לאו הכי דילמא לא הוה מסקא ניצוצות על השפה בהא זמנא, אבל איסור נתבשל בה פעמים הרבה ואם לא העלה ניצוצות כל שעה העלה פעם אחת, ע"כ. ולזה נתכוונו במה שכתבו דלא דמי ניצוצות דחד שעתא לניצוצות דכולי שתא ודלא כמו שהבין הב"ח, ותדע שהרי

שׁוֹת אִחַ לְהַלְכוֹת פֶּסַח סִי תנ"ג

סִי מ"ח

לֵה הַגִּל סִי הַגִּל

בְּאֵדָר שֶׁנֶּת הַתִּקְוָה בְּסִינֵת שֶׁנֶּה הוּאֵת שֶׁנֶּת בְּנִדְתָּ
גְּדוּל שֶׁבְּקוֹסֵי וּבִינְקָד גְּדוּל נִמְצְאוּ הַחִיטִּים
בְּאֵפֶן שְׂרֹב בְּנֵי אֶרֶס אֲנֻכִּים לֶחֶם הַנֶּעֱשֶׂה מִמֵּין קִטְנִית
הַנִּקְרָא פִּרְמִי"טוֹנִי עֲמִדָּתִי וְאֶתְבַּנֵּן אִם יֵשׁ לְהַתִּיר
לֵאכֹל בְּפֶסַח מִיֵּי קִטְנִית לְפִי מִנְהַגֵּנוּ שֶׁאֵנִי נִוְהָנִים
כַּדֶּעַת הַפְּנִסְקִי דִּם'ל דְּאִבְרָא לֵאכֹל מִיֵּי קִטְנִית בְּפֶסַח
מִפְּנֵי זְוִירָה דְּאִתִּי לֵאכֹלֵנִי בְּחֻמְסַת מִיכִי דַּגָּן וְכַדֶּעַת
הַסִּמָּק נִרְמ' נר"ם שֶׁהֵבִיא הַמֶּרְדֵּכי בַּע' כֹּל פְּעֻה וְכַדֶּעַת
הַתִּי"הר בְּסִימֵן קַע'ג נֶס מִטַּעַם דִּילְמָא אִיעֲרַב בְּהוּ מִיֵּי
דַּגָּן וְהִרְמָא הֵבִיא דַּעַת וְהֵבִיא סִי תִנְג' בַּסִּמָּק י"א
נִכְתָּב דִּהַמְסַח בְּאִשְׁכְּנו לְהַחֲמִיר ע"ס:

וּבְתַחֲלִילָה אֵינִי לִדְכָאֵן נִר' דִּהָא מִילְתָּא תִּלְיָא בְּפִלְגִּיתָא
שֶׁהֵבִיא הַרְבֵּי בִיד' כִּי רִיד' בֵּין הַרְבֵּי בֵּין
(בִּם' הוֹכֵחַ הַבִּיאֵן בְּפֶרַח סִי תִנְג') וְהַרְבֵּי בִּלְהִירָא
נִדְעִימָה בְּעִינֵי דְּכָרִים הַמְּנַתִּירִים נִאֲחִירִים כִּהְנֵן בְּהֵס
אִיבֹר אִי מִהֵי בְּהוּ הַתִּרָּה אֵן לֹא נִכְבֵּר הֵבִיא הַסִּמָּק
שֶׁסֶּת דַּעַת הַרְבֵּי דִּם'ל דְּמִהֵי בְּהוּ הַתִּרָּה נִדְעַת
הַרְבֵּי בִּלְבָסִם יֵשׁ מִי שֶׁאִמְרָא נִידְעָה הַכֹּל דְּכִיּוּלִי אַחֲרֹנִי
דְּכִכֵּי"ג דַּעַת לְפִסְקָא כַּדֶּעַת הֵא' וְכֵן הַרְבֵּי אֵתְבֵּת שֶׁסֶּת
דִּהַמְסַח כִּסְבֵּרָא הַרְבֵּינִי וְלֹא עוֹד אֵלֶּה דְּמִינִי לְהַרְבֵּי
מִשָּׁא מִלֵּךְ בְּסוֹף סַפְרֵי בְּרִינִי הַמְּנַתִּירֵי דִּף נִי"ה חִקִּירָה
א' שֶׁכֶּתֶב דִּהַרְבֵּי בִּלְבָסִם לֹא אִמְרָא אֵלֶּה בְּלִשְׁמֵן אִפ' נִשְׁבֵּס
מִדְּכָרִי הֵקֵן אֵין הַכֶּרֶע כְּמֵאֵן ס'ל נִסִּים נו"ל וְכִיּוּן שִׁיט
פִּלְגִּיתָא דְּרַבְּנָאֵתָא נִר' שֶׁבְּמִקְנֵס חוֹלִי אֵן כִּכְנֵס שִׁאִינוּ
יִכְוֹל לְעַמּוֹד בְּאֵתְנֵן מִנְהַג רִאשִׁי שִׁתִּירָנוּ לֹא ע"ס נֶס
הַפֶּרַח בִּלְבָסִם סִי תִנְג' בְּרִינִי מִנְהַגֵּי אִיבֹר ס'ל אֵתְבֵּת
דִּהַעִיקָר אֵלֶּה כִּסְבֵּרָת הַרְבֵּי נִדְעִימָה נִדְעַל כֵּן אִף
בְּדְכָרִי שֶׁנֶּהֱנֵן מִפְּנֵי הַחֲכָם יִכְוֹל לְהַתִּיר לְהֵס
בְּחִרְשָׁה שֶׁהֵס מִתְחַרְטִים שֶׁנֶּהֱנֵן כֵּן מִפְּנֵי דָּר וְעוֹד כֶּתֶב
שֶׁסֶּת בִּסְד' דִּאִף בְּמִנְהַג חֲסוֹב שֶׁהַכְּהֵנִי עַפ"י חֲכָמֵי הַעִיר
יֵשׁ לֹא הַתִּרָּה ע"י חֲרֻטָּה ע"ס נִאֲכִי בִּיד' כִּמִּי נִר' דִּיט
לְהַתִּיר ע"י הַתִּרָּה בְּחִרְשָׁה:

וְחֵן אֵתְבֵּת דִּקְשָׁן דְּכָרִי הַסִּמָּק אֶהְדְּרִי דְּכָמִי רַכ"ח סִכ"ח
כֶּתֶב נו"ל אִם הִיתָה הַסְּכָמָה גְּדֵר לְרִבִּים אֵן סִינֵי
לְתַנּוּרָה גְּלִדְרָב מִנְהַג אִינֵס יִכְוֹלִים לְהַתִּיר וְכֵן בְּגִדֵּר סֵל
בְּחֻמְק ע"כ דְּכָר' מוֹה דִּפְסָק כַּדֶּעַת הַרְבֵּי בִּלְבָסִם הַכֹּל בְּגִד
מ"ס בִּסִּי רִיד' נִכְבֵּר הַעִיר בּוֹס הַפֶּרַח בִּסִּי אֵלֶּה הַכֹּל
נִהְיָה

נִהְיָה בִּנְיָע אִף לַע"ד נִר' דִּלְקִימ דִּהַתִּס קִלְיָא בְּדָרָב שֶׁסֶּת
בֵּן אִיבֹר מִמֶּה נִכְמֵן סִינִים וְכֵן בְּגִדֵּר סֵל שֶׁחֻמְק וְתַדֶּע
שֶׁהִרִי דִּין זֶה שֶׁכֶּתֶב הַסִּמָּק נִנְכֵּס מִתַּנְס' רִיב"ס סִי
קַע'ח שֶׁהֵבִיא שֶׁסֶּת הַרְבֵּי כִּמֵּן פִּגְיִין שֶׁסֶּת הַבִּיאֵר הַנִּגְלָה
נִכְמֵס הַפֶּרַח הַכֹּל נִפְסֵס מִיֵּיזִי עַל דְּכָר' אִיבֹר דִּכְתָּב
נו"ל נִמְרָא אִם הִיָּה גְּדֵר גְּדֵר לְרִבִּים אֵן סִינֵי לְתַנּוּרָה
גְּלִדְרָב שֶׁנֶּהֱנֵן אִינֵס רַשִּׁיִּים לְהַתִּיר אִפ' הַסְּכָמָה כִּלְבֵּס
דְּאִתְרִי בִּירָנ' חֹד בֵּר כֵּס גְּדֵר לֵלֵא אִרְנוּחָה וְכֵן אֵלֶּה וְכֵן
בֵּר כֵּס עֲבִיד אֵלֶּה לְקִנְיָא קִאֲמִיָּא וְכֵן ע"ס נִוְהָנִים
מִמֶּה כֶּתֶב־הַרְבֵּי הַרְבֵּי אֵתְבֵּת הַכֹּל לְעוֹל מוֹה בִּסִּי רַכ"ח
קִרְבֵּן לְסוֹפֵן נו"ל נִכְתָּב עוֹד בְּתַנְס' הַרְבֵּי בִּלְבָסִם קִהֵל
שֶׁהַסְּכָמָה סֵלֵא לְפִסְקָא אִפ' כִּלְבֵּס יִסְפִּימֵן לְהַתִּיר אִינֵס
יִכְוֹלִים לְהַתִּיר לְפִי שֶׁדְּכָר' זֶה מִעֲצָמֵן אִיבֹר וְכֵן הַנֶּעֱשֶׂה
עַצְמָךְ סֵלֵק אֵת הַחֲרֹס כִּמִּי שִׁאִינוּ אִיךְ יִסְפִּימֵן הַרְבֵּי
לְהַתִּיר אֵת הַאִיבֹר ע"כ הִרִי דְּמִיֵּירִי בְּדָרָב שֶׁהֵבִיא אִיבֹר
בִּלְבָסִם אֵן מִדְּאִרְיִי אֵן מִדְּרַבְּנֵן אֵלֶּה אִינֵס דִּאֵס הוּא
מִסְנֵן דְּכָרִים הַמְּנַתִּירִי נִאֲחִירִי כִּהְנֵן בִּסִּי אִיבֹר אִפ' סִי
שֶׁהֵבִיא מִפְּנֵי חוֹמְרָא בְּרִי סֵלֵא יִבְנֵאֵן לְהַכֵּסֵל בִּלְבָסִם
בּוֹה נִדְאִי קִי"ל הַרְבֵּי נִדְעִימָה דִּאִיתָ לְהוּ הַתִּרָּה נִמְמִילָא
מִינְסִינִים דְּכָרִי הַסִּמָּק לֵלֵא קִשְׁן אֶהְדְּרִי נִמְצֵתָה הִרִי אֵתְבֵּת
דֵּן בִּנְדֵּד דִּאֲפ"ג דִּאֲנֵן נִוְהָנִי לְהַחֲמִיר סֵלֵא לְחַכּוֹל
קִיטְנִית בְּפֶסַח מ"מ מִאֲחֵר דְּמִדְּכָר' דִּנְג' נִדְאִי שְׂרָן אֵלֶּה
שִׁאִינוּ מִחֲמִירִי מִפְּנֵי חֲשָׁא דְּדִילְמָא אֵתְבֵּת לְחַכּוֹלֵנִי
מִקְטָנִית לְדַגָּן בְּדִנְרֹת אַחֲרֹנִי דֵּלֵא בְּקִיָּא כְּנִסִּים
הַמֶּרְדֵּכי בַּע' כֵּס מִפְּנֵי הַסִּמָּק וְכֵן אֵלֶּה עַפ"י אֵין זֶה
אֵלֶּה תַּחַת כּוֹנֵן דְּכָרִי הַמְּנַתִּירִי נִאֲחִירִים כִּהְנֵן בִּסִּי אִיבֹר
דְּמִהֵי בְּהוּ הַתִּרָּה וְכֵן:

וּמִצְאָתָא אֵין לִי מִמֶּהֱרָה רַב שֶׁכֶּעֱשֶׂה בְּדָרָב סִלְפִּי פִּגְיֵן
כִּמֵּן שֶׁהֵבִיא בְּהַנְהוּת עַל הַסִּמָּק כִּי מִבְּמִו'הֵרֵר
אִינֵס בִּיד' בִּלְבָסִם סִי תִנְג' נו"ל בְּלִינְוִאֲטִי אֲנֻכִּים הַאֲרֹנִי
דְּהִיבֵנוּ רִיז' נִהְלֻנְעִים מִחֲמִירִי אֵלֶּה זְכָרִי שֶׁהֵבִיאֵן מִהֵרָרָן
עֲרֻבֵס מוֹדֵר הַתִּיר לֵאכֹל הַאֲרֹנִי בְּשֶׁנֶּת רַעֲבֻן פֶּה
מִדְּנִיָּא שֶׁהִיָּה רַעֲב גְּדוּל בִּאֲרָן מִפְּנֵי שֶׁבִּשְׁעַת הַדַּחֲק
שִׁאִינוּ נִעִיין בְּדִרְשָׁנֵי הַרְבֵּי כֵּן שִׁעִיבֵי שֶׁדֵּר נֵן דִּף מ'י
שֶׁרַבֵּן הַרְבֵּי בִּלְבָסִם אֵתְבֵּת אֲנֻכִּים גְּרַפְתָּ הִיָּה נִוְהָנִים בֵּן
אִיבֹר וְכֵן זֶה מִמִּידָת חֲסִידוֹת ע"כ נִאֲכִי יֵשׁ לֵגֵן אֵין
גְּדוּל לְתִלְגָּת בֵּן לְהַתִּיר נֶס בְּסִכָּה הוּאֵת מִפְּנֵי דִּשְׁעַת
הַדַּחֲק שִׁאִינוּ גְּלֵא עוֹד אֵלֶּה דְּכָר' מִדְּכָרֵי דִּאֲנֵן הַתִּרָּה כִּלְבֵּס
שֶׁהִרִי לֹא תִלְגָּת דְּכָר' בְּהַתִּרָּה אֵלֶּה כֶּתֶב דִּשְׁעַת הַדַּחֲק
שִׁאִינוּ כִּלְבֵּי דְּכִיּוּן דִּאֵין זֶה אֵלֶּה חוֹמְרָא בְּעִלְמָא אֵין
שֶׁהִרִי דְּכִכֵּי"ג לֹא כִּסְנֵן נִכְבֵּר מִיֵּינֵן כִּינְנֵא בּוֹה לְהַרְמָא
בִּלְבָסִם

דכל יומא שמעתייהו בפומיה כאשר ידוע לכל מי
 שהא בקי בפסקי מהר"ן קרבנא כ"י אשר ע"כ הדבר פשוט
 לע"ד דה"ט דהרב ז"ל משום דאין שהיו נאמדין דעת
 המקבלין דכיון דאין זה אלא זכירות בעלמא לחומרא
 יתירא לא קיבלו עליהו האי מנהגא בכה"ג דפסח
 בנדרת כ"י הא"י נכון דייקא דבריו דלא כתב אלא דשעת
 הדחק שאני ולא הזכיר התרה כלל וממילא אין כמי
 נקטי' בשופל' גלימיה ורהטין אבתריה להתיר בטה
 הזאת שנת רעבון הארד גסאר מיני קטניות דמבטלים
 אותם בעיניהו אחר הבדיקה דחזוי:

אכן לפני * הקמח * כל
 פורמיוטאני אין כל"עד * מדקדוק דבריו כר' ברור
 להתיר ד"ש לחנם לרעת. דלא חס הרכ ז"ל לרעת
 יהלק'ט בסי' קי"ב דנסתפק הליק'ט אלא לגבי הקמח
 שמא הוא מין שיפון הנבא של פורמיוטאני משום שיש
 דבריו בלקט הקמח ה"ל פסח בו ג"כ חס' תעריכות
 מלבד כשה תקלות אחרות כמ"ס הנ"ל אכל לא
 ימנעוהו תעריכות קמח על חמם' לגבי המין עצמו כשהוא
 מיכס וכעצ'ט אכל להכנס. בעין נכון ה"ל מנהג פשוט
 גבפרט בדור פריץ הזה להאכיל ממנו לתרכנול'ס
 גילפי מקלקלתא ננריך בפסח ועיין בחיים שאל
 ליוצר הרב' שלא יפרט * ח"ב סי' מ"ז:

גדר ה' יגדור פרנטינא
 גפרנות עמו ושרא נייסילבבס אליו ית' ליליאה אנת'ג
 גלשמר מנתני כל הימים אכ"י

גאס ק' ישמא' בהן ס"ט הכותם פה מזרחא יע"א
 אגור ל"ג אדרה פסח התק"סא:

הן זה תוספת דהדבר פשוט דהכלים שנתבטלו בהם
 המיני קטניות כשהוא בארץ מדר דחוק השע"ה יהיה
 מותר לסתמם בהם לשנה אחרת דהרי אפי' להנהיגם
 איסור בקטניות אם נפלה גתק' סתבול אינו אסור
 התבטל בהעבר' כמ"ס הרמ"א בכה"ג כ"י תכ"ג ס"א
 נפי' הר"ב חק יעקב ס"ק נ"ג דהיינו דאפי' אם נתערב
 בפחות מ' מותר כ"כ ש"ס הג' היתר ע"ס הרי דאע"ב
 דאפי' איסורי דרבנן אכירו בנתערב בפחות מ' הכא
 שרי כ"כ דאכיל' ה"ב היתר נס"מ לע"ד משום דכיון
 דא"ז אלא מנהג בעלמא מהני זכירות יתירה לחומר
 איסור חמץ נדאי לא עדיף ממש בבכורות דף כ"ז
 ע"א א"ש ת"ת ח"ל בטילה ברוכ' רב' מכללה ברוכ'
 נאכיל ל' בעי' ונאמאתג ע"ס ונאמאכס פ"ז נפ"ג מה'

תרומות

לסדר 30

כא"ח ה' תק"סח ס"ב דנתעניות סנהג' אחר פסח
 נפוכות וכינחא חס חל בהם מילה יכולים לאכול בלא
 התרה דלא נהגו להתענות בכה"ג ע"ס נאני בעניי
 כו"א חא"ח ס' ע"ה בתבתי דנס במקום חולו היבא
 דאינו רוצה לנטל מנהגו רק לשעה מעוקר דין א"ב
 התרה משום דאין סמדי דבכ"ג לא נהגו נס"כ דכונתא
 נד"ק:

ומעווח יבא לנג מזה דאפי' למאן דפסק בדעת הרמ"ב
 וקדש"ב דס"ל דדברי המותרים נאמרי' נהגו
 בהם איסור משום חומרא לא מקני בהו התרה דהיינו
 הו"א שהיוא הס ע בכו' רי"ד ס"ל וכמו שבאמת ס"ל
 להריב"ס פ"י מ"ב ולמהר" קולון ס' קמ"ד נכ"פ מהר"א
 הלני ס' ל"ח עכ"ז כלע"ד דער כאן לא ס"ל הכי אלא
 דקרא להתיר להם המנהג מכל וכל דבזה דקרא הוא
 דפליגי בני אשלי דבריו ס"ל אס אפי' להתיר אנ לא
 אכל פ"ב שאין אינו מתירין כמנהג רק בשעת הדחק
 גמסם דאמרו דעתיהו של הנהגים אותה חומרא
 דבכ"ג לא נהגו הדבר פשוט דמותר נשרי אפי' לדידהו
 נממילא א"י התרה כלל נכ"ל נבאמת כד מעיינו
 חזיון דעכ"ל דזה היה טעמו של מהר"ן טרבות ס"ל
 דא ל דמא שהתיר היינו ע"י התרה נדבכ' כן משום
 דאזיל בסימת קר"אם נדעיקה דמלבד דאין זה משמעות
 דבריו נכ"ל בר מן דין ק' המשמע מדבריו דלא התיר
 אלא לאותה שנה נאס איתא דהתיר ע"י התרה היה
 בטל המנהג מכל וכל דקי"ל גדר שהתיר מקצתו הותר
 כולו כמ"ס ב"ד ס' רפ"ט ס"א גס א"ל דהתיר ע"י
 הרטה לחוד (ולא ע"י פתח משום דהק"ל דאין
 פותחין בגלגל דהיינו מילתא דלא סכיחא בל"ס סס
 ס' רכ"ה ס"ב נ"ג נבגרות דהאי שתא שהיא כולל
 בכל המינים נכ"ל המקומות הוי בבד' כולל דלא
 סכיחא) נאמך עמנו על מאן דס"ל דבכהנתר הנדר
 ע"י הרטה לחוד לא אמרי' דה' שהתיר מקצתו הותר
 כולו דהדבר תלוי במחלוקת כמ"ס בס' דכ"ט ה"א
 ס"ל דזה א"א דהרי נחלקו הסוכני' אס ופול להתיר
 בהרטה או אס נרוץ פתח גמס' כמ"ס בס' רכ"ט
 ס' נכתב ע"י הרמ"א בהפס' ז"ל ונהגו לסחיקה לעשות
 מן הרטה פתח ע"ס נא"ב הדר הנ"ל בבד' שהתיר
 ע"י פתח נהרטה דאמרי' ביה לכ"ע נדר שהתיר מקצתו
 הותר כולו נכמו שהארכתי בזה כו"א ח"ד ס' ב"ז
 ע"ס ועל הכל איך אפי' דמך עצמו על דעת הרא"ש
 נגד סומכן הרמ"ב נכון נבפרט בנה הריב"ם ומהרי"ק

דכל

ורע אמת

שׁוֹת אִחַ לְהַלְכוֹת פֶּכַח סִי תנ"ג

הַקִּי מְחִיטִים שְׁמֹנִים מִשְׁעַת קִינִיָּה כְּאֶד כְּפִנֵּי מִימֵי
 קֶדֶם שְׁקָלִי הַסּוֹלֶת שִׁיבָא מֵהֶם וְרָאִי שְׁאִינוֹ מְגִיעַ לְשִׁיעוֹר
 יִהְיֶה רִיחַ לְכָל הַקָּהָל בְּכֵן שְׁאֵלֵנִי אֶת פִּי בְּדַת מִלִּי לַעֲשׂוֹת
 וְהַשְׁבִּתִּי שִׁיבְטָלִי סוֹלֶת שֶׁל חִטִּים שְׁמֹנִי מִשְׁעַת שְׁחִיבָה
 חֵד בְּתָרִי בְּסוֹלֶת חִטִּים שְׁמֹנִים מִשְׁעַת קִינִיָּה וְהִים
 שְׁעִמִּי מִשְׁנֵם דְּמִנְהַגְנִי הַכֹּל לְפִי מִסְכָּת הַפֶּכַח אִינוֹ אֵל
 לְמַנְהַג בְּעִלְמָא שְׁכָתָב בְּסִי תַכִּיָּה סִי דְּנֹל חִטִּים שְׁעִנְסִים
 בְּהֵם מִנְת מִנְהַג טוֹב לְשִׁמְרָן שְׁלֵא יִפְלֹג יַעֲלִיָּהּ מִיָּם
 מִשְׁעַת קִינִיָּה וְכִי עִס וְכִינֵן דִּאִין בֹּזֵה אִיבֹר מִמֶּנּוּ
 אִמְרָתִי לְעִרְבֵנִי וְלִבְטָלִי חֵד בְּתָרִי מִשְׁנֵם דְּהִנֵּי שְׁעַת
 בְּדַחֵק וְנִרְאִי לֹא נִרְעֵה זֶה מִמֶּנּוּ שְׁפִיָּה סִי תַכִּיָּה סִי דִּ
 דְּמִים שְׁלֵא לֵנִי שְׁכָתָבִלִי חֵד בְּתָרִי בְּמִים שְׁלֵנִי לְשִׁין בְּהֵם
 עִס וְלֹא עוֹד אֵלֶּה דְּמִסִּיק הַפֶּכַח בִּידִי סִי קִס סִי דִּ
 דְּמִסִּיק וְלֹא כְּכִינָא בֹזֵה חֵד בְּתָרִי בְּטִיל לֹאֵן דִּקְאָה הֵא
 אֵלֶּה בְּנֵי בְּרוּךְ הֵיטֵר עִסָּב אִמְנֵם נִלְעֵד לְכַתְּחִילָה
 יוֹתֵר טוֹב לְבַטֵּל הַסּוֹלֶת הַכֹּל דִּקְאָה חֵד בְּתָרִי כְּדִי לְחֹם
 לְדַעַת הַרְבֵּי שְׁכָתָב בְּסִי תַכִּיָּה הַכֹּל עִסָּב הַסִּמָּן וְלֹא
 לֹא שְׁנֵר מְדַבְּרִי דְּכַתְּבָלִי בְּרוּךְ דִּקְאָה הֵיטֵנִי חֵד בְּתָרִי
 נִמְשָׁמַע דְּבִנְיָר מִהֵכִי לֹא בְּטִיל עִסָּב נִאֲעֵב דְּהַפֶּכַח
 הַסִּי עֲלִינֵי עִסָּב מִמֶּנּוּ כְּרָאֵה לְפַעֲדִי דְּשׁוֹב לְחֹם לְדַבְּרִי
 נִאִין לְפַקְקָה בֹּזֵה מֵהֵא דִּקְיָל דִּאִין מִבְּטָלִין אִיסוֹר
 לְכַתְּחִילָה בְּמִסִּיק בְּכִינָה דִּקְיָל וְכִינֵן סִי בִּידִי דְּמִלְכָּד
 דִּאִיכָא מִדִּי דְּהִיבָה בְּדִאֲרִיָּה אֵלֶּה בְּדַרְבָּנִי מִבְּטָלִין כְּמִסִּיק
 שֶׁס בְּכִינָה נִאִי בְּכִינֵן דִּאִינוֹ לֹא חִנְמָא לֹא נִרְעֵה מִאִיסוֹרָא
 דְּרַבָּנִי בְּרִי מִן דִּין הֵיטֵנִי לְפַעֲדִי בְּרִי תַכִּיָּה שְׁכָתָב
 מִשְׁנֵם מְדַבְּרִי שְׁכָתָב הַכֹּל נְבִי הֵיטֵנִי דְּמִרְבָּה עֲלִיָּהּ
 סִי כְּמִסִּיק מִבְּטָלִין דְּהִיבָה דִּאִין לֹאֵן מֵהֵא דִּאִין מִבְּטָלִין
 אִיסוֹר לְכַתְּחִילָה מִשְׁנֵם דְּכַתְּקֵן קִנְדֵּם יִסִּיק שְׁלֵא בִּידִי עֲרִינֵן
 זְמַן אִיסוֹרֵנִי וְהַסִּיק הַפֶּכַח דְּמִסִּיק יִסִּיק לְלִמְנֵה לְכַתְּחִילָה
 חִמְן קִנְדֵּם כְּמִסִּיק שִׁיבְטָלִי לְכַתְּחִילָה עֲלִינֵי נִאֲפִי לְכַתְּחִילָה
 עִסָּב נִאֲפִיָּה דִּאִין זֶה מִנְסָכֵם לְכִינֵי עִינֵן בְּאִיסוֹרִים סִי
 תַכִּיָּה וְכַפֵּרָה בְּפִרְסָה שֶׁס מִמֶּנּוּ סִי סִי לְכַתְּחִילָה דְּרַבָּנִי
 דְּהִיבָה דִּאִין מִבְּטָלִין אִיסוֹר לְכַתְּחִילָה הֵיטֵנִי דְּרַבָּנִי כְּמִסִּיק
 בְּסִי בִּידִי נִאֲפִיָּה לְמִדִּי הַסִּיק דְּהִיבָה דִּאֲרִיָּה מִמֶּנּוּ בְּכִינֵן
 אִיבָא סִי לְכַתְּחִילָה נִקְלֵל :

וְאֵל דְּמִסִּיק סִינֵן דְּהִיבָה קִנְדֵּם בְּקִמָּה
 לְדַעַת רִבֵּי הַפֶּכַח אִיבֹר לֹא בִלָּא בְּמִסִּיק
 הַפֶּכַח בְּסִי תַכִּיָּה סִי נְבִידִי סִי קִס סִי דִּ
 לֹא בִלָּא אִף בְּמִילֵי דְּרַבָּנִי נִרְיָן שְׁפִיָּה כְּמִסִּיק בִּידִי סִי
 עִסָּב דְּכִינֵן דְּהִיבָה מִלְתָּא בְּמַחְלֻקָּתָא שְׁנִינָא יִסִּיק לְשִׁמְרָן
 בְּכִינֵן דְּכִינֵן לְמִדִּי דְּחִטִּים יִסִּיק בִּידֵי הַפֶּכַח
 לְחִינֵן

תְּרִמּוֹת נִבְכִּי וְכִינֵן יִדִּי הַ חֵלֶה סִי שְׁכִינָה סִי נִהִי
 מִשְׁנֵם דְּקָלִים אִיסוֹרִים נִמְסָה הַקִּילֵן בְּהַ לְבַטֵּלָה בְּרוּךְ
 גִּאֲרִי בִּידִי מִנְהַג אִיסוֹר קִטְנוּת בְּפִסָּח לְהַמְכִּיר בְּהֵם
 מִנְהַג אִיבֹר דִּאִינוֹ אֵלֶּה חִנְמָא בְּעִלְמָא לְדַעַת לֵן לֹאֵן
 בְּכַתְּבָלִי בְּרוּךְ נִמְסָה הֵיטֵר אֶת דִּין קִינֵן בְּעִלְמָא דִּאֵס
 אִיבֹר בְּכַתְּבָלִי בְּרוּךְ הֵיטֵר דְּכָל אִיבֹרֵי דְּרַבָּנִי נִרְיָן
 שְׁפִיָּה הֵיטֵר כִּינֵן דִּאִיכָא רִבֵּי הֵיטֵר כִּינֵן דִּאִין לֵנִי
 לֹאֵן הַכִּינֵן שְׁכָתָבִלִי בְּהֵם אֲחֵר מִנְת לְעַת דְּכָל
 בְּאִיסוֹרִים אִינוֹ אֵלֶּה לְכַתְּחִילָה נִמְסָה בְּמִסִּיק עִסָּב
 נְבִידִי סִי קִס :

וְגִדּוּלָה מִנֵּן כְּלַעֲדִי דִּאֲפִיָּה אִי מְעִיר שְׁכָתָבִי אִיסוֹר
 בְּקִטְנוּת מִתְאַרְחָה בְּעִיר אֲחֵרָה שְׁכָתָבִי בְּהֵם
 בִּידֵר יִכּוֹל לֹאֵן בְּכִינָה נִאִי לְשִׁמְרָן אִיסוֹר בְּאִנְתָּה
 קִרְרָה קִטְנוּת בְּאִנְתָּה הֵיטֵר כְּמִסִּיק הַפֶּכַח בְּכִינֵן מִנְהַג
 אִיסוֹר כְּכִינֵן וְכִינָא בֹזֵה כְּתָב הַפֶּכַח בִּידִי סִי דִּ
 סִי בְּכִינֵן הַכִּינֵן לְכַתְּחִילָה תִּלְנִי בְּמַחְלֻקָּתָא נִקְלֵל וְכָל
 מִקְּדֵם שְׁכָתָבִי בְּנִי אִיסוֹר דִּינֵן כְּשִׁיבָה חֵלֶב לְבַטֵּלִי בְּסִי
 אֵלֶּה אִין אִיבֹרֵי כִינֵן שֶׁל כְּכִינֵן שְׁכָתָבִי בְּנִי הֵיטֵר
 עִסָּב הֵיטֵר דִּאֲפִיָּה בְּמַחְלֻקָּתָא חֵלֶב הַכִּינֵן דִּאֲפִיָּה בְּכַתְּבָלִי
 בְּכַתְּחִילָה מִנֵּן לְכַתְּחִילָה בְּנִי אִיבֹרֵי אִיבֹרֵי הַכִּינֵן
 בִּידֵר בֹּזֵה דְּכִינֵן אִיבֹרֵי אִיבֹרֵי דְּהִיבָה מִנְתָּה לְכַתְּחִילָה
 בְּכִינֵן כִּינֵן דִּאֲפִיָּה אֵלֶּה חִנְמָא בְּעִלְמָא נִאִי עוֹד אֵלֶּה
 דִּאִין אִיסוֹר בְּכִינֵן שְׁכָתָבִי בְּנִי קִטְנוּת בְּאִנְתָּה הֵיטֵר
 עִסָּב יִכּוֹל הַמְתְּאַרְחָה לֹאֵן מִלְתָּא תְּכַתֵּב דִּינֵן דְּמִסִּיק
 לְעִידִי לְמִה שְׁכָתָבִי בְּכִינֵן יִדִּי סִי סִי סִי סִי אִין אִין
 קִינֵן קִינֵן הֵיטֵר מִתְאַרְחָה אֵלֶּה אִיבֹרֵי הַכִּינֵן הֵיטֵר
 קִטְנוּת לֵן חִיבָה כְּשִׁיבָה לְפִינֵי לְכִינֵן נִהִיטָה מִתְכַּתֵּב
 בְּקִינֵן עִסָּב הַכִּינֵן נִהִיטָה אִיבֹרֵי אִין בְּשִׁיבָה נִכֵּן מִשְׁנֵם
 לֹאֵן קִינֵן עֲלִינֵי אִיסוֹר הַכִּינֵן אֵלֶּה מִנְת חִנְמָא עִסָּב
 נִאִי כִינֵן דְּהִיבָה בְּכִינֵן נִקְלֵל נִעִינֵן מִתְאַרְחָה בְּכִינֵן
 אֵלֶּה בִּידִי סִי יִסִּיק לְכַתְּחִילָה נִמְסָה עִסָּב בְּדִקְאָה
 חִיבָה נִמְסָה :

הַקִּי יִשְׁמָעֵאל בְּהֵן סִי

סִי מִסִּיק

לְהִי הַנִּלִּי סִי הַנִּלִּי

בְּשִׁלְחֵי אֲחֵר הַתְּקַסִּים בְּסִינֵן שְׁכָתָבִי שְׁכָתָבִי
 שְׁכָתָבִי לְעִנְיָן מִנְתָּה מִנְתָּה לְכַתְּחִילָה
 סִי

תנג א. משנה פסחים דף ל"ה [ע"א]:

ג. שם בגמרא:

ג. מהא דרב הונא שם [קיד, ג; טור; ריטו ירוסם נמי ה ח"ג]:

תנג א לא באורזו. דאין יונאין

ידי חוצת מנה ^ה צלילה

הראשונה ^(ה) אלא דנדר הכא י לדי

חימוץ. טטרק"י אינו מחמץ (מור"ס לוצלין סימן קמ):

סימן תנג

דיני החמים ומחינתם למצות. וכו' ט' סעיפים:

א ^א אלו דברים שיוצאים בהם ידי חובת מצה

^א בחמים ובשעורים ובכוסמין ובשבולת שועל

ובשיפון: [הגה] ^ד [י] ^ה ^ו והמנהג ליקם לכתחילה ^ז חטים:

^י אבל **א לא** ^{יא} באורזו ושאר מיני ^(א) קמנית ^[ב] וגם ^{יד} אינם באים ^{יז} לירי חימוץ ^{יח} ומותר

לעשות מהם תבשיל: הגה **(א)** ^{יד} ^{יז} ויש אוסרים ^{יח} ^(א) והמנהג נאשכנו להחמיר ^{יח} ואין

חק יעקב

תנג א ^[א] בחמים. ושמעתי דמה שקורין במדינות אלו בלשון

אשכנו טירקשיין ווייץ, אינה בכלל חטים כלל, רק למיני

קטניות יחשב: **[ב]** והמנהג ליקח לכתחילה **חימים**. לכאורה

היה נראה דאם אין לו חטים, איקח כפי הסדר שהם שונים במשנה

[פסחים לה, א], וכהאי גוונא כתב הטור לקמן סימן תע"ג לגבי מרור,

אבל באמת אין ראייה מזו כלל, דהתנא נקט כסדר המקרא והמוקדם

בפסוק, וכן יש קצת הוכחה לזה מלשון מהרי"ל [הלכות אפיית

המצות עמוד ס] שכתב וז"ל, מהרי"ל דרש, עיקר המצוה ליטול חיטין

דלא משתמיט שום תנא בלישנא כי אם חיטין לפסח, עכ"ל. ולא

קאמר מדהתנא נקט חיטין ברישא^א, אלא ודאי דהתנא נקט רק

הסדר המינים דכתיבי בקרא. ועיין לעיל בטור [ריש] סימן ר"ח

דכוסמין בכלל מין חיטין הוא, ובסימן רי"א דכל הקודם בפסוק

מוקדם לברכה, מכל מקום נראה לי דכאן אליבא דכולי עלמא מין

החביב עליו קודם, כדי לקיים יותר מצות אכילת מצה לתיאבון.

ואפשר דמהאי טעמא נקט גם כן התנא בכל מקום חיטין לפסח לפי

שמסתמא הוא החביב לרוב בני אדם: **[ג]** באורזו. ודוחן, והוא

מה שקורין בלשון אשכנז רייז, או היריז, וכן טטרק"י שקורין

היידריין (שו"ת מהר"מ מלוצלין סימן ע"ח): **[ד]** אינם באים לירי

חימוץ. וכתב הרמב"ם פרק ה' מהלכות חמץ דין א' וז"ל, ואין

איסור משום חמץ בפסח, אף אם לש קמח אורז ונתפח כמו בצק

שערי תשובה

תנג א קטניות. עיין באר היטב. ועיין במור וקציעה ושאלת יעב"ץ חלק

ב' סימן קמ"ו [אות ד]. ובקונטרס טוב עין [סימן יח אות פב] להגאון

האזולאי ז"ל בסוף ספר וועד לחכמים שם^א כתב דבאשכנז ופולין שקיבלו

עליהם זה כמה מאות שנים חומרא זו קצת גדולי ישראל, אין להקל להם, והמקל

לרא"ם מרגליות סימן יג] כתב שהמין שקורין במדינתנו פאסוליש, פשוט שהוא מין קטניות, והביא ראיות מהר"ע ברטנורא בפירוש המשניות [נכלאים פ"א משנה ב

דיה ופול מצרי, ואף במקום שיש קצת דוחק אין להתירו במדינות אלו שלא יבאו לפרוץ גדר, וכן עמא דבר. ועיין בלקוטי מהרי"ל [הלכות מאכלות אסורות בפסח

עמוד קלד] אחר שהביא המנהג הלז כתב שהאוכלם בפסח עובר בלאו דלא תסור [זברים יז, יא], וכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה כו', ע"ש. ובמקום אחד

עמדו קצת מהחכמים שרצו לפרוץ בוה ולא עלתה בידם, לפי שחכמי הדור מגדולי אשכנז חרדו לקראתם, ועמדו בפרץ וקיימו דברי חכמים, והחליטו האיסור

במדינות אלו, ואין ללמוד ממקומות שנוהגים היתר מאז ומקדם שלא נתפשטה ביניהם גזירות הגדולים ותקנתם בזה, וכמו לענין חרם לישא ב' נשים וכיוצא.

ועיין בקונטרס הנ"ל [טוב עין סימן ט אות ו] שגדול אחד [רבי אברהם ברודא] היה מחמיר אף בקאפ"י, אע"ג דודאי פרי עץ הוא, נראה שרוצה להחמיר. לפי שההמון

לא ידעו מה הוא וידמו שהוא ג"כ מין קטניות, ויתירו הכל ויפרצו גדר הראשונים, ומכל מקום אף במקומות שקיבלו חומרא זו בקאפ"י ג"כ אם חרכו קודם

הפסח יש להקל, וכמו שכתב בשבות יעקב חלק ב' סימן ה', ודלא כהחק יוסף [נס"ק ג], עכ"ד. ובמקומות אלו נוהגים היתר פשוט בקאפ"י, ואע"פ כן זרזין

מקדימין לחרוץ את הקאפ"י קודם פסח וגם לעיין קודם שקונים אותם לברר משם תעורבות אורז ושאר מינים להיות נקיה מכל, משום חומרא דפסח, וברכת

טוב תבא עליהם, ועיין בשבות יעקב שם שכתב בטי"א שמעתי שרבים פורשים לפי שיש חשש רמאות שמשתמשין בטי"א ואח"כ חוזרים ומייבשים אותם

למכור, ושמא נשתמש תחלה עם חמץ, וכן שמעתי משלימים וכן רבים, לכן שומר נפשו ירחק מהם כי בפסח צריך הרחקה טפי כו', ע"ש. ומכל מקום נראה

שאין לחוש לכלים שנתבשל בהם טי"א או נשפך מהטי"א לתוך המאכל, ויש נוהגין היתר בטי"א שבא מן התגרים אשר במדינות גידולם וגם הבקאים

מעידים שהוא כשר לפסח, עיי' שמכירים במראה וטעם וריח שיש בהדל בין טי"א שנחבשלה ונתייבשה לבין הטי"א הבאה כדרך גדילתה ולא שלט בה אור

לבשלה כלל:

ביאור הגר"א

יפה, לכן נהגו לאסור. וסמך להמנהג ממה שכתוב [שם] מ' ב' רב פפי שרי

[כו]. אמר רבא איכא כו'. ועיין שם בתוספות ד"ה רבא, ונראה לרי"י כו', ואף

שעדישם מין קטניות, משום אחלופי, כל שכן בזמן הזה שיש להחמיר:

[ה] והמנהג כו'. כמו שכתוב בפסחים נ' ב' כבר קבלו אבותיכם כו'. וירושלמי

שם [פ"ד הלכה א] הביאו הרא"ש שם [פ"ד סימן ג] וכל דבר שידוע בו שהוא

אוצר מפרשים

ו (שם) לירי חימוץ **פטרק"י**. נ"ב, עיין תשובות חתם סופר או"ח סימן נ' וסימן

קכ"א בענין חיטא תוגרמא:

ז (פספ"א בהגה) והמנהג **באשכנז**. נ"ב, ועיין תשובות חתם סופר סימן קכ"ב [אודות

והאריך לדבר בענין הזה, ע"ש היטב]:

ח (שם) ואין לשנות. הפרי חדש [אות א] העלה לחומרא זו קצת ראייה משי"ם דידן

[פסחים מ, ב ובתוספות ד"ה רבא], ע"ש. אלא שסיים דאין מנהגינו כי אם באורז שנמצא

בה פעם אחת גרעין חיטין:

(אש"ף אברהם, א)

^[1] שם בגמרא:

^[2] מהא דרב הונא שם [קיד, ג; טור; ריטו ירוסם נמי ה ח"ג]:

ד. משנה פרק ג' דחלה
[משנה ז; וזמית עה, א] וכתבו הרמב"ם [חמץ ומלה] צפיק (י') [ו] [הלכה ה; מגיד משנה שם בשם הרמב"ן הלכות חלה לב, א; רמ"ש ה"ק חלה סימן טו]:

ציונים לרמ"א

(ז) תרומת הדשן סימן קי"ג:
(ח) מהרי"ל [הלכות מאכלות אסורות בפסח עמוד קלה]:
(י*) דרכי משה שם:

לבושי שרד

(פ) שם ספ"ב ומהרי"ף כתב שלא וכו', נל"ל:
(ג) שם ובדרכי משה כתב דאפילו שאר שמנים מותר ללחותן אפילו במקום שיש לחוש שיפלו לתבשיל דאין אוסרים וכו', כ"ל:

הגהות הסמ"ע

תנג סעיף א וכן מותר להדליק בשמנים הנעשים מהם. ובתרומת הדשן [ח"א סימן קיג] כתב שהעוול נהגו אינסוף בשמנים שנעשו [ממיני קטניות] בפסח ע"כ:

הגהות והערות

[ט] הדשן משושה, דלא לנשו' שרד, מחמת השקל וצילקוט מפרשים שם מוספת שנת והגהות הגר"צ פתקל. ומהדורות לעמבערג הנוסח "דעידענד לאן אסור":

י' עיי"ש בסעיף י' ובמ"א ס"ק ה. ועי' סימן תמ"ג בשלל אכילה א"ת א ד"ה ומ"ש והמוס', ובמשניות והז' א"ת, ובסדר ההגהות השולל והשולל סדר א"ת א"ת:

יא' עיי"ש פני משה ובמראה הפנים שכן היא הגרסא הישנה:

יב' עיין דמשק אליעזר שהקשה דמסופות לימא להאי קושא ומזמית, לא תוספות עבודה זרה ולא צמחין, רק כדל"ש בחולין פ"ז סימן לא איתא ק"ו, ע"ש:
יג' התירוצ' של ר' חיים ור' אליהו הוצא כדל"ש שם בשם ר' יצחק. ור"ה בחידושי הרשב"א חולין נ"ב, ג. ועיין צמח' צמח הקהל שם א, והוצא כדל"ש סימן לא קנה, א. אך יש כדל"ש מוספת שאין צמח' הקהל שלפנינו "ככל חלי שיעור שהוא אסור דבר מורה":

יד' תוקן ע"פ צמח' הגר"א צו"ד שם ס"ק ת. כ"כ הצרכה אליהו. וכבר עמדו על קושא זו כדל"ש שם קנה, א ד"ה ומ"ש, והפרישה אות יב. אך עיין דמשק אליעזר, וי"ע:

טו' עיין סימן תמ"ד:

[גפ"ז מ"א] טו' בני שמואל הלכות (י"ט) [תערוכות] דף קל"ח:
[גפ"ז מ"א]

ב מותר להדליק בשמנים. (ו) ומהרי"ל [הלכות מאכלות אסורות בפסח עמוד קט"ק] כתב שלא להשתמש בשמן במקום שיש לחוש שיפלו לתבשיל, כי כותשין אותו במכתשת ששורין בו שעורים, ואפילו שמן זית לא ידליק בפמותות (א) שמשמשין בהם כל השנה, שהן מתחממות מכת השמן, עכ"ל. (ב) ודרכי משה [אות ב] כתב דאפילו שאר שמנים אין אוסרין דעידענד (א) אפילו ידוע שכתשו אותו במכתשת ששורין בו שעורים, דאפילו נמערב בו משהו בטל בששים קודם הפסח. ואין לומר שקיבל טעם מהמכתשת, דדוקא בדבר חריף אמרין לגב דוחקא בלע, כמו שכתוב ביורה

לשנות (א) (ז) מיהו פשוט דאין אוסרים דעידענד (א) אם נפלו תוך אסורה, עיין הטעם בסימן ת"ס (ב) התבשיל וכן ב מותר (ג) להדליק בשמנים הנעשים מהם (א) ואין אוסרים אם נפלו לתוך התבשיל (א) וכן ב מותר

(א) להשהות מיני קטניות צבית (א) חרע אקליי"א (א) (א) ואני"ש ואליינד"ר אין מיני קטניות (א) (ד) ומותר לאכלן בפסח כן נראה לי:

ב (א) העושה עיסה מן החטים ומן האורז (א) אם יש בה ד (א) טעם דגן (א) ויא יוצא בה ידי חובתו בפסח:

(תרומת הדשן סימן קיג). כתב ז"ש נוטלין [אזהרת האכילה] טוב להחמיר שלא לאכול אני"ס וקימ"ל עד יום האחרון, כי אי אפשר לזכרם יפה: ד טעם דגן. ודוקא שיש בו כזית (א) צבדי אכילת פרס, כן נראה לי להחמיר, עיין צ"י ד"ה וא"ס:

חק יעקב

גם כן עמד על החקירה שהוא חמץ גמור, והשומע שמע וטעה, עד כאן לשונו: [א] ואני"ש ואליינד"ר אין מיני קטניות ומותר לאכלן בפסח. וכתב הט"ז [ס"ק א] ומכל מקום צריכין בדיקה שלא יהא בהם מאחד מחמשה מינים. וכן נוהגין כשנותנים אותם לתוך המשקה שקורין לקרי"ץ, ונוכח שכל בעל הבית בעצמו יבדוק, ולא יסמוך על בדיקת נשים וקטנים, עיין בספרי מנחת יעקב כלל מ"ו ס"ק ל"ב. גם בכמון שקורין קימ"ל נוהגין היתר, וקצת מחמירין באלו המינים. ועיין בתשובת מהרי"ל סימן כ"ה שכתב שני דעות בכמון, והט"ז [שם] כתב לחלק בין כמון לכמון ח"ל, קרא"ס קימל אסור, פעל"ד קימל מותר, עכ"ל. ולענין אין להחמיר יותר, דגם קטניות עצמו חומרא בעלמא הוא, והבו דלא לוסף עליה. ועיין לקמן סימן תס"ד מדין החרדל: [א] אם יש בה טעם דגן. ואפילו אין בו כזית בכדי אכילת פרס, והוא כדעת הרמב"ם [חמץ ומצה ו, ה] והרמב"ן [הלכות חלה לב, א] והרא"ש [ה"ק הלכות חלה סימן טו] והטור והמגיד משנה [שם], דלא כהרשב"א [פסקי חלה סוף שער א] והראב"ד [שם] דסוברין דבעינן דוקא כזית בכדי אכילת פרס (ובמ"א בסימן ר"ח ס"ק ט"ז נפל טעות בדפוס, שכתב בשם הרשב"א להיפך, ועיין בב"י ד"ה וא"ס). וכתב גיסי הרב בספרו אליהו זוטא [ס"ק ג] מדכתב הב"י בשם הרשב"א דבאורו בעינן דוקא כזית בכדי אכילת פרס, וביותר דעה סימן שכ"ד [רס"א דבור ראשון] כתב בשמו דכל זה דוקא באורז וחטים, ולפי זה בשאר מינים בעינן דוקא רוב דגן, ודלא כעולת שבת [ס"ק ב], וצ"ע, עד כאן לשונו. ובאמת לדעת הרשב"א דבריו נכונים, וכן ראיתי בדברי הרשב"א להדיא בפסקי חלה שלו, והוציא כן מהירושלמי [חלה ריש פ"א], יע"ש. אכן לדעת הרמב"ם וסייעתו דבאורז אפילו אין בו כזית בכדי אכילת פרס יצא, אם כן בשאר מינים סגי בכזית כדי אכילת פרס, וכן מבואר ומשמע להדיא מלשון המגיד משנה הובא בב"י, וזה כוונת בעל עולת שבת עיין בו. ובמ"א [ס"ק ד] פסק דיש להחמיר דבעינן כזית בכדי אכילת פרס אף באורז, והוא חומרא יתירה נגד שמעויות הראשונים והסכמת האחרונים כאן וביותר דעה סימן שכ"ד: [א] יוצא בה. ולא אמרין דאורז מבטל טעם דגן, כמו דאמרין לענין מרור שמבטל טעם מצה, ועיין לקמן סימן תע"ה [ס"ק יב] ובתוספות במנחות דף כ"ג ע"ב ד"ה (קסלקא דעתך) [אלא]:

באר היטב

(ב) התבשיל. אפילו ליכא ששים ג"כ מותר צאכילה, מכל מקום רוב עכ"פ צעין, דלס לא כן לא מקרי תערוכות ללל, דהוי כאוכל התבשיל מקטניות ע"מנו, חק יעקב [ס"ק ו]. כל מיני הריפות שקורין גרופין העשויים מה' מינים אסור להשהות צבית, שמתלחמן אותם צמית קודם כמשהו. ואם עבר עליו פסח אסורין כמשהו, עיין חק יעקב [ס"ק ח]. וכתב אליהו זוטא [ס"ק א] שהורה זקינו הגאון לאחד ששכח גרופין, למכרו לעכו"ם. ותמיה לי דבסימן תס"ז [סעיף ב] מבואר לאיסור. אחר זמן רב מצאתי בחק יעקב [שם] שגם הוא תמה על זה, ע"ש: (ג) להדליק. ומהרי"ל אסר במקום שיש לחוש שיפלו לתבשיל. (כ) כותשין במדוכה שכותשין בהם שעורים. ודרכי משה שדא ביה נרגא, דאפילו הכי מותר המאכל דבטל קודם פסח, ואין לומר שקיבל טעם מחמת דוחקא, דזה אינו אלא בדבר חריף, יורה

דעה סימן (צ') [צו], הגא"א. עיין מה שכתבתי סוף סימן תמ"ז. ומשמע ממהרי"ל דמותר לאכול שמן זית בפסח, מ"א [ס"ק ב], ע"ש: (ד) ומותר. ומכל מקום צריכין בדיקה שלא יהא צמח אחד מה' מינים, [חק יעקב ס"ק ט]. כתב ז"ש נוטלין טוב להחמיר שלא לאכול עני"ס וקימ"ל עד יום אחרון של פסח, כי אי אפשר לזכרם יפה, [מ"א ס"ק ג]. וט"ז [ס"ק א] כתב ששמעתי שמתלקים, אותו שקורין קרא"ס קימ"ל מציאים אותו ממדינות אחרות, אסור, שגרעיני דומה לדגן, אבל אותו הנקרא פעל"ד קימ"ל מותר בפסח. והחק יעקב [שם] כתב, לענין אין להחמיר יותר, דגם קטניות ע"מנו חומרא בעלמא הוא, והכו דלא לוסף עליה: (ה) טעם דגן. ודוקא שיש בו כזית בכדי אכילת פרס, מ"א [ס"ק ז]. והחק יעקב [ס"ק י] ממיר צאורז אפילו אין בו כזית צבדי אכילת פרס:

איסור נהוג ואין לשנות, וכן כתב הט"ז [ס"ק א]: [א] אם נפלו תוך התבשיל. מלשון הרב משמע דאפילו ליכא ששים גם כן מותר אפילו באכילה, וכן משמעות האחרונים. אכן בתרומת הדשן סוף סימן קי"ג משמע דדוקא בתערובת משהו אין לאסור, אבל פחות (מכאן) [משמשים] יש לאסור באכילה, ועיקר נראה לי כדעת האחרונים כיון שבלאו הכי הוא חומרא והרחקה בעלמא, כמו שכתבתי בס"ק ה', מכל מקום רוב עכ"פ בעינן, דאם לא כן לא מיקרי תערובת כלל, דהוי כאוכל התבשיל מקטניות עצמו: [א] ואין אוסרים אם נפלו לתוך התבשיל. פירוש, אף שלותחתין תחלה הזרעונים קודם שעושין מהם שמנים, ואם כן קרוב הדבר שנתחמץ, אפילו הכי שרי, כן כתב בתרומת הדשן שם, וזה כוונת הרב כאן שהכפיל הדברים. ועיין במ"א [ס"ק ב] שכתב בשם הדרכי משה דמותר להדליק בשמנים אלו אף אם כתשו אותן במכתשת ששורין בו שעורים, ואינם אוסרין בדעידענד אם נפלו לתוך התבשיל, כיון שכבר נתבטל קודם פסח, ומשמע ממהרי"ל דמותר לאכול שמן זית, עד כאן לשונו. ועיין לעיל סימן תמ"ז סעיף ה' בהג"ה בס"ק כ"ז מה שכתבתי שם מדין הפמטות של כל השנה כיצד לנהוג בהם בפסח, וע"ש:

[ח] וכן מותר להשהות מיני קטניות בבית. וקצת קשה מאי קא משמע לן בזה, דהלא גם ה' מיני דגן מותר להשהותן בבית. ואין לומר דבא לאשמעינן דאפילו לתתו ונשרו במים גם כן שרי להשהותם, הלא זה גם כן נשמע ממה שהתיר אפילו בהנאה, ולהדליק מהשמנים אף שלתתו תחלה, וכמו שכתבתי בס"ק ז'. גם עיקר הרבותא חסר מן הספר. ואפשר דאצטריך לאשמעינן דמותר להשהותם בבית ולא חיישינן דאתי למיטעי לבא לידי תקלה לבשלם ולאכלם, כיון שאין בהם איסור מדינא. ובה' מיני דגן דלא חיישינן שיבשלם, משום שהוא חמץ גמור ומיכדל בדילי אינשי, גם אין דרך לבשלם כך ולאכלם, רק מיני הריפות שקורין גרופין והם בלאו הכי אסורין להשהותן, כמו שכתב המ"א [ס"ק ב] לפי שמלחלחין אותם במים קודם כתישה, וכפי מה שמעתי שמידי אחר שנתלחלחו במים מיד כותשין אותם וניתו ממנו הסובין ואבק קמח, נמצא שהוא חמץ גמור, ואם עבר עליו פסח אסורין. ומה שכתב גיסי הרב בספרו אליהו זוטא [ס"ק א] בשם שמעתי שהתיר זקינו הגאון למכרם לעכו"ם, עד כאן לשונו. כבר הייתי נושא ונותן עמו בדין זה, ואמר שהוא

שערי תשובה

(ד) ומותר. עיין באר היטב. וכתב בתשובות חיים שאל חלק ב' סימן ל"ח [אות פג] שיש מין אחד נראה כמו קמח ונקרא בערים האלה סאג"ו, וזה נעשה ממור עץ של הינדיא ומותר בפסח. אך בעיר לונדריש נתחממו לעשות כדמותו והוא מקמח חטים ונקרא אריני"ה א סאג"ו, ושל לונדריש ניכר לבקיעה שנעשה מקמח, זה שמעתי מגביר ומשכיל כו', ע"ש. וכתבתי זה למען דעת לדקדק בדבר, כי לפעמים חכמי הרופאים מצוים למי שיש לו חולי ומיחוש לאכול סאג"ו, וצריך לדקדק בפסח שהוא אותו הבא מעץ אינדיא, לא זולת: (ה) טעם דגן. ועיין בספר שו"ת בית אפרים [אור"ח סימן י"ג שהארכתי בענינים אלו, ובסימן ר"ח [ס"ק יב] כתבתי המורם משם פסקי דינים בקצרה, ומשם תלמוד לכאן:

דעה סימן (צ') [צו], הגא"א. עיין מה שכתבתי סוף סימן תמ"ז. ומשמע ממהרי"ל דמותר לאכול שמן זית בפסח, מ"א [ס"ק ב], ע"ש: (ד) ומותר. ומכל מקום צריכין בדיקה שלא יהא צמח אחד מה' מינים, [חק יעקב ס"ק ט]. כתב ז"ש נוטלין טוב להחמיר שלא לאכול עני"ס וקימ"ל עד יום אחרון של פסח, כי אי אפשר לזכרם יפה, [מ"א ס"ק ג]. וט"ז [ס"ק א] כתב ששמעתי שמתלקים, אותו שקורין קרא"ס קימ"ל מציאים אותו ממדינות אחרות, אסור, שגרעיני דומה לדגן, אבל אותו הנקרא פעל"ד קימ"ל מותר בפסח. והחק יעקב [שם] כתב, לענין אין להחמיר יותר, דגם קטניות ע"מנו חומרא בעלמא הוא, והכו דלא לוסף עליה: (ה) טעם דגן. ודוקא שיש בו כזית בכדי אכילת פרס, מ"א [ס"ק ז]. והחק יעקב [ס"ק י] ממיר צאורז אפילו אין בו כזית צבדי אכילת פרס:

הלכות פסח תנב־תנג

רנב

כט אם הגעיל הרבה כלים ביורה עד שמרוב פליטת הכלים נעשו המים כציר אין להגעיל עוד באותן המים קסג:

ל ולפי שרבו מאד הדקדוקים בהלכות הגעלה ואין הכל בקיאין בהם לפיכך ראוי ונכון שבעל תורה הבקי בהלכות הגעלה הוא יגעיל את הכלים קסד ולא כמו שנוהגין עכשיו קסה:

תנג דיני החטים ומחינתם למצות ובו ל"ג סעיפים:

א המצה שאדם חייב לאכול כליל ט"ו צריכה להיות מאחד מחמשת מיני דגן שהם חטים ושעורים וכוסמין ושבולת שועל ושיפון אבל אם עשה מצה מאורז או דוחן או שאר מיני קטניות ואכלה לא יצא ידי חובתו שנאמר לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל מצות וגו' דברים הבאים לידי חימוץ אדם יוצא בהם ידי חובתו אם עשאן מצה יצאו מיני קטניות וכיוצא בהם שאינם באים לידי חימוץ לעולם אלא לידי סרחון שאפילו אם לש אדם קמח אורז וכיוצא בו ברותחין וכסהו בבגדים עד שנתפח כמו בצק שהחמיץ אין זה חימוץ אלא סרחון והוא מותר באכילה ולפיכך אף אם עשאו מצה אינו יוצא בו ידי חובתו יב:

ב ומצוה מן המובחר לכתחלה ליקח חטים למצת מצוה ולא אחד משאר ארבעה מיני דגן יב וכן המנהג יד ואם אין לו חטים יקח משאר מיני דגן מן החביב עליו יותר כדי שיאכל מצה לתיאבון יט:

ג מין הנקרא בל"א מירקשי"ן ווי"ץ אינו מין חטים רק למיני קטניות יחשב טז מטרק"י (או היידי"ן או גריק"ע) הוא ממיני קטניות יז ומותר לעשות ממנו תבשיל בפסח כמו שמותר לעשות משאר מיני קטניות יח מעיקר הדין.

אבל נהגו במדינות אלו שלא לאכול בפסח תבשיל של אורז ודוחן יט ופולין וערשנים ושומשמן ושאר מיני קטניות כ אפילו ביו"ט אחרון לפי שכדורות האחרונים רבו עמי הארץ שאינן בקיאות באיסור והיתר ואם יראו שאוכלים בפסח תבשיל של מיני קטניות יטעו להתיר גם כן תבשיל של מיני דגן הואיל וכל השנה דרך לעשות תבשיל ממיני קטניות כמו שדרך ממיני דגן ידמה בעיניהם שדינם שוה בפסח לפיכך נהגו לאסור הכל כא:

ד ולא נהגו איסור אלא במיני קטניות שהתבשיל הנעשה מהם מתחלף בתבשיל הנעשה ממיני דגן שהם דומים זה לזה ששניהם נקראים מעשה קדירה ולכך אסרו זה בשביל

קסג ר"ן חולין פ"ה (מד, א). רמ"א ס"ה.

קסד ספר חסידים סי' תשלא. מ"א ס"ק ט. ח"י ס"ק ז.

קסה ראה ח"י שם.

סימן תנג

א רש"י לה, א ד"ה אלו דברים. מ"א ס"ק א.

ב רמב"ם פ"ו ה"ד.

ג משנה דף לה ע"א. טור ושו"ע ס"א. וראה גם סדר ברכת הנהנין פ"א ה"ז.

ד גמרא שם. טור ושו"ע שם.

ה גמרא שם. טור וח"י ס"ק ג. וראה סדר ברכת הנהנין שם הי"א.

ו טור ושו"ע שם.

ז דברים טז, ג. וראה גם לקמן סי' תעב סכ"ה.

ח גמרא [בריייתא] שם. טור ושו"ע שם.

ט ברייתא שם.

י רמב"ם פ"ה ה"א.

יא רמב"ם שם. ח"י ס"ק ד.

יב ברייתא שם. מ"א ס"ק א.

יג מהרי"ל הל' אפיית המצות (ע' ס). דרכי משה ס"ק א.

יד דרכי משה שם. רמ"א ס"א.

טו ח"י ס"ק ב.

טז ח"י ס"ק א. אליה רבה ס"ק ב.

יז שו"ת מהר"ם לובלין סי' עת. מ"א ס"ק א. ח"י ס"ק

ג. וראה גם לעיל סי' רב סי"ז.

יח טור ושו"ע ס"א.

יט דרכי משה ס"ק ב. רמ"א ס"א.

כ טור בשם יש אוסרין.

כא הנהגת סמ"ק סי' רכב (ע' רלא). מרדכי רמז תקפת.

ט"ז ס"ק א. ח"י ס"ק ה.

זה^{כב} אבל מיני זרעים כגון השבת (שקורין עני"ש) והכסבר (שקורין אליינר"ר)^{כג} וזרע אקלייז"א^{כד} וכיוצא בהם משאר מיני זרעוני גינה אין נוהגין בהם איסור חוץ מן החרדל^{כה} לפי שגידולו הוא בשרביטין והרי הוא דומה לגידול מיני קטניות ונאסר בכללם^{כו} וחוץ מן הכמון הנמכר בחנות (שקורין קראם קימל) שמביאין אותו לכאן ממדינות אחרות וגרעיני דומה לדגן ולכך מחמירין בו כמו שמחמירין בכל מיני קטניות אבל מין כמון (שקורין פעלד קימל) שאין צורתו דומה לדגן אין מחמירין בו כלל^{כז} וכן כל מיני ירקות אין מחמירין בהם הואיל ואינן דומים כלל לדגן^{כח}:

ה' ואפילו במיני קטניות לא נהגו אלא איסור אכילה אם נפלו עליהם מים^{כט} בענין שכיוצא בזה בה' מיני דגן אסור מעיקר הדין אבל מותר להנות מהם בפסח^ל וכן מותר להדליק בשמנים הנעשים מהם^{לא} (אבל השמנים שאינם נעשים ממיני קטניות מותרים אפילו באכילה) אפילו על השלחן שאוכלים עליו^{לב} ואין חוששין שמא יפול מהשמן לתוך התבשיל שאף אם יפול לתוכו מעט שמן הרי הוא מתבטל בתוכו ברוב^{לג} כיון שמנהג איסור זה אינו אלא חומרא בעלמא ואף על פי שקודם עשיית השמן כותשין אותו במכתשת ששורין בה שעורים לפעמים מכל מקום אין מעם שעורים הבלוע במכתשת נפלט לתוך השמן על ידי כתישתו בתוכה כיון שאינו דבר חריף^{לד}.

וכן מותר להשהותם עמו בבית^{לה} אפילו נשרו במים כגון מיני הריפות הנכתשין במכתשת ומלחלחין אותן במים קודם הכתישה^{לו}.

אבל מיני הריפות של ה' מיני דגן הן חמץ גמור ואם עבר עליהם הפסח אסורים בהנאה אלא אם כן ברי לו שלא נתלחלחו במים קודם הכתישה^{לז}:

ז' כל מיני זרעים המותרים בפסח צריכין בדיקה רבה קודם שיעשה מהם תבשיל לברור מהם גרעיני דגן שדרכן להמצא ביניהם^מ ולפיכך המחמיר שלא לאכול כמון^{מא} ושבת עד יו"ט האחרון תבוא עליו ברכה כי אי אפשר לבררם יפה^{מב}:

ז' אם עירב קמח חטים עם קמח אורז ועשה מהם מצה אם יש בה מעט חטים^{מא} הרי היא כאלו היתה כולה מחטים^{מב} וכשאוכל כזית ממנה יוצא ידי חובתו אף על פי שרוב כזית זה הוא אורז^{מג} לפי שמבע האורז להגרר אחר החטים^{מד} ונשתנה טעמו לטעם חטים כשהן מעורבים עמו^{מה}.

לד דרכי משה ומ"א שם. עיין סי' תמז סנ"ו.
לה תרומת הרשן שם. רמ"א שם.
לו ראה ח"י ס"ק ה.
לז מ"א שם.
לח מ"ז ס"ק א. ח"י ס"ק ט.
לט בכת"י: שקורין פעלד קימל (ובדלעיל ס"ד, שרק זה מותר).
מ י"ש נוחלין אזהרת אכילה. מ"א ס"ק ג.
מא משנה פ"ג דחלה מ"ז. ולענין ברכת המזון ראה סדר ברכת הנהנין פ"ח ה"ג.
מב הלכות חלה להרמב"ן (לא, א). רא"ש הל' חלה סי' מז (לדעה זו). לבוש ס"ב.
מג ובחים עה, א.
מד ירושלמי חלה פ"א ה"א. רמב"ם פ"ו ה"ה. רמב"ן שם. [מ]מ שם (בפירוש דעת הרמב"ם). מור ושורע ס"ב.
מה ראה מ"מ וציונים.

כב הנהת סמ"ק שם. וראה אפרקסתא דעניא סי' קיז ד"ה הן אמנם.
כג דרכי משה ס"ק ב. רמ"א ס"א. וראה גם לעיל סי' רד ס"ד. עיין ביריד סימן (צו) [רצז] ס"ג.
כד מהר"ל הל' מאכלות אסורות בפסח (ע' קלה). רמ"א שם.
כה הנהת סמ"ק סי' רכב (ע' רלא). תרומת הרשן סי' קיג. רמ"א סי' תסד ס"א. לקמן שם ס"א.
כו ט"ז ס"ק א.
כז מ"ז שם. וראה לקמן ס"ו.
כח הנהת סמ"ק שם.
כט ראה עני בן פחמא סי' כו ד"ה אחר זה.
ל תרומת הרשן סי' קיג. רמ"א ס"ק ג.
לא תרומת הרשן שם. רמ"א ס"א.
לב דרכי משה ס"ק ב. מ"א ס"ק ב (ולא נתפרש שם אם התירו אפילו הנעשה ממיני קטניות).
לג פר"ח ס"א. ח"י ס"ק ג, ממשמעות הרמ"א והאחרונים.

ונראית לכל המסובין קודם שפסעו יריהם לאכול ותקף סילקו התבטל כולו ושפכו אותו כי מחמת הכף שהגיסו בו כל ההבטילין נאסר הכל, ומאותה מעשה נמנע ע"ר הרב מו"ז זלה"ה מלאכול אורז בפסח, וכן נהגו. הדעה בעלי בתים בדבר זה, אך רוב אנשי העיר לא נמנעו ואוכלים אורז. אמנם מי שנהג איסור באכילת האורז ומחמת סיבה רולה לאכלו הן מחמת שאינו בקי בהריאות הן מחמת סיבה אחרת, המנהג פשוט פה עירינו לעשות התרה ע"י חרטה ולאכול כי עושין לו פתח מתוך חרטה, וכן ראיתי להרב הגדול מהר"ח פלאנץ ז"ל בלב חיים ח"ב סי' ל"ד שהביא דברי רבינו מר"א ז"ל ב"ר"ב הנו"ל, וכתב וז"ל, אהנו בעירנו חזמים וכל סביבותיה נהגו איסור שלא לאכול אורז כלל, והו"ל ממע דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור, דאין אדם ראוי להחזיר להם כמבואר ביו"ד סי' רי"ד, לא דיוקן דהוי הענין שנהגו איסור משום גדר וסי"ג משום חומרא בעלמא בודאי ע"י התרה שרי עכ"ל ע"ש, ולכן גם פה עירינו נוהגין שאומנם שנהגו בו איסור והם מתחרטים. בעבור סיבה דאובלין ע"י התרה:

ודע דאופנין שקורין בערב' חומ"ץ, אע"ג דשאו עליהם להגאון מהר"י מבטיח ז"ל והשיב להם חומ"ץ חמץ היינו להדיוק האשכנזים דאסור להם לאכול כל מיני קטניות, ולא הם מיני קטניות, אבל לדיוק דאובלין מיני קטניות הם מותרים ואע"ג דפה עירינו אין מנהגם לאכול זה האופנים שקורין חומ"ץ בפסח היינו משום דלא באים ממקומות של אסור וערי כורד בתוך שקים שדרכן להניח בהם חיטים: או קמח לסחורה ממקום למקום, ולפעמים ימלא בשקים בלח מחמת שהשק ידבק בו קמח ויתלחלח ויהיה בלח שהוא חמץ בעין וידבק ממשות הבק בשופנים אלו, ולכן אין אוכלים אותם כי מי יוכל לדעת אם אלו האופנים לא הושמו בשקין? כן, ואע"פ דפה עירינו רוב אנשי העיר מקדשים בפסח על למוקין שאורין אותם בתים, וגם בלו הלמוקין יש חששות לו של השקין שמביאים אותם מן המקומות ההם, הנה זה הכרח שאין להם יין לקדוש כי אם מלא וסומכין על החנווני שהוא בודק השק שהונחו בו הלמוקין שיהיה נקי, אך האופנים אין להם הכרח באכילתם בפסח, לכך נמרחקו מהם, והא"ן אם יודמן לאדם אופנים נקיים וכשרים שאין בהם חששות לו של השקין מותר לאכלם כמו שאר קטניות:

ונשובה לענין האורז דאומנם המנהגים בו איסור פה עירינו משום חששה של החיטה הנו"ל, כיון דלא חזי להו למיכל דנהגו בו איסור, ואין יכולים לאכול בלא התרה, על כן נראה דאסורים הם לבשלו ביו"ט לזרד אותם המנהגים בו "היתר", כיון דלא חזי לדיוקו, וראיה לזה מ"ש מור"ם ז"ל בהגה"ה בש"ע סי' הק"ז סעיף ק' מי שמתענה ביו"ט אסור לבשל לאחרים, אפילו לזרד בו ביום, דהוי כמי שלא הניח עירוב שחייב מבשל לאחרים ע"ש, ועיין במג"א ז"ל שם שהביא מקור הדברים הנו"ל מן מהר"י ז"ל שכתב דאין להתיר מטעם הואיל ויכול לבשל על גדרו, דלא אשכחן דמותר לבשל מטעם הואיל לא היבא דמותר לבשל לעצמו בלא הואיל. כן לאפוח חלה היבא דאיבא כהן קטן, וכן האופה מיו"ט לחול וכו' ע"ש:

אך הרב מג"א ז"ל הוסיף עוד טעם אחר בזה והוא דאין מחייתן לכתחלה משום הואיל, דהא כתב חז"ל ולפי מ"ש בסוף סי' תק"ב לא שרינן לכתחלה משום הואיל ובמחלית השקל ביאר כוננו לומר דלפ"ז אין לזרד לחילוקו של מהר"י בין הואיל דהבא ובין הואיל דחלה, והאופה מיו"ט לחול, כיון דאין לסמוך לכתחלה על הואיל כיון דמ"מ איסורא דרבנן איבא ע"ש, וכן הגאון בעל מרכבת המעשה בספרו שלחן ע"י שיעים סי' ג' בדיוקן האופה סעיף ג'

שעתה ילאו מבגדלד יע"א, אין ראוי לעשות הפך מנהג אבותם: כשנתייטבו במקום חדש, ואין מורין להם היתר אפילו ע"י חרטה והתרה, כיון דליכא בזה לורך כ"כ, יען דמה שפושין ע"י עירוי אין בזה הפסד ולא טרחא גדולה כדי שטירה להם לעשות התרה, ומה שנהגו עתה במקום זה היתר להשתמש בלי הכשר של עירוי אע"ג דלא עשו בשאת חכם עשות בידם ליבא דכ"ע והשם יכפר בעד ואין לורך להאריך בזה יותר, והבי"ת יאיר עינינו בלור תורתו אכ"ר:

סימן ר

שאלה פה עירינו בגדלד יע"א, יש כמה אנשים בעלי בתים שאין אוכלים אורז בפסח, והם מועטים, דרוב אנשי העיר אוכלים אורז בפסח ואומנם שאינם אוכלים אורז אין משתמשים בכלים של אוכלי אורז ואין שותים מן המים שלהם כשהולכים לביתם דמושבין האורז לאיסור אללם. והנה לבא הגיעו אם איש או אשה שהוא מהנהגים איסור באורז יכולים לבשל אורז ביו"ט לאומנם שאובלין אותו, או"ד כיון דלדידהו לא חזי דנהגו בו איסור, או אסור לא"ד כיון דלאחרים ביו"ט, יורינו ושכמ"ה: **תשובה**, הנה בעיקר הדיון של האורז פסק מן ז"ל בש"ע סי' תנ"ג כסדרת האומרים אין האורז

מין דגן, ומותר לעשות ממנו תבטיל בפסח, אך מור"ם ז"ל בהגה"ה פסק כהמור והגמ"י והמרדכי שאסורים, ועיין מ"ש בברכ"י בשם מהר"י זיין ז"ל, ובספרו שו"ר ברכה כתב אמנם באורז נהגו בעה"ק ירושלים תוב"ב מרבית הת"ח וירא' השם שלא לאכול בפסח דהו עובדא שצירדו האורז כמה פעמים, ושבו אחר שבטלוהו נמאלת חטה, ולכן נמנעו מלאכלו, אבל אין מוחין ביד האוכלים, ובפרט כי בעה"ק הוא מזון העניים והתנוקות, וכן ראיתי להרב פר"ח וכו"כ הרב מהר"י זיין והבאותיו בברכ"י ואני הלעיר כתבתי שם, וכן נהגו שלמים וכן רבים, כונתי דירא' השם נהגו כן במקומינו, אבל לא ידענו באנשי ספרד מאן ניגוה קהילות שאסרוהו לכל הקהל כח"ש מהר"י זיין שפסעו איסורו בכמה קהילות דלא מבעיא לנו בני ספרד שאין נוהגין במיעוט הקטניות, הנה בודאי דמה שלא אוכלים האורז הוא חומרא, לא אפילו לבני אשכנז ופולין מיעוט הקטניות הוא חומרא דהלכה רוחת להתיר עכ"ל: **והנה** פה עירנו בגדלד יע"א ג"כ הדבר ידוע וברור דמה שנהגו איזה בעלי בתים שלא לאכול האורז

בפסח הוא מפני דחוששים שמו ימלא בו חטה בפסח ונאסר המאכל והכלים דהא מנהג פשוט וידוע פה בגדלד שאוכלים כל ימי הפסח פולין שקורין בערב' באק"לי שהם מיני קטניות, למקטין ועד גדול אין ביה בעיר שאין אוכלים זה בפסח, וזה עדות ברורה דמה שאין אוכלים אורז הוא רק מנה דחוששין שמו לא יהיה נדבק יפה וימלא בתבטיל חטה אחת בתוך הפסח ונאסרים התבטיל והכלים, ולכן רוב אנשי עירינו עד עתה אוכלים אורז בפסח, דסומכין על דייקת הנשים שבדקים אותו קודם ביטול שלש וארבע פעמים, וגם ע"ר הרב מור זקני רבינו משה חיים זלה"ה היה מנהגו לאכול אורז בפסח כמנהג כל אנשי העיר, אך בסוף ימיו נמנע מלאכול אורז בפסח משום מעשה שה"ה, והוא שהנשיא עשה סעודה ביום ז' של פסח לכל היחידים והחכמים, שכן היה מנהגו בכל שנה והזמין גם את ע"ר הרב מו"ז זלה"ה, וכשבאו לאכול וסדרו לפנייהם שלחנות ועליהם כלים מלאים מיני תבטילים, ובכלל הביאו ג"כ כלים מלאים תבטיל של אורז וקודם שפסעו יריהם לאכול ראו כל המסובין בכלי אחד שמלא אורז ומנחם על השלחן חטה אחת מבוסלת רובת למעלה למעלה בראש הגודש של תבטיל האורז שכלי

חיד"א ז"ל דמדי הא לזרון הבא מחוץ לתחום דמוח לאחריהם ללא דמי כלל דהתם על אחריהם לא גזרו דבין כלל, ואין שום טעם לעשות חומרא לעגלן לבגד יאכלו אותו, ואם יעשו חומרא הרי הם בכלל כל הפסוק מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט, אבל כאן גבי שאיפת הטוטין שזה מחמיר על עצמו ואינו שותה, הנה לפי סברתו גם האחרים ראויים להחמיר על עצמן יען כי מחמיר על עצמו משום ספק דאולי דבר זה אסור מן הדין בין לו בין לאחרים משום דלא חשיב א"ג, וכיון דהוא מחמיר משום חשש איסור לדידיה גם האחרים ראוי להחמיר על עצמן, ומאי שנא חיובו מאחריי דהא הוא אע"ג דידע שיש היתר בזה עכ"ל אין לו היתר ברור בזה דהא בלחמית הוא אינו מחמיר על עצמו בדברים אחרים שיתיר שלהם ברור ושניה עובדא מדין הדורות, שזה יודע שחוקו הדורות מואלד לאחרים היתר גמור שאין ראוי להחמיר על עצמן בו, כיון דלא אסרו אותו חכמים עליהם ורק לו הוא אסור :

ומ"מ גרין יידן גבי אורז שאני שזה שאינו אוכל אורז הוא יודע דגוף האורז אינו אסור לכ"ע, והוא היתר גמור, ואותם האוכלים האורז הם אוכלים דבר המותר, וגם הוא אם יאכל ממנו הוא אוכל דבר המותר ורק הוא נמנע מלאכלו מפני שאינו סומך על הבדיקה שלו, וחושש פן מעורב בו חיפה ולא נבדקה ותחבש על עמו ותאסור אותו, ואותם האחרים שאוכלין האורז הם סומכין על הבדיקה, ולדעתם זה נבדק היטב ואין בו תערובת חשש :

העולה מכל הנ"ל דמי שטוב איסור באורז, כיון דלא חזי ליה בלא התרה אסור לבשלו לאחרים ביו"ט לכתחילה ובאמור, מיהו כל זה הוא בבבבול, אבל אם עדיין לא נתבאר האורז מותר לעטלו ולא חשיב לגבי ידיה מוקלה, יען כי עתה ראוי הוא גם לזה דאע"ג דנהג איסור בבבבול עכ"ל יכול הוא לקלוטו באש על האסכולה בלי מים דאין כאן חמץ, וכן ראיתי להרב מהר"ח פלאג"י ז"ל בלב חיים ח"ב סי' ל"ד הנ"ל שכתב בסוף תשובתו יש מנהגים לקלות את האורז באש שיהיה קלוי באש ואח"כ מבשלים אותו, ובמקום רחילה במים עושין אותו קלוי באש בלתי מים כלל ואח"כ מוסיפין אותו בתוך הקדרה שהיא במים רותחין, ובזה אין פקפוק כלל דהוא היתר גמור עכ"ל ע"ש, ועל כן האורז הזה קודם שנתבאר ראוי בעלמול גם לאותם שאין אוכלין אורז מבושל כיון דחזי להו בקליה, ולפ"ז אפשר גם האשכנזים יכולים לעטל אורז ביו"ט דחזי להו בקליה, כי כיון שקלו אותו יכולים לבשלו, מיהו עדיין אינו מהתפק בדבר זה לאשכנזים דאפשר אינו מותר להם לקלות האורז ולבשלו משום מראית העין דהרואהו אחר ציטול אינו יודע שקלו אותו קודם, אלא חושש שעבר על דברי חכמים שאסרו להם הביטול באורז, והשי"ת יאיר עיניו באור תורתו אבי"ר :

סי' ר"א.

שאלה מערי אינדיא יע"א. ישראל שקנה ציר"ה שהוא שער העשוי משעורים מערל א' ונתן לו המעות ולקח הביר"ה ממנו והלך לו, אך שבת אלל הערל קרוב לעשרה קנקנים שקורין ב'טל שלא לקחם, וגשאריו בחנות הערל, ואחר שלש שנים בא אותו ערל קודם פסח אלל ישראל ואמר לו זו הביר"ה שלך היא תקנה, והנה היא היתה מונחת בחנותי זה שלש שנים, והישראל לקח הביר"ה ממנו, ונהנה לערל א' שקורין אותו אבו לילאם כדי למכרה קודם פסח ולא מכרה אלא עד אחר הפסח, ולא היה לישראל ידיעה כלום מזה וחשב שמכרה קודם פסח כאשר

ג' הביא בדין המהענה דאסור לבשל הכ טעמא דמהרי"ו והביא ג"כ טעם המג"א הנו' שכתב שם וחו דק"ל דאין מתירין לכתחילה משום הואיל ע"ש :

נמצא לפ"ז בנ"ד אע"ג דלפי טעם של מהרי"ו יש להתיר משום שהוא מותר בשאר מיני תבשיל ולא דמי למהענה דאינו יכול לבשל כלל, אלא דמי להך דחלה, ת"מ לפי טעם המג"א שכתב שאין להתיר לכתחילה משום הואיל, ונראה דטעם זה מוסכם לכ"ע, דכן כתב הרב שלחן ע"י שיעים דהכי ק"ל דאין מתירין לכתחילה משום הואיל, הנה לפ"ז בנ"ד אע"ג ד"ל הואיל ובעי מתהל לא שריין לכתחילה משום הואיל ואסורים לו הנהגין איסור באורז לבשל לאחרים, וראיתי להרב ערך השלחן בספרו חוקת הפסח סי' תכ"ג סעיף א' שהביא דין זה דנ"ל והוכיח מדברי מהרי"ו הנו' דמותר ע"ש, ותמהני איך לא זכר טעם של המג"א הנו' דהוא מוסכם דיש לאסור לבשל לכתחילה משום הואיל :

וראיתי להרב ברבי יוסף ז"ל סי' חס"ז אות ה' שהביא מתשובת הרב הכנה"ג ז"ל, דאסור ליהג לאכול אורז וגבינה ביו"ט אחרון היכא דאירע יו"ט אחרון בשבת שלא לבשל בערב שבת, אך אם אשתו אוכלת אותם הדברים בפסח יכולה לבשל כיון שהיא מבשלת ואוכלת בו ביום ע"ש, ובספרו מחבר"ר שם אות ואל' הביא עוד הפעם תשובת הכנה"ג הנו' והביא בשמו עוד שכתב דהרב מהרי"א מחמיר, אך הוא אסור ממ"ש מהרי"ו בדין המהענה ביו"ט דאסור לבשל לזרד אחרים, והרב חיד"א ז"ל שם כתב דיש לדחות הראיה הנו' של הכנה"ג דמדימי לה לדין מהרי"ו גבי העניה, משום דהתם אינו יכול לבשל כלל לעצמו, אבל הבא הוא מותר לבשל ולאכול מין אחר ע"ש, והאמת אמו בזה לפי הכ טעמא דמהרי"ו וכנ"ל, ועיין ערך השלחן סי' תכ"ג אות ד' שהביא דברי מחבר"ר הנו' ומ"ש הוא בזה ע"ש, מיהו אגא עבדא כבר כתבתי בדנ"ד הגם דאין לאסור מטעם של מהרי"ו יש לאסור מטעם שכתב מג"א ז"ל דהוא מוסכם :

ובהיותי בסוק בענין זה אופה הייתי להרב חיד"א ז"ל במחבר"ר חק"א אות ב' שכתב הנוהר שלא לשאוב מעלה עשן העצבאק"ו ביו"ט יש להסתפק אם יכול לעטל הקנה ששואפין העצבאק"ו ממנו ביו"ט, מי ימא כיון דלדידיה אזהר רחמנא משום הכערה שלא לזרד הו"ל כלי שמלאכתו לאיסור ואסור משום מוקלה, וא"ד כיון דלאחריי משרא שרי אין כאן מוקלה, וכתב דעל ספק זה עמד הרב מהרי"ו נ' נעים ז"ל והביא ראיות להתיר ואחריו בא הרב שער המלך בה' לולב פ"ו דין כ"ה דף י"א שהביא דבריו ופלפל בהם, וגם הוא הביא ראיות להתיר ע"ש, ואחר שהביא הרב חיד"א ז"ל את דבריהם כתב אעיקרא דדינא נראה דיש לדחות ראיות הרבנים הנו' דאינם ענין לנ"ד, דהתם לולב חזי לאשכים וחיווצא רמיא עליהו לעשות מלותן, וכן תרומה חזיא לכהן ומזה לאכלה, וכן דמאי היתר גמור לעניים, וכן דורון היתר גמור לאחרים, אמנם בנ"ד שזה אינו שותה ומעלה עשן ביו"ט הוא משום איסור א"כ לא חזי לשום דבר ישראל ואוהם השואפים אותו ביו"ט לדידיה לאו שפיר עבדי ולא חזי לכ"ע, אבל אם זה שנמנע לשותה הוא משום חומרא ידע דאותם השותים יש להם על מה שיסמוכו והתירא הוא, ועכ"ל הוא רוצה להחמיר על עצמו, נראה דיש להקל בעלמול, וה"ו דומה לדורון הבא מחוץ לתחום דהוא אסור למי שהוא בשבילו. בצלילה ומותר בעלמול ואין בו דין מוקלה כמ"ש הרא"ש והעור בס' תקט"ו, והכא נמי כיון שאחרים שותים, וגם הוא יודע דשירותא הוא מותר לו לעטלו אע"פ שמחמיר על עצמו לשותהו עכ"ל ע"ש :

ואחר הס"ד נראה לי שיש לעטון על דברי רבינו

ומכנסת אותו בגוף הכלי כן אם הרתיחו המים באותו כלי אותו חוזק של הרתיחה הוא מכניס המים בגוף הכלי ומתוך השומן עד שהוא יוצא מגוף הכלי אל המים וכיוונו בזה אל רתיחת המים בניצוצות לפי שהמים כשמרתחין על האש מטבעם שניצוצות נתזין מהם קצתם בקצתם עכ"ל:

וצופה הייתי בגליון כתוב מטהרת יד הקדש כתב הרב החסיד מהר"ר חיים משה הלוי נזיר זלה"ה אביו של הרב מטה יוסף ז"ל אמר משה חיים הלוי סברת רבינו הרב ז"ל בזה הדרך השני הנראה אליו יותר היא מחודשת וכעת לא למדונה בדברי שום מורה זולת עכ"ל:

ואנן בעניותין אמינא דלא מסתייה דלא גמרינן לה מגדולי המורים אלא שמדברי הראשונים משמע דלא סברי כסברתו ז"ל כאשר יראה הרואה ולבבו יבין מדברי הראשונים שהביא מרן בב"י ודוק:

סימן תנג

א. דין א'. אבל לא באורז וכו' ומותר לעשות מהם תבשיל. ירא שמים לא יאכל אורז מאחר ברכה מחזיק

סימן תג"ן

א. דין א'. ושאר מיני קטניות וכו' באשכנז נוהגין להחמיר כמ"ש מורם בהגהה וכתב הרב מר וקציעה ז"ל ומעידני על אבא מארי הגאון זצ"ל כמה צער נצטער אותו צדיק על זאת וכו' היה מתרעם ואומר אי איישר חילי אבטיליניה למנהג גרוע הלז שהיא חומרא דאתיא לידי קולא ונפק מינה חורבא

שיורי ברכה המלוקט

סימן תג"ג:

דורות להחמיר ואין לפרוץ גזר ח"ו. ועתה ראיתי צספר הכלבו הלכות פסח דמ"ח ע"ב שכתב דרבינו פרץ כתב מימי רבותנו הקדמונים נהגו לאסור הקטניות וכו' משום גזירה עש"ב למדנו שאסר הקטניות להם רבינו פרץ שהוא מרבותא קמאי העד העיד לנו שהוא מנהג רשבותינו הקדמונים דפשיטא

שומן מהבשר עצמו שלפי שהיה שם עיקרו וממשו היתה יציאתו חזקה ודחייתו והבלעתו בכלי בחוזק המים רותחים שמתבשל בהם. אבל אם השומן לא יצא מעיקרו וממשו אלא מהכלי שהוא בולע בו הנה כשהוא יוצא ממנו במים הרותחי אין כח בדחייתו כל כך לשיכנס בגוף הכלי האחר לפי שאם היינו מדמים שהכלי שנעשית לו הגעלה בכלי אחר שהגיעול היוצא ממנו הוא נכנס בכלי האחר היינו ג"כ אומרים שאחר שיוצא ממנו חוזר ונבלע בו שאיזה הפרש יש בין הכלי עצמו ובין הכלי שנגעל בתוכו וזה נמנע לפי שא"כ הוא לא היתה הגעלה עולה בידינו מעולם אלא ע"כ כדאמרן שכיון שאין הטעם יוצא מתוך הבשר והשומן עצמו אלא מתוך הכלי שהוא בלוע בתוכו אין בו כח לכשיוצא להבלע בכלי לא בכלי שיוצא מתוכו ולא בכלי שנגעל בתוכו וזה הדקדוק אם תעיין בו תמצאהו נכון וברור והוא אצלינו יותר אמיתי ויותר מכוון מהדרך הראשון. ובפירוש מ"ש מה בולעו בניצוצות וכו' הכוונה בו שכמו שנכנס השומן בכלי באמצעות המים הרותחים כלומר בעת כישול הבשר בו לפי שכח רתיחת המים מוציא השומן ממעמקים ומובילה אותו מחזיק

א. דין א'. הגהה. ויש חוסרים וכו' כבר כתבנו במקום אחר דנערי אשכנזי ופולין שכבר קבלו עליהם חומרא זו אין להקל להם ומה גם דהרא"ז מגדולי הפוסקים כתב דהווי חמץ נוקשה והגם דמהש"ס מוכח להפך כבר קבלו אבותיהם כמה

שנתפשט איסורו בכמה קהלות. הרב מהר"י זיין בשו"ת שערי ישועה כ"י שער ו' סי' ד' וכן נהגו שלמים וכן רבים:

ב. הגהה. ויש אוסרים וכו' פולים לחים נראה שמותרים בית דוד סי' רי"ו. ולי ההדיוט יש לפקפק לבני אשכנז שנהגו להחמיר אפי' בחרדל שדומה לקטניות. וראיית הרב בית דוד יש לדחות: ג. קאהב"י אם חרכוה קודם פסח יש להתיר הרב שבות יעקב ח"ב סי' ה'. והרב חק יוסף (סי' תנ"ג) בדין זה חלק עליו ואסר שכן הורה הגאון חמיו מהר"ר אברהם ברודא ולי ההדיוט מסתברא כהרב שבות יעקב והבו דלא לוסף עלה שהקאב"י הוא אילן ונעשה משקה:

ד. הט"י. שומר נפשו ירחק מלשתותו בפסח שמבשלין אותו בכלי חמץ ואחר כך מיבשין אותו ומוכרין אותו. הרב שבות יעקב שם:

מחזיק ברכה

ומכשול באסור חמץ כי מתוך שאין מיני קטניות מצויין להמון לאכול ולשבוע צריכים לאפות לחם מצה הרבה בפרטות העניים וכו' מתוך כך אינם נזהרים בעסה כראוי וכו' קרוב הדבר שנכשלים באסור כרת ר"ל וכו' דהוה חש להמון דבת עם שלא תלעז עליו מדינה וכו' עיין שם שהאריך הרבה ועיין בתשובותיו שאלת יעב"ץ ח"ב סימן קמ"ז:

ב'. דין ג'. אם לא ביררו החטים מאכילת עכבר וכו' בברכי יוסף אות ו' יש ט"ס וכצ"ל הדירה והכנה שבתבואה אף לכתחלה א"צ לברר החטים מהתולעים כדמוכח מדברי הרמב"ן הביאו מרן בב"י

שיורי ברכה המלוקט

כתנתי דבעה"ק אינם אוכלים רוב הת"ס שמן שומשומין אבל מדליקין כיון דרוב ההמון אוכלין אותו ע"ש סמן תמ"ז אות י"ד ויש סמן לזה ממ"ש בחולין דמ"ט אינהו מיכל אכלי אגן מסתם לא סתים לן וכו' ע"ש ודוק:

ב. דין ג'. אם לא ביררו החטים מאכילת עכבר כזר כתנתי בצרכ"י דמוכח מדברי הרמב"ן דהדירה והכינה שבתבואה אף לכתחילה אין צריך לברר החטים מהתולעים והרגשתי שם על הרב שיירי כנה"ג דמשמע מדבריו דיש חשש חימוץ בחטים המתולעים ע"ש וכמ"ס צמחצ"ר ואחר זמן ראיתי למוריני הרב

דאין להקל ומאן ספין ומאן רקיע להקל דזר שנהגו כמה מאות שנים על פי רבנן קדישי קמאי רקמאי: ומ"ש עוד בהגהה וכן מותר להדליק בשמנים וכו' הגאון מהר"י צספר דגול מרצצה עמ"ס הרב מ"א דמשמע צמחצ"ל דמותר לאכול שמן זית השיב עליו והוסיף דיש להחמיר דשמן זית כותש צמחצ"ל כמ"ס צמחצ"ל דפ"ו ויש לחוש למכתשת חמץ וכו' ע"ש ואני צעניי אומר אמר רב הנחה שוברת דמפורסם דהשמן נעשה צבית הצד ומה ראיה מהשמן שעושין צמקדש למנורה ולמנחות דצחא מיירו מתני' וגמ' צמחצ"ל וצספרי הקטן צרכ"י

ולחוס כדו גיב אף שלא הניחם על הקרקע מין שהוא
אוחז והוא עומד על הקרקע או כמו שמונים פיג קרקע,
וכמו דאמרינן בשבט הכח נטו כפנתם חסן דמי, ועין נזיר
(חג א') דשם מבואר דכוננם בשחרים ופרע את המעוזה שובר
כלא יבא, משמע דחשיב דרך ביאה בשחרים ומדברי הרמב"ם כאן
נראה דפסיד ואפי' נכנס בהם דרך פתחים, ופי' תוס' מיר שם
ד"ה והא לא אפשר ויש לחלק, ואין רלוני להאריך עוד בזה:

הלא אישטעטל בפיון אי לייר טורה בעורה דמי פ"ב איט
לוקה משפט וא"ח רק מ"ח:

(ג) **וְלִפְיָו** וז' ש"י הרמב"ם (פ"ג מהבית) דבזרק
כלים עמאים למקדש שחייב אין החיוב על
הזרקת דבזריקה לבד אינו מחייב משום דהוי כליזר ועיקר
החיוב הוא משום שמונחים אח"כ על הקרקע וחייב משום
לא יעמלו את מחניהם וכמו כן במכנים כלים עמאים

סימן ג

בדבר דורעונים דגקראים, ראון"אם מותר לעשות מדים שמנים לפסח.

א.

מעשה קדרה ופת, ולפי' המין הזה שהוצא לפניו אם זה
השומשמן, הרי מפורש להדיא בהגיד שהוא בכלל איסור
הקטניות, והרי מבואר להדיא ברמב"ם פ"א מה' כלאים
פ"ח שהשומשמן הם ממין הקטניות והרי הוא בכלל
הקטניות שאסרו:

(ג) **אבר** שוב אחרי התבוננות ראיתי שאין המין כזה
לפנינו מין השומשמן, שארי ככ"מ (כ"א א')
שאלו: קב שומשמן בדיא מהו, ותוכו שהשומשמן הוא דע
דק מחד וכמו ש"י הרמב"ם בפירות המסירות לשבת פ"ב
וקצין הוא הרבה ממדת החטה (ישו' רש"י שם ד"ס שומשמן)
והמין הזה לפנינו מדת גדלו איננו פחותה ממדת גדל החטה
וע"כ אין זה שומשמן הנוכח בש"ס, ואפשר שלא נכנס בכלל
גזירת הקטניות:

(ד) **וְלִפְיָו** השערתי אני נראה שהגרעונים האלו היא ששנת
החלף המכרת במשנתו פ"ב דכלאים מ"ח:
האירוס והקיסוס ושונת המלך וכל מיני זרעים אינם כלאים
בכרם, ופי' הרמב"ם והרע"ב שהוא הנקרא ראון והמין הזה
שבה לפנינו ג"כ נקרא ראון והשמן הנעשה ממנו נקרא
ראונאיל, אי"כ שמו מוכיח עליו שזה, ובר"ם שם נחקקה
בבבבב המין של שונת המלך שהרי בבבבב מ"ג משמע
שהשונת הוא מין אילן ומבבבב עליו נזרל פכ"ם ובאן
משמע וכן בתוספתא דכלאים מבואר שהוא מין זרעים, ולפי
האמור א"ש שאני מיני שינסה ישנם ותלוקים הם במינים:
ששונתהם הם — היא השונת האדומה שנקרא כל' הפלמוד ור
המחבר במשנה שביטת פ"ז מ"ו כמו ש"י הרמב"ם שם
בפירושו, הורד הם השונת האדומים שיש להם ריח טוב
ועליהם נאמר שפתותיו שונתים, והוא מין אילן, כמבואר
בבבבב וכן הוא בתוספתא כמו שאביא לפנינו אי"כ הקצין
וכו' והורד וכו' מין אילן, אבל שינסה זו שיש לה שם לוי
המלך, הוא המין הזה הוא לפנינו שנקרא גם בלשון הדיוט
שלו ראון וקליפתו שבה הם גדלים גרעיניו היא שחורה
והיא מין זרעים, כמבואר במשנתו ותוספתא דכלאים
הנ"ל:

(ה) **וְלִפְיָו** לרדרי אלה מלאחי דהנה בירושלמי פ"ה דכלאים
הנ"ל ראיתי שפרש שונת המלך, קרישון
והמפרש הפי' לא ביאר כלום ולא הפירה מקור המלה.
ולדעתי נראה שזה אחד עם הנוכח במשנה ע"ז (י"ג ב') ר"ם
אומר אף אין מוכרין להם דקל סוב ומלג ונקלם, (גירסא
אחרת, ונקלם) ומפרש שם בגמרא מלי נקלם, קוריי"י
וזה דומה משם למיכת קרישון המוכר בירושלמי אלא
שנשכר"ב פ"ד ונעשה ט"ז ונ"ל בירושלמי, קרישון, וכיון
שכן יש ידים להשערה שהנקלם הוא שונת המלך הנ"ל
משום שהנה נקלם הוא מלי רומית Neclues שהרנונו גרעין.
ובלשון הזה הולחתו למין הזה הוא לפנינו, כי לפי הדיוט
אינו עושה פרי אחר וזה הגרעינים לבד שהוא טול
מלא מהם ואשר פ"ב יעבד אשר קראו ריח נקלם או

(א) **בדבר** הדורעונים שהוצא לפני כיצ וכשאל עליהם אם
מותר לעשות מהם שמנים לפסח, הנה לכאורה
הי נראה שהמין הזה הוא השומשמן המכר בש"ס, אם
נדייק בשמא וגדרוש לשון הדיוט, שהרי זה המין נקרא
כל'ר, פאדסאלנעניק" וכן כל'ר Sonnenblume על שם
שהתבנית העגול ומראהו של התרמיל שהוא גדל בו הוא
בעין חבנית ומראה השמש, ואשר פ"ב גם שמו כל'ר
מפיד עליו שכן נקרא שומשם מלי שמש שזה אותו המין
שנקרא כן בלשונות העמים, ואין זה המין שנקרא אללו מלן
שרגילים אנו לחרגם בו את השם שומשמן, שהרי שניט
במשנה (פ"ב דשביעית מ"ז): האורז והדוחן והפרגין
והשומשמן שהשרישו לפני ר"ה מחטשרין לשעבר ופי' הר"ם
בשם הערוך: פרגין — מקום כל' כנען והוא בעין רמון
המתקשקש בקליפתו בעין שומשמן, ולפי הסימנין שמכר
להפרגין ולפי השם שקורא לו כל' כנען מקום, שהיה שפת
הסלואיים וטיטו, מאק"י כל' רוסית, הוא המלך, שכן
נקרא כל' רוסית, ואי"כ יגיד עליו רבו על השומשמן שמכר
עמו במשנתו שפ"כ הוא מין אחר ונוכל לומר שהוא המין
שהוצא לפנינו ששמו מוכיח עליו, וכנ"ל:

ואם כנים אנו בחקר המלה והמין שומשמן, אי"כ הרי
הדבר מבואר בזה"ד ס"י ק"ג שהשומשמן הן בכלל
איסור קטניות שבי"ב שמוחר ליהנות בלוחם בתוספת
כנון ע"י הדלקה משהן זרע פשתן ושומשמן זרע קנבוס
וכו', הרי מפורש שגם שומשמן הן בכלל האיסור של
קטניות ולא החיר השמן שנעשה ממנו אלא להדלקה:

(ב) **איברא** לפי טעם האיסור שאסרו הגדולים גיב את
מיני הקטניות משום דאחי לאחלוסי בדנן
מפני ששונים מהם מעשה קדרה, ויש מקומות שאופין מהם
סח כמו דגן, אי"כ המין הזה שלא שמעט ולא ראיתי שיהיו
שונים ממנו מעשה קדרה ואופין ממנו מעשה פח אלא
שנאכלין הם מחקלת אגשים חיים ולא מבושלים, ועיקרו אינו
עומד לאכילה אלא למעשה השמן, לא שייך בו גזירת
הקטניות, אבל אחרי שמבואר בזה"ד הנ"ל שגם זרע פשתן
וקנבוס אסור בפסח, וזרע פשתן רובו אינו נאכל כדאיחא
בכ"ב (ג"ג ב'), ומכש"כ קנבוס שהוא הקנאסל כמו שפי'
המפרשים בפ"ה מהם' כלאים מ"ה שאיננו מאכל אדם כלל,
כמו שפי' הכ"מ בפ"ה מה' כלאים ה"ג ואעפ"כ נאסר בכלל
איסור קטניות, מפני שהוא מירי דמידגן, וגדולה מזו שגם
חרל שודלי אין עושין ממנו מעשה קדרה ופת ואפי"ה נאסר
משום מירי דמידגן, משום דבכלל גזירת קטניות נאסר או
דבר ששונים ממנו מעשה קדרה ופת אף שאיננו מירי דמידגן
כמו אורז שאיננו מירי דמידגן כדאיחא בגדרים (כ"ג ב')
וכמבואר בחיי ס"י חריג, או מירי דמידגן אפי"ה שאיננו

ארי בתוספתא חזיב גיב הקורא, ולפי תוספתא אריא זיל
 איה גיב חזיה כללים בכרם, ופלא סקדמס מפורסם הוא
 במשנתו דכללים בגל שיהא כללים בכרם ואין חולק ע"י.
 סוף דבר דברי הגריא נפלאו ונשנו מזני :

וירדעת ודאי התוספתא משובשת קצת, אבל אם באת
 להבין לדרך להבין בבבא דרישא ובמקום הנחב
 מיני זרעים ארי סן כללים בכרם לפי הגירסא שלפנינו,
 ליל מיני ירקות, וכך היא הגירסא הכונה בתוספתא
 והמכונה לדברי הרמב"ם ז"ל פ"ט מה' כללים ס"ט:
 כלשמות והחלוצין (כך היא במשנה ס"ו דשביעית מ"ב)
 ובבבאריא (כלל וכן הוא במשנה ה"ל, והנה הגריא
 בתוספתא פ"ט הוא) והבולפסין והכרובים והקנרא (או קנרם
 כמשנתו פ"ט דכללים) והחמס (או אחמא שבת קכ"ח א')
 והתלמית (כלל כמשנה ס"א דכללים מ"ח) והסילה והאזוב
 והקורנית והקשואין והדלועין והאבטיחין והמלפפונות מיני
 ירקות (כלל ומלת זרעים פ"ט) הרי סן כללים בכרם.
 פול המלרי (כלל הוא מקומו ולא כמו שדפס בשבת בבבא
 דרישא) האירוס והקיסוס ושומת המלך מיני זרעים ואין
 כללים בכרם, ר' דוסתאי ברי אומר מיני דשאים הרי סן
 כללים בכרם; הקנין והגנין (כלל וכן הוא בעירובין ל"ה
 ב') והורד והאטרין מין אילן ואין כללים בכרם, זה הכלל:
 כל המוציא עליה מעיקרו הוא ירק וכל שאינה מוציא עליה
 מעיקרו הרי מין אילן. המלך ר' ישמעאל אומר כללים
 וחכ"א אינו כללים וכו' כ"ה (***) וזו לפי הגירסא הכונה
 בתוספתא והיא מכונה לדברי הרמב"ם ז"ל ה"ל, ושנה לן
 חמא תוספאס ארבעה מינים, ששנים מהם הירקות והדשאים
 (כר"ד ב"י שלא נחלקו עליו חכמים בזה לפי הגירסא שלפנינו
 וכן ליל גם בירושלמי פ"ה דכללים וכמו שהיה הפס"מ)
 סן כללים בכרם, ושנים מהם, הצרעים והאילנות, אינו
 כללים בכרם:

ורא ברורה לדבר שהגירסא בבבא דרישא היא 'ירקות'
 ולא 'זרעים', שהרי התוספתא כוללת בסוף ואומרת
 זה הכלל: כל המוציא עליה מעיקרו הרי ירק וכל שאין
 מוציא עליה מעיקרו הרי אילן, ולפי הגירסא שלפנינו לא
 נזכר כלל דין הירק, דלפי הגירסא הכל מיני זרעים סן,
 ומה ראה מוכח דברי שא גרים מיני ירקות תחת זרעים,
 שכן הוא האמת, שכל אלו הנזכרים ברישא מיני ירקות סן
 וע"כ

(*) **ורא** מקריבין לפני שלשה מינים אלו: דקל טב, חבז ונקלם כדי לרצות פני טעוהם בזה על שלשה המינים במחלכת
 הלחמים: אילן (-דקל טב) ירק (חבז כמשנה כללים פ"א מ"ח אין נועטין יתור וכו') לתוך החלוב מפני שהוא אילן
 צדק ולפי הכרח בפ"ו כאן שהוא קנה הטקרא הוא גיב ירק לדעת ריש בפ"ג דכללים כמו שאביא לפנינו איים
 חרשים (-נקלם):

(**) **ובבא** חזי דאמר אביי בפ"ו (י"ד ב') חנן נקלם ולא ידעין מהו ואת אמרת קורייט ואל ידעין מאי אהני לן
 שיש לחמוה על קדוש עליון אביי שכלל תכלית הוא חוקר וכל רז לא אס לו שלא חקר לדעת מאי נקלם ו
 ולפי' באמת ידע אביי נקלם מאי הוא, אך השם שנתן לו רימ נקלם שהוא גרעין אינו מסמך את עלם מין הנקלם, אך הוא
 גם כללי לכל הגרעינים, וע"כ אחר שמכסה הוה של רימ לא נוכל לדעת מה הוא, וכמו כן קורייט שהוא בטח חרמנו של
 נקלם שהוא גיב סירוש גרעין אין לדעת מהו את המין ומאי אהני לן, וע"כ אחר לו ר"ד כי השם קורייט בא"י סמס הוא
 על המין הזה וכאמרים במערכת את השם קורייט סמס יודעין על איזה מין מכוונים, יעו"י בפנים ותבין:

(***) **ומקום** אחי בזה לפרש סוף דברי התוספתא במחלוקת ר' ישמעאל וחכמים בחלב, שפירשו המפרשים שהוא טעם שבו
 תיחס יהושע את הארץ המזכר בב"ב (ר"ס ו"ג א') וע"כ שחלקו בזה: דלריש המלך הוא ירק וע"כ הוא
 כללים בכרם ולחכמים הוא מין אילן וע"כ אינו כללים בכרם, וזה אינו מתור, שהרי משנה מפורשת היא בכללים (פ"א מ"ח):
 אין נועטין יתור של חלב לחוך החלוב וכו' מפני שהוא אילן בירק, הרי שהחלב הזה הוא ירק וזה שלא כדעת חכמים דס"ל
 שהוא אילן, ודוחק למר שמתני' כריש דלא כהלכתא, ולענין מזה ראה לפירוש הערוך שהביאו התוס' בפ"ו (י"ג ב') שפירש
 חלב דהם שהוא קנה הטקרא וכו' נחלקו ריש וחכמים כאן, דלריש הו' ירק ולחכמים הו' אילן, אבל החלוב הנזכר במשנה
 דכללים הוא אחר והוא אותו הפעם שבו תיחס יהושע את הארץ שזה הו' ירק אליבא דר"ש, ומה ראי' לדעת מקלם
 נאנים שהביאו הרמב"ם בפ"א מה' ברטא היה שקנה המכר את מוץ אותם מדרכים עליו בורא פה"י, משום דהו' כדעת
 חכמים בתוספתא דס"ל שהחלב מין אילן הוא, ואף הרמב"ם לא נחלק עליהם אלא מטעם שאין זה פרי אילן מודה שמין
 אילן הוא, ויעו"י דש"ס ב"ב (כ"ה א') ד"ס חבז, שפ"י אילן או טעם וכו', משמע שסמסס לו בלוחו שבו תיחס יהושע וכו'
 אם הוא אילן או טעם; ואפשר דמפרש שהחלב שבו נחלקו ריש וחכמים הוא זה שנכ"ב וע"כ פ"י אילן או טעם סייע למר
 הוא אילן ולמר הוא טעם, אבל הדבר קשה, בגלל משנה דכללים שפורש שהוא ירק:

נקלם (*) שפירש בליד גרעין **) על שם ריבוי גרעיניו
 וסינו משנה סוף שפרש בירושלמי קרייטין ובבבלי פ"ו
 וכן בירושלמי שם מפרש נקלם קורייט וכל אחד:

(*) **ורא** אחר שחקרנו לדעת את מוצא המין סוד והתחיקט
 על שרש כי פתח הוא במשנתו בשם שושנה
 כחלק, חוכה פליט לכרד את שושנה כחלק א יס לה דין
 זרעים לכל דבר, ולחלמית א פליי' לבקדים בזה באור
 כמשנתא דכללים ספ"ג שהביאה הגר"א ז"ל בביאור ליו"ד
 ס"י ר"ז סק"ו ונביא וחתוך זה נבא לחנון דכריתו:

ורא ראיתי לגריא ז"ל בביאורו שם שהיה התוספתא
 דכללים וכתב ח"ל: שהגירסא הנכונה בתוספ'
 היא כ': כלשמות ואלגין והכרובין והבולפסין והכרובים
 והקנרא והחמס והתלמית והסילה והאזוב והקורנית והקשואין
 והדלועין והאבטיחין והמלפפונות ופול המלרי מין זרעים סן ואינם
 כללים בכרם; האירוס והקיסוס ושומת המלך מיני זרעים סן ואינם
 זרעים סם ואינם כללים בכרם, החמס והאירוס והאבטיחין וכו'
 מיני דשאים סן ואין כללים בכרם ר' דוסתאי ב"י אומר
 מיני דשאים אריה כללים בכרם; הקנין והגנין והורד
 והאטרין מין אילן ואין כללים בכרם, זה הכלל: כל המוציא
 פלין מעיקרו הרי ירק, וכל שאינה מוציא פלין מעיקרו הרי
 אילן. המלך ר' אומר כללים וחכ"א אינו כללים, וכו' וכו',
 אבל תבואה וירק משרש נכמה מקומות המסע ירק סו
 טבואה שהיא טעם עכ"ל הגריא, הנה שפתח ז"ל ברור
 מללו שכל אלו המינים הנזכרים בתוספתא כולם מיני זרעים
 סם וע"כ אין כללים בכרם, ואי אהמה מאד על החפץ
 אך אפשר לומר על כל אלו שכן זרעים שהרי חושב בהם
 פקשואין והדלועין והאבטיחין והמלפפונות, ואלו מין ירק סם
 כמבואר בפ"ה דמשניות מ"ד ובירק הקשואין והדלועין
 והאבטיחין והמלפפונות, וכן התלמית (כלל) המוזכר
 בתוספתא הוא מין ירק כדאיתא במשנה פ"א דכללים מ"ח
 אין נועטין זרע לדעת לחוך החלמית וכו' מפני שהוא ירק
 צדק, וכן יתר המינים הנזכרים בבבא זו הכל הוא מיני
 ירק וקלם מהם מובאים בפ"ו דשביעית מ"ג, וכן התלמית
 היא התלמית הנזכרת בשבת (קכ"ח א') שהוא ניגיא ופירש
 מינמא והיא הדוגמה הנזכרת במשנה דשביעית בגלל והכל
 הוא מיני ירק, והא ירק ודאי הוא כללים בכרם כמו
 שמהיק הגריא ז"ל נפלאו ממה משניות בכללים; ולא עוד,

ככלו, כפי שצוה האריאל בביאורו סי' תצ"ד סק"מ. ואם זה ודאי
אף אם לא סליק לים דיקולא בכל מקום מיהו רובא דרובא
ודאי שהחלט יפה אלא שחייבין שאלו מקום יבא ליד
חימוך ואינו בטל דחמך בסמך בחשבו, ולא עוד אלא שאפשר
שאלו שנים בהתקומות החלושים נגד החקוק שנה שלם ב
דיקולא דמי' ולא בטל אפי' בשאר האזורים, ופי' אסרו
הנאונים את החליטה בהחלט:

אורח כיון בחליטה של חמשה חמינין דים לחם כניל, אבל
במיני קטניות שפיקרן לא נאסרו אלא משום גזירה
ואין איסורן רק מזה המנהג שפיר י' לסתור בחליטה דבוס
אין לחם שחא בלויז מקומות של הקטניות לא עלם בן
יפה דיקולא דמי' ויובלו לבא ליד חמך, דם אינו דהא
בסי' תנצ' מובאר דאין לאסור את התערובות אם נפלו
בתבשיל ויעו' בחס יעקב שם דאין אוסרין אפי' שחא חס'
ורק רוב צעיק. והדין עמו דודאי לא חמור גזירה קטניות
מחמאי שאמרו בתולין (ד' א') שלא גזרו על תערובות דמאי.
ומעתה אחרי שהחשך החליטה הוא רק סן נשאר בו מקום
שלא חלש יפה אבל מכיס רובא דרובא דרובא ודאי נחלש
יפה, אי' כו' רובא שלא בא ליד חמך ואי' פיקר האיסור
הוא המיעוט שנחתמן ובאיסור קטניות הא לא אסרו כלל
תערובות ברוב ואי' כס"ג בחליטה לא נאסרה כלל מיני
קטניות, ואין לומר שאין מבטלין איסור לכתחלה ואיך אפשר
לכסל את המיעוט שלא נחלש ברוב הנחלט, זה אינו חכמה
טעמים: חדא דכיון כמו שז' הסוד בסי' תצ"ד בחסין שחמא
שחמא אפי' לכתחלה לסתמן ולכסל משום שאין כוונתו לכסל
ועוד שלא חמור איסורו מחמורת ח"ל דמותר לכסלו אפי'
לכתחלה ברוב. וח"ל מלחתי כן להפריח סי' הניל שכתב
לסדיא כן דלא עדיף מחמורת ח"ל דמכסלה לכתחלה ברוב,
ועוד דכיון דכיון קודם הפסח בא מותר לכסל אפי' לכתחלה,
שאלו זה מבטל איסור כיון שעדיין הימר הוא כמו שז' הרץ
כתב וספור' סי' תצ"ד סק"מ וסקיח ובמציא שם פקחים
ושם סי' תרכ"ו סק"ב בסור' ובמציא שם ואכתי:

ור"פ כרי י' חקנה לעשות את השמים חמיני קטניות
פי' שיהלמן מוקדם ברוחמין ושיב לא אחיין ליד
חימוך. ומה שאסר בתהיד ובסור' סי' תנצ' השמים כללו
בפסח משום דמיירי באופן שגזרו במים ונחמלו קודם,
אבל אם חסר בהם שלא יבא ליד חמך שפיר מותר לעשות
מהם שמים לפסח ופי' חליטה כניל:

(י) **ועוד** אפילו לדברי הרמב"ם שז' בסי' תתתי' היין
שהפסח שהנאונים אסרו חליטה שחא לא ירמיה
יפה את המים, ולפי טעם זה כיון שהשם של חמך ככלו
ולא בהמיעוט ולא שייך בזה ביטול ברוב, מ"מ במיני קטניות
הללו שאין איסורן אלא מזה איסור מנהג אין לחם לזה,
דרווקא בדגן משאו לזה משום דכיון שפיקא דאורייתא אם לא
ברמיה את המים יפה אחי ליד חמך דאורייתא ופי' חיישין
מספק דאורייתא לחמרא, אבל בגזירה קטניות שאינה אלא
איסור דרכן מספקא לא אסרינן לה משום דכיון סדי' ודאי
ולקולא; ואין לומר משום דכיון סדי' בדבר שיליח דהא
מותר לאכלס אחר הפסח, וכיון שחמור להסבוחם בפסח
כדאיסא בסי' תנצ' אי' כו' דישלמ' שאפשר להסבוחם
ולאכלס אחר הפסח, דם אי' דבר כאלו לא דסדי' בדשילימ'
איסור אלא היכא שהאיסור הוא על דבר פרטי כמו ס' בי'ה
שטלד' בירע' שאסור לאכלס בירע' משום שיש לו הימר
לחמרא, אבל הכא במיני קטניות אם באנו לאסור לו לאכלס
בפסח הא אין אנו אוסרים עליו קטניות ידועים שיגס
לפנינו, אבל אנו באים לאסור עליו לאכול כל מיני קטניות
שנפולס מזה ספק, אי' אין האיסור על החסך רק על הארס
שהארס אסור לאכול קטניות בפסח וכס"ג שאלו באים לאסור
על הארס לא שייך כלל דשילימ' משום שיוכל לאכול אחר
הפסח, סדי' הארס יוכל לאכול בפסח ולאחר הפסח ונמל'
שלא

אסורין ומוחק. קודם הפסח ומותר לאכלס בפסח משום
שכיון שבררן עד שסי' ס' בהטובא נגד החסין שחמא ומוחק
קודם הפסח סי' ל' לה בלח והפסח קודם הפסח וזכר אינו
חוד ועוד כמובאר כיון כספור וכשיע' סי' כניל, וכיון
שכן דין מינס ומינס שנס במיני קטניות אם בררן יפה עד
שיה' סי' בן נגד הטובא המעורבת בהם ומוחק ופסח
סימני קמח שפיר מותר לאכלס בפסח שאין בזה שום חשש
כלל ולא נרע מדגן שחמא שיש בו חסין מחמולת דמכר,
כניל, ואי' חכמי' אם פסח מהם שחמא דהו' לה בלח
משא דודאי מותר כס"ג לאכלס בפסח. ומה שמובאר בתהיד
וכשיע' סי' כניל דם השמים חמיני קטניות אוסרים
באכילס בפסח היינו בשמים מהם שלא נאסרו במיני קטניות
שנפשו מהם לבררן יפה כד' שיה' סי' נגד הטובא המעורבת
בהם, דכס' י' חשש שחא לא סי' סי' כנדרה, ועוד דאפשר
דמיירי בשעשע מהם שמים בפסח שחמא דכס' לא חסני
עוד ברור יפה כיון שלא נחמלו קודם הפסח משום דכיון
יבא ביבא, שז' לא חסני עוד ברור בפסח דחמך כמשהו,
באופן שלשי סמס כניל הדבר ברור ופשוט שאם ברר המיני
קטניות יפה יפה ומוחק ופסח מהם קמח או שמים מותר
לאכלס בפסח בלי שום חשש כלל:

אבר לפי הפסח הכי משום דאחי לחלוט' בדגן, דלפי
טעם זה הקטניות שחמא נאסרו באכילס בפסח ואף
אם אין בהם אפילו חשבו ושימאל דשימאל מדגן ג"כ אוסרים
באכילס, אי' לפיו לא מצי' בדבריהם והעשים מהם שמים
א' ס' קודם הפסח כיון שהם נעלמו הם האיסור אפי'
בלא שום תערובות דגן כלל:

אבר למידי גס משום הא לא איריא, דהא גס הקטניות
אין גזירתן קשה משל חמשה חמינין של דגן, ואם
בדגן שחמא אם נאסרים בו מלכא ליד חמך כרי מותר
לאכלס בפסח, אי' כמו כן הקטניות שחמא אם נאסרים בו
והשחמין בו באופן שחמא סי' דגן לא כי' בא ליד חמך
ודאי מותרים הם באכילס בפסח דלא יכא ספל חמור
מן הפיקר:

במיתה הקטניות שחמא כמו שז' בפין ויבשות מותרות כן
באכילס בפסח דהא אחזקי' איסורא לא מחזקינ'
ואין חששין שחא נפלו עליהן מים ונחתמט' כמו שהדין הוא
בחסין שחמא שז' בספינס שאם כן יבשות וקשות מותרות
כן לפסח דלא מחזקי' איסורא כמובאר בסי' תס"ו ס"ג,
וכסי' תנצ' הא מובאר ששעשע דחמך מותר ליקח קמח מן
הסיק, ולפי' כנידון שאלתו אם כי' אפשר לעשות את השמים
לכנס ולפארס בנים כד' שלהם בוסירות הנוגעת בדגן
לפסח שלא יבאו במים הא ודאי מותר שהשמים שחמא
אינם מחמלי' דקימ"ל מי פירות אין מחמלי', ובודאי
באופן זה כי' מותר לעשות מן שמים לפסח בלי שום
פקפוק וחשש כלל:

אבר שדאי דבר זה אי' אפשר לחקן מן שמים בלי
חמשה מים סדי' לריך להסיר מהרעוטים סללו
קליפתם, ומשום זה לריך לשרותם במים, ובודאי באופן כזה
סי' מחמך דדוקא בלחית' לריגא דגמי' מותרת משום
סדי' מספקות בהם ואינם באים ליד חמך, אבל כאן
שליך לשרותם במים עד שימרככו ויחבנקו ויטבירו מהם
קליפתם, סלא בודאי באופן כזה בדגן כי' חמך גמור ומחילא
א' אפשר לסתור במיני קטניות דקמח וגם נלכס בגזירה
דקטניות משום דאחי לחלוט' בדגן כס"ג:

(ט) **אבר** לפי' אפשר לחמא חקנה לזה בחליטה ששוב
גס בדגן אי' אפשר לבא ליד חמך בשחמלמו
מקדם, ואף שהנאונים אסרו את החליטה הא הכעס הוא
משום דאין לא בקיאינ' בחליטה ואסור משום דלמא לא
סליק לזה דיקולא דמי' מדי רוחמיה ולא נחלס' יפה וסמא
שאר גס מקום שלא אסרם יפה ברוחמין ומסמך, כמו שז'

ליתום דתרומה שאי דתרומה היא אסורה בהנאה כלל לזרים וע"כ אף דהוי זעיה בעלמא ואין זה אכילה ישתית הפרי עלמה, מ"מ הגדה מיהא היא ואסורה, אבל במי קטניות שאין אסורים בפסח אלא באכילה אבל בהנאה מותרים כמו שבי התה"ד עלמו שם דמשיב מותר הבקן שלהם בהדלקה אי"כ כיון דזיעה בעלמא היא אפשר דגם איסור אכילה ליכא בהו, ומשיב ההה"ד והרמ"א דאסורים באכילה היינו לשמשיב למעלה דאפשר דמיירי באופן שלא נכרו אותם יפה קודם הפסח והם אסורים מתשע הפירות חמץ גמור וע"כ השמנים הנעשים מהם ניכר אסורים כיון דיש לחוש שהם משקין היולאין המעורבות חמץ גמור שהם אסורים, אבל בניינא שבררו אותם יפה באופן דליכא חשש תערובות והם אינן אסורים אלא משום חשש דחלופי אי"כ אין זה אלא איסור מכה מנהג בעלמא, כו' אפשר שהשמנים מותרים אפי' לכתחלה בפסח כיון שאין אלא זעיה בעלמא: (ב) **אור"ח** כד נע"ן בהך מילתא דמשקין היולאין נראה לכתורה דזה אי"כ, דהנה המעורבות היטב בסוגיא דהעור והרועב (ד' ק"כ ב') ובדברי התוס' שם ד"ס היכא כתי' ביר שמואל ובדברי מהרש"א שם יראה דכל האיסורין דנפקא לן מהני תלתא קראי דאגש וכן כל איסור הכא מחליו דילפינן מיניהו, בכל אלי משקין היולאין מהם כמותו מדאורייתא, אבל באיסור שאינו בא מחליו דלא ילפינן מיניהו וגמרינן מבטורים ותרומה כו' אין במשקין היולאין מהם כמיהם אלא בזיתים וענבים לבד, יעשי"ב, והשתא בחמץ דכתיב ביה נפש דמרבין היתה וילפינן מיניה דמשקין היולאין מחמץ כמיהו כמ"ס מהרש"א שם בחיד"ס בג"ל אי"כ משקין היולאין ממנו אסור מדאורייתא, ילפ"ז גם במי קטניות דאסורי משום לחא דחמץ משום דלמי לאחלופי בדגן וכיון דבדגן אסור מדאורייתא משקס חמץ סולא וליא זעיה בעלמא הוא, הכי במשקין היולאין ממני קטניות הם כמותם דבאיסור חמץ לא זעיה בעלמא היא שהעורב רבפה כל זאת מקרא דאגש:

(ג) **אור"ח** שגמי וראיתי דיש להעמיד דבריו דמשקין היולאין ממני קטניות אף דאסורי משום לחא דחמץ מ"מ מותרים הם משקין היולאין מהם, וסא דבבבדס הסוגיא דהעור והרועב שם על הא דאיתא שם, הסביל והמקדס וההקדש והשביעית והכלאים משקין היולאין מהם כמיהם דמקשה הש"ס מנלן וכו' חיתא ליגמר מהך, מה ליכך שכן איסור הכא מחליו; חיתא היכא דאיסור הכא מחליו, היכא דלאו איסור הכא מחליו מנלן? ויפרי"ז דלאו איסור מחליו היינו הקדש ולעמיד קשה טיבא דלהקדש לכאורה לא לריך דהא התוס' שם פ"א ד"ס אלא אם חמץ הוא אכילה כחוב ביה כחוב ואפי"ן דהוא אסור בהנאה הגאח חמץ לית ביה כרה אלא לאו עכ"ל. מוכח מה דנמקוס שאסור בהנאה אי"כ קרא לרבות את השותה משום דלא גרע מהנאה והשתא דהקדש דאסור בהנאה דהכנה מן ההקדש לוקה אי"כ מאי פריך אהקדש לפירוש רש"י מנלן לרבות דמשקס היולא ממנו כמותו היפוק לית דבהקדש אי"כ קרא כלל דלא גרע מהנאה וכמו שבי' התוס' בחמץ, ודווקא בחמץ לריך קרא לרבות לכתר דליכא בהנאה אבל בהקדש דגם באכילה ליכא כרה אלא לאו גרידא ולאו גרידא גם בהנאה דהקדש איתא דהנאה מן ההקדש לוקה כמו שבי' הרמב"ם בפ"א מה' משילה אי"כ אי"כ קרא כלל, וזו קושיא עומה לכאורה, ומשכתי מהתלה דזו היא באמת כוונת התוס' שם ד"ס מה לפתומה שבי' חיל: לרבי דאמר בסנהדרין הויד במשילה במיהא ע"כ לאו אהקדש צ"ל לעיל כדפי' בקונטרס דהא בהקדש נמי איכא מיהא ומשום לרבי עכ"ל, ולכאורה אינו מובן מאי קשיא לכו: אם שאלת הגמ' היא באמת למכמים דקומיל טווס דהויד במשילה באוהרה דלדידכו לא נוכל ללמוד מהתורה ובטורים שכן מייבס עליהם מיתא ומשום ואינו מפוסק יס מלך על רש"י

שלא אסרת עלי הקטניות אלא אסרת עליו את הזמן והזמן הזה אין לו היתר לעולם, דמה שיהי' מותר לאכול אחר הפסח הרי"ז זמן אחר והרי"ז כוונ' שבי' הלליה במה' בילה דלאסור שלטול מוקלה לא הוי דשילימ שהרי יוכל לטלטל היום ומחר ודווקא אכילה שאם יאכל היום לא יאכל למחר זה הוי דשילימ דמיטב לאכול במחר למחר משיאכל היום באיסור; אבל בטלטול שיוכל לטלטל היום ומחר לא הוי דשילימ כלל, שהיום הזה אין לו היתר כלל, יבדומה שכן כתב הל"ח בב"ה (פ' א') בתירוק הקושיא על הא דמנחות ס"ח דרי"ס ורמב"ם הוי אכלי חדש באורחא שסתר נגהי שבסתר משום דס"ל חדש בהייל דרבנן והייל סד"ר ולקולא, והקשה הא חדש הייל דשילימ, ותיירך כ"ל שכאן הוא האיסור על הזמן ולא על התבואה יעו"ש, והכי דכוותה באופן שכאן יש להחיר ע"י חליטה גם לפי עממו של הרמב"ם שחא לא הכתיב יפה ובאמיר:

ועיד אי אומר שאפי' אם נאמר שאפי' בכה"ג ע"י חליטה יש לאסור מיני קטניות משום דכיון דהטעם הוא משום לחלופי בדגן ובדגן הא אסור בחליטה טוב יש לאסור במיני קטניות דלא אחי לחלופי, מ"מ אי אומר כיון שלא התיר לו אלא ע"י חליטה וההירות שלא יבא לידי חימוץ לא שייך כלל לחלופי משום דהוי כמו דאמרינן בפסחים י"א מחיך שלא התיר לו אלא ע"י קטוף וזכור הוא, והכי כיון שלא התיר לו אלא ע"י חליטה וההירות מחימוץ וזכור הוא ולא אחי לחלופי בדגן, ואף שיש לחלק קלה, דהתם הוא החשש בו בעלמו שחא יבא לאכלו, ע"כ כשהוא עושה ע"י קטוף וזכור הוא ואין לחוש שחא יבא לאכלו, אבל כאן היא הגזירה לא בשביל העוסק בו לבד אלא גם משום אחר הרואה שאוכלים מיני קטניות והרואה הא לא ידע אם הי' עושה ע"י חליטה ובזהירות מחמץ ועדיין אחי לחלופי, מ"מ כהבתי זה לכניף קל שלענין די כמה שמביאר למעלה דע"י חליטה ועשיית השמנים הכל קודם הפסח בזהירות שלא יבא לידי חמץ אפשר להקל וכבר כתבו כל האחרונים שהדבר עלמו מותרת יחירה היא והכו דלא לוסוף עלה, ואף שראיתי במרדכי בפ"א שבי' ואפי' ליחט במים רותמים נכון לאסור דילמא אחי ליחט במים קרים אפשר שלא כתב כן אלא בפסח עלמו דמחיר טפי ובפרט לפי הטעם הא' שכחתי למעלה משום מעורבות דגן ראוי לאסור בפסח עלמו משום דלא בטל דחמץ בפסח במשהי, אבל קודם הפסח בשטחטו או עשאו שמנים דהוי לה בלה ואינו חוזר וגעור ספיר יש להחיר כה"ג ע"י חליטה וכמו שנכתב ב"ד:

ב.

(א) **ובעיקרא** דהך מילתא דעשיית שמנים ממני קטניות לפסח ה"י נראה ע"פ המבואר בפסחים (כ"ד ב') דמשקין היולאין מפירות אינן אלא זעיה בעלמא ואלה בזיתים וענבים לבד ואין אסורים בערלה וכה"ג מדאורייתא אלא מדרבנן, ולפ"ז בשמנים הנעשים ממני קטניות לא הוי אלא זעיה בעלמא ולא אסורי, ואף דמדרבנן מיהא אסורי אין זה אלא באיסור דאורייתא כמו ערלה וכפ"ג אבל במיני קטניות שאף הן עלמם אין איסורן אלא מכה מנהג אפשר דמשקין היולאין מהם לית בהם איסור כלל ומותרים אפי' לכתחלה, ואף שחליטו בסייף מתרומות מי"ב דבש חזרים ויין תפוחים ושאר כל מי פירות של תרומה ר"א מחייב קרן ומומש ור"י פוקר, ובנכרות ד' אמרינן דעממא דר"י דפוקר הוא משום דזעיה בעלמא היא, משמע מזה דר"י פוקר דווקא מחומש אבל לכתחלה אסור לזרים אף דתרומה פירות עלמן לא הוי אלא מדרבנן ומוכח דאפי' באיסור דרבנן משקין היולאין מפירות אסורים (וכן כתב הרא"ש במ"י תרומות לסד"א דלכתחלה אסור לזרים), יש

רש"י ז"ל ולפי האמור ז"ל דא סוגתא משום דבהקדש
כלאים ז"ל קרא משום דגם בהא אסור וע"כ ז"ל דהא
דלר"ך קרא בהקדש סינו כדי שיתחייב עליה חמיה אליבא
דדב"י דבהנאה הקדש גרידא ליכא חמיה גם אליבא דדב"י
אלא בארילה כמי שבי' חמיה' בפסחים (ל"ג א') ד"ס ומיהו,
וכיון דשאלת הגמ' מנלן בהקדש אינו אלא אליבא דדב"י שפיר
פשוט פסוק' על רש"י ז"ל חזי דאיכא מאי פריך מה לתרומה
שכן חייבים עליה חמיה כיון דאליבא דדב"י קיימין ולדב"י
נאחם איכא חמיה גם בהקדש. כן הוה נראה לכאורה
בכוחות התוס' :

אב"י באמת קשיא זו קשה גם לפי פ"י התוס' שם ד"ה
היכא בשאלת הגמ' היכא דלאו איסור הבא מאליו
מנלן הוא אכלאים דכלאים אין זה איסור הבא מאליו יעו"ש,
דא כלאים ג"כ אסור בהנאה איכא בשו"ת כלאים ובמשקלים
היוצאים מהם אף דלא הוה אכילה מימ לא גרע מהנאה שאסורה
בכ וכו' שבי' חמיה' לעיל לענין חמין. שבי' חמיה' דקושיא
זו תשיב גם על הש"ס דפסחים כ"ל דקאמר אב"י שם
דא דאין סופנין את הארבעים משים ערלב על הוצא
מתחמים ורמזים משום דזיעה בעלמא ביה, ובה ערלה
מאיסרי הנאה היא איכא נבי דזיעה בעלמא ביה וליכא
אכילה ובת"י דלאו פירא קאכל מ"מ לאסר מיכא משום
הנאה דלא גרע מהנאה כמו שבי' חמיה' גבי חמין :

ד' ודגה לפי דעת הרמב"ם ז"ל דס"ל שאין לוקין על
ההנאה איש דמשום אין סופנין על מי פירות
של ערלה אף דהנאה הוה כיון דזיעה בעלמא ביה וליכא
איסור אכילה שוב אין לוקין על ההנאה גרידא ואיש לישנא
דאין סופנין, דמשמע דא"ריתא מיהא אסור והיינו משום
איסור הנאה שאסור מהים ואין לוקין מ"מ. אבל לפי שיטת
הרבה ראשונים דס"ל דלוקין ג"כ על הנאה וכדמוכח ג"כ
דכך ס"ל להתוס' בר"ל מקושייתם על הא דחמין, דלמאי
לר"ך קרא לרבות השוטה חפוק ליה משום הנאה, ואם ס"ל
דאין לוקין על הנאה הא לר"ך קרא למלקות, אלא ודאי
דס"ל דלוקין על הנאה מקשה כ"ל. ולא עוד אלא אפי'
לדעת הרמב"ם ז"ל דאין לוקין על הנאה ג"כ אין תירוטו
מחסיק לפשע"כ הה"מ בטעמו של הרמב"ם ז"ל כזה משום
דס"ל דכל הנאה באיסורי אכילה הוה שלא בדרך הנאה
משום דשימור לאכילה ואם הוא נהנה ממנו שלא בדרך
אכילה אין זו דרך הנאה יעו"ש בפ"ח דין ט"ו מה'
מאכלות אסורות, איכא הא חינו לפי דקומיל דאין לוקין
על איסורי תורה אלא בדרך הנאה אבל בסוגיא דפסחים
שם דאב"י קאי לרבות ראיה ר"י מהא דאין סופנין וכו'
דנלג לומר בייט טעמא משום דלא אכיל להו דרך הנאה
ואב"י דהא ראינו דמאי דאין סופנין הוא משום דזיעה בעלמא
הוא, איכא ס"ל לפי דחיית השתא דלעולם לוקין על
איסורי תורה אפי' שלא בדרך הנאה איכא סדק"ל מאי
דחא משום דזיעה בעלמא הוא, נהי דאכילה ליכא הנאה
מיכא הוא, ולפ"ס סברתו דהשתא לוקין על הנאה ג"כ אף
דאין שלא בדרך הנאה, ושור בה שליש' אפי' אם נאמר
דהתוס' ס"ל ג"כ כהרמב"ם דאין לוקין על הנאה, ונמנן
ג"כ כזה דברי התוס' כאן דמפרשי דשאלת הגמ' מנלן
אכלאים קאי בייט שיהו משקין היוצאים מהם כמותם כרי
לחייב מלקות דמשום הנאה גרידא ליכא מלקות, ג"כ לא
נעלה ארוכה כזה לדברי התוס', שהרי בכלאים אמרין
בפסחים שם דהכל מודים שלוקין עליהם אפי' שלא בדרך
הנאה לפי לפשע"כ הה"מ בטעמו של הרמב"ם משום דכל
מאכל אם נהנה ממנו אין זה דרך הנאה ומשום אין לוקין
על ההנאה איכא בכלאים שלוקין ג"כ עליהם אפי' שלא
בדרך הנאה כזה לוקין גם על ההנאה אף דאין זה שלא
מ"מ, ושומע כן כללית שם בחוריה הכל שבי' ג"כ דלפי
טעמו של ה"מ בכלאי הכנס לוקין על ההנאה ג"כ, איכא

אכתי קשה דכלאים איכא קרא למשקין היוצאים מהם ד"ה
גרע מהנאה, וכאמור :

ח' וליישוב כ"י ע"כ לריבין אנו לחלק ג"כ לענין הנאה
כאוסן שחלק פ"ר שמואל בחומי' ד"ה היכא
דרוקא בחלב וכן בחמין שהמחה כיון שהוא גוף החלב וכן
החמין אלא שמתו סינו מחייבין אי לאו כתוב בהו אכילה אבל
משקא היוצא אפי' לא כתוב בהו אכילה כמאן דכתוב בהו
דמי שאין זה גוף הסרי יעו"ש, ובכ"ז יש לחלק דרווקא
בהנאה את החמין ונמשו שפיר כתבו בחומי' דלא גרע מהנאה
משום שהוא נהנה מנוף החמין אלא שנימוח פ"כ חשוב שפיר
הנאה מנוף האיסור ואסור ואיכא קרא לשוטה, אבל במשקא
היוצא מאיסור הנאה אי לאו קרא ודאי אין לאסור משום
הנאה דהא הוה יעשה בעלמא איכא אין זה נהנה מנוף האיסור,
דרוקא הנאה מנוף האיסור אסור מן החוריה אבל כן
כשנעשה יעשה בעלמא ואין כאן גוף האיסור שוב מותר גם
ע"הנאה וע"כ אם אין לן קרא לרבות משקא היוצא מן
כמותם שוב גם הנאה ליכא כיון שאינו נהנה מנוף האיסור :
ובזה חת"יב קושיא הרב המניח במל"מ פ"ג מה' שגות
בבבא הגרע"א בהשבעה סי' ק"ך על קושיא החומי'
בפסחים כ"ב דלר"א יבא נהנה מחמין בפסח בכרת וכו'
דמאי קושיא דאיכא למ"ל נפש לרבות את השוטה מחין בכרת
חפיק ליה דלא גרע מהנאה, ולפי האמור ולפ"משיב מיה"ש"א
בחומי' כאן דמקרא דהנפש כשם דילפינן מיניה המחה מחין
ונמשו כמו כן דרשין לענין משקין היוצאים מחמין שיהו
כמותו, איכא שפיר לר"ך קרא דהנפש לרבות דמשקין היוצאים
כמותו דאפי' אם נאמר דנהנה מחמין בפסח בכרת מ"מ
לא הוה ידעין דמשקא היוצא מחמין אסור משום דכיון
דאינו נהנה מנוף החמין אלא ממשקא היוצא ממנו אין כאן
הנאה ושפיר לר"ך קרא דהנפש לרבות את המשקין כמותו,
ומתורגמא קושיא המניה :

י' ור"י דבריו קמה וגם נלכה ראינו למעלה דגם משקא
היוצא מהפירות שכן עמנן אינן אסורין אלא מדרבנן
ג"כ אסור מהא דרבנן תמרים ויין תפוחים דר"י פוסק
מחומי' דמשמע דלכתחילה אסור לזרים אף דתורומה הפירות
עמנן אינן אלא מדרבנן, ולעיל דחמין דתורומה שאני משום
דאסורה בהנאה של כליו ולפ"משיב כעת אין כמי פירות כיון
דכיו"א זיעה בעלמא איסור הנאה אף באיסורי הנאה, כיון
שאינו נהנה מנוף האיסור ואין זו הנאה מנוף האיסור
וכ"ל :

ו' אב"י אחר העיון פדיון לא פלטינן מקושייתנו אליבא
דרש"י דמפרש דשאלת הגמ' דלאו איסור הנאה
מאליו הוא בהקדש, דבהקדש נראה אף דהוה יעשה בעלמא
ואין זה נהנה מנוף האיסור מימ אסור משום הנאה גם
כ"י, דהא הקדש תופס דמיו ואם חילל והחליף הקדש בדבר
אחר כרי הקדושה נתפסת בחליטיו ואיכא כשעושה משקא
מפירות הקדש כרי לא גרע המשקא היוצא מהפירות כאלו
החליף וחלל הפירות בהמשקא, שהרי שפ"י שגמלו ונחמטמו
הפירות בא המשקא איכא זהו חלוטיו בהקדש שבי' מקורס,
וכיון שהקדש תופס דמיו כרי המשקא היוצא מפירות הקדש
חלוטיו הקדש הוא ונחמטכו בו קדושת ההקדש, ודרוקא ערלה
וכלאים שאינן חופסים דמיהם המשקא היוצא מהם כיון
דזיעה בעלמא הוא ואין זה גוף האיסור כ"י מותר ואף
דהוה חלוטיו הפירות שחוקדם מימ אין נחמט אסור הנאה
בהמשקא משום שאינן חופסין דמיהם אבל בהקדש כרי
המשקא חלוטיו ההקדש ואסור בהנאה כמו ההקדש עצמו,
וע"י דר"ס (כ"ב ב') והא עדיפא ליה לאשמעינן דחלוטיו
בגדוליהן דמי ויעוין ברין שם שבי' וכש"כ יוצא מכן שילא
מנוף האיסור ממש יעו"ש (ומוד נאריך כזה אי"ה לעינינו),
ואיכא אכתי קשה מאי שאל בהקדש מנלן דמשקין היוצאים
מהם כמותם דלהקדש ל"ל קרא כיון דשופס את דמי

כרי המעקב היואל חליפי הסקדס ואסור משום הקדש:
(ו) וליישב דבריו רש"י ז"ל נראה ע"ש מה דהק' (בגדרים
 ג' א') הגורר מן החמרים מותר בדבש
 חמרים והקדש שם החיט' אלא לא חגי הכא כדקדמי
 זיתים וענבים שאם אחר זיתים וענבים אלו שאני טועם
 אסור ביואל מהם והכ"ז ליתני שאם אחר חמרים אלו או
 שאני טועם אסור ביואל מהם וגשלו בקושיא, והנה קושיו
 זו על החומ' הקשה גם הש"ך בשם הכ"ח כיו"ד סי' רי"ז
 סק"ט וכן סמ"ז שם סק"ט על הסוד ושיע' שכתבו וסמנו
 דהגורר מהחמרים מותר בדבש חמרים ולא כתבו לחלק
 שאם אחר חמרים אלו או שאני טועם אסור בדבש ביואל
 מהן כמו בגורר חומרים וענבים לעיל סי' רס"ז וישי"ט
 מש"כ הש"ך משום דאסור חנא כי רובלא ליחשב ולחל אבל
 לקושטא דמילתא בכולהו דינא:

אולם בחשו משכנות יעקב חו"ד סי' ח"ט כתב למח
 דעת המוש"ע הג"ל שהיא קושית החומ' הג"ל על
 משנתנו והוא כיון דקימיל כרי דאין סופנין על הפדלה
 רק היואל חומרים וענבים לבד ודבש חמרים ואין מי
 פירות ויעה בעלמא הוא וליא משקה היואל מהם כמות
 וא"כ מש"כ באיסור שעי' נדר, דהא עיקר טעמא כיון
 דאחר אלו שייכסו כחמיכה איסור והא גם נבי איסור מותר
 מן התורה, ואולי בזה גם מדרבנן שרי וט"י יעו"ט. והייט
 דדוקא גבי זיתים וענבים דגבי כל איסורי פירה ל"א יעשה
 בעלמא נינהו ע"כ גבי נדר גמי, כיון דשו"א עליה חמיכה
 דאיסורא כרי' אסור ביואל מהן מש"כ בדבש חמרים ושאר
 מי פירות דיעשה בעלמא נינהו באיסור נדר ג"כ מותר וכו'
 גם מדרבנן שרי ושפיר סמנו הסוד והשיע' ולא כתבו לאסור
 יעו"ט ש"י דמותר בין דאחר אלו בין בשאחר שאני טועם
 דהא לא מקרי טעם מדברי באיסורין דע"כ דארייטא
 וע"כ לא טעמא דפרי מיקרי:

ודגה נשתוממתי על המראה איך אפשר לומר דמשום
 דיעשה בעלמא וכיון דבאיסורין כה"ג מותר מן
 התורה בגדר גם מדרבנן שרי, שהרי בגדרים שם בבבית
 רמב"ח ז' אלו דווקא או שאני טועם דווקא, פשיט הגמי
 מהא דרג דגם שאני טועם אסור וכו' ומותר כסרית טריפה
 ובזיר אחר דבא וכבר י"א מהן והיו דווקא כשי"א קודם
 שגיר אבל אם י"א אחר שגיר אסור יעו"ט והא ל"ר
 דגם יעשה בעלמא היא כדאמרינן (בבבלין ג"ס ב') ולא אסור
 אלא מדרבנן כמו מ"פירות ואסיה הגורר אסור במה ש"א
 מהן אחר הגיר הרי אף דיעשה בעלמא היא מימ אסור ג"כ
 בטור, וא"כ הו"ה בדבש חמרים ובמ"פירות, והיא תמיכה
 ופליאה נשגבה על הגאון בעל משכנות יעקב ז"ל איך נעלם
 מחמת השנים במקומו:

(ח) אולם כדי ללא לשוים את הגאון הג"ל כמנשה חי
 אני אומר ליישב דבריו אף אם לא נחטון לוס,
 דהנה על מדוכה זו לחלק בגדר בין זיתים וענבים לשאר
 מי פירות ע"ש הג"ל משום דהוי יעשה בעלמא מלאכי סכנר
 יעב עליה הגאון בעל מחי"א ז"ל בבלי דברים סי' ל"ב שכתב
 סדרים האלה וכלל החזון כוס שבי הגאון מי ז"ל כי הוא
 ז"ל ליישב דעת הסושי"ע הג"ל אלא שהוס"ף עוד מקודם זה
 לפרש דברי הסושי"ע בשאני טועם, דע"כ לא אמרו הכי
 דכדעתיים בשאומר שאני טועם אכל מה דנפיק מיניה אלא
 בדברים שניתנו למשקה כגון זיתים וענבים אבל שאר דברים
 כיון שלא ניתנו למשקה לאו דעתיא דאניש עליה, אלא דעסס
 זה לא בני אלא בשאני טועם דמשום משמעות הלשון חמיכה
 טלה אבל בשאומר אלו דשויה אנפשים חמיכה דאיסורא וכו'
 בוס י"ט טעם אחר כיון דלא ניתן למשקה יעשה בעלמא הוא
 בדאיתא בסי' כ"ד מברכין ובסי' כל שעה גבי כל איסורין
 שכתורה וכו' וכו' משום דיעשה בעלמא הוא ומח"ט לא
 מוסר בדבש חמרים דיעשה בעלמא הוא יעו"ט:

נמצא לפי דבריו שי דברים הלוקים: דבאומר שאני
 טועם שאני נאסר בשאר מי פירות הוא משום
 משמעות הלשון, שא"י דעתיא על מה דנפיק מיניה כדבר מלא
 ניתן למשקה, ובאומר פירות אלו ללא שייך זה כיון דהוי
 כחמיכה איסור העצם דלא נאסר במשקה היואל משום דיעשה
 בעלמא היא י"ט באיסור מורה איט אסור:

ודגה א"ש הא דאמרינן בגדרים שם שאסור בזיר דגם
 ש"א אחר אסור משום דהסס בשאני טועם
 קאי ובאומר שאני טועם הא דלא נאסר בשאר מי פירות
 הוא משום שאין דעתיא על מה דנפיק בדבר שלא ניתן
 למשקה א"כ אין זה אלא במי פירות שאין דרכן של פירות
 זולת זיתים וענבים לעמוד למשקה וכמו דס"ל לר"י בפסחים
 ס"ט דמייט אין סופנין משום דהוי שלא כדרך האסור וע"כ
 בגדר לא נחטון להיואל מהן, אבל בזיר דגם שורכס של
 דגים למחן ולהיות להם זיר דעתיא ג"כ על היואל מהם וכו'
 כמו זיתים וענבים באסור ביואל מהן:

ונמצא לפי דבריו רמב"ם הג"ל והתוספתא שאספתי משני
 בזיר דגם דבאומר שאני טועם, שסס נאסר
 ביואל מחמת משמעות הלשון ולא משום דהוי חמיכה איסור,
 הוא אסור ביואל מן חומרים והפסדים ובזיר דגם לבד אבל
 בשאר מי פירות איט נאסר, אבל באומר אלו שסס אסורו
 מכה דהוי חמיכה דאיסורא בזה גם בזיר דגם מותר דכיון
 דהוי יעשה בעלמא ומן התורה בכל איסורין מותר בכביש
 גם בגדר מותר:

אולם מדברי הרמב"ם פ"ד מה' נדרים מלאכי ספירה
 לדבריהם ז"ל ש"כ שם ה"ב האומר פירות האלו
 קרבן עלי או קרבן כן לפי או קרבן כן על פי כרי' אסור
 בתלושים ובדולמים וא"ל במשקין היואלין מהם שכל
 כרי' ש"י פירות דמשמע כל פירות ששולס ולא דווקא
 זיתים וענבים ואפ"כ אסור המשקה היואל מהן, כרי' שכל
 מי פירות אסור באומר אלו וכו' לכאורה ספירה מפורשת
 לדברי הגאונים הג"ל:

אולם כדי להעמיד דבריהם ז"ל ש"י קיימים אי אסור
 דברמב"ם ז"ל לא ס"ל לחלק כמו ש"כ לפי דגם
 באיסורי האלה כיון דיעשה בעלמא הוא גם בגא' ליכא כיון
 שאני נכנס מנוף האיסור, אבל ס"ל דבאיסור בגא' לא
 שייך לומר יעשה בעלמא הוא דבגא' מיכא הו"א, ופה דחה
 אב"י הא דאין סופנין על היואל מן הפדלה משום דהוי
 יעשה בעלמא אף דערלה אסורה בגא' הוא משום שאין
 לוקח על בגא' לדבריו ז"ל וכמו ש"כ לפי; ואף שלטעמו
 של ה"ס לא יתכן זה כמו שנסבאר למעלה כבר כתבו
 רמב"ם האחרונים טעמים אחרים לסברת הרמב"ם שאין
 לוקח על בגא', וא"כ:

ור"פ יש לחלק דדווקא באסור פליו בגדר פירות אלו
 באכילה שלא אסרם פליו אלא באכילה שפיר י"ט
 לומר דבמשקה היואל מהם מותר כיון דיעשה בעלמא הוא
 מותר וכמו בכל איסורי טורה וכמו ש"כ הגאונים הג"ל, אבל
 הרמב"ם ז"ל הא דקדק בלשון וכתב הפירות האלו קרבן
 עלי או קרבן ס' לפי או על פי כרי' שלא הזכיר כלל אכילה
 וא"כ אסרן פליו בגא' או באומר לפי כרי' אסור פיו
 בגא' מהן וכיון שפ"ו אסור בגא' משפירות אלו א"כ
 שפיר אסור ביואל מהן כהי דיעשה בעלמא היא מימ בגא' מהא
 מיכא הו"א מחפירות הללו ועומין דברי הרמב"ם ז"ל ואין
 סתירה מדבריו לדברי הגאונים ז"ל:

(ט) ודגה אחרי ביאור הדברים בגא' חמרים למעלה ש"כ
 נשוב לדברי רש"י ז"ל שכתבנו למעלה
 בקושיא שחפרש שאלת הגמ' לוא איסור הכא מחליו מלן
 דהיינו הקדש דהא הקדש גם בגא' אסור וטעם דמיו א"כ
 לא גרע משקס שיואל מהן מהגא' מחליו הקדש, ולפי
 האומר שכל לפרש הא הקדש הי"ע איסורי קונמות דהיינו
 הקדש

אלא מכה המכה שנגזר מדורות ראשונים באשכנח שלא לאכול
 לחם בפסח, וסא כל כח איסור מנסה הוא משום דאמרינן
 דבריהם המותרים ואחרים נכנסו בהם איסור אי אחס ראשי
 להחמיר לענינם שאמר לא יחל דברו כדאיתא בגדרים ד':
נמצא דכל כח איסור מנסה הוא מדין נדר, וישויו פריש
 איתא במהני איסור מה שהאריך בזה, ולפי זה הא
 לא עדיף כח מנסה שהוא משום לחא דנדר מכה נדר עולמו,
 ובגדר עולמו הא כנר נחבאר למעלה דמשקס הוולא מטריות
 דהוי יעס בעלמא אינו איסור משום שאיננו איסור הבא
 מאליו ובאיסור כזה משקס הוולא מטריות הוי יעס בעלמא
 ובגדר הוא מותר אפי' מדרבנן כמו שבי' הגאונים הגיל וגם
 מנסה שהוא ג"כ מדין נדר אין מי פירות אסורים כלל,
 ולפי דרדינן למילתא קמייחא דחס דחבאר בההיד וברת"א
 בשמיים ממני קטניות אסורים באכילה בפסח אינו אלא
 באופן שלא נדרו אופן יפה דיש בזה משקס מערובות חמץ
 גמור ובחמץ גמור הא משקס הוולא חמץ כחוחו ועיי' אחר
 גם השמיים ממני קטניות משום משקס הגיל ואף דגם זה
 אינו אלא לחוש למערובות חמץ מימ' כיון שהשקס שוב הויל
 איסור חמץ ומשקס הוולא ממנו כחוחו דכסיג כח הרשכ"א
 הביאו השיך בס"י ק"י לענין גבינה וחלב אף דהוי דרבנן
 מימ' כיון שאסרו משום מערובות איסור דאורייתא חמיר
 עפי' יע"ש והכ"א דטוחיה :

אבר באופן שבררו את הקטניות יפה מקודם הפסח באופן
 שיבוט' נגד התבואה המעורבת בכן ושוב ליתא
 לחשש מערובות ואין איסורן אלא משום אהלופי איכ' טוב
 אין איסורו אלא מכה המנסה וכבר כתבנו דכל שמכה המנסה
 משקס הוולא מאיסורי נדר הוי יעס בעלמא וזלח בזה
 וענינים לכד :

יא) א"ר אף שאנו מדין אין לעשות מעשה להקל
 בפשיית השמיים ממני קטניות לפסח כי אם
 באופן שכתבנו לעיל היינו שיבררו דקד היסב את הקטניות
 שלא יב' בהם תבואה מעורבת ועיי' שיה' ס' כנגד התבואה
 המעורבת ואם אפשר יחלפו ואם בזה רוחמים ויזהרו
 בהם בכל מיני זמירות כמו באפיית מלה וכאופן בדן גמור
 בזה יש להקל לעשות מהם שמיים לפסח ויחלפו ענינים
 וישכחו :

קודם וטען שאמר פירוש אלו עלי קודם דהוי קודם פירוש
 שאין לסת' פירוש יע"ש משקס הוולא מהם אינו מאכר מלך
 מאלה כיון שאינו מנוף האיסור וגם חלופי קודם לא הוי
 שאין קודם פירוש מוסר פירוש ואיכ' הוי כשאר איסור האלה
 ומה שאמר בתלמודים ובגדליהם אין זה אלא מלך כוונת
 נגדד לא מדרבנן יע"ש (בגדרים מ"א ח') ובגדליהם כר"ן
 שם ואכ"ה, ואף אף אס נאמר כמו שבי' למעלה בדעת
 ברמב"ם ו"ל דלא ס"ל לחלק כן ובאיסור האלה לא שייך
 יעס בעלמא הוי דאסר מיהא הוי, מ"מ יש לפרש קודם
 פירוש באיסור קטניות באומר פירות אלו עלי קודם באכילה
 או אכילה עלי קודם דהוי אפשיש מיהא דאיסורא באכילה
 לכד. וזהו כפי גמ' מנלן, כיון דלא הוי איסור הבא מאליו
 ועיי' מסיק בגמ' דילפינן זה מתרומה ובכורים וכו' :

ועפ"י מתרומת קטניות הסוס' על רש"י דלרבי דס"ל דהויל
 במעילה במיהא פ"כ לא קאי שאלם בגמ' בהקדש
 דאיכ' מלך פירוש מלך לתרומה שכן מיהא כרי קודם ג"כ
 מחייב פלס מיהא ומעשה, ולפי האמור דהוי קודם הוא
 איסורי קטניות דהוי קודם ובקונמות הא ליכא מיהא אף
 לרבי רק לא דלא יחל דברו נרדא ואף דיש מעילה בקונמות
 מימ' מיהא ליכא באיסורי נדר אליבא דר"ש :

נמצא לפי דבריו הגאונים הג"ל נגדד דמי פירות יעס
 בעלמא הוא לפי דבריו נביאור דברי רש"י, הוא
 באחס מביאר בגמ' דהיינו הוא שאלם הש"ס לא איסור הבא
 מאליו היינו קונמות ולפי מה דמסיק דילפינן מתרומה
 ובכורים דהם אין משקס הוולא איסור אלא בזהמים וענינים
 לכד ובאר פירות אינו איסור נחלא דגם איסורי נדר הכי
 הוא דמשקס הוולא מטריות של איסורי נדר אינו איסור משום
 דילפינן מתרומה ובכורים וכדמפרש אב"י בפסחים הסוס
 משום דיעס בעלמא הוא :

י) ואחרי שכתבנו לנו כל הגיל שוב נשוב לרין שמיים
 אפשיים ממני קטניות אם הם אסורים בפסח
 דלפי מה שכתבנו הגאונים הג"ל נגדד משקס הוולא ממי
 פירות אינו איסור משום דהוי יעס בעלמא איכ' נחוי אף
 באיסור מיני קטניות בפסח אף שאסורים עלינו משום לחא
 דחמץ ובחמץ הא כתבנו לעיל דמשקס הוולא ממט כחוחו,
 מימ' הא מיני קטניות אין אסורים בגזירה ופקנה חכמים

סימן ד

חומץ מלח אם מותר להשתמש בו בפסח.

א.

כיון שנתנו הכי נדחקו ונתמטבו היסב חמץ יד המכנס של
 גלגל המכה והרין כמו שנתמלו בשקים שנס לרית מותרים
 הם לאחר י"ב חדש או שיכשו בתנור, ואף דשם מיירי
 בשנתמלו קודם היישון שאו נתמלחה הלחלוחית שכן מקודם
 והאר נחייבש ע"י יישון או בתנור, אבל כאן הכי נכדו
 סחם המכנס אחר הייבוש ואפשר שכבר נחייבש היין בתוכו
 וחו לא מתמלה ע"י הכבישה והמחינה מ"מ הא יש לרין
 מחייב שאם עדיין לחלוחית היין קיימת הכי אז היתה
 מתמלית ע"י הטחינה והכבישה בין הרכב והריחים ואם אינו
 מתמלה ע"י שתיכש בתוכו היין עוד שאינו יולא ע"י הגיל
 איכ' יכש הוא כעץ ואינו נוחן עוד טעם כלל והויל כמו
 בקיבס שתיכשה דהויא כעץ בעלמא כמבאר ביו"ד ס'
 ע"י בהגהה הרמ"א ס"י, וכן מבואר באי"ח ס' חמץ ככלק
 שבין סדקי החבית שאם עכרו עליו שלש חודשים אינו
 אסור עוד את היין הגמון בחוך החבית משום שכבר נתיבש
 ואינו מולט טעמו :

ב) דין אחת שנתקדש שיעור היבשות יש בזה מטריות רבות
 שהרי בתרלנים ובשמי' יין לרין י"ב חדש וכל שלא
 עבר

א) פ"ד החמץ מלח שטעמים מאכס שמרי יין הטעמים
 ובאים מתול' שגאלתי ע"י אם מותר להשתמש בו
 בפסח, כה אמרתי להשווא' עד שאלה שאלתי אם מותר
 הוא בפסח שאלתי את דבר זה מותר אסילי בתול', כלל
 ימות הסג, מאחרי שטעם משמרי סחם יינס ונפסק בשו"ע
 וי"ד ס' קכ"ג כדעת רית שאסר שמרי יין שיכשו בתנור
 או לאחר י"ב חדש אם לא נתמדו מקודם, והאכס הוי
 שטעם, ששמרי יין שתיכשו אין לו היתר לכאורה דמאן
 מפיה ומי יודע אם נתמדו מקודם :

א"ר שכתב וראיתי שאפשר לנדר ולהקל בזה, דע"כ לא
 אמר רית אלא בשמרים שהם בעינים כמו שהיו
 אבל בהאכס הוי שכתב שמרי יין שנתמלו ונכסחו עד אשר
 ס' דק לעפר אפשר שזה דומה לתרלנים שנתמלו כרווקי
 פייט שהשמו בשקים כדי למלות יינס שבו גס רית מודה
 ושמארים לאחר י"ב חדש או שיכשו בתנור כמבאר בחוס'
 (ע"י ל"ד ע"ה) דיש דורדי' ובת"א' ומרדכי שם, והכ"א

עבר עליהם יב חרש עדיין לחים הם ונקבה לא נתן
שישור יב חרש רק כל שחיתות והוא כען טוב חוט טחן
טעם, ובנזק שנסדקי חיות האריות שלשה חדשים, וכיוצא
בכס' ל' ביו"ד ס"ב כתב הרמ"א גבי כחל שכל שבער
עליו שלשים יום הוא נחית ומוחר בדיעבד אפי' לבטל פס
בשר, ולריך לחלק בכל זה, דגבי כחל ששם החלב אינו
בלוט בבשר רק הוא מופקד פקוד ע"כ בני בשלשים יום
שכל שבער עליו שלשים יום ולא מוט החלב הסמוך בתוך
הגומות משא"כ בחרזים ובשמרים ששם היין בלוע בתוכם
לריך יב חרש) ולא גרע מקדשו ופחו בנהל, אבל בקיבה
ובנזק בהם טעם אחרים בזה לריך כדי שיהא יבש עד
שלא יפליט טעם שלשה חדשים בבזק שאז הוא כען בעלמא,
שאיך אף שהוא פלמו עדיין לא חסוב יבש כדי שיהא כעפר
בעלמא מימ שלשה חדשים בני כרי שלא יפליט שר טעם,
אבל בחרזים ובשמרים ששם האיסור משום היין פלמו
שכלוע בתוכם, שאז עדיין לא נעשה היין אפר ויזל לתלמינו
כ"ז שלא עברו עליו יב חרש, וע"כ אוסר ר"ת גם הפיפה
שנחמלה בשמרי יין משום שעדיין התלמינו של היין קיימת
ומכאן היין נחמלה, ולפי' אין ראיה מקיפה לגידול דידן,
כיון שהיין פלמו שודנו קיים בתוכו אף שחיתות בתוך
השמרים כ"ז שלא נחמדו מקודם ולא עברו עליהם יב חרש:
(ג) **אור"ח** אף שאין בגידול דומה לראי' מימ יש לומר
ט"ז הפיפה והכניסה ברחים הוא מחמלה קצת
וגם הפיפה עלמה עושה פפולה היבשות, כדאיחא בלח"ח
ס"י ח"ג שנקמה מרחית מהפיפה וע"כ לריך לסמחין שלשה
ימים משעת הפיפה עד האפיפה, ויעו"י ביו"ד ס"י קכ"ג
בהתמלית של היין הקרוש בדופני החיות שמוחר ואין החיות
לריך עוד מלוי ועירוי משום שאינו מוילא עוד לתלמינו כלל,
ועו"י בנה"ב להרשב"א שזה גם לריית מותר משום שחיתות
ביותר, א"כ אין המדות שוות, שהרי התמלית רואין אנו
שקנה יותר בו משום שהוא מחיבש ביותר וא"כ אפשר
לומר גם בהאבק הזה כבא משמרי יין פתונים שגם
הוא מחיבש ביותר עד שאינו מוילא לתלמינו כלל, והפסיקה
מחמלה את התלמינו שבו וגם חיבשה אותו ביותר:
הענין ביות מאיר לסי' הג"ל שחמה על הרשב"א ובר"ן
הג"ל שחמרים את התמלית הג"ל שקורין אותו רשף
או וויינשטיין בל"א אפי' אם נחית היטב עד שאין בו
לתלמינו כלל מימ יהי' אסור משום דלא גרע מאפר של
י"ב שאסור, ודווקא בשמרי יין שהשמרים בעלם אינם אסורים
אלא משום שבלועים מייג שפיר בתיר ר"א וכן לר"ת אחר
שנחמדו מקודם מותרים הם לאחר יב חרש או שביבשו
בתור, שאז כלתה כל התלמינו של היין מתוכם והשמרים
בעלמא מותרים הם, משא"כ בהתמלית הנקדש בדופני החיות
שנחמלה מהיין פלמו אפי' אם נחית היטב והיו אפרא
בעלמא מימ הוא אסור דאפר י"ב אסור (*). ובאמת כבר
קדמו להשכיח ח"ג ס"י בל"א בשאלה זו ואעפ"כ כתב אחרי
שהרשב"א מחירו אין לאסרו, והנה כ"ז לזמן השיעור או
במקום שאוסרים סתם י"ב בהנאה שפיר יש לומר כחל
שאף שחיתות היטב מימ הא לא גרע מאפרן שאסור.

אבל לדין דקמ"ל דסתם י"ב אינו אסור בהנאה דממנו
שפיר מותר התמלית הג"ל, שזיון שכלתה לתלמינו וכו'
אפרא בעלמא מותר, דכיון שחיתות כ"כ עד שיזל מותר
אבל לא משקה ואינו אלא אפר לכד ומותר בהנאה, א"כ
התמלית ודאי מותר, ובנראה הרגיש קצת בזה הכי' בעלמו
בסוף דבריו ופשיטא, ויעו"י בפשו' פמ"א ס"י כ"ד שגרס
ג"כ כעין זה לישב קושי' ה"ך על הא"ח בשמרים שגארו
שאפרן מותר כעין ת"י הדגומ' והכ"ח הג"ל יעו"י:
(ד) **ה"ח** יו"ד יומי לומר שגם ריח שאסור שמרים שביבשו
כל שלא נחמדו מקודם הוא ג"כ דווקא אם
סתם י"ב אסור בהנאה בזה ס"ל אף שיבשו ונפית
היין בתוכו ונעשה אפר מ"מ כיון שלא נחמדו מקודם נשאר
היין בתוכם אלא שחיתות ונעשה אפר וע"כ הוא אסור דלא
גרע מאפרן, אבל בזמנו שאין אסורים סתם י"ב בהנאה
טוב ודאי כל שיבשו כיון שחיתות בתוכו אף שלא כלל היין
מתוכו מימ מותר, דכיון שחיתות ואינו עיר אוכל או משקה
והיו אפר לכד ומותר בהנאה, אבל מהקפידא של ר"ת על
אגבי' שכתב שחמרים להחמין פיסתם בשמרים שיבשו ונער
על ר"א שחמיר זאת נראה דס"ל דכל שלא נחמדו ונשאר
לתלמינו היין בתוכו עדיין לא חסוב עפרא בעלמא ומחוב
שוד יין וע"כ אוסר להחמין בו יפוש' בתוס' ע"ז הג"ל:
אבר"י פכ"ט כיון דחזוין שאין היבשים דומים ויש שחיתות
ביותר עד שכלה התלמינו של לגמרי כמו בלח"ח
דחמלית, א"כ בהאבק הזה הבא לפינוי יש לומר, כיון שכבר
נפחן ונעשה אבק דק בודאי נחית היטב ואין בו לתלמינו
יין כלל ובר"ן דומה לתמלית הג"ל שמוחר ביו"ש שמוחר:
(ה) **ומה** שגראה עוד יסוד גדול בגידול שאלפת לסימורא,
והוא משום דכפי שהגידול לי' אופן עשית התחמין
מלח הוא שחיתות לתוך האבק הג"ל את הסם חסך
נפירת הנקדש אלום שהוא חריף ושו' וזורף ביותר ומשפחה
יחידו ימים רבים עד שנקדש ונעשה חומץ מלח הג"ל, א"כ
כרי' דומה לזיר ומוריים דחמירין כע"ז (ל"ג א') דטרות של
עטיס ישרים יבראל נוח' בהם זיר ומוריים ומותר אפי'
לכחמלה בין הזיר והמוריים שניתן בהם בין לתם בתוך
הגידול אחרי כן יין, משום שהזיר והמוריים שורעין את היין
הבלוע ומכלין אחי', ואם בליר ומוריים אחרי כן א"כ ק"ו
ומכש"כ בהם אלום שהוא כידוע חריף ושו' וזורף ובודאי
שזורף את התלמינו של היין כמלח בתוך האבק כשמחילין
אותו לתוכו ועל ידו כלתה כל התלמינו של היין ולא
נשאר בו כלום ע"י שריפת האלום הזה:
איברא שיש עוד לדמות נגזא בזה ע"פ מאי דחמירין
שם (ל"ג ב') ארי' כלי נמד אין להם סכרה
עולמית והיינו כלי מחפרות של זרין, ומלשון אין להם
סכרה עולמית מביא לכאורה דאין להם סכרה כלל אפי'
ע"י זיר ומוריים משום דבליע' טיבא שם גם זיר ומוריים
אין שורפין ומכלין, ודווקא במקום שמהני מילוי ועירוי ג'
מעליע שם זיר ומוריים מוסיפין לשורף ולכלות את היין
הבלוע כשהושם בתוך הכלי קצת או משליש לדעת הראש',
אבל

(*) **ובתשוב"ן** שם כתב לחלק דהא דאפר ע"ז ואשרה אכיר היינו דווקא בע"ז של עכ"ס שיש לה ביטול אבל במקדש
ע"ז וי"ג וכו' שאין להם ביטול בזה אפרן מותר, והוא לכאורה תמהי וכלפי' לא"י יבראה בכוונתו עפ"י
מש"כ התוס' בתמורה ל"ג, דמשו"ה כל הגרפין אפרן מותר ושל נקברין אפרן אסור משום דבגרפין שפשיטא מלוחות
אפרן מותר משום שאין לך דבר שפשיטא מלוחות וכו', אבל נקברין שאין בהם מלוחות מזהב אסורייכו לעולם והא דע"ז אשרה אסור משום לא
יזבך, והתשב"ן נראה לו לתרץ קושי' התוס' מפני אשרה מזהב דשם מיידי באשרה של נכרי' שיש לה ביטול וכמו דמחק'
לה התם בגמ', וכיון שיש לה ביטול אין מלוחות בשרפה כלל, וכמו דחמירין בע"ז (כ"ג ב') דהאי ואשרה תשרפון בל"ש
באשרה של ישראל מיידי, אבל בשל עכ"ס בביטולא בעלמא סגי, הרי שלא נאמר באשרה של עכ"ס מלוחות שרפה, וכיון
שאין בה מלוחות שריפה כל שלא נבטלה אסור אפי' אפרה מזהב שלא נעשה בה מלוחות כלל שאין בה מלוחות שריפה מזהב
באלו שאין להם ביטול שמוזקן שרפה, בזה נמלא חומרן קולתן בלאחר שחמירין בהם מלוחות שרפה אפרן מותר, וע"ז כתב
שם דבי"ג שאינו ראוי לשריפה ודיט שיקבר וכו' ג"כ אפרו אסור, אלא שג"ע לשון בגמרא שם: כל הגרפין אפרן מותר
מן מפני אשרה, ואם באשרה של עכ"ס ליכא מלוחות שריפה ויש לישב פלג ואכ"מ:

ומעילה הנ"ל, אך היכא שהעשה הוא על החצי שיעור לבדו כמו שכתבתי [סימן ט ענף ב] בכוונת רש"י בב"מ גבי כבוד אב ואם על חילול שבת בחצי שיעור, בזה שפיר יש לדון דחל כיון דהוי בזה לבדו מושבע מהר סיני, ולכן חל על חצי שיעור וכמו שמפרש שלא אוכל חצי שיעור נבלות לשיטת הרמב"ם הנ"ל.

וגם היכא דכבר אכל חצי כזית מצה המותרת ובתוך אכילת פרס רוצה לאכול לחצי כזית האסורה משום עשה, עכ"ז גם בזה לא דיינינן לומר דאם יאכל לחצי שיעור האסור לבדו יקיים מצות חובת מצה עכשיו עם מה שכבר אכל חצי כזית מהמותרת, משום דגם בזה מוכח ממעילה הנ"ל, דאמרו שם דאינן מצטרפין לאכילה, דמשמע דאף אם כבר אכל לחצי כזית נבילה דטהורה עכ"ז אינו מועיל הצירוף שיאכל כעת, דכיון דעכ"פ לא הוי ביה חשיבות באנפי נפשיה בלא הצירוף מעבר כו' וודאי דלא דוחה גם כה"ג, דהא עכ"פ לא הוי עליו לבדו חשיבות איסור רק ע"י צירוף לענין אחר הן מאכילת איסור דעבר והן להבא, וה"ה אי נימא דעשה דקודם הדיבור אינו דוחה ל"ת דאחר הדיבור דלא מהני גם ע"י צירוף לצאת ידי חובת מצה, ושפיר הקשה השאגת אריה [סימן צ"ו] על הרמב"ם דכיון דפסק דכל מצה הנאסרת באכילה אינם יוצאין בו ידי חובת מצה, דלמה צריכי למילף מן דרשה דיצא זו שאין בו משום בל תאכל חמץ כו' דהא לא הוי שום נפקא מינה מן דרש זה.

ובעיקר קושית השאגת אריה הנ"ל מרגלא בפומי מכבר לתרץ דברי הרמב"ם הנ"ל ע"פ מש"כ התוס' בקדושין (דף ל"ח ע"א ד"ה אקרו) בתירוצו השני דלכן אינו דוחה לל"ת דחדש משום גזירה כזית ראשון אטו כזית שני, והשאגת אריה תמה שם [ד"ה עוד י"ל] דהא לא מצינו זה רק גבי איסור ביאה דנפשו של אדם מחמדתן. ובאמת מצינו כן בנדרים (דף ל"ט ע"א) בגזירה דשמא ישהא בעמידה, ואף דיש לחלק דהתם גזרינן דיהיה שב ואל תעשה משא"כ לעבור בקום ועשה י"ל

דלא גזרי רק היכא דנפשו של אדם כו', עכ"ז הא מצינו כה"ג בזבחים (דף ל"ג ע"א) בגזירה שמא ירבה בפסיעות ויהיה פסיעה יתירה שלא לצורך מצוה והתם הא הוי בקום ועשה ואפ"ה גזרו, א"כ י"ל דגם בכזית מצה דלא שייך לדקדק כל כך דלאו כ"ע יודעים לצמצם שיעור כזית בצמצום ולא יותר וגם הא מצה לכל מסור שייך שפיר לגזור אטו יותר מכזית וזה אינו רק מדרבנן, לכן בברייתא הוצרך למילף מן קרא דאין יוצאין בטבל, וכוונת הרמב"ם לאיסור מדרבנן מחמת גזירה הנ"ל.

ולפי מה דהעליתי הדבר ברור דבחצי כזית נבלה עוף טמא וחצי כזית נבלת עוף טהור דאין חל איסור נבילה על הטמא, כדמוכח מן הא דמעילה הנ"ל לכן אין מצטרפין גם לטומאת ביה הבליעה כמש"כ לעיל, משום דגם בזה שייך הדרש דר' יהודה בזבחים (דף מ"ט ע"א) דיצא זו שאין בו משום בל תאכל נבילה דגם כה"ג אין איסור חל על איסור, כנלע"ד בכ"ז בס"ד.

סימן יא

נשאלתי מן כמה רבנים הי"ו אודות היי"ש הנעשה מן רעצקעא' שקורין גריקע אם יש היתר לשתותן בפסח כו', והחיי אדם בנשמת אדם מפקפק בזה ודעתו שלא להתיר.

תשובה. ראיתי בנשמת אדם הלכות פסח (סימן ל"ג) שאוסר אף אם הרוב נעשו מדבש והמיעוט הוא רעצקע דכיון דעיקר בכך הוי כד מיני מדינה דעיקרו בכך ואסור, וכמש"כ המגן אברהם (בסימן תמ"ב ס"ק א') עכ"ל. ולענ"ד נראד להקל ע"פ מש"כ התרומת הדשן (בסימן קי"ג) דמותר להנות במיני קטניות בפסח, דדווקא לאכילה דבכרת בזה גזרו על קטניות משא"כ בהנאה דליכא אלא לאו לא גזרו. והנה הרמב"ם (פ"א מהלכות חמץ ה"ו) כתב דאין חייבין כרת רק על עצמו של חמץ אבל ע"י תערובות אף בכזית

וכיון דמבואר בחק יעקב (סימן תנ"ג ס"ק ו) דבתערובות רוב לא גזרו בקטניות א"כ ה"ה בערבו במכוין, ולהעמיד בטעם גמור ג"כ מותר דאזלינן בתר טעמא דמחמת דליכא כרת לא גזרו ביה וה"ד בזה. ואף דלשיטת החולקים על הרמב"ם² וס"ל דאיכא כרת גם בתערובות אם נעשו להעמיד ולטעם גמור דשאני ד' מיני מדינה דאין נעשין רק לקיוהא בעלמא וכמש"כ הטור [סימן תמב סעיף א] והרא"ש [פסחים פ"ג סימן א]³ והר"ן, עכ"ז במקום גזירת הגאונים יש לסמוך על שיטת הרמב"ם ולהקל.

ומצינו כה"ג בחולין (דף ו' ע"א) בתערובות דמאי לא גזרו¹, ואף דקיי"ל⁴ דטעם כעיקר דאורייתא בפרט היכא דיש חשש על כזיה בכא"פ ואפ"ה לא גזרו, דהא לא חלקו שם בזר ולא תירצו דהא דחושש לשאור כו' מיירי בחשש כזית בכא"פ, א"כ כש"כ בגזירת הגאונים וודאי דיש לחלק בין בעיניה לתערובות, והוא סמך גדול להקל בגזירות קטניות בתערובות. ועיין בדמאי (פ"א משנה א') בתוי"ט [ד"ה דמאי] שכתב דלכן החמירו לגזור בדמאי משום דהוא עון מיתר וכמש"כ רש"י בסוטה (דף מ"ח ע"א ד"ה טבל) לכן בתערובות דליכא מיתה לא גזרו. ובמעשר עני דתקנו לקרות שם אף דליכא ביה מיתה עכ"ז כיון דקילא איסורו בתערובות גבי כרת לכן הקילו בתערובות ג"כ אף במה דעיקרו בלאו ולא בכרת דלא יהיה חמור מדמאי בתרומות מעשר דהוי עיקרו מיתה ואפ"ה לא גזרו בתערובות כיון דליכא מיתה ביה, א"כ ה"ה בדמאי דמעשר עני.

וזו ראייה גדולה דעל-תערובות ליכא כרת ומיתר כשיטת הרמב"ם, דאל"כ תקשה אמאי לא גזרו על תערובות דמאי כיון דקיי"ל טעם כעיקר מה"ת וגם לוקין על כל כזית וכזית לשיטת ר"ח [הובא ברא"ש חולין פרק ז סוסי' ל"א. ובעוד

בכדי אכילת פרס אין בו כרת רק לוקה, וכן כתב (בהלכות מאכלות אסורות בפרק ט"ו הלכה ג) דאכל כזית חלב ע"י תערובות בכדי אכילת פרס אינו רק במלקות, וכבר כתבתי בתשובה הקודמת [סימן ח ענף א ד"ה ונלענ"ד לתרץ] בשם הכ"מ [חמץ ומצה א, ו בסופו ד"ה ונראה] וביאור הגר"א זצ"ל באו"ח (סימן תנ"ג סעיף ב) שהרמב"ם יליף שארי איסורין דאינו חייב כרת ע"י תערובות מן חמץ בפסח דיליף בפסחים מקראי דאינו חייב כרת על תערובתו.

א"כ לשיטת הרמב"ם דס"ל דאין חייבין כרת רק על עצמו של חמץ ולא על תערובות אף שיש כזית בכא"פ ואף שיש בו טעם גמור, א"כ בקטניות אף דנעשו להעמיד ולא לקיוהא בעלמא עכ"ז כיון דבחמץ גמור אינו בכרת, לכן אף בקטניות כיון דבחמץ כה"ג אינו בכרת א"כ זה דומה להנאה דלא גזרו בקטניות מחמת דלא הוי בכרת. וכן להשהות בביתו לא גזרו בקטניות כיון דליכא כרת, וכמו דיליף זה התה"ד מן הא דפסחים (דף מ"ג ע"א) דשיאור דר"מ לר' יהודא נותנו לפני כלבו ולא גזרו בהנאה בזה מחמת דאינו בכרת, א"כ ה"ה בתערובות קטניות אף אם יש בו כזית בכא"פ ונעשו להעמיד ולטעם גמור אפ"ה לא גזרו ביה. והא דאמרו בשיאור דנותנו לפני כלבו ולא אמרו דמותר לערבו ברוב דהא לא גזרו בזה, יש לומר דכיון דאין מבטלין איסור לכתחלה אף באיסור דרבנן⁵ בפרט דיש לו עיקר בתורה, לכן דווקא נותנו לפני כלבו, משא"כ קטניות דבנידון דידן דמערבין אותו מקודם הפסח דאז מותר לבטלו ברוב כיון דשם היתר עליו מקודם הפסח, לכן ליתא בזה לאיסור דאין מבטלין איסור לכתחלה, בפרט דאינו רק תקנת הגאונים, וקילא זו מן חלת חוץ לארץ דמבטלי לכתחלה ברוב [בכורות כז, א] אף דהוי גזירה הקדומה כש"כ זה,

אליבא דר"ת שמתיר להשהותן משום שעיקרן עשוי מתמרים או דברים אחרים ואין נותנין בו אלא מעט שעורים להחמיצו.

4. ע"י טור יו"ד סימן צח סעיף ב בב"י ד"ה וכתב הרשב"א וכן סתם הטור או"ח סימן תמב סעיף א.

2. הטור סימן תמב סעיף א כתב דדבר שנעשה לטעם עוברים עליו. ודבר המעמיד כתב שם בטור סעיף ה (ב) דדבר המעמיד חשיב בעינייהו וב"ח אות ט בשם רש"ל כתב ג"כ דחשיב בעינייהו וחייב כרת על אכילתו.

3. כתב הב"ח אות ט שהטור למד כן מדברי הרא"ש שכתב

מקומות] ולשיטת ר' (אליהו) [חיים כהן] [הובא ברא"ש שם] בכזית בכדי אכילת פרס כמו שנתבאר לעיל⁵. ואף דהא דלא גזרו על תערובות דמאי מיירי בלקח מן עם הארץ ע"י עירוב, ואלו בנתערב אחר שלקחו לדמאי מחמירין גם ע"י תערובות וכמש"כ רש"י בחולין [שם ד"ה טחינין], היינו משום דאחר שנאסר מחמת גזירת חז"ל דינו כאיסור גמור לאסור גם התערובות, משא"כ בלקחו ע"י תערובות דלא נכנס זה כלל בכלל גזירת חז"ל, א"כ ה"ה בגזירת קטניות שעיקר האיסור מתחיל בפסח, ולכן כיון דנתערב מקודם הפסח ג"כ לא היה חל ע"ז כלל מעולם גזירת הגאונים לאסור הקטניות, ולכן אם נתערב הקטניות ברוב אף דעבידי לטעמא ג"כ יש להקל.

ואף דלא הוי רוב בכפל רק משהו יותר, ג"כ כבר העלו הפרי חדש יורה דעה (סימן ק"ט ס"ק ד) והפרי מגדים בפתיחה [להלכות תערובות חלק א פרק א מד"ה והנה] ושאר אחרונים⁶ דסגי לתערובות בהך רובא. וגם נלע"ד להוכיח ג"כ דלא בעינן כפל מן הא דמנחות (דף כ"ג ע"ב) בגמרא דמקשי משתי מנחות שלא נקמצו ונתערבו זו בזו אם יכול לקמוץ מזו בפני עצמו ומזו בפני עצמו כשרות ואם לאו פסולות והא הכא כיון דקמיץ ליה מחדא אידך הוה ליה שירים ולא מבטלי שירים לטיבלא כו', וקשה דמנלן דהמותר משתי קמצים שנתערבו יש באחד כפל נגד השנית וכיון דליכא כפל לכן לא מצי לבטל השירים לטיבלא ומאי מקשי, אע"כ מוכח דאף במשהו יותר ג"כ יש לו דין ביטול ברוב, וכיון דאי אפשר לצמצם התערובות שיהיה המותר משתי הקמצים שווים, דאיך אפשר לצמצם כל כך וכמו דמקשו בגיטין (דף ע"ח ע"א) ובסוכה (דף ט"ו ע"ב) וכמש"כ התוס' בבכורות (דף י"ז ע"ב) בד"ה אפשר לצמצם כו', דקשה לצמצם שיהיו שווים יעו"ש, וכיון דאי אפשר שיהיו שווין ובע"כ מוכח דיש באחד משהו יותר מחבירו לכן שפיר מקשה הגמ' דליבטל שירים לטיבלא, וכפירוש רש"י [מנחות כג, ב ד"ה

לימא] משום דהוי ספק שמא רובה שירים והוי ספק מה"ת, וכמש"כ הש"ך ביו"ד (סימן ס"ו ס"ל י) בשני ביצים דהוי ספק תערובות מחמת אי אפשר לצמצם ומסוגיא זו ראייה לדבריו, א"כ מוכח מכאן דסגי במשהו יותר ולא בעי כפל וכמש"כ הפר"ח הנ"ל.

ויש לדחות הראיה הזאת ממה שמצינו בנדה (דף כ"ז ע"א), דתניא מלא תרוד רקב שנפל עפר כל שהוא לתוכו דאי אפשר שלא ירבו שתי פרידות רקב על פרידה אחת עפר ונפיש ליה שיעורא משום דבטל הפרידה עפר בשתי פרידות רקב. לכן בהא דשתי מנחות הנ"ל שפיר יש חשש דלמא נתערב פרידה אחת מן מותר מנחה אחת בשתי פרידות של אידך מנחה ונתבטל הטבל בהשירים, ובזו יש כאן כפל דהא הך שתי פרידות הוי כפל נגד הפרידד האחת, ולכן מחמת אי אפשר לצמצם בוודאי יש פרידה אחת יותר במנחה אחת ממנחה שניה והוי כפל כנ"ל וממילא נחסר פרידה אחת מן מנחד שניה, והוה ליה מנחה שנחסרה מקודם קמיצד ושפיר הקשו בגמרא, אך בלא"ה כבר הוכיחו האחרונים דא"צ כפל וסגי ברוב משהו יותר.

וכן מוכח בזבחים (דף ע"ח ע"א) גבי הפיגול ונותר לחד גירסא דגרסי שם הפיגול והנותר ולא גרסי והטמא א"כ הא ליכא כפל שם ואיך אמרו אי אפשר שלא ירבה, אך לפמש"כ מתחלד דיכול להיות דאע"ג דליכא כפל רק רבה משהו יותר יהיה ביה כפל היינו שתי פרידות נגד פרידד אחת, א"כ גם בהא דזבחים משכחת ג"כ על דרך זה הביטול ברוב (כנ"ל) בעת הלעיסה בפיו.

וכ"ז אינו רק דנתערב ברוב, אבל בקטניות בעיניה דכה"ג בדגן חייב כרת כדאיתא בחולין (דף ק"כ ע"א) דהמחה חמץ וגמעו חייב כרת דאתרבי מהנפש לרבות השותה, וכמש"כ שם המהרש"א בתוס' ע"ב ד"ה היכא דלאו איסור כו דאף לפמש"כ התוס' שם לחלק בין המחה גוף הפרי לציר היוצא מהפרי, עכ"ז ברובי דהנפש הוי

5. עיין לעיל סימן ח ענף ז. וסימן י ענף א.

6. עיין ש"ך שם סק"ו ובשפ"ד שם וביאור הגר"א ס"ק ד.

דכותח הבבלי דעביד לטעמא שאני ולכן אם יש בו כזית בכדי אכילת פרס לא הוי פליגי רבנן עליה.

ובאו"ח (סימן תמ"ז במג"א ס"ק מ"ד) העלך המג"א דחמץ אחר הפסח מותר ע"י

תערובות רוב אף באכילה, ובחמץ שמרי שכו שעבר עליו הפסח וחימץ בו עיסה אסר (שם ס"ד מ"ה), ולכאורה קשה דאיך יהיה דבר המעמיד אף ביותר משישים חמור מן תערובות ברוב באינו מינו דליכא ס' נגדו, אך לפי סוגית הגמרא דחולין הנ"ל דאמרו דעל תערובות דמאי לא גזרו ואלו בעביד לטעמא כמו שאור גזרו ביה א"כ מוכח דזה חמור ובאמת פשיטות הגמ' מורה דאף דיש בו ס' אפ"ד חמור כיון דעביד לטעמא לא בטיל דמשמע אף ביותר מן שישים.

ולכאורה יש לתמוה על הרמב"ם (בהלכות מעשר פי"ג הי"ח) דפסק דבשאר

ותבלין גזרו אף על תערובת דמאי וכתירוץ רפרם וקשה הא כיון דסתמא דגמ' ס"ל דאין לחלק בזר ולכן חלקו שם מתחלה דשא"ה דכיון דאמר עשי לי משליכי כמאן דערב בידים דמי ולא מחמח דעביד לטעמא, א"כ מנלן להרמב"ם לפסוק כשני התירוצים הנ"ל יעו"ש ולהחמיר בדרכן כיחידא. ויש לתרץ ע"פ מה דאיתא בירושלמי (דמאי פרק א' הלכה ג) על המשנה דשמן ערב ב"ש מחייבין וב"ה פוטרין, ואמרו שם דתני ר' יודא לא פטרו רק בשמן של פלייטין בלבד וכן תני אחרים בשם ר"נ כו' יעו"ש, וכתב הר"ש (בדמאי שם במשנה ג' הנ"ל ד"ה שמן ערב) לפרש דדווקא שמן פלייטין דעיקרו למשיחה לכן מיבטל בבשמים ולא לאכילה דחמיר. ואף דע"י תערובות לא גזרו בדמאי ע"כ שאני זה משום דהוי עביד לטעמא ולא מיבטל אף דנתערב בבשמים, וכיון דר' יהודא דהוא תנא ס"ל כסברת רפרם ואין שום חולק שם על ר' יהודא, לכן פסק הרמב"ם כרפרם דבמד דעביד לטעמא חייב בדמאי ולא בטל. ויש לעיין עפ"ז ברמב"ם (פי"ג הלכות מעשר הלכה ט"ז) גבי שמן ערב, ואכמ"ל.

כולם בכלל, ולכן אין לנו מקום להתיר בקטניות בעיניה בלא תערובות, ועיין בע"ז (דף ל"ה ע"ב) בתוס' ד"ה מכלל דאיכא כו', דכתבו ג"כ להוכיח מהא דחולין [ו, א] הנ"ל על תערובת פת אינו יהודי ע"ש.

שוב ראיתי דגם בקטניות ע"י תערובת קשה להתיר משום דהא בחולין (דף ו' ע"א) גבי מה דקאמר דלא גזרו בתערובת דמאי כנ"ל, ומקשו שם מהא דתנן הנותן לשכנתו עיסה כו' ומשני סתמא דגמ' שאני התם דכיון דקאמר לה עשי משליכי כמאן דערב בידים דמי ורפרם תירץ דשאני שאור ותבלין דלטעמא עביד וטעמא לא בטיל. ולכאורה צ"ע לפמ"ש"כ המג"א (בסימן תמ"ב ס"ק ט') בשם האיסור והיתר [כלל כה דין ז] דהא דמעמיד לא בטיל הוי מדרבנן והובא בש"ך (יו"ד סימן צ"ח ס"ק כ"ט), א"כ קשה אמאי בתערובת דמאי דאף דיש בו כזית בכדי אכילת פרס דאסור בכל מקום מה"ת אפ"ה לא גזרו ביה, ואלו בעביד לטעמא דאינו רק מדרבנן בכל האיסורין אפ"ה גזרו בתערובת¹. ואפשר לומר דבאמת הא דגזרו בשאור ותבלין משום תערובת דמאי לא מיירי ביש ס' כנגדו וכמו בכל הש"ס גבי תבלין ושאור, רק דמיירי דליכא ס' וניכר טעמו ממש, ולפי שהיה ביה עוד מעלה מחמת שעביד לטעמא לכן גזרו ביה על תערובת דמאי כי זה חמור יותר.

ובזה י"ל לשיטת רש"י דס"ל [חולין צח, ב ד"ה לטעם כעיקר] טעם כעיקר לאו דאורייתא, דיש להקשות עליו מן הא דפסחים (דף מ"ד ע"א) דמקשה אי הכי אמאי פליגי רבנן עליה דר"א, הא י"ל דלכן פליגי משום דלית להו טעם כעיקר. [ובמק"א כתבתי משום דהא בפסחים שם אמר זה אביי ואביי הא ס"ל בחולין (דף ק"ח ע"א) דטעם כעיקר דאורייתא, אך לפמ"ש"כ התוס' שם בד"ה מבשר בחלב כו', דאביי חזר בו אחר שקיבלה מרבא ליתא לזה]. אך לפי מאי דמוכח בחולין [ו, א] הנ"ל דמה דעביד לטעמא חמור יותר מן תערובת סתמא אף דלא הוי ס' נגדו, לכן י"ל

ולפ"ז כיון דמצינו דמה דעביד לטעמא חמור יותר מכל תערובת, ואף דבתערובת דמאי לא גזרו עכ"ז בעביד לטעמא החמירו משום דזה הוי כמו בעיניה ממש, א"כ ה"ה י"ל בתערובת קטניות דאף דהקילו ביה וכמש"כ החק יעקב (בסימן תנ"ג ס"ק ו), עכ"ז היכא דעביד לטעמא אין זה בכלל תערובת והוי כמו בעיניה ממש. ואף שכרת אינן חייבין ע"ז ג"כ לשיטת הרמב"ם [חמץ ומצה א, ו] דהא כתב דאין חייבין כרת רק על עצמו של חמץ אבל כותח הבבלי ושכר המדי כו' אין חייבין עליו כרת והא כותח הבבלי ושכר המדי הוי מן ד' מיני מדינה, והרמב"ם לא ס"ל סברת הטור [סימן תמב סעיף א] וריא"ז⁸ שכתבו דשאני הני דלא עבידי רק לקיוהא בעלמא, דהא יליף מזה לכל האיסורין כמו חלב בגריסין דאינו חייב כרת רק לוקה, אפ"ה יש לדון דכמו בדמאי דמצינו דהקילו בתערובת דמאי עכ"ז החמירו בעביד לטעמא, א"כ ה"ה בתערובת קטניות אפשר ג"כ דהחמירו ביה דלא מיקרי זה תערובת רק הוי כמו בעיניה כנ"ל, ומהא דחולין הנ"ל הוא ראייה לסברת החיי אדם הנ"ל.

אך י"ל דשאני תקנת הגאונים מתקנת חז"ל, והא גם בתקנת חז"ל מצינו לתירוץ קמא בחולין שם דהיה ס"ל דאף היכא דעביד לטעמא ג"כ הוא בכלל תערובת, ע"כ י"ל דבתקנת הגאונים כ"ע מודי דלא גזרו ע"ז כמו כל תערובת, ובפרט דלאו כ"ע ס"ל הך תקנה.

ועוד נלע"ד להקל אף לעשות היי"ש מן קטניות לבד. והוא דהטור (בסימן תנ"ג סעיף א)⁹ כתב סברת האוסרין קטניות משום דאי אפשר לבררם מהדגן, וכ"כ הב"י [שם] בשם הגהות סמ"ק [סימן רכב אות יב ד"ה ועל הקטניות] שכתב ג"כ טעם זה, ועוד טעם אחר כתב הב"י בשם הראשונים דיש בו חשש אחלופי דיבואו לאכול דייסא. ולטעם דאי אפשר לברר מן הדגן יש להקשות דאיך מותר לאכול החטים שרכו בהם מצומחים כשמבררין החטים הנצמחים כדאיתא

בסימן תנ"ג [סעיף ג] דניחוש שמא אי אפשר לבררו, והא חטים מצומחים הוי חמץ גמור וכמש"כ המנחת יעקב (בכלל ל"ט ס"ק ט"ז) דזר מיקרי מין באינו מינו כמו מין בא"מ בשאר איסורים. ולברור חטים מחטים היינו הנצמחים מבלתי נצמחים ידוע כי קשה יותר מלברור קטניות מחטים, ולכן בנצמחים מבלתי נצמחים יש לחוש יותר, א"כ קשה אמאי לא החמירו גבי חטים נצמחים מחמת חשש דאי אפשר לבררן. ובע"כ מוכח לחלק לפ"ז דבאמת אין לחוש שלא יהא ס' מקטניות נגד הדגן דוודאי יבררו היטב שיהיה ששים, אך החשש הוא שמא יהיה נשאר גרגיר אחד ביותר מששים כי לברר שלא ישאר אף גרגיר אחד קשה מאד, ולכן בחטים שיש בהם מצומחים דכיון דהמנהג לטוחנם מקודם פסח וגם בוררין אותם שיהא ששים בוודאי נתבטל מקודם פסח ואינו חוזר וניעור אחר שנעשה לח בלח מקודם פסח, אבל בקטניות דאוכל אותם בעיניה ולא נטחנן כלל לכן חיישינן דלמא נשאר שם אף גרגיר אחד וביבש קיי"ל דחוזר וניעור ולא נתבטל מקודם הפסח ובעה שנותנין לתבשיל בפסח שפיר יש לחוש מחמה הסברא דאי אפשר לבררו והוי כוודאי דיש כאן גרגיר אחד מן מיני דגן ויהיב טעמא בפסח (כי חוזר וניעור) ואכל משהו חמץ וודאי בפסח.

ולפ"ז ניחא טפי דאמאי התירו להשהות לקטניות ואסרו לאכול, והתה"ד הנ"ל כתב לחלק משום דבאיסור כרת החמירו יותר מלאו, ויש לפקפק בזה דהא איתא ביבמות (דף קי"ט ע"א) דלא שנא בין כרת לאיסור לאו. ואפשר לומר לפמש"כ המשנה למלך (בפ"א הלכות יו"ט הי"ז) דדווקא באיסור לאו דלוקין עליו בזה לא מחלקינן בין איסור לאו לאיסור כרת, משא"כ היכא דאין לוקין על הלאו אז שפיר יש לחלק בין איסור לאו לאיסור כרת, א"כ לפמש"כ הרמב"ם [מאכלות אסורות ח, טז] דאין לוקין על איסור הנאה והובא במשנה למלך (פרק ה' הלכות יסודי התורה ה"ח

8. אין זו דעת ריא"ז אלא הובא בשלטי הגיבורים פסחים יג, א מדפי הרי"ף אות ב בשם הטור.

9. בטור כתב רק משום שמיני חטיו מעורבין בהו.

ד"ה אך ראיתי לרבינו) וכמו כן בלאו דבל יראה דה"ל לאו הניתק לעשה דתשבתו ואין לוקין לכן שפיר יש לחלק כנ"ל. ואפשר דמה"ט מצינו דחילקו חז"ל ואמרו [פסחים יא, ב] אוכלין בארבע אבל בהנאה מותר אף בשעה חמישית וה"ה בנידון דידן יש לחלק כן.

ולפמש"כ יש לחלק בפשיטות דכיון דהחשש הוי מחמת תערובת חמץ דאי אפשר לבררו, וכיון דשיטת כמה פוסקים¹⁰ דעל תערובת אינו עובר על בל יראה לכן לא החמירו לאסור להשהותם. גם י"ל דלכן מותר להשהותם לפמש"כ הפוסקים¹¹ דעל חצי שיעור ליכא בל יראה א"כ אין לנו לחוש שישאר דגן כזית רק החשש הוא על איזה גרעין, ודאי ליכא בהן כזית. אכן במה שהתירו להנות מהם מוכרחים אנו לחלק כסברת התה"ד הנ"ל, ומה"ט חילקו בחמץ נוקשה דבטל בס' משום דליכא כרת וכמבואר בסימן תמ"ז [סעיף יב].

ולהטעם דאי אפשר לבררו מהדגן לגמרי דא"א שלא ישאר גרגיר אחד, א"כ כשטוחן להקטניות ועושה היי"ש קודם הפסח דנעשה לח בלח מקודם פסח וודאי דאין להחמיר לפי טעם זה כשבורר היטב ויהא ס' נגד השעורים והדגן, דאף דנשאר גרגיר אחד עכ"ז כבר נתבטל בעשיית היי"ש מקודם פסח כמו חטים הנצמחים הנ"ל. ואף להסוברין¹² דחטים מצומחים מקרי מין במינו, יש לחלק דשאני האי חשש דקטניות דהגרעינים שנתערבו הוי מין באינו מינו, עכ"ז הא ידוע דכ"ע מודי דאם נטחנים ונאפו קודם פסח דזה מקרי לח בלח, א"כ כשבוררן היטב שיהא בהם ס' אין לנו מקום להחמיר רק לטעם הב' שכתבו משום אחלופי דיבא לאכול דייסא אזי גם בזה יש להחמיר.

אמנם באמת גם לטעם הלז יש להקל אם ביררו את הקטניות מקודם הפסח ונתבטל קודם

פסח דמשום חשש אחלופי ג"כ לא שייך בזה דאיתא בסוכה (דף ט"ו ע"א) דאם מפקפק אחת מן נסרים ומסכך בהם אף דיש בהם רוחב ד' טפחים עכ"ז לא שייך בזה לגזירת תקרה דבטלה בהכי כפירוש רש"י שם [ד"ה בביטולי תקרה] דזהו טעמא דבית הלל דס"ל הכי, דכיון דעבד מעשד מוכיח שהתקרה פסולה לא גזרו ביה לגזירת תקרה דפסול משום תעשה ולא מן העשוי, וכן פ"י רש"י שם לעיל (דף י"ב ע"ב) בד"ה [אמר לך, בע"א] אין מסככין בהם כו', דאם נענע אותם כשר דהא אסיג אדעתיה ותיקן, וליכא למגזר משום זימנא אחרייתא שהרי המעוות תיקן וכש"כ שלא יעוות עכ"ל רש"י שם. אלמא דמצינו בגזירת חז"ל דהיכא שעשד מעשה המוכיח דיודע הפסול דלא גזרו בזה הא אטו הא, ואף היכא שמסכך לכתחלה בנסרים שיש בהם ד' לשם סוכה ויודע שצריך לסכך לשם סוכה אפ"ה גזרו בזה משום גזירת תקרה דלמא יהיד נשכח ממנו זה או משום גזירת הרואין, אבל היכא דעשה מעשה המוכיח דיודע את הפסול דתעשד ולא מן העשוי דאזי יהיה זה מפורסם לכל והוא בעצמו לא משכח זה כיון דעשה מעשה המוכיח לזה, א"כ כש"כ בגזירת הגאונים בפרט דהא חששא רחוקה לחוש דיבואו לאכול חמץ בפסח המבואר בתורה בפירוש שלא לאכול חמץ, כש"כ דיש להקל בזה דהיכא דעשה מעשה המוכיח ובירר מקודם פסח הדגן מן הקטניות כדי שיהא בהם ששים והוי זה מעשה אלימתא ביותר מן פקפוק הנסרים הנ"ל וגם הא מכשיר הכלים של הברייהויו¹² לשם פסח דוודאי כיון שעושה מעשה המוכיח לזה לא שייך בזה כלל הגזירה הנ"ל, ומגלן דגזרו כה"ג דהא הרבה פוסקים לא ס"ל הך גזירה כלל וכמו שפסק המחבר [סימן תנג סעיף א], אך הרמ"א [בהג"ה שם] החמיר בזה. לכן אם ביררו היטב מקודם הפסח לא גזרו כלל בזה דאין להחמיר בזה יותר מן גזירה הש"ס דמקלינן מחמת סברא הנ"ל.

11. דגול מרבבה ס"י תמב במג"א ס"ק י. פרי חדש ס"ק ז בסופו. ועיין פמ"ג בפתיחה להלכות פסח חלק א פרק א אות ח.
12. עיין נשמת אדם הלכות פסח סימן יט. וכן דעת רבינו להלן סוסי"י.
12א. בית הטחינה.

10. צ"ל דכוונת רבינו לפוסקים הסוברים שאין עובר באין כזית בכדי אכילת פרס וכדמשמע מהמשך דבריו שכתב שהחשש הוא על איזה גרעין ודאי ליכא בהן כזית. והיא דעת הטור כדעת הרי"ף פסחים יג, ב מדפי הרי"ף והרא"ש פסחים פ"ג ס"א.

מוכיח. דזה אינו דהא התם בהסוכה וודאי דמותרים גם אחרים לצאת ידי חובת סוכה בסוכה זו שהבע"ב פקפק אחד מהנסרים לשם הכשר סוכה, וה"ה בנידון דידן דמותרים גם אחרים לשתות משום דזה לא נכנס כלל מעולם בגזירה הקטניות שגזרו.

ואף שבמלחמות (שם בסוכה ח, א מדפי הרי"ף) הקשה על פי' רש"י הנ"ל דהא יש לחוש להנכנסים ויוצאים שלא יהיה יודעים אם תיקן הבע"ב להסוכה ואכתי שייך גבייהו גזירת תקרה עכ"ז הא חזינן דשיטת רש"י הוא דלא חיישינן לזד משום דאמרינן דזה יהיה ידוע לכל שהבע"ב תקנה וכן פסק המחבר באו"ח (סימן תרל"א סעיף ט') כי הביא דעה הראשונה דס"ל כן בלא שם יש אומרים רק הדעה השניה הביא בשם יש מי שאומר, והרבד ראשונים¹⁴ ס"ל שם כשיטת רש"י הנ"ל א"כ ה"ד בנ"ד. ועיין בשבת (דף נ"א ע"א) דאמרו שם אם פינה ממיחם למיחם מותר דהשתא אקורי קא מקיר ליה ארתוחי קא מרתח ליה, דנלע"ד דזהו ג"כ כעין סברת רש"י הנ"ל בגזירת תקרה דהתם נמי כיון שעשה מעשה המוכיח שאינו חפץ להרתיחם, לכן לא גזרו בזה משום נכנסים ויוצאים דלא יהיו יודעים דפינן ממיחם למיחם, ודוחק לחלק ביניהם ועיין בשבת (דף קנ"ג ע"ב) דאמרו שם כיון דליה ליה היכירא אתי למיעבד עקירה והנחה ע"ש.

וכש"כ בנידון דידן דמעשה התיקון בהקטניות על עשיית היי"ש ניכר ומפורסם לכל בהכשר הכלים על הברייהויו וביריתם, דכל זד נעשה בטורח גדול וגם צריך לזה הכשר בכתב דוודאי ידעו הכל מזה, וודאי דזה דומה להא דסוכה דבטולי תקרה שרי, ולכן אם ביררו היטיב אותם מן הדגן מקודם פסח ונתבטל הכל מקודם פסח וודאי דאין לנו לחוש כלל בזה וזהו יסוד גדול בעז"ה להיתרא¹⁵.

ומה"ט ניחא המנהג שנהגו הכל לאפות מצה מן רעצקע כשבוררין אותם היטב מן גרעיני

אך בקטניות בעיניה לאוכלם בפסח וודאי דאף אם ביררם היטב מקודם פסח ג"כ אסור לאכול מחמת טעם השני שכתבו להחמיר משום דאי אפשר לבררם שלא ישאר גרגיר אחד והוי יבש ביבש דחוזר וניער, אבל בטוחנן ועושה מקודם פסח מהם את היי"ש וגם ביררם היטיב דיש ס' וודאי נגדם דאז לא שייך להחמיר מחמת טעם הנ"ל דהא נתבטל מקודם פסח, ואין לנו להחמיר בזה רק משום אחלופי דיבואו לאכול דייסא, א"כ בעשה מעשה המוכיח כנ"ל אין לנו להחמיר גם מחמת טעם הלז.

וגם יש לחלק עוד דהא ברירת קטניות לאוכלם בעיניה אין זה מעשה המוכיח כ"כ דהא זה הוי מעשה זוטרת, וגם אפשר דאנקיותא בעלמא קפדי דהדרך בלא"ה לברר קטניות אם מבשלם בעיניה ואין זה מקרי מעשה המוכיח כלל, משא"כ ברירת הרעצקע על עשיית היי"ש דלא שייך לברור זה מחמת נקיות רק מוכח לכל דעושה זה מחמת ההכשר לשם פסח, וגם הא הוי טרחא מרובה וכן עשיית כלים חדשים בברייהויו טרחא מרובה היא, וודאי דזה מקרי מעשה המוכיח לכל שעושה כל טצדקאות לבל יוכשל באיסור חמץ, ולכן אין להחמיר בזה לכל הטעמים הנ"ל, בפרט דהרבה גאונים לא ס"ל לגזירה הנ"ל.

והא דמבואר באו"ח שם [סעיף א]¹³ דגם השמנים הנעשים מן הקטניות אסורים, יש לומר דמיירי דלא בררו אותם מקודם פסח או דעשו אותם השמנים בפסח, ואף דבררו בפסח עכ"ז הא אסור מחמת הטעם דא"א לבררם ונתערב בפסח דלא נתבטל מקודם פסח והוי יבש דניעור בפסח כנ"ל, משא"כ בקטניות על עשיית היי"ש דנתבטל מקודם פסח כנ"ל אין לנו להחמיר כלל כנ"ל.

ואין לחלק דשא"ה בגזירת תקרה שהבעל בית היושב בסוכה יודע בעצמו שתקנה משא"כ ביי"ש ששותין ממנו אחרים שלא הם רק הבע"ב העושה להיי"ש בררם מהדגן ותקנם במעשה

14. בעל המאור ח, א מדפי הרי"ף. משמעות הרא"ש סוכה פ"א סי' כט בדעת הרי"ף, ועוד.

13. עיין נשמת אדם סימן לג שכתב שזוהי משמעות הד"מ ס"ק ב והרמ"א בשו"ע ס"ב.

היה רובו מן החדש, אע"כ מוכח דוודאי המקובץ הוא כפי החשבון וה"ה בנ"ד.

אכן מצינו להראב"ד (בפ"א דמעשר שני ה"ח) דפסק כשמואל דאין בילה חוץ מביין ושמך [ר"ה שם וטו, א], א"כ יש להחמיר בנידון דידן ועיין במשנה למלך (סוף הלכות מעשר יד, ח) שכתב בשם המהרי"ט [בשו"ת ח"א סימן יח] דהרמב"ם [פירוש המשניות דמאי פ"ה מ"ה] ס"ל יש בילה ביבש אף בוודאי טבל, ושיטת הראב"ד היא דווקא בדמאי הקילו לומר דיש בילה אף בדבר יבש כדמוכח בדמאי (פ"ה מ"ה) דבתמרים וגרוגרות בולל ונוטל. אך י"ל התם כפירוש הר"ש [ד"ה בולל] דבולל היינו דדורס ועושה אותם כגוף אחד דאז וודאי יש בילה וכמש"כ המל"מ שם. ואין להקשות לשיטת הראב"ד דס"ל דביבש אין בילד מהא דחלה (פ"ג מ"ט) בזיתי מסיק שנתערב בזיתי ניקף, דיוציא לפי חשבון, ד"ל שיפרש כמש"כ שם הר"ש דמיירי דדורך אותם שנעשה שמן ובשמן דהוי לח לכ"ע יש בילה, וכן הא דתרומות (פ"ד מ"ו) דאין המדומע מדמע אלא לפי חשבון ואין המחומץ מחמץ אלא לפי חשבון ג"כ ניחא בפשיטות, דהא בדרכנן לכ"ע יש בילה ודמוע אינו רק מדרכנן משום דמה"ת חד בתרי בטל, וכן המחומץ ג"כ אינו רק מדרכנן וכמש"כ הש"ך בשם האו"ה [כלל כה דין זו] ב"ד (סימן צ"ח ס"ק כ"ט), וגם י"ל דהוי תרתי דרבנן משום דבעה שהיה מדומע מתחלה לא היה אסור רק דרבנן וגם עכשיו שמדמע לפי החשבון ג"כ אינו רק מדרכנן, [דהא מצינו ביו"ד (סימן ק"י סעיף ד) דהקילו בתערובת שניה משום ספק ספיקא ע"כ בהך דהמדומע מדמע דינו כתערובת שניה דהקילו, ואף דאין בילד ביבש מ"מ יש לדון ספק ספיקא דילמא לא נפל מן האיסור כלל לתערובת שניה ואת"ל דנפל אכתי ספק דלמא יש שיעור בטול ע"כ סמכין בזה לומר יש בילד לכ"ע] ותרתי דרבנן קילא מן חד דרבנן כמבואר בתוס' בכמה דוכתי.

דגן מקודם פסח ובעת האפייה אין נזהרין לאפותם כדרך מצת חטין, וראיתי למי שתמה ע"ז דהא שייך גם בזה גזירת קטניות, ולפמש"כ ניחא המנהג הלז דהא כיון דבוררין אותם היטב וטוחנין מקודם פסח והוי מעשה המוכיח לכל כנ"ל, לכן לכל הטעמים הנ"ל אין להחמיר בהם.

והא דאין אוכלין קמח קטניות אף שנברר ונטחן קודם פסח, י"ל משום דחיישינן להך שיטה דס"ל דקמח בקמח הוי יבש ביבש, ודווקא האפיה והלישה מערבת אותם וכמבואר (בסימן תנ"ג בט"ז ס"ק ב').

סימן יב

עוד נשאלתי בזה איך יהיה ברירות הרעצקע הנ"ל וצדדי הספק יבוארו לקמן, וזה אשר השבתי בס"ד.

לכאורה יש לדון דאם בילל הקטניות היטב ונוטל בחפניו ובודק אם יש בו ששים נגד הדגן דאזי אמרינן דוודאי נבלל לפי החשבון, וכדמצינו בר"ה (דף י"ג ע"ב) דר"ש שזורי ס"ל בפול המצרי שמקצתו השריש לפני ר"ה ומקצתו אחר ר"ה דצובר גרנו לתוכו ונמצא תורם ומעשר מן החדש שבו על החדש שבו ומן הישן שבו על הישן שבו משום דיש בילה אף בדבר יבש, אלמא דסמכין אף בדבר יבש לומר דנבלל לפי ערך של כל אחד, דאל"כ יש לנו לחוש דילמא לא נבלל כפי חשבון ונמצא ממעט בחשבון המעשרות. וכיון דסמכין דוודאי נבלל כפי החשבון א"כ ה"ה בנידון דידן יש לומר דוודאי נבלל לחשבון הקטניות והדגן, ולכן אם ראה בחפניו דיש ס' בקטניות נגד הדגן וודאי דסמכין שכן הוא לפי ערך גם בהמותר ואין לחוש דילמא אירע כך בהך מעט שקיבץ דיש בו ס' ולא בהמותר, דא"כ התם בפול המצרי ג"כ ניחוש דילמא במה דקבץ לעשר

שכילול בהם בחמשה מיני דגן אכור וכו' עכ"ל אבל בלא נסל עליהם מים דגם במיני דגן שרי ועוד האריך בזה:

הנה צנוף הדין כבר הבאתי בהנהגותי לאו"ח סימן חנ"ג (שנדפסו לא כבר בארן הגר בתוך ספר אר"ח) בשם שו"ת יוס"ד להגאון מהרש"ק ז"ל שבספר נדרי זריזין סי' ח' בשם הגאון בעל ב"ש אחרון נהג לברור קו"פ כסמין ולטמון ולאפות מלות לפסח באמרו שגזירת קטניות ל"ש חלה בנוגה דאסור בחמשה מינים אבל מה דשרי בה' מינים לא יהא טפל חמור מן העיקר ובהקדמת שו"ת טעו"ד מהד"ק הוסיף לחזק ההיתר והעיד שבק' ראווה נהגו כל החסידים בזה מטעם הנ"ל ושם הבאתי מהפמ"ג סימן חמ"ד בא"ח בוף סק"צ דע"פ מוסר לאכול מלה של מיני קטניות ומוכר דס"ל גם כן כן ואולי ס"ל דגזירת קטניות אינו חלה בפסח ולא בע"פ אבל הוא דוחק לחלק כן וע"פ בתשו' ח"ם חא"ח סימן קכ"א מ"ש בזה ובאמת שבה"ד סימן קי"ג שהביא גם רמ"מ מבואר דמיירי שגפל עליהם מים וקרוי לודאי שגחמולו וכחב שם עוד וז"ל וכן דרש אחד מהגדולים דמותר לשבות חרדל שמעריבין אותו בתירוש מבושל וטובשים בו אגסים ואף על גב דבסמ"ק אחר החרדל באכילה כמו שאר מיני קטניות וכח"ג שהוא מעורב וכבוש בתירוש ודאי נתחמץ דאי אפשר שלא נתערב בו מעט מים ואז מחמין לכ"פ ואפילו הכי ההיר להשקות הואיל ואינו מן ה' מינים הבאים לידי חימוץ ולא חיישין למ"ע וכו' או וכו' דלמא איערב בהנהו קטניות מה' מינים דכל הגי חששות לא חיישין אלא לאסור באכילה אבל לא להכות וכו' עכ"ל. אבל יש לומר דהיינו שהתיר להשקות גם אם ודאי נתחמץ אבל לאכלו הכי אחר הסמ"ק החרדל באכילה ומוכר דמיירי שלא נתחמץ בעודו צעין דאם כן למה לו להסת"ד לומר שנתחמץ בכבות מפני שנתערב בו מעט מים הכי יש לחוש שמה כבר נתחמץ מקודם כשנפלו עליו מים ובפרט לדעת השל"ה שבמג"א סימן תס"ב סק"ז דגם בנתנבב כבר יש חשש מים עם מ"פ דממהר להחמץ:

אך דמכל מקום יש לומר דדוקא אם עכ"פ בואו עליו מים ואם תמלא לומר דגם בלא בואו עליו מים משום דשמה נתערבו בו משאר מינים ואולי לאחלופי אבל בכה"ג שעשו מזה שמן מן הלחלוחית הוולא על ידי סמיכה הכי בעל בלא בלא קו"פ והרי בשו"ת באר ילחק סימן י"א ה"ה להקל לעשות י"ש מקטניות ובלבד שיברור יפה ויטמון קו"פ ודלא כהגש"א ע"ש ולכן הגם שבשו"ת ב"ש חיו"ד סימן קע"ז מחמיר בשמן הנעשה משאמין כיון שעושין מן הזרע שבראשו והם גרעינים דלא גרע מורע קבוס שכתב בתשו' מהר"ל סימן כ"ה דלשיטת הסמ"ק דחרדל אסור הכי נמי בזה מכל מקום יש לומר דהיינו כעשה על ידי שרייה במים וכדומה אבל בכה"ג דג"ד דגם אם היה נעשה מן ה' מינים כשר לא יהא טפל חמור מן העיקר וכה"ג כתבו התוספות בחולין (ל"א א') ד"ה שאני חלב וכו' בשם הר"מ דכיון דשומן הניד לא מיתברר אלא מדרבנן דגזרו ביה משום גיד כשאין הניד אסור גם כן לא החמירו וכו' ע"ש והכי נמי ב"ד ובתוספות ע"פ ס"ו א' ד"ה מכלל וכו' דמכל מקום אין לאסור בעל"פ שלא יהא טפל חמור מן העיקר דשלא במינו אינו אסור אלא אמו מינו ע"ש ובתוספות עירובין ס"א ב' ד"ה ראב"י וכו' דכיון דלא גזרו בכותי חלה אטו בכרי להכי לא חמיר מעכו"ם ולא גזרו בחד ואף על גב דאיכא סברא להחמיר טפי בכותי מכל מקום שרי יעו"ש בכוה"ד וע"פ פ"ז דשביעית מ"ב דנראה דפליגי ר"מ ורבנן בהך סברא אבל הכי אגן קיימא לן כרבנן וע"פ ברש"י כתובות כ"ב ב' ד"ה כננד ותוספות נזיר ל"ו ב' ד"ה וכו' ותוספות חולין מ' ע"א ד"ה הא דאמר ריש לרן בזה מהסוגיא דזבחים ס"ג א' ומנחות ט' ע"א ורא"ש פג"ה סי' ל"ו ור"ש פ"ג דמע"ש מ"ו וס"ם יומא ב' סוע"ב וע' תשו' מיימוני לספר קנין רסי' י"ג ועוד מכמ"ק ואכמ"ל ומכל מקום במקום שנהגו איסור אין לרצוי להחמיר אבל במקום שנהגו להקל בזה יש להם ע"מ שישמרו:

וב"ש רמ"מ מהא דסי' תס"ג בדין והיקא שנעשה משמן וקמח שכתב רמ"א רק משום דהוי מ"פ ומוכח דשמן מותר יש לומר דמיירי בשמן זית וכבר הבאתי בהנהגותי בשם ה"ה יעב"ץ להקל דלא כהדגמ"ר: והנלע"ד כתבתי.

סימן

ויש גם מן הא"י ליפרא ועליהם יש חשש שרייה הנ"ל ובכל שנה אני מפרסם על ידי פתקאות לא בדרך איסור אבל כל מי שרואה להשמר מחשש חמץ לא יקחם אוחס שמן הה"י ליפרא ובעיקר הדין הנה אם באתו לחוש מחשש משהו הכי ק"ל דספק משהו לקולא ואחזקי איסורא לא מחזקי' כמ"ס הד"מ ומג"א סימן חמ"ז בקכ"ו וגם הכי מבואר בש"ך יו"ד סימן פ"ג סק"א דהיכא דאחזקי איסורא לא מחזקי' אפילו בדאיכא לברורי לא מבדרינן וע"ע בס"ו סימן קמ"א סק"צ דגם בדאיכא סד"א לא מחזקי' איסורא בדליכא חו"א ע"ש היטב ומכ"ש בחשש דרבנן ואם באתו לחוש שמה מערבין דבר חמץ עד שאין ס' כנגדו מלבד דגם בזה יש לומר דלא מחזקי' איסורא אף גם יש לומר דהא מבואר בב"י סימן תמ"ז וז"ל ומ"כ הסיב ר"ת על כלים המחמשים שמבשלים בהם העכו"ם מי תוחים אין לחוש אפילו אין להם כלים מחזקים לכך חדר דאחזקי' איסורא לא מחזקינן ועוד דהא טעמי להו כולים שחל וליכא טעם חמץ עכ"ל וה"כ ב"ד ואף שהד"מ הוא ח' חולק ע"ז ורמז למ"ש שם אוח ה' אבל גם שם הוא חומרא בעלמא וגם דוקא אם אין להם כלים מיוחדים אבל ב"ד דמסתמא יש להם כלים מיוחדים וגם מסתמא אין המים חמין עד שהיטב"ב דאם לא כן ה"ס ניכר בהלימוקים שכבר נתבשרי ומסתמא הוא רק ב"ש ואין יס"ב וכל החשש שמה מערבין בהמים איזו מין חומץ וכדומה וגם זה רק ב"ש דאין להחמיר קודם פסח גראה דגם הד"מ מודה דבכה"ג לא מחזקינן איסורא וגם סמכין על מה שכלל השנה אין טעמים בהלימוקים והיין הנעשה מהם שום טעם חמץ ואפילו במחול דלא רמיא סמכין להקל בכה"ג כמו שכתוב בתשו' רמ"א סימן נ"ד לענין שמן זית ובשאלת יעב"ץ ח"ב סי' קמ"ב באמלע התשובה סמך להקל בכה"ג והביא מהש"י הרשב"א שבב"י סימן חמ"ז לענין מי תוחים (ואין זה מתשו' הרשב"א אלא בשם מ"כ כמ"ס ל') וגם בתשו' ספר יהושע סימן ס"א מבואר להקל בכה"ג וכו' בתשו' ח"ם יו"ד סימן קי"ו ולכן אין לחוש בזה רק לחשש משהו וכבר נתבאר דאין להחזיק איסור ועוד דגם אם היה חשש הכי אין אוכלים הלימוקים עלמין בפסח אלא שפתיים היין ובלא בלא הכי קיימא לן דאינו חוזר ונישור ולכן מרינא יש ללמד להקל אבל מכל מקום יש להחמיר בהם ומלבד חשש חמץ יש לחוש שדין מהנהגה מהם אין לו עוד דין יין כיון שכבר הולאו מהלימוקים מעט טעם מחזקינן וכן אני נוהג לפרסם בעירי בפתקאות קודם פסח וגם כל השנה יש חשש שמה אין לו דין יין מטעם הנ"ל: והנלע"ד כתבתי

סימן קפג

לחרב המאורה וכו' מיה אלקיזר הלוי אייבשיץ נ"י אבר"ק שפערדין.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו היות שגלילותיכם נהגו לאכול שמן היולא מגרעינין הנקראים ראפס או רזעפאק ובהחלה טומנין הגרעינין בריחים שלהם ונעשין כקמח גם ועב ואחר כך נתינים הקמח לתוך כלי ברזל עגול ומסבין הכלי עם הקמח על האש עד שהקמח נעשה רוחק וקלי כמו קאווע קלוי ואחר כך נתינים הקמח תחת מכש כדור והשמן יולא וקודם פסח מנקרין הריחים ושאר כלים וכמה רבנים חפקפקין שמדברי הד"מ ורמ"א סימן תנ"ג משמע שאין היתר רק להדליק שמן מקטניות אבל באכילה אסור וישנו כי הוא שעה"ד ומניעת שמח יו"ט כי עיקר מאכלם בכל הגליל רק השמן הזה כי שומן הוא ביוקר גדול וכמה רבנים הנהיגו היתר לכן יא"ר מ"מ לחפש לדדי היתר דדוקא בדבר שעושין ממנו טיבול לאכילה או מעשה קדרה הוא בכלל גזירת קטניות דלמי לאחלופי אבל מין הראפס אינו עומד לשום מאכל ולא לשום טיבול רק ללורך השמן לכ"ע אינו בכלל הגזירה ומותר באכילה ואף דבתה"ד סימן קי"ג מבואר דגם שמן זרע שומשמן וקבוס מותר להדליקה ומשמע דלאכילה אסור שם מיירי כנפל מים על הקטניות והזרעים מפני שלותחין אותם וכדומה בזה איכא גזירות קטניות וכו' בש"ע הרב סימן תנ"ג ס"ה דאפי' במיני קטניות לא נהגו אלא איסור אכילה אם נפל עליהם מים

אהבו, והגני בזה ידיד, קשור באהבת־נפשם
ודורש שלו' תורתם באה"ר.

הק' אברהם יצחק ה"ק

קיב

ב"ה, עה"ק יפו ת"ו ס"ז אדר תרס"ט.

לכבוד ידידי נפשי וחביבי הרבנים המאווהג
רבני בוד"צ לקה"ק אשכנזים חסידים דעיה"ק
ירושת"ו, וביחוד כבוד ידי"ע הרב הגאון
אוצר תו"ר מוהר"ל דוד שליט"א.

שלו' וברכה עד העולם.

מכתבם הנכבד לנכון הגיעני, והגני ראה,
שראוי לי לבאר לפני כבוד תורתם את אשר
קצרתי במכתבי הקודם. כי באמת לא עלתה
על דעתי שיסתפק אדם בדבר, שמנהג איסור
זה של קטניות, אם יש לנג' בו איות פרטים
של ספק שנהי' נוטים בו להקל ולא להחמיר,
וע"כ כאשר בכל מקום שמצאנו גזירה זו
מצאנוה רק במידי דמדגן, כמובן לא הי'
מקום כלל לאסור השמן היוצא מהן, שלא
שייכו בעצמו הטעמים של חילוף במיני דגן
ולא חשש תערובות שהוא מ"מ בטל לפני
הפסח, אלא שמאחר שכבר גלתתו הקטניות
וחל עליהם שם איסור — שוב גם היוצא מהן
הוא כמותן, אבל כל שיצא היוצא מהן כשהן
יבישים ואין עליהם שום דררא־חימוץ, ובפרט
בנידון שלנו, שביארתי כבר לכבוד תורתם
שהמכונה עושה היא מעשיה במהירות, שאפילו
אם היה נשרה במים והי' שייך בו חימוץ לא
הי' בא לידי חימוץ, מפני שהיא עסוקה בלחיצה
בלא הפסק עד שהפסולת נשארה יבשה ואין
כאן מניעת עסק כלל. וכאן שכבר יצא בהיתר
איה נמצא מקום לאסור את השמן כשינתן במים
ולומר שהוא יבא לידי חימוץ, מה שמחזי כי
חוכא, ואם הי' עולה על הדעת שראוי השמן
לבא לידי חימוץ, אחר שכבר יצא בהיתר ולא
נקרא שם איסור על השומשמן כלל, לא הי'
צריך בתה"ד סי' קי"ג לטרוח ולבאר שענין.

שאיני מהאנשים שבושים לומר: טעיתי, ואם
הייתי מרגיש בזה אפילו נדנוד טעות לא
הייתי בוש להגיד זה אפילו לפני אלפים ורבבות
עם, אבל כאן הנני רואה שההלכה היא ברורה,
ויותר מזה — שאין כאן מקום לפלפול של
הלכה. ומן הדין עלי לבקש מכבוד מעלתם,
שיחושו על כבוד־התורה, של המעט־מן־המעט
שלי ושל כבוד הרה"ג בד"צ שלנו שי', שכולנו
עשינו דבר זה בכונה רצוי' לשם־שמים, לא
במרד ומעל ח"ו, ולא עלתה על דעתנו, שיסתפק
שום אדם בזה, ביחוד ת"ח שיש להם שכל
ישר וסברא הגונה. וכאשר הגנו תמיד אהובים
וידידים, כראוי לת"ח שבא"י המנעימים זה
לזה בהלכה, אבקש בזה מכבוד תור"ה, שיעבירו
נא על מדותיהם ואל ירעישו בענין זה את עה"ק.
שבעוה"ר היא מסובלת במחלוקת ומריבות
מצדי צדדים.

ולע"ד דרך־השלו' בזה הוא כך: שנדפיס
כולנו יחד מעשה־ב"ד, שהתיר העבר כיון
שיצא מב"ד חשוב כבד"צ שלנו, — יצא, וזהו רק
מפני שאין שמן־שומשמן זה דומה לש"ש
שהי' עליה המנהג של איסור; אלא כיון שאני
רואה, שהדרת כבוד תורתם אינם מסכימים
עמי, ע"כ על השנים הבעל"ט לא יהי' היתר זה
קבוע עד שנתועד יחד ונדון בענין זה, ואחרי
רוב־דעות יקום דבר, כדכתיב בספר אורייתא
דמשה: אחרי רבים להטות. — ואז גם אנכי
אתן ידי להרבים, ובחדי יסכימו עמי כבוד
הרבנים דייני הבד"צ שי'. ובאופן זה יתקדש
שם־שמים על ידנו, ויראו הכל, שכבוד־התורה
חביב הוא לנו. כך היא עצתי ובקשתי מכבוד
הדרתם, וביחוד שאי אפשר לי כלל לגרום
עתה הפסד לאותו האיש הנדחק, אשר סמך
על הוראתי, והרבה בהוצאה בשביל תיקון
הש"ש לשם פסח. ואם יעמד עם סחורתו ויכל
להיות נהרס ממצבו לגמרי. ולמה זה יצערני ככה.
ואקוה שיתן ד' שיכנסו דברי אלה, האמורים
באמת ותמים, בלבבם הטהור, והאמת והשלו'

החימוץ שיש בזה לפי המנהג בשמן של שומשמן ושל קנבוס הוא מפני "שרגילין שלותתין אותן זרעונים במים קודם שעושים מהם שמנים", והי' יכול לאוריי את דין היתר ההנאה ע"י מה שנותנים שמן על גבי מים להדליק אותו; והרי העידו התוס' בשבת מ"ז ב' ד"ה מפני: "שרגילין לעשות כך לתת מים בזכוכית שקורין לאמפא ונותנים עליה שמן בע"ש", וכ"ה בר"ן שהי' זה מנהג קבוע אצלם, וכ"נ מד' תשובת הגאונים, כמבואר בב"י סי' רס"ה, ובדאי היו עושין כן גם בפסח שהיו מדליקין בפמוטות ובעששיות כדרך ההדלקה בכל השנה, ולמה צריך הוא לומר בתה"ד שדוקא מפני שלותתין את הזרעונים יש בו ענין של חימוץ, אלא שעם כל זה הוא מותר בהנאה ע"כ מותר להדליק בו, והי' לו לומר בקצרה, שיש כאן חימוץ במה שמדליקין את השמנים ע"ג המים או נותנים בהם מים כדי להגביהם ומ"מ מותר בהדלקה, אלא ודאי פשוט הוא, שכל זמן שיצא מתוך המידי דמדגן בהיתר ונשתנה גופיה ונעשה שמן, אין כאן מקום לומר שיהי' בו אח"כ גזירה של מנהג קטניות ויתחמץ כשיבא במים. והדעת נותנת כן לכל הטעמים של גזירת קטניות: אי משום איחלופי לא שייך כ"א בעוד שהיא בתואר של מידי דמידגן, ולא כשהוא כבר בצורה אחרת שאין שמו עליו, ואי משום תערובות ג"כ שייך הוא ביבש שיש לומר שאינו בטל. וביחוד בעל תה"ד בעצמו הלא כך היא שיטתו שדוקא בלחלח ל"א חורב, כמבואר בדבריו בסי' קנ"ד סק"ד מקור ההגה"ה דסי' תמ"ז ס"ד. ובלא"ה י"ל שאפשר יהי' להכיר אחר הברור בין מין דגן למין קטניות, דאז ל"ש ביטול כלל, ע"כ חל עליהם שם איסור וממילא נאסרים ג"כ היוצאים מהן, אבל כשנעשה שמן קודם שבא לידי שום לחלוחית — מאיזה מקום יוכל לבא כאן איסור, ואפילו אם היה בו איזה מין דגן הרי הוא בטל בלח-בלח,

ולא יוכל לחול עליו שום חימוץ, אלא שאם לותתין את הזרעונים חל עליהם שם איסור חימוץ מטעם המנהג ואסורים שוב אח"כ ממילא גם היוצאים מהן, וכאן בנ"ד, שע"י המכונה צריך לעשות דוקא ביבש בלא שום לחלוחית של מים, ודאי לא שייך שום איסור ושום גזירה. ועוד, שהוא פשוט, שאי אפשר כלל שנאסור את מה שלא בא לשום חימוץ משום שכשיתערבו בתבשיל או יבאו לידי חימוץ, שהרי קי"ל שאם נתערבו כל מיני קטניות בטלים הם, — ולא נתלקו הפוסקים כ"א אם הם בטלים בששים כשאר איסורי תורה או שבטלים הם ברוב בעלמא, וכן הוא הכרעת האחרונים שבטלים ברוב בעלמא א"כ מתי יחול על זה איסור, הלא תכף כשנותנים אותו לתוך התבשיל הוא בטל ולא מצינו שום חששא בדבר שמותר בדיעבד, כמבואר בד' הפוסקים וביחוד בש"ך יו"ד סי' י סק"א, ואע"ג דלא נקטינן כדמשמע מד' פר"ח דמדמה להו לחלת חו"ל דמבטלה ברוב לכתחילה, מ"מ ודאי לא מסתברא לחדש איסור, במקום שאפי' הי' איסור בתחילה הי' כה"ג חוזר וניתר, עכ"פ כשנפל ונתערב בדיעבד.

והנה כ"ז הי' די גם אם לא הי' הדרך של שמן שומשמן תמיד לטגנם קודם שימושם וקודם שבאו לידי תערובות של מים, ומה יש מקום עוד להרהר בנ"ד, שמנהג קבוע הוא לטגן הש"ש. והנה לבד מה שבגוף קטניות עצמן בחליטה, שאע"פ שהמרדכי מחמיר מ"מ דעת אור-זרוע הוא להקל, וידוע שלא הי' הספר אור-זרוע, שזכינו לאורו זה איזה עשירות שנים, מפורסם בין האחרונים, מפני שהי' כת"י גנוז, ובדאי אם היו דבריו ידועים היו מצרפין אותם להיתר לכה"פ במקום שישנם עוד סניפים, וכמו שהדין נותן לדון כך בד' הראשונים שלא באו זכרונם על ספר מפורסם, כמבואר בחו"מ סימן כ"ה ס"ב בהגה"ה, ועכ"פ ראוי לנו לצרף דעתו בנ"ד שהדברים מספיקים להיתר גם

בלא זה, ובפרט באיסור קלוש כזה שראוי ללכת בו אחר המקילים. אבל באמת אין לנו צריכים לזה, ואפילו אם הי' ציור לומר, מה שאי אפשר לומר, שדברינו הראשונים לא היו מספיקים בהיתר, והיינו צריכים לבא להיתר מטעם הטיגון לבדו, הי' כ"כ הדבר פשוט להתיר אפי' לדברי המרדכי לבדו בלא שום צורך כלל של ד' האו"ו, שעד כאן לא אמר המרדכי שראוי לאסור בקטניות גם בחליטה אלא בחליטה שכבר נאסרה ע"פ הישיבות בכל שבא לידי חימוץ, משום שאין לנו בקיאים בחליטה, שצריך לזה צמצום גדול וידעיה מספקת, ועם כל זה לא הי' ניחא להו לרבותינו הראשונים להתמיר כ"כ ולתן את חומר החליטה שמטעם חסרון בקיאותנו על דבר שאינו אסור מעיקר הדין, וע"כ צירפו לזה עוד טעם, שכיון שדרך השימוש של הבישול הוא כנהוג במים צוננים, יש לגזור שיעשו כן גם בפסח ויתבטל עי"ז כל הסיג כולו, אבל אם לא היתה גזירת חליטה פסוקה תחילה לא הי' מחמיר כלל על קטניות בזה, ולא הועיל טעם של המרדכי כ"א להשוות קטניות לכל מיני דגן גם לכלל הגזירה. ועתה ניחוי אנו: הרי ברור הוא דלגבי טיגון לא שייך כלל לומר שאין לנו בקיאים בטיגון, כי רק בחליטה, שיש כאן בצק שבא לידי חימוץ ומים המביאים את החימוץ, וכל עיקר הדבר שאנו צריכים לבטח בו שיהי' מעכב את החימוץ הוא החליטה, שבאה דוקא ע"י דיקולא דמיא של הרתיחה, ע"כ אנו חוששין שמא לא יצמצמו לתן דוקא בעת הרתיחה ויתחמץ מיד ולא יועיל אח"כ שום בישול, אבל בטיגון זה של השמן, שהוא נקי מכל תערובות מים שבשום אופן איננו יכול לבא לידי חימוץ, איזה בקיאות יש כאן. אין צריך כאן דיקולא דמיא ולא שום ידיעה, אלא מטגנין אותן היטב כדרכו בכל השנה, וכיון שהוא מתבשל שוב איננו יכול לבוא לידי חימוץ, אפילו אם היינו מדמים אותו לדגן ממש, שאין כאן ענין שיתפש

עליו שום חימוץ. ועוד ששם בקטניות עצמם בחליטה, עיקר הגזירה היא לרעת המרדכי משום שדרך השימוש הוא במים צוננים, וכאן להיפך דרך השימוש הוא ע"י טיגון, ואיך נגזור שיעשה מה שאין דרכו לעשות בכל ימות השנה, ולערב שמן שאינו מטוגן בתבשיל, במקום שאם יעשה כן גם הוא צריך להיות בטל, ואין כאן שום מכשול חלילה.

ומה שרמזו כת"ר לד' שו"ע בס"י תס"ד ולד' מחצית השקל שם, באמת צריכים לבאר דבריהם, שהרי מג"א שם ביאר ע"פ דברי תה"ד, שעושין אותו עם יין, וע"ז ודאי יש להקשות: איזה איסור יש כאן, ואיך יתחמץ החרדל ע"י יין שהוא מי פירות. אבל בתה"ד מפורש הטעם: מפני שאי אפשר ליין בלא מעט מים, ובלשון תה"ד כתוב: בתירוש, וע"ז כתב במג"א ס"י תס"ב סק"ו, דדוקא בעודו תירוש קודם שנעשה יין גמור ע"י תסיסה, אז אין מיעוט המים מתבטל, והוא כמי פירות עם מים ואסור, אבל אם היו מערבין אחר שכבר נעשה יין אין ע"ז שום איסור כלל ובמי פירות כאלה שיוצאים מאותם הפירות עצמם עדיף טפי, שהרי אנו מקילין בחירוף שני שבליים כדינא דגמרא, ולד' ה"ט"ז הוי טעמא משום שאין אנו עושים בידים התערובות אלא ממילא הוא בא, וק"ו כאן שכבר ביארתי שיש כאן עסק תמידי ע"י הלחיצה כל זמן שהשמן גוזל מהשומשמן ואפי' אם יבא אדם לחוש, שמא יזדמן, מה שאי אפשר להיות, שתפסק הלחיצה ויהיו השומשמן שררים בשמן שיצא ממנו, אין אנו עושים דבר זה בידים, כ"א הוא בא ממילא, שאפילו במיני דגן שבקינן ליה אדינא, וק"ו לטעמיה של התוס' מנחות ג"ד ע"א, המובא במג"א ס"ק ג', דלא חיישינן לכך בשבליים, דמילתא דלא שכיחא היא, כאן הוא דבר שאי אפשר שיזדמן כלל. ומכ"ש לפי מה שביארו תוס' שם שעיקר הטעם דלא גזרינן שמא יצאו המים הוא משום שיהי' רק חמץ

נוקשה לא חשו לה, וק"ו דלא נתוש לה במקום חששא רחוקה של קטניות.

ומה שתמחו עלי כת"ר על שאני קורא את איסור הקטניות בשם מנהג, הנה חייב אדם לומר כלשון רבו, וכל הפוסקים המדברים מענין זה רבים מהם קוראים אותו מנהג, ומפורש הוא בד' רמ"א בד"מ במקומו דקטניות אינן חמץ כלל ואינם אסורים אלא משום מנהג. וחלילה לנו לקרות שם איסור חמץ על קטניות שנוהגים גלילות רבות מישראל בו היתר, כמו רבים מהספרדים, ובשנה של יוקר ובצורת, ד' ישמרנו, נהגו גדולי הדורות להסכים להתיר לפי הענין, יש שמתירין לעניים ולא לעשירים ויש שמתירין לכל דוקא, כמבואר די והותר בתשובות האחרונים, וחלילה לומר שמתירין איסור. אלא שיסוד איסור שהוא מנהג הוא ג"כ תורה, אבל מ"מ אין להפליג בו בחומרות כ"כ בפרטים שיש בהם טעמים נכונים להתיר במה שאין ע"ז מנהג כלל, כנ"ד שהוא ענין חדש שלא הי' מעולם, לעשות ש"ש ע"י מכונה דווקא ביושב גמור ובאופן שיש עסק תדירי ובבירור מובטח מכל מיני עירוב ושמץ ספק חשש חמץ, ודאי אנו צריכים לדון בדבר להקל ולא להחמיר לעשות את הגדר יותר מן העיקר, שהזהירו אותנו ע"ז חז"ל באבות דר"נ פ"א ה"ז: "מכאן אמרו: אם סג אדם לדבריו אינו יכול לעמוד בדבריו; מכאן אמרו: אל יוסיף אדם על דברים ששומע. ר' יוסי אומר: טוב עשרה טפחים ועומד ממאה אמה וגופל". ובדאי כונת הענין על דברים כאלה, שאין לבקש להחמיר במה שלא קבלנו ע"ז מרבתינו בדבר שבעצמו הוא סייג. ואין להוסיף תומרא על חומרא כ"א במה שמצאנו מפורש או בראיות ברורות, אבל כנ"ד שהכל הוא להיפוך, שהענין הוא מנהג ביסודו וזה הפרט המיוחד אין בו שום מנהג וא"א שיהי' בו מנהג, וראיות ברורות נותנות עדותן להקל, אפי' אם יהיה אפשר להכנס באיזה דחוקים לדחות את הראיות, ג"כ

אין לנו למשוך את הדבר להחמיר ולהיות מוסיפים על הדברים ששמענו. ועיקר הנטי' לחומרות יתירות, במה שיש דרך סלולה ע"פ דרכי התורה להקל אין זה מילתא דחסידינותא כלל וכבר גנה ענין זה קדוש ד' הרח"ו ז"ל בהקדמתו לספר "עץ חיים", ודייק, שזוהי מדה של המתרחקים מפנימיות התורה רחמנא לצלן מהאי דעתא, וזה לשונו הקדוש: "וכנגד כת חכמי הפשט, אותם אשר הם מואסים לעסוק בחכמת האמת הנקרא עץ חיים לחיי עולם, ועוסקים בסיפורים הפשטיים בפשוטן בלבד, ואומרים שאין בתורה אלא הפשט בלבד ח"ו, אשר היא נקרא עץ הדעת טוב ורע, עליהם אמרו: חכמים הם להרע ולהטיב לא ידעו, כי בסיבת היותם מואסים בעץ חיים אין הקב"ה עוזר אותם והם שוגים (או שונים) בפרטי עץ הדעת טוב ורע ומהפכים אותו לרע ומטמאים את הטהור ואוסרים את המותר ופוסלים את הכשר" עכ"ל. הרי דייק בשלשה האופנים של "טהור" "מותר" "כשר" והפכם הוא: טמא אסור פסול, שזו היא תקלה מה שנוטים יותר מדאי להחמיר ולאסור. ובאמת דרכן של רבותי הגאונים הצדיקים שזכיתי לשמשם, זכותם יגן עלינו ועל כ"י, הי' שלא להיות גוטים להחמיר בכל מה שיש מקום להקל, ביחוד בדברים שאין היסוד חזק ע"ז בדברי רז"ל בתלמודים. שדי לנו מה שלא נזוז ח"ו ממה שהונהגנו ע"פ מנהגי רבותינו הפוסקים, אבל בפרטים שיש לדון לכאן ולכאן ודאי הנטה להקל להיות חכם להיטיב ה"ז משובח, ובלבד שיהיו דבריו מיוסדים ע"פ עומק ההלכה וסברא ישרה. וב"ה הוראתנו זאת כוללה אתנתנו לטיבותא כאן, והיא רעוא דיהויין כל שמעתין מחוורין וברירין כשמעתתא דא, דלית ביה ספיקא כלל ב"ה.

הדרן לדברינו, מאחר שכך היא המדה בכל מקום שנמצא מחלוקת בין הפוסקים למיעוטי בפלוגתא בכל האפשרות, אף אנו נאמר שעד

כאן לא נחלק. המרדכי על א"ז שהתיר ע"י חליטה כ"א בגוף הקטניות בעינו ולא ביוצא ממנו, ודוקא בדבר שהוא נאכל בלא תערובות אבל לא דבר כזה דש"ש אם נאכל בלא תערובות הרי אין בו מים, ול"ש כלל שום איסור, ואם מערבבים אותו עם מים ע"י תיקון התבשיל הוא מתערב וקליש טובא איסורית, דלא שייך לגזור, ודמי ודאי לחלת חו"ל גם אליבא דהחולקים על פר"ח. ואם נחלקו בדבר שעיקר שימוש הוא בצונן לא יחמירו בש"ש שעיקר שימוש הוא ע"י טיגון, ואם החמירו בחליטה, שיש בה דקדוק הצריך בקיאות, לא יחמירו בטיגון, שהכל יודעים את אומנותו. ומה שאומרים כת"ר, שבדור הזה יש לחוש מדינא דגמרא כמו מקמחא דאבישונא, זהו באמת יסוד הענין לדעת הגר"א, אבל דוקא אם נאמר שהדבר הוא רק מנהג בעלמא, שהנהיגו הראשונים ושוו עלן כתר"א, רק אז יש מקום לומר שגם היוצא מהם יאסר, ואולי גם אם יצא מהם קודם שבאו הם עצמן לידי חימוץ, מפני שאפשר שיבא היוצא לידי חימוץ, אע"פ שהוא דבר רחוק, כמש"כ, וגם זה מתוקן הוא ע"י הטיגון, אבל אם נאמר שהאיסור מדינא דגמרא משום פריצותא דעברי, ודאי אין לנו אלא מה שאמרו חכמים דהיינו גוף הקטניות, ולכל היותר מה שיוצא מהם אחר שכבר נתחמצו ע"י ביאת מים, אבל מה שיצא מהם קודם החימוץ איזה חילוף יכול להיות כאן עם מינא דדגן, ולא שייך כלל להחמיר בכ"ז.

ואפריון אמטי לכבוד תורתם על מה שכתבו שכבודי יקר בעיניהם. ודאי כך היא חובתנו לכבוד כל מי שהוא מבניה של תורה, ובדורנו זה, שכבוד התורה הושפל עד עפר בעוה"ר, יש יותר לעשות חומרות וגזירות בזהירות, בכבוד התורה מכל החומרות שבעולם. ולא הבנתי כלל מה שכתבו כת"ר, שבמקום שיש ח"ה אין חולקין כבוד, וכי איזה ח"ה יש כאן

ח"ו אם מתירין ע"פ הוראה, שיש בה כמה וכמה טעמים ופנים להיתר וכי לא זו דרכה של תורה, ות"ח שאמר דבר הלכה אין מזיחין ולא מזיחין אותו, וזהו אפילו שאבותיו ואבות אבותיו נהגו בו איסור, וק"ו בג"ד שכבר ביארתי די באר שאין כאן — ולא אפשר — שיהי' כאן — שום מנהג של איסור. אדרבה, אם גם כבוד תורתם יסכימו על היתר פשוט זה יתקדש שם שמים, ויראו הכל שת"ח הנם אוהבי אמת, ובכל מקום שהדין נותן להודות על האמת, או לחדש דבר ע"פ הוראת אמתה של תורה, אין שמים לב לתלונות המון עם, מהני דלא גמרו שמעתתא ואינם יודעים דרך ההוראה, הבאים לצער ת"ח. ואם אנחנו בני תורה לא נהי' זהירים וזריזים להראות תמיד כבוד וחבה להעוסקים בתורה ועמלים עליה, מי יחוש חוץ ממנו. ולעג"ד ראוי בג"ד לחוש לדעת הרא"ש בפ"ק דע"ז ד"ז, שחכם שהתיר וחלה ההוראה אין תבירו רשאי לאסור, שכ"ה פשטא דירושלמי, ואע"פ שתוס' שם פירשו סוגית הירושלמי באופן אחר, מ"מ הלא הרא"ש ראה דברי התוס' ונאיד מסברתם, וכל ספק של כבוד תורה הוא ודאי ספק דאורייתא של עשה דכבוד תורה דחמירא טובא.

ומה שכתבו כת"ר, שיודעים הם, שלפני כמה שנים רצו אנשים להקל ע"פ האופנים שלי ומיחו בהם כל חכמי ירושלים, הנה הלכה פשוטה היא שאין למדים הלכה מפי מעשה (בב"ת ק"ל ע"כ). והטעם הוא פשוט, מפני שאפשר שישנם תנאים כאלה שהיו במעשה מה שאינו בנידון הבא לפנינו, או שמא נפסקה המעשה ע"פ הוראת שעה, ועיי' ירושלמי פאה פ"ב ה"ד, דמבואר בדבר שיש מקום לחלוקי דעות לכו"ע אין למדים מפי מעשה, ואולי לא היו אז מאמינים בבעל המכונה שישמור את השומשמין מכל לחלוחית של מים, או אולי לא היתה המכונה באופן כזה שהיא עכשיו שא"א לעשות עליה כ"א ביובש, אלא שהי'

אפשר לעשות עלי' ג"כ ע"י לתיתה, באמת יש מקום לגזור ולחוש, וביחוד אולי לא ה' הענין נוגע כ"כ לתקון הישוב כמו עכשיו, שעלינו להשתדל לתן עז ועצמה לכל דבר של חרשת המעשה שעושין אחינו ב"י באה"ק בכחותיהם הרפים, יחזקם ד'. ולפי מדת הפרנסה המצומצמת, בעזה"ר, באה"ק, יש בכח שבוע של פסח לחזק את העסק כמו ערך איזה חדשים של שאר הימים, מפני שבשבוע זה יהיו הכל זקוקים דוקא לש"ש הכשר הנעשה בידי ישראל הנאמן, ובזה יתחזקו ידי וינהל את העסק בטוב ויתחזק כח בנין אה"ק וישובה, שכדאי להתיר בגלל זה כל דבר שאפשר להתיר בשעה"ד, וכיון שאי אפשר שתתברר איך היתה אז דרכה של הוראה זו, ואנכי בודאי לא די שלא לקחה אזני שמץ מזה לא עלתה כלל על לבי שיהי' צד להחמיר במה שהראיות הנה כ"כ מפורשות להתיר, ואם לא ה' הזמן כ"כ נדחק ודאי יש להוסיף דברי אמת כתנה וכתנה לחזק הוראה פשוטה זו, ולא גריעי שומשמן היבשים הללו לענין היתר השמן שלהם מהיתר של י"ש הנעשה ממני קטניות, שהמתירים יש להם על מי שיסמכו וכבר הונהגה הוראתם בכמה מקומות, וכאן ודאי עדיף מנ"י טובא, שאין כאן שום בית מיחוש של דוגמת איסור ודורא דחימוץ כלל, ולא שייך כלל לומר על הוראה של פעם אחת שהדבר הוחזק לאיסור, ואפילו אם היו פעם אחת גדולים מורים לאיסור גם אז כתרה של תורה הוא הפקר לכל ויש רשות ביד כל ת"ח הלן בעומקה של הלכה להורות כפי מה שמתברר לו ע"פ יסודות ההוראה. ואם יש במה להשיב על הראיות צריך לברר הדברים לפני מכריעים, או לישא וליתן פא"פ עד שיצא האמת לאור, ולא לסגור את הדרך בפני כל מורה ודאין ברוח ד', אשר תחזן כל עוסק בתורה לשמה למצא דרך ישרה כ"א לפי חלקו הנתון לו מסיני.

איך שיהי' הנגי כופל את בקשתי לפני כבוד

תורתם, שיניחו את הענין על דעתן של ישראל קדושים, והנח להם שאם אינם נביאים בני נביאים הם ואם אינני יכול להעביר את כבוד תורתם על דעתם, שיחזקו את ההוראה, שיצאה מאתנו לאחר הבירור ב"ה, מ"מ די בזה שהם עומדים מרחוק, ולמה להם עוד להתוהיר ששום בר ישראל לא יסמך ע"ו, מה שהוא לי אונאת דברים גדולה מאד, ואני בתומי הלכתי ולא עלתה על דעתי לפגע אדם ת"ו ואנכי איך אוכל לבטל את ההוראה מטעם שרבו עלי חבירי הלא הננו בזה ב"ה חבורא קדישא של שלשת רבני בד"צ שלנו ורבני בד"צ הספרדים העומדים עמנו בדעה אחת, ומערערים ע"ו. ומכח ת"ח בעלי הוראה ידועים, לא שמעתי כ"א מכת"ר — ואיך נקרא זה שרבו עלי חברי ואיך אוכל לכתוב מה שהוא ללא אמת. ואיני מבין בשום אופן מה שכתבו "שכמה רבנים רבו עמהם, על שלא יצאו תו"מ במחאה גלויה", איך שייך להיות ע"ו מריבה, הרי בדברי תורה אנו עסוקים. וצריכים אלה הרבנים לשמוע בתחילה את כל פרטי טעמי הוראתי, וכשישיבו עליהם בדברים של טעם אז יש מקום לחזור ולומר, ברם דברים שאמרתי לפניכם טעות הם בידי, אבל לעשות מחאות בלא משא ומתן כלל, לא יעלה על דעת שום ת"ח חשוב, וחושב אני שלא יסכימו ע"ו כבוד תורתם.

ועוד אני רואה בסדר מכתבם, שסיימו את תרעומתם עלי איך הרהבתי עז לחלק בסברא בענין הנוגע לאיסור הראשונים, וכבר כללתי תשובה ע"ו בדברי, ובכלל כך היא המידה שע"י סברא ישרה יכולים לסמוך בהוראה כשאין מוצאים עליה סתירות, אפי' באיסורים יותר חמורים, וכבר החליטו בעלי אסופות דסברא הוי דאורייתא, ונקטי לה מהא דאמרינן בכמה דוכתי: „הא ל"ל קרא סברא הוא". ואי אפשר לי כעת לברר פרטי ענין זה הארוך מאד. וע"ד אשר כתבו כת"ר, שאזהיר את המוכר שלא יביא את השמן לירושלים, לזה היה מקום

אם הייתי מקבל מכתבים חולקים על הוראתי מכל בתי דינים שבירושלים, אבל כעת, שיתר הבד"צ אינם מהנדזים בזה, קיי"ל דשתיקה כה"ג הודאה היא, כשתיקתו של הראב"ד על הרמב"ם שחשבוה בעלי הכללים לשתי דעות ובודאי הנני תולה לומר שעמדו גם הם על דברי או על טענות אחרות דומות להן, באופן שהנם רואים שראוי להסכים להתיר בזה.

ובאמת אגיד לכת"ר, שמה שהחמיר בענינים כאלה הגאון חתם סופר ז"ל*, כנראה מסגנון לשונו, ה"י לפי זמנו צורך שעה מפני התפרצות הריפורם, שהיו חפצים תמיד לעשות תיקונים בדת ח"ו, וכל הוראה שהיתה יוצאת נגד המנהג המפורסם היתה נותנת יד לפרשעים, ע"כ לא רצה לשנות את המנהג. גם בדברים שחדש הגר"א במנהגים ביסודות חוקים מאוד, ובכמה קהלות התחילו הותיקים להתנהג כדבריו, מפני שחשש שלא תהי' מזה אחיזה למצודי הפריצות של תיקונים בדת, אבל בימינו אין זאת הפרצה מסוכנת כלל, כי בעוה"ר עכשיו הרוצה לפרוץ גדר ואינו מבקש לו שום היתר מרבנים, ועושה כל מה שלבו חפץ בלא שום תיקון, ושאלת תיקונים בדת היתה ללעג ולקלס, גם להמתחדשים, ע"כ אין שום חשש להתיר מה שהוא מותר ע"פ דין תורה, אע"פ שע"פ הוראה לא ה"י מקודם מנהג ע"ז להתיר. וכבר כתבתי למעלת כבוד תורתם, שאני יודע ברור תכונת בני דורנו, שדוקא ע"י מה שיראו, שכל מה שיש להתיר ע"פ עומק הדין מתירין אנחנו,

* ובנ"ד גם הוא ז"ל יודה להקל, כי צריך לחדש חומרא חדשה וזהו נגד רוח חכמים לגמרי. ועיין מש"כ בצ"צ אחרון או"ח סי' ג"ו, שכל מה שהוצרך לצרף שעה"ד הוא רק מפני שלא עלתה כלל שום דעה לאפשרות לעשות שמן מהקטניות בלא לתיתנה, אבל ביובש לגמרי לית ממש מאן דחש לה, וכדאים כל דברינו להכריע גם אם ימצא איזה מחמיר בזה, כנ"ל.

ישכילו לדעת, שמה שאין אנו מתירין הוא מפני אמתת דין תורה, וימצאו רבים הדבקים בתורה שישמעו לקול מורים בעו"ת, מה שא"כ כשיתגלה הדבר, שישנם דברים כאלה, שמצד שורת ההלכה ראויים הם להיתר ורבנים לא חשו על טרחם וצערם של ישראל, והניחו את הדברים באיסורם, יוצא מזה ח"ו ח"ה גדול מאוד, עד שמתרבים המתפרצים לומר על כמה גופי תורה, שאם הרבנים רוצים היו יכולים להתיר, וע"י זה יוצא משפט מעוקל.

סוף דבר הנה גליתי את דעתי לפני כבוד תורתם החביבה עלי עד מאוד, ואבקשם שיעיינו בדברי הפשוטים בשכלם הצלול ובדעתם הבהירה, ויתועדו לאגודה אחת עם כל בתי הדינים בעיה"ק, או אקוה שנבא לכלל דעה אחת בעה"י.

והנני בזה ידידם אחוז בחבלי אהבתם ודור"ש תורתם באהבה נאמנה, חבר לכל יראי ד' ועוסקי תורה לשמה, המצפה לתשועת ד' על עמו ונחלתו במהרה בימינו בקרוב.

הפסח

וראוי להעיר, כמה תשומת לב אנו צריכים כשאנו באים להחמיר, במה שע"פ דין ראוי להקל בו, שלא יצא שכרנו בהפסד של כפלי כפלים, שמטעם זה אסור לאסור את המותר, כד' ש"ך יו"ד סי' רמ"ב בקיצור הנהגת או"ח סי' ט', דע"פ רוב הוי' חומרא דאתי לידי קולא. ובנ"ד אם נמשיך להחמיר קטן הוא מאד השכר שלנו, אם נוסיף חומר על דבר שאין עקרו מן הדין, ולעומת זה ההפסד יש לחוש עליו הרבה. שהרי לדעת רש"י ביצה רפ"ק שכתב "והא דאמרינן בכולי הש"ס שאין גוזרין גזירה לגזירה מהאי קרא נפקא ושמרתם את משמרת עשו משמרת כלומר גזירה למשמרתי לתורתי, ולא משמרת למשמרת, שלא יעשו גזירה לגזירה". והרי כאן איסור תורה של לאו הבא מכלל עשה שלא לעשות משמרת למשמרת, ובודאי יותר ראוי

לחוש שלא להכשל בדבר שהוא לדעת רש"י איסור תורה, מלחוש להוסיף חומרא על דיוק של מנהג שלא היה אפשר לו להיות נהוג מעולם, מפני מניעת מציאותו. וכאן לא שייך לומר כלל כולא חדא גזירה, שזה שייך בעקרו בדבר שה' נהוג בעת הגזירה שיש לומר שהכל נכלל בגזירה אחת, אבל דבר של מציאות מיוחדת, כנ"ד שכל הש"ש היו נעשים בלתייה עד שבאה המצאת המכונה שנתחדשה האפשרות לעשות ביובש זה עתה בימינו, אין שייך בשום אופן לומר שהי' נכלל בכלל הגזירה, בתור חדא גזירה. והדברים קל וחומר עם מה שכתב במעיל צדקה בענין הכתמים, שלא גזרו על פחות מכגריס ועוד משום שעד כגריס תולין במאכולת, אבל ביאר שם הגאון המחבר ז"ל שאין בדם מאכולת מצויה בזמנינו אותו השיעור של כגריס, שביאר אותו במופתים חותכים, והאכרח לומר שנתקטנה המאכולת מכפי מדה בדורות הראשונים, כשם שהוקטנו כמה ענינים בבריאה, ומ"מ לענין דינא מסיק דאנו לא נוכל להתמיר שלא לתלות במאכולת על פחות מכגריס ועוד, משום דכתמים דרבנן ובימי הגוזרים הרי ה' טעם מספיק שלא לגזור על פחות מכגריס ועוד, וכיון שלא גזרו אע"פ שע"פ שינויי הטבע בימינו ראוי לגזור, מ"מ אין לנו לחדש גזירה מדעתנו. והדברים הם במקום שמצד הטעם של הגזירה ראוי הדבר לגזור במצב המחודש, מ"מ אין לגזור כיון שלא הי' הדבר במצב זה בימי הגוזרים, וקל וחומר הדבר בנ"ד, שלא הי' מצב כזה בימי הגוזרים, והטעם ג"כ איננו שייך כלל, שהרי לא גזרו כ"א על הנלתת ולא על היבש, ולא שייכי כל טעמי הגוזרים כ"א על הנלתת, כמו שביארנו בבירור לעיל, שאין לנו שום מקום לחדש חומרא זו מדעתנו על דבר שבא במצב החדש. ואפילו לד' החת"ס, סי' קפ"ב, דאסבר לד' מעיל צדקה הנ"ל, משום שעיקר כתמים גזרו בשביל הטהרות, ודרך אגב כיון שנאסרה נאסרה גם לבעלה,

ע"כ בזמן הזה שאין לנו טהרות, אין לנו לחדש גזירה על דבר חדש, אע"פ שאנו חייבים בגזירה שנגזרה במנין בשיעור של כגריס ועוד גם בזה"ו שאין לנו טהרות, מ"מ למדנו שבמקום שאין הטעם נהוג והענין הוא מחודש אין שייך לגזור כה"ג חומרא חדשה ובס' נחלת שמעון סי' כ"ט, העיר עפ"ד מעיל צדקה הנ"ל להקל מטעם זה ביי"ש שנעשה ממני קטניות, מפני שלא הי'. זה נהוג לעשות בימי הגוזרים, והרי ענין מחודש ולא שייך לגזור, ולפ"ד החת"ס אין הדברים מיוסדים כ"כ, משום ששם עיקר הדבר הוא מפני שהעיקר של הגזירה הי' בשביל הטהרות, אלא שהגאון המחבר ז"ל אע"פ שלא ראה דברי חת"ס, מ"מ הסביר את הדברים שע"פ מצב הזמנים הי' ראוי שלא להתמיר בימינו, ולא שכיחי כ"כ עמי הארץ שיטעו בין קטניות לדגן, אלא שאין לנו לסור מגזירת הראשונים, אבל בדבר מחודש אין לנו לחדש גזירה חדשה ואף שפקפק שם אח"כ על היתר היי"ש הוא מטעם אחר, שכיון שסבר נאסרו בתחילה הקטניות עצמם ע"י לתיתתם ושרייתם בבישול היי"ש, איך אפשר להתיר היוצא מהן, ביחוד בחמץ שילפינו מקרא לרבות הממחה ושותה, כמבואר בחולין דק"ך א' ובתוד"ה השותה שם. אבל מצד עצם הסברא, שאי אפשר לחדש גזירה להמצאה חדשה שלא היתה כזאת בדורות הראשונים, גם היא ז"ל פשיטא לי', וכן הוא פשוט באמת לכל מבין חבר לאשורו. ובעיקר הדבר לא שייך כלל לגזור שיבאו לאחלופי שמן שומשמן זה שנעשה בכשרות לפסח וביובש ע"י מכונה, עם שמן השומשמן שנעשה עד עתה ע"י לתייתת, שהרי הוא משונה ממנו במראהו, בטעמו ובריחו לשבח, כידוע שזה השמן שומשמן מעשה המכונה הוא מוטעם הרבה וזך ובהיר יותר מש"ש הרגיל הנלתת ונעשה בידי אדם, והרי בסריקין המצויירין אמרינו בגמ' דל"ז א' ולא של נחתומין אמרו אלא של כל אדם, ופירש"י

שרגילין ובקיאין בדבר ויש להם דפוס, א"כ לא גזרו מה שנעשה בדפוס אצל נחתומין שמא אתי לאחלוףי במה שנעשה בידי אדם, וכן פסק הרי"ף והרמב"ם דלא גזרינן נחתומין אטו כל אדם מפני שהם בקיאין ורגילין, או שדרכן לעשות בדפוס לדי רש"י הג"ל. וגם לדעת המחמירין לפסוק כהאי לישנא דלא של כל אדם אמרו אלא של נחתומין, לא נאמר שנאדו מעצם הסברא דלא שייך להתחליף של כל אדם על של נחתומין, שסובר שעיקר הגזירה היא דוקא על נחתומין, שמדייקין יותר בנוי מלאכתן ושותין, ומה שגזרו בכל אדם או בנחתומין גופא אפילו כשנעשה בדפוס אטו שאינו נעשה בדפוס, שלא יאמרו כל הסריקין אסורין וסריקי ביתוס מותרין, היינו משום שאין הדבר ניכר, בין נעשה בדפוס לנעשה בידי אדם, וכן פירש להדיא רבינו חננאל במו"ק ד' י"ד א', דמי יודע שנעשה בדפוס, ומוכח מזה שאם ה"ה הפרש ניכר לא ה"ה מקום לגזור הא אטו הא. ובנ"ד שהדבר ניכר בכמה סימנים, בריחו בטעמו, ובמראהו, ובשמו, שהוא נקרא בשם ליווי: שמן שומשמין של פסח, לא שייך שום אחלוףי כלל, אפילו אם ה"ה כאן מקום לאיזה גזירה חוץ ממה שלדעת הרמב"ם הרמב"ם בפיה"מ פ"ד דשבת, בנ"ד הוא עיקר הדין של אין גזרינן גזירה לגזירה, שהוא בענין שבשעת מעשה לא גזרו, ואח"כ באים לגזור, וק"ו כשלא ה"ה בשעת מעשה שייך הענין כלל, ולא ה"ה אפשר לומר שה"ה בכלל הגזירה, כנ"ד, ואח"כ באין לגזור שהוא דבר שא"א. וכל הדברים שנאמרו בפוסקים רי"א באופנים שאפשר לגזור גזל"ג, לבד מה שכל פרט בפ"ע איננו מוסכם, ויש לדון בו הרבה, באמת אינם שייכים בנ"ד כלל. דכללות הענינים, שמצינו לפעמים גזיל"ג הוא באיסור חמור, וחששא קרובה, מה שא"כ כאן שהוא ענין של מנהג, והתחילוף הוא חשש רחוק מאד, וביתוד שהלא פרצה טהרה בישראל, וכל עניני

פסח אין לוקחין כ"א ע"פ הכשר ב"ד, ולא שייך כלל כאן הא דמנחות ד' מ' ע"א אדיסקי ניקום ונסמוך, שכאן כ"ז שלא יהי דיסקי וכתב הכשר לא יקחו לפסח, מפני שכך הוא המנהג, ולא שייך כאן אפילו חשש רחוק של איחלוףי ועל כיוצא בזה שנינו (ידים פ"ד מ"ג) ישמעאל אחי עליך ראייה ללמד שאתה מחמיר וכל המחמיר עליו ראי' ללמד, והיינו משום דעסיק שם במידי דחברי סופרים, וק"ו כשאנו עסוקים במידי דמנהגא שעל המחמיר ראי' ללמד ובפרט בנ"ד שלהמחמיר יש לתרש מאיסור דאורייתא של לאו הבא מכל"ע ד"ולא משמרת למשמרת", שבכ"מ שאין הדבר ברור שכאן יש לגזור גזל"ג פשוט שאסור להתחמיר אע"פ שיש מקומות יוצאים מן הכלל כמו שב' תוס' חולין ד' ק"ד א ד"ה ומנא תימרא, שאין לדמות גזירות חכמים זו לזו, ופשוט הוא דבכ"מ שאין לנו ראי' מבוררת אין לנו להקל באיסור זה של גזירת גזל"ג. ובאמת לכל היוצאים מן הכלל שמצינו שגזורים גזל"ג, יש לנו הדרך היותר מפולש, שכל ענין שלא נתחדש אחר זמן הגזירה יש לומר שהכל ה"ה בכלל גזירה הראשונה, אבל בענין מתודש שא"א לומר בשו"א שה"ה בכלל הגזירה, י"ל דכו"ע מודים שאסור לגזור גזל"ג. ובס' שד"ח בחלק ד—ח ובפאת השדה אות גזירה, העיר יפה דיש לומר מד' ש"ך סי' קנ"א סק"ט דלא זו בלבד שיש לב"ד לתוש שלא לגזור גזל"ג אלא שגם כל יחיד יחוש לעצמו שלא לעבור על מ"ע דושמרתם את משמרת, בלאו הבא מכללא ולא משמרת למשמרת, ויש לומר שאין איסור זה כ"א להתנהיג לכתחילה כך, אבל אם כבר נהגו אין מתירין גם כה"ג, שאין הדבר קשה כ"כ להתאמר, שהרי עיקר גדרים יש בהם ג"כ לפעמים איסורא, וכל הבוטה ראוי להתקדק בחרב, אלא שלשון חכמים מרפא (גדרים כ"ב א'), וכל הנודר כאילו בנה במה, ומ"מ קיימים הם, ואינם ניתרין כ"א בשאלה, והנה"ג מנהג

כזה אע"פ שאם נשאלו לכתחילה אם להנהיג כן ה"י ראוי לאסור מ"מ כשנהגו נהגו, שהרי יש בזה משום לתא דבל יחל. ולפ"ז בדבר חדש, שלא חל עליו במציאות שם מנהג כנ"ד ראוי ליעץ שלא להכנס בספק המרובה הזה, כלשון ירושלמי פ"א דחלה ה"א ופ"א ה"ד דר"ה והיינו ג"כ שלא להנהיג לכתחילה, וכד' מג"א סס"י תרנ"ד, וה"ג ראוי להנהיג כן כדי שלא להכנס בשביל ענין של הידור בפרט של דקדוק להכניס בכלל מנהג דבר שלא הונהג מעולם, בחששות של איסור תורה. ואפי' לפ"ד פלתי בסי' ס"ו סק"ג, דבד' הפוסקים מצינו טובא גזל"ג די לנו במקום שמצינו כבר, די"ל שסמכו בכל מקום שגזרו בכה"ג שאין זה בכלל גזל"ג, ע"פ כל התנאים היוצאים מן כלל זה או באחד מהם, אבל להתחיל בזה לכתחילה אין לנו, ואין זו חומרא אלא קולא, ולבד זה הרי פר"ח באמת לא חילק בין דברי תנא לד' הפוסקים, וכמו שהעיר ע"ז בשד"ח שם, ולמה לנו להכניס ראשנו במחלוקת בדבר שאין אנו חייבים כלל, ופשיטא דבכה"ג כתא דהתירא עדיף, וזריו וגשכר קרינן ביה, וע"ז נאמר ושם דרך אראנו בישע אלהים*.

קיג

ב"ה עיה"ק יפו ת"ו ז' ניסן תרס"ט.

לכבוד הה"ג מו"ה אלכסנדר סענדער פריינד נ"י. אשיב לו על סדר דבריו בקיצור כבקשתו. ידע, שאע"פ שפשוט הוא שאין שום חילוק בין אם הקטניות הוא בעינו, ולא נטחן, ובין אם הוא נכתש ונטחן, שודאי הוא שזה בכלל הגזירה, ולולא שכתב כן המ"א לא ה"י הדבר צריך להשמיענו כלל, דפשיטא הוא שכל מינא דמדגן עומד הוא להיות נטחן, וזהו עיקר שימוש, ע"כ גם בקטניות אע"פ שנעשה קמח ע"י כתישה וטחינה אינו יוצא מכלל הגזירה, וכשם שהקטניות כשהם בעינם אם באו במים או בתערובות מים נאסרו מטעם המנהג של איסור, * ע' מועד קטן ה.

כמו כן הקמח שנעשה מהן, אם בא במים או בתערובת של מ"פ עם מים נאסר, מפני שהוא דומה בזה לדגן שעושין מהם קמח. אבל אין מזה כל דמיון לאמר, שגם השמן היוצא מהן, שהוא נחשב ע"פ דין לזיעה בעלמא, ואין לו כל דמיון עם מידי דמדגן, שאח"כ יאסר כשיתנו אותו במים או לתערובות של מ"פ ומים. ומה שלא שמענו אסור לנו לחדש גזירה מדעתנו. וע"כ הוכרחו תמיד הפוסקים להזכיר שעיקר האיסור הוא מה שלותתין את הזרעונים במים, ולא עלה על דעתם כלל לאסור משום שמערבין את השמן עצמו במים. ובאמת אגיד לכ"ת שאני מסופק כאד, אם המים שיוצאים ממיני דגן עצמן, כעין מי פירות של קליות, ושל חצבא דאבישונא המוזכר בגמ' ד' מ', אם הם יכולין כלל לבא לידי חימוץ, שלא מצאנו שמתחמץ כ"א גוף הדגן, אבל מימיו לא מצאנו, ויש לומר שאינו בא לידי חימוץ כלל. ואע"פ שמצינו במתני' שם ע"ב מי תשמישיו של נחתום ישפכו מפני שהם מחמיצין, אין מזה ראיה שמים היוצאים מדבר שבא לידי חימוץ שיוכל להתחמץ, כי שם הוא ענין החימוץ הוא מפני מלמולי עיסה שיש במים הללו, והם באים לידי חימוץ, אבל מי פירות עצמן של מיני דגן לעולם יש לומר כשם שהן עצמן אינם מחמיצות את הדגן הנשרה בהן, כך אינם יכולים לבא לידי חימוץ, אפילו אם יתערבו במים. ויש להביא ראיה לסברא זו מסוגיא דחולין ד' ק"ך, דאיתא התם המחזה וגמעו, אם חמץ הוא עגוש כרת, ובד' רש"י פסחים ל"ה, ששם מובאה ג"כ ברייתא זו, פ"י אשום לחם דמין דגן קאי, ובגמ' דחולין פריך ע"ז אם חמץ הוא עגוש כרת, אכילה כתיבא ב', אמר ריש לקיש אמר קרא נפש לרבות את השותה, ובתוס' שם ד"ה לרבות מקשי' ע"ז ואם תאמר למה לי קרא הא שתי בכלל אכילה, כדדרשינן בפ"ג דשבועות מדכתיב ואכלת לפני ד' אלקיך מעשר דגנך ותירושך

שם [ד"ה כתוב בהג"מ]. מצד שכבר הוגעל³. ר"ל שלא יחזור ויבלע, אלא יצמצם שלא יכניס (צ"ל) שנית מה שכבר נגעל שלא יחזור ויבלע.

באור לדרי

שם [ד"ה כתב ר"י]. שמשעה שנאסר החמץ מן התורה אינו יכול להגעיל שום כלי מבליעת חמץ. ע"ל כב"י סי' זה מ"ש הכל בו והרשב"א. וצ"ל דלדידהו דס"ל משהו אסור לפני זמנו, נ"ט לפגם נמי אסור וכמבואר במ"ש הרשב"א.

ע"ב. ואם לא נזהר הפסיד. צ"ל*.

[קצו:] ע"ג. כתב הרשב"א בתשובה (סי' תס"ב, ויש בה ט"ס וחסרון הניכר, וכן המעתיק קבע לשבשתא כב"י כאן עם ט"ס משונה) כו' אדרבה הוא מצטרף (עם ההתר לבטל) השני כו' והיה טעמו נרגש בכמותו במין ושאינו מינו כו'. כצ"ל.

שם. מין מעורר מינו. צ"ל.

שם. המולייתא רותחת. צ"ל*.

שם [ד"ה מצאתי]. לא סליק דיקולא דמיא. זה למד מדין חליטת חטים, אע"ג דלא קאי התם בגמרא [פסחים מ, א].

שם [ד"ה כתב הרשב"א]. נראה שדינן כשאר משקין. לדידי חזי דעדיפי טפי, דאפר עצמו מכשיר ומפגים הטעם. עיין יו"ד ס"ס קל"ח⁴.

סיוע

חזי טבריא להגעלה

שם. אבל אין מגעילין בתוכן. ופשוט שאם הרתיחן למי טבריא על האור, ודאי לא גריעי משאר חמי האור ומגעילין בהם כל הבליעות, ומעלו נמי, דאגב מרריהו פוגמין הטעם ביותר.

סימן תנג

בטור. ידי חובתיה. צ"ל*.

ע"ד ב"י [ד"ה ויש]. אבל מיני ירקות דל"ד לדגן כלל לא אתי לאחלופי. נראה דלא דייק הך לישנא דירקות, אלא ר"ל מיני זרעים, כשבת וקצח וכוסבר ודכוותיהו מיני תבלין, אע"ג דדמו קצת למין דגן, מ"מ משונים הם בתואר וידועים לכל, ניכרים בשמם וטעמם וצורתם. לכן אין לחוש למנעם מלאכלם בפסח אפי' למנהג אשכנזים המחמירים ביותר בדברים כאלו. ואצ"ל שמותר גם להם קאפ"ע, שהוא פרי האילן, וטע שהוא עלה ירק דלא שייכא בהו שום חומרא.

3. בדפוס ברלין הנוסח "שלא יכנס מצד שכבר הוגעל במים" ולפנינו נדפס "שלא יכניס הצד שכבר הוגעל במים", ולזה כיון רבינו לקמן בהגהתו יכניס (צ"ל).

4. ראה מש"כ ביו"ד סי' צ"ה סעיף ד, ובש"ך שם ס"ק כא. ומש"כ בזה רבינו לעיל בהקדמה לח"ב בקונטרס סייג לתורה.

מתפשטת על ידיהם והולכת לרגלים, ונאסרים כגוף המחבת דאיכא דמחמיר בה. הא לאו מילתא דאם נאמר שבולעים הרגלים בלי אמצעי א"כ ניתרים גם בהגעלה בלי ספק, דעל כרחק קלה בליעתם מבליעת גוף כלי הלז, ועל כן יש לנו לדונם כידות הכלים, שאינם נאסרים בדיעבד, אבל האמת הוא דאף לידות לא דמו, דשאנו ידות (סתם דבמשנה) שהן גוף אחד, מוצק אחד, מקשה אחת, עם הכלים, דשייך בהו למימר חם מקצתו, חם כולו. (אפ"ה אין הבליעה הולכת בכולם) משא"כ במחוברים ע"י מסמרים, דשני גופים מוחלקים הם בעצם, ואינם מקבלים הבליעה, כגוף הכלי לגמרי, משו"ה אפי' הגעלה לא תבעי להו לרגלי המחבת הקבועים בה, דודאי עדיפי מחצובה דמהרי"ל שיש ללמוד זכות על חומרתו, ולומר דה"ט משום דעשויה למושב קדרות וקערות איכא למימר דילמא איקרי ומותיב עליה מדי דמיכל בלי הפסק קערה, כגון שיושיב עליו פשטידא או פלאדין, לחממו על גבי האש או להפיג צינתו, ואז בולע מיד חמץ גמור ע"י האש. וכן יש לחוש לפליטתו על זה האופן, פן יחמם עליו בימי הפסח בשר צלי או מצה ומיני טיגון יבשים שנתקררו, ויתנם ע"ג החצובה בלי הפסקת דבר אחר כדי לחממן מהר או להפשירן, ולא אפשר דלא בלע פורתא, כיון שעומד ע"ג האש בלי הפסק, והו"ל תשמישו ע"י האור, משו"ה לא סגי ליה בהגעלה. כך נ"ל לתת טעם לחומרא זו, אף שנראית לכאורה יתרה וזרה, (ועיין יו"ד סימן ק"כ טרפידיש (היינו חצובה) א"צ טבילה, ולא חיישי לה אפילו בדאורייתא). ובאמת לא נפלא ולר חוקה היא. ומ"ש במג"א [ס"ק יב] בטעמו של מהרי"ל בזו אינו מתקבל, ומ"מ בכלי מחבת הנ"ל דבר פשוט הוא, שאין לחוש לו כלל להצריכו לבון ולא חלה עליו חומרת מהרי"ל לגמרי, דרגליה לא חזיין בעיניהו לשום תשמיש חמום מאכל, פשיטא דבהגעלה סגי לה.

סימן תנב

[קצו:] בטור. כדי שיתמלא. צ"ל.

שם. א"א הרא"ש כתב כו' אבל מזמן איסורו ואילך כו' אין להגעילו אא"כ לא יהא הכלי בן יומו. היינו עד הלילה, שאינו אוסר אלא עד ששים כשאר איסורים, אבל משעה שאוסר במשהו, מודה רא"ש שאין מועלת בו הגעלה.

דף ריו ע"א כב"י [ד"ה וכלי גדול]. דההוא דודא. צ"ל.

שם. מעלה ניצוצות. צ"ל¹.

שם. מסקא ניצוצות. צ"ל².

6. דטבילת כלים הנקחים מן הגוי דאורייתא כנפסק ביו"ד סי' ק"כ סי"ד וכמו שביאר הט"ז שם ס"ק טז. ועיין פרי חדש שם ריש הסימן שכן דעת הרבה ראשונים.

תנב. 1. יש להגיה בהמשך "מעלה ניצוצות על שפתה ופולט".

2. כז הוא ברש"י שם.

באור בטור

ליתא לההוא כללא ממשנה ערוכה, עיין לחם שמים רפ"ה דמע"ש, שם תמצא דברים נכונים בענין זה. על כן אני אומר בטח, המבטל מנהג זה של מניעת אכילת קטניות (והדומה לו ממנהגים גרועים כאלה) יהי חלקי עמו, הלואי יסכימו עמדי גדולי הדור במחוז הלז. הנני הנני להיות נטפל לדבר מצוה זו, וכל ימי הייתי עומד ומצפה מתי יבוא לידי ואפרסם דעת אמ"ה להפקיע חבל חומרות כאלו שאין רוב הצבור יכולין לעמוד בהן. לקיים ותגזר אומר ויקם, ואקבענה בדפוס ואעשנה כיון להביאה לידי מעשה לתקוע בה מסמרות, לקבעה הלכה לדורות, לזכות את הרבים ולהסיר מכשול מדרך עמינו, בודאי למצוה רבה יחשב¹.

[קצח:] שם [ד"ה כתב הרי"ף]. ה"נ דשמור דלישה הוי שמור. כצ"ל.

שם סוף העמוד. כגון עריכתה. כצ"ל בכף*.

[קצח:] דף ריז ע"א בטור סוף הסימן. לתיתה אע"ג דבגמרא שרי לה בחטי. אבל בשערי, לא בירא בגמרא לא לאיסורא ולא להתרא. דבברייתא [מ, א] תנא להדיא אין לותתין שעורין בפסח. (מ"מ אס לא נתבקעו מותרות). איברא אליבא דלישנא בתרא דרבא דמצוה ללותות חטין, כ"ש שערי דשיעי וק"ל.

שם. לתיתה הגאונים אסרוה. על כרחנו צריכין אנו לפרש דברי גאונים הללו, דחומרא בעלמא לכתחילה היא, (ובשעורים ודאי יש לחומרא זו עקר בגמרא. כיון דתניא בהדיא בברייתא, כמ"ש לעיל. וה"נ לענין מנחות, אע"ג דאיתנהו בזרזין ומקום זרזין, ואפ"ה בדיעבד שרו נמי כי לא נתבקעו). אי נמי לענין שימור דמצת מצוה בלחוד אמרו, כדי להציל שטת הטור מסתירה תוך כדי דיבור, דמעקרא אייתי מר בפשיטות תשובה לגאון דבשעת הדחק מותר ליקח קמח מן השוק ויוצאין בו, אלא דלכתחלה בעי שימור, והיכי קאמר בתר הכי לתיתה הגאונים אסרוה, דלפום ריהטא משמע לגמרי אסורה אף בדיעבד ואפילו לאכילה בעלמא שלא לשם מצוה. הרי זו פלוגתא רחוקה מן הקצה אל הקצה, דתשובה לגאון מתרת קמח מן השוק אף למצת מצוה, וקמח דשוק ודאי לתות הוא ואיך יאמר מיד אח"ז בשם הגאונים בהפך לגמרי, וכאילו אין כאן סותר הקודם כלל הא קמזכה שטרא לבי תרי ולא חלי ולא מרגיש, הלא זה כדבר אשר אין לו שחר. הא ודאי לישנא דטור דחיק ומוקי נפשיה כדאמרן, ולית בה ספקא, דתשובה דגאון מתקנתא היא, אתיא שפיר אליבא דהלכתא כפשיטותא דגמרא דבצקות של גוים אדם ממלא כרסו מהם, ולמצוה הוא דלא נפיק עד דעבד שימור מלישה ואילך. הילכך אם לקח קמח מן השוק ולש אותו תו לא צריך למצה שמורה אחרת כמ"ש הרא"ש (וזו מדה יתרה להקל יותר מדעת הגאון) בפשיטות. והטור בודאי קאי ליה בשטתיה דאבוהי

רבינו וחולקים עליו. ועיין בס"ס מנחת קנאות למהר"ץ חיות (כל כתבי מהר"ץ חיות, ירושלים, תשי"ח), ח"ב, עמ' תתרכ"ז-תתרכ"ח, ושערי תשובה ס"ק א'.

ובשעת הדחק ודאי יש להתיר גם כל הקטניות באכילה, שהרי אפי' רבינו בעה"ט שהיה אשכנזי, ובימיו כבר התחיל מנהג חומרא זו, לא השגיח בה וכתב וחומרא יתרה היא ולא נהגו בה. מכלל שלא קבלוה אבותינו האשכנזים ז"ל בימיו (לכן מה שנרשם בהגה דש"ע [סעיף א'] על מוצא דין חומרא זו, הטור, משבשטא היא) ולא נתפשטה ביניהם וכמה פוסקים חושבים אותה לשטות ומנהג טעות, שא"צ אפי' חרטה והתרה. וכן מוכרח מגמרא ערוכה [פסחים קיד, ב] דלית דחש לדרי' יוחנן בן נורי באורו. ורבא מהדר אסילקא וארוזא לשני תבשילין. וכל חומרות דקטניות נולדו וצמחו מאורו (עפ"ד ריב"ן) וכיון שנעקר השורש ממילא יבשו הצמחים מאליהם. ומעידני על אמ"ה זצ"ל, כמה צער נצטער אותו צדיק על זאת, כל חג המצות היה מתרעם ואומר אי איישר חילי אבטליניה למנהג גרוע הלז שהיא חומרא דאתיא לידי קולא ונפק מנה חורבא ומכשול (תחת אשר חשבו להתרחק ממנו מרחק רב) באיסור חמץ גמור, כי מתוך שאין מיני קטניות מצויים להמון לאכול ולשכוע, צריכין לאפות לחם מצה הרבה, בפרטות העניים ומי שבני ביתו מרובים ולא יספיקו להם תבשילים הרבה לשבר רעבונם, מוכרחים על כרחם להספיק להם מצה די לחמם לביתם וחיים לנעוהם. מתוך כך אינם נוהרים בעסה כראוי וכחובה, עושים אותה גדולה הרבה ושוהים עליה מאד. קרוב הדבר שנכשלים באיסור כרת ר"ל. גם המצות עומדים להם ביוקר ואין יד כל אדם משגת לעשותם די הצורך לבני ביתו, ולא ימצא להם אפי' די שבעם אף בלחם חמץ כל השנה, וקטניות נמצאים בזול בלי טורח ובהתרה, ואתו לאמנועי משמחת י"ט, בסבת חומרא שאין לה טעם וריח, לכן אשרי שיאחז צדיק דרכו, יתן אוכל למכביר ונפץ את עלולי החומרות הזרות אל הסלע.

ואף אם היה נראה גם מדעת אמ"ה זצ"ל שלא ערב אל לבו להתירו בלי הסכמת רבים, משום [פסחים נא, א] דברים (האסורים) [המותרים] ואחרים נהגו בהם איסור כו'. איברא הא ודאי ליתא דאוקמה ר"ח בכותאי א"ג בבני מדינת הים דדמו להו, א"ג היכא דשכיחי עבדי, אשכחן לזימנין דהוו מחמירי אמוראי במילי דשרו מדינא משום פריצותא דעבדי דמסרכי מילתא, ובהפקרא ניהא להו, מאי דלא שייך האידנא לגמרי גבן בני אשכנזים, דלית לן עבדי וכולן בני תורה נינהו ישראל קדושים ומחמירים על עצמם ביותר, וכל דבריהם ע"פ חכמים עושים, פשיטא דליכא למיחש למידי. אלא נראה דהוה חש להמון דבת עם שלא תלעזו עליו מדינה, למקרי ליה ב"ד שריא, אבל כשיסכימו חכמי אשכנז על ככה להפקיע חבל חומרא זו, פשיטא לית דין צריך בשש ואין כאן חשש לא משום דברים שנהגו אפי' לסייג, ולא משום שאין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חברו עד שיהא גדול ממנו כו', דבמילתא דנפק מנה חורבא

תנג. 1. ע"ע שאילת יעבץ ח"ב סי' קמ"ז אות ד' וסי' ק"ג. ובשו"ת זכר יהוסף לר' יוסף זכריה שטערן (ח"ג סי' קנ"ז) ובמאמר מרדכי לר' מרדכי זאב איטינגא סי' ל"ב שדנו בדברי

במהג
אשכנזים
שלא לאכול
מיני קטניות
בפסח שראוי
והגון לבטלו
עפ"ד אמ"ה
ז"ל. טע
וקאפט אין
בכלל קטניות

ותשובות

מכתבו היקר מנעמי ובר ועיד אס לעשות שזמן לפקס מוגרמי פרחים צעיק הדבר הדין עמו כי אינם מין קצוות כלל אצל צדי אף דעמי נוחה להסיר פן יאמרו צד שור משאוי ויאלכו כל הסעמי שזמן זית ושמן העשוי מקטניות זה אסיר באילה ויש לחוש דאמי לאחלופי עיי רמיא ודגול מרדנא לכן חליה מעשות מחסות בחלק דברי אסנזי ידידו הדיקים ועונתי צלז וכפס חפילה :

יקותיאל יודא טיימלצוים .

פימן פג

בענין פינאט אם יש בו חשש איסור מנהג קטנית

כ"ד אדר תשכ"ו.

מע"כ ידידי מהר"ר יעקב גאלדמאן שליט"א.

הנה בדבר הפינאט שכתבתי שבהרבה מקומות אכלו אותם בפסח וכתר"ה תמה בטעם הדבר משום ששמע שעושין ממנו באיזה מקום גם קמח וגם שמע שנורעין בשדות כשאר קטניות, אבל ידע כתר"ה שאין זה ענין כלל, שכל הדברים העושין מהם קמח נאסרו ממנהג זה, דאין לך דבר העושין ממנו קמח כתפוחי אדמה לא רק במדינה זו אלא גם ביוראפ במקומותינו וגם בדורות הקודמים ומעולם לא חשו לאסור זה. וכן הטעם שמיני חטים מתערבין בהם שכתב הטור נמי אינו כלל שכל המינים שיש לחוש למיני חטים ושעורים שיתערבו נהגו לאסור, דהא ענים וקמיעל שמתערבין בהן מיני חטים ושעורים כמפורש בט"ז סק"א ובמג"א סק"ג וגם איתא שם דקשה לבודקם ובח"י סק"ט כתב שלא יסמוך על בדיקת נשים וקטנים מצד קושי הבדיקה, ומ"מ לא אסרום כמפורש ברמ"א, וחרדל כתב הרמ"א בסימן תס"ד שנוהגין לאסור דהוי כמיני קטניות אף שאין בו הטעמים, ולכן אין לנו בדבר אלא מה שמפורש שנהגו לאסור וכן מה שידוע ומפורסם. וגם יש ליתן טעם דדין מה שנאסר במנהג הא אין זה דבר הנאסר בקבוץ חכמים, אלא שהנהיגו את העם להחמיר שלא לאכול מינים אלו שהיה מצוי לאוכלם מפני הטעמים דחשש מיני דגן שנתערבו שקשה לבדוק ומפני שעושין קמחים, אבל כיון שלא תיקנו בקבוץ חכמים לאכול דברים שיש חשש שיתערב בהן מיני דגן ודברים שעושין מהם קמח, אלא שהנהיגו שלא לאכול איזה מינים לא נאסרו אלא המינים שהנהיגו ולא שאר מינים שלא הנהיגו מפני שלא היו מצויין אז, שלכן תפוחי אדמה שלא היו מצויין אז כידוע ולא הנהיגו ממילא לאוסרם אינם בכלל האיסור דאלו מינים שנהגו לאסור אף שיש אותו הטעם ממש דאין למילף ממנהג לאסור גם דבר שלא נהגו לאסור, וכשנתרבו תפוחי אדמה במדינותינו לא רצו חכמי הדור להנהיג לאוסרן, אולי מפני הצורך, ואולי מפני שהטעמים קלושים, עיין בב"י ר"ס תנ"ג, שהר"י קרא לזה מנהג שטות, וגם משמע שהר"ר יחיאל ושאר גדולים היו נוהגין בהם היתר אף במקום שנהגו איסור

לא כתבו בשם ר"ת אלא זה שהוא אסמכתא ביו"כ ובתרומה, ולא שלא שייך אלא בשמן, משמע שסובר שהיה שייך סיכה כשתיה גם בשאר דברים כמו בשמן. ועוד סתירה דביומא משמע דהאסמכתא הוא רק ליו"כ ותרומה, ובנדה משמע שהוא לכל דבר, דלכן ביומא כתבו דמותר לסוך בחלב משום דלא אשכחן דאיתסר סיכה כשתיה אלא ביו"כ ובתרומה, ובנדה כתבו על ההיתר בחלב ושומן חזיר משום דרק בשמן אסמכתא דהוא כשתיה וצ"ע. עכ"פ לדינא סברי התוספות דליכא איסור סיכה כשתיה בחלב ושאר איסורים. ואף להסוברים דסיכה כשתיה הוא בכל איסורין ובכל מינים, יפה כתב כתר"ה ממחנה אפרים דהוא דוקא סיכה של תענוג, ומצד איסור הנאה כיון שאינו מאכל אדם מותר בהנאה.

אבל פשוט שהוא רק כשנעשה המשיחה קודם הפסח, דבפסח גופיה כיון שכבר נאסר בהנאה כשלא נתערב בהמשיחה אסור אף אחר שערבוהו בהמשיחה ונפסל מאכילה, כמו בפת שעיפשה ומלוגמא שנסרחה שאינו חייב לבער שהוא דוקא בנסרחו קודם הפסח, ואלקאהאל עצמו כשהוא בעין לא נחשב נפסל מאכילה שיש מנכרים ששותין אותו ע"י תערובות ותיקון קצת. אבל עיין ברמב"ם פ"ה מיסוה"ת ה"ח דשלא כדרך הנאתן דמותר לעשות מלוגמא מחמץ גם בפסח אף לחולה שאין בו סכנה משום שהוא שלא כדרך הנאתן, והביא הכ"מ מאורחות חיים דהוא מחמץ של נכרי והנכרי עשה המלוגמא, ולכן יכול כשיש לו צער טובא לעשות בפסח המשיחה בדראג סטאר של נכרי.

ומה שהקשה כתר"ה על הרמב"ם דלמה הוצרך במע"ש למילף שסיכה מותר מלא נתתי ממנו למת הא לחי שרי ולא אמר מצד שסיכה כשתיה, הנה גם לענין אכילת זר בתרומה הזכיר בפ"י מתרומות ה"ב קרא דלא יחללו לרבות את הסך, וכן בפירוש המשנה ברפ"ו דתרומות, והוא משום דקרא דכשמן בעצמותיו סובר נמי דהוא רק אסמכתא, אך בפיה"מ הזכיר גם הקרא דכשמן בעצמותיו, נראה דהוא לענין חיוב חומש למעט שאר הנאות דמותרין בתרומה שנהגה זר שאינו חייב חומש, דאחרי שאיכא קרא לאסור סיכה לזר שייך למילף גם מקרא דדברי קבלה שהוא גילוי דעת דהסיכה שייך לחייב חומש דהוא כשתיה ומתורץ דברי הרמב"ם.

משה פיינשטיין

דהרי ע"ז כתב וקשה הדבר להתיר כיון שאחרים נהגו בהם איסור, לכן חכמי הדורות האחרונים לא רצו להוסיף לאסור עוד המינים שניתוספו אח"כ רק שא"א להתיר מה שכבר נהגו לאיסור. וכן בענין וקימעל אפשר לא היו מתחלה רגילים לזרעם במקום שזרעו מיני דגן ולא היה טעם להנהיג איסור ולכן אף אח"כ שהתחילו לזרעם במקום שזרעו מיני דגן שלכן צריכים בדיקה לא רצו לאוסרם שוב. ולכן גם הפינאטס לא אסרו בהרבה מקומות עוד מכ"ש. ובמקום שליכא מנהג אין לאסור כי בדברים כאלו אין להחמיר כדאיתא בח"י. ולאילו שיש להם מנהג ביחוד שלא לאכול פינאט אסור גם בפינאט אבל מספק אין לאסור. ולכן שייך שיתן הכשר שלא נתערב שם חמץ ויאכלו אלו שלא נהגו בזה איסור. וכן ראיתי שנותנים הכשר על פינאט אויל מהאי טעמא.

ידידו,

משה פיינשטיין

סימן סד

בענין מצה שרויה להנוהגים איסור בפסח ואם יש דין מנהג למי שנהג גם שלא לאכול אחר הפסח

ר"ח שבט תשכ"ד.

מע"כ ידידי הנכבד מו"ה משה פארקאש שליט"א.

הנה לא מובן לי כוונתך בהשאלה אם יש לאחד מנהג מאבותיו שלא לאכול תבשיל העשוי ממצה שבא עליה מים אם הוא גם על אחר הפסח, באשר שעדיין רחוק מהימים ששואלים הלכות הפסח, שמנהג אביו היה שלא לאכול שרויה גם אחר הפסח אין מנהג כזה כלום באשר שאין בזה שום חשש דכל הטעם של אלו שנוהגים שלא לאכול מצה שרויה בפסח הוא משום דאולי היה בהמצה באיזה מקום קמת שלא נילושו בהמים וכשיבא בהמים יתחמץ כדאיתא בשע"ת בסימן ת"ס סק"י וא"כ לא שייך זה אלא בפסח ולא אחר הפסח דמותר בחמץ שנתחמץ אחר הפסח, ובשביל החשש דאם יאכל מצה שרויה בכל השנה יבא לאכול גם בפסח מכיון שמצה הוא דבר המותר גם בפסח ולא ידע טעם האיסור נמי אין לחוש כלל דעכ"פ לא שייך לאסור בכל השנה אף אם היה זה קצת טעם כיון

דחמץ מותר ואיך יהיה מצה שרויה חמור מחמץ ממש, וגם אין זה טעם כלל, דאף לגזירה דרבנן ממש לא גזרינן עוד גזירה וכ"ש לדבר שאין עליו שום איסור רק שיש שמחמירין דאין לגזור עוד גזירה לזו. ובלא טעם אינו בדין מנהג כי אף אם ינהוג אדם באיזה דבר היתר שלא לאכול אין מנהגו כלום, אלא דוקא כשיש בזה איזה חשש או שיש בזה ענין סיג ופרישות שאיתא ביו"ד סימן רי"ד הוא מנהג שאסור להתיר.

ואם כוונתך על מצה שרויה בפסח, והקדמת לשאול אף שעוד הוא קודם הימים ששואלין הלכות הפסח, הוא מנהג שאסור לאכול מכיון שנהג אדעתא לנהוג כן לעולם, ואף שבמצות שלנו שהם דקים טובא כמעט שליכא חשש כדאיתא שם בשע"ת שחומר זה יצא ממה שהיו נוהגין במצות עבות הרבה עיי"ש, מ"מ קצת חשש יש אולי גם עתה ולכן כיון שנהג בזה אסור לאכול מצה שרויה בפסח.

ובדבר אם יש עצה להתיר משום שיש לו צורך בזה, הנה אם בא להשתקע במקום שנוהגין היתר ואין דעתו לחזור הותר דיש לו דין המקום שנקבע ישיבתו אף לקולא, ואם לא שינה מקומו צריך להתנהג במנהג אביו ומקומו, ואם מנהג מקומו היה ג"כ להקל ורק אביו נהג להחמיר אין הבן מחוייב להתנהג אלא אם כבר התנהג גם הבן בעצמו בגדלותו אף שהיה זה ממה שהרגילו אביו ולא מצד בחירת עצמו להחמיר. אך א"כ מסתבר דיכול להתיר בשאלה אצל חכם כדין התרת נדרים מכיון שהוא מצד שנהג בעצמו, ועיין בחו"י סימן קכ"ו ובפ"ת שם סק"ה.

ידידו,

משה פיינשטיין

סימן סה

בענין גזל מצה ועשאו למצה מעל ובענין גזל מים ולש בהן עיסת המצות

בדבר גזל מצה וכתשן לקמח שקורין מצה מעל שמשמע שאינו יוצא משום דלא הוי שינוי והטעם דלא נשתנה שמו דבעינן שנשתנה שם הגזילה מכה השינוי שם כדאיתא ברמ"א חר"מ סימן ש"ס סעיף ו' וכן מסיק הש"ך סק"ו ועיין בקצה"ח סק"ה שכן הוא כמעט דעת כל הפוסקים. אבל הא בעצם נשתנה השם שנקרא מצה מעלה. וצריך לומר דכיון דמזכירין גם שם המצה לא נחשב זה שינוי השם דהוא כדאיתא בב"ב דף צ"ז בדיקלא ועביד גובי לא קני דגובי

א' מחמשת המינים, וכמ"ש בטו"ז (שם סק"א), משום דהרי מצוה צרמז"ס (הלכות כלאים פ"ה הי"ט), הקנצום והקנרס וזמר גפן, הרי הם "כשאר מיני ירקות" ומקדשין בשרם עכ"ל, ומה שכתב "כשאר מיני ירקות", כוונתו לחלוקי הזרעונים שהניח (שם פ"א הלכה ח' ט'), דנחלקין לשלשה חלקים, הא' הנקרא תצואה, והב' הנקרא קטניות, והג' הנקרא זרעוני גינה, ויש מהם הנקראים מיני זרעים, ויש הנקראים "מיני ירקות" עיי"ש, ואם כן הרי זמר גפן מפורש שהוא בכלל "מיני ירקות" ולא בכלל קטניות, אבל לפי ענ"ד עדיין לא ברירא לן דבר זה.

ב) **ואקדריים** צמה דחשיב הרמז"ס (שם פ"ה), גם הקנצום צהדי קנרס וזמר גפן, והכסף משנה העיר ע"ז דהא עיקר כלאים דאורייתא הוי קנצום ולוף ודומיהם, וכמו שכתב (בריש הפרק) ומאי קמ"ל וכו', הלכך לא גרסינן הקנצום עיי"ש, והנה הרדב"ז כת"י שם העיר מקור לדברי הרמז"ס הנ"ל, ממתני' (דכלאים פ"ה מ"ח), הקנצום, ר"ט אומר אינו כלאים וחכ"א כלאים, והקינרס כלאים בשרם עיי"ש, וכוונתו כמו דאיתא בר"ש שם דהא דאמרין במנחות (דף ט"ו ע"ב), קנצום ולוף אסרה תורה, אחי' כרבנן, דאי ר"ט אין קנצום כלאים בשרם עיי"ש, ואם כן דברי הרמז"ס שם ומה דכתב (בראש הפרק) היינו הך, אבל עדיין צ"ע מה שהקשה הכ"מ, כיון שכבר כתב (בריש הפרק) מה קא משמע לן עוד הפעם, וגם אמאי שציק ללוף בר זוגי', ומה שכתב הרדב"ז שם דוחק קצת.

ג) **והנראה** לענ"ד, עפי"מ דאיתא במנחות שם לחד גרסא, דהביא ראי' להא דקנצום אסרה תורה מהא דתנן (שם כלאים פ"ב מ"ה), היתה שדהו זרועה קנצום או לוף וכו' עיי"ש, ועי' תוי"ט (שם סופ"ה), והנה בתוי"ט (שם פ"ב מ"ה), הביא מפירוש א', שקנצום מין פשתן ובלעז קונצא, ויש גורסים קרנות וגרסתן עיקר, שהרי אותם שאנחנו קוראים אותם קנצום, עושה בכל שנה כמו פשתן, ובערוך מנאחי קנצום, ופירש שם שהוא מין תבלין שמישמן בקדירה עכ"ל, ובסוף (פרק ה') כתב קנצום קוטלו"א בלעז עכ"ל. הרי שלהפ"י שכתב, יש תרי גווני קנצום, שהא' (דפ"ב) כוונתו לקונצא, וזה כמו שפי' הרע"ב (בפ"ה) ובערבי קונ"ב (והיא האנף), אבל

היינו לפי שהיא חסודה שמשתת לצית וצטלה אללו ולא לנר, עי' מ"ב (שם ס"ק ז') וצביאור הלכה (ד"ה אעפ"י), וזה דלא כהצנת העורך בתל תלפיות שם עיי"ש, וש"מ מזה דצכה"ג דמשמשת להיתר ולאיסור וההיתר עיקר, אין צוה לא משום מוקצה ולא משום צמים, אף שהנר הוי קצוע צדלת וחלק ממנו, אלא שצנוגע לקעסל, כבר נודע דברי הרשב"א (שבת דף קכ"ג ע"א [ד"ה הא]) והוצא במ"ז (רס"י ש"ח) ובמ"ב (שם ס"ד [סק"כ]), בכל קדרות שרובם הוא לבישול, דהוי בכלל כלי שמלאכתה לאיסור, אבל מצוה שם דביש צה מן המאכל מותר לטלטלה עיי"ש, וא"כ ה"נ דמ"ש, — ושו"ר צמנ"ש (סי' פ"ח סקנ"ב), לענין סאמיוואר / מיחס / שמצטלים צה טעה / תה / ע"י גחלים שצתוכה, דנקרא כלי שמלאכתה לאיסור, אבל פשיטא דמותר לפתוח הקרענטיל, או לכפות הסאמיוואר, כדי להוציא הטעה ממנו, דזהו הוי כללורך גופו ומקומו וכו', ועוד דכ"ז שהמים צתוכו יש לומר דהוא טפל וצטל להמים שצתוכו, וא"כ ממילא אין עלי' איסור מוקצה, (רק בגחלים לוחשות דן שם משום כמה חששות ויל"ע אם אין החששות אלו צנד"ד) עיי"ש, וכל זה שייך גם צנד"ד, ולכאורה ש"מ מזה דלא כדברינו הנ"ל, לומר דאף אם הכלי הוי מוקצה, מ"מ הקרענטיל (דהוא כנראה כמו הצר צנד"ד) ל"ה מוקצה, ול"ע עוד צוה, אבל למעשה שרי כנ"ל.

— ב —

וע"ד שמן הנעשה מזרע צמר-גפן (קאטאנסיד-אוויל) / שמן כותנה / לפסח, האם יש בזה משום שמן קטניות, כי לא מצא מזה כלום בפוסקים, והאם יש לי איזה ידיעה מהנסיון מגמרא או סברא.

א) **הנה** אין לי ידיעה מוקדמת צוה, ולכאורה לפי מה שהביא צמעדני שמואל (סימן קי"ז אות כ"ה) מכמה גדולי האחרונים, וציתר מדברי ש"ע הר"ז (סי' תנ"ג סעי' ד'), שכתב דלא נהגו איסור אלא צמיני קטניות, אבל מיני זרעים וכו' וכיוצא בהם משאר זרעוני גינה, אין נוהגין בהם איסור חוץ מן החרדל וכו' וכן כל מיני ירקות, אין מחמירים הואיל ואינן דומין לדגן ע"כ, ה"י נראה צפשוט להקל צורע זמר גפן, אחרי הצדיקה היטב שלא יהי' מעורב צהם

קנצוס, הקוף צפת"ח והנון צשו"א, והצית צדג"ש, והואו צחול"ס, אמנם לא ידעתי המקור לנקוד הנ"ל, ודאחאן מכל זה, דשוב אין אנו צריכין לעשות ט"ס צרמז"ס (פ"ה הי"ט), דשפיר גרסינן גם "קנצוס" צהדי קנרס ואמר גפן, ורק שזה הוי "קנצוס" אחר ממה דאיתא (שם צריש הפרק) צהדי לוף וכנ"ל, והואו (דהי"ח) שם הוי הנקרא קנצ צלע"ז, כמו שפירש (שם צמתני' פ"ה), דהוי מקור לצדרי הרמז"ס הנ"ל כנ"ל, דהוי מין פשתן כנ"ל והוי צגדר עם צמר גפן, שכללס הרמז"ס צהדדי דשייכים לזרעוני גינה ולא לקטניות.

(ד) ואם כנים דצרינו הנ"ל, הרי אין לחלק צין זרע קנצוס, לזרע צמר גפן, דערכס שויס להדדי, והנה נודע דעיקר חומרת שמן קטניות, הוכיח החיי אדם (בנשמת אדם שאלה ל"ג) צה' פירות יצשים וקטניות) מהא דאיתא צתה"ד (סי' ק"צ), שכתב דמותר להנות משמן זרע פשתן ושומשומין "זרע קנצוס", דמשמע אצל צאכילה אסור עיי"ש, הרי כתב צפירוש לאסור צשמן מזרע קנצוס, וגם צתשו' מהרי"ל (סי' כ"ה) ראיתי שכתב צזה"ל, וזרע קנצוס, הר"מ מערצוק התיר כמון, אמנם לפי הסמ"ק נראה לאסור כל דמידגן כמו חרדל וקטניות כדמפורש שם, אף כי אין צריך ליזהר מן השמן מלהדליק עכ"ל. ורצונו לומר אצל צאכילה אסור, וצזה נראה דזרע צמר גפן לא עדיף מזה דיש להם ערך אחד כנ"ל, וגם ראיתי צתשו' זכרון יהודא (או"ח סי' קל"ט), שכתב ששמע דמנהג ישראל לאסור כל השמנים מזרעונים, והטעם דעכ"פ צריכים צירור מתערובות מייני תצואה וכנ"ל, ומי יכול להשגיח על זה עיי"ש, כתצתי כל זה רק להעיר, (ושוב כתב לי הרה"ג הנ"ל להנדיק צדריי, שאין חילוק צין שמן מזרע קנצוס וצין שמן מזרע צמר גפן) *.

והנני צזה ידידו עוז דושט"ה כל הימים וחותם צכל חותמי צרכות,

יצחק יעקב ווייס

המפרש הנ"ל פירש להא (דפ"ה) קוטלו"א צלע"ז, ש"מ דס"ל דהוי מין אחר, (וכן להערוך דפי' דהוי מין תצלין, היינו צין צהא דאיתא (צפ"צ) וצין צהא דאיתא (צפ"ה), מ"מ מודה דאיתא גם כן קנצוס דהוי מין פשתן וצלע"ז קנצ, כמצואר צדצריו (אות הקוף ערך קנצוס) עיי"ש, הרי גם לדידי' איכא כמה מיינים שנקראים קנצוס), ומובן ממילא שאם נאמר דיש כמה מייני קנצוס, דאז א"ל לומר דהש"ס (צמנחות) אתי' אליצא דרצנן דוקא (שם צסוף פ"ה), אלא כיון דהש"ס סובב שם על המין קנצוס (דמתני' פ"צ) הנ"ל, והרי לפי' המפרש הנ"ל הוי זה מין אחר מהא (דפ"ה), ומכ"ש להגרסא דגורסים (צפ"צ) קרנות, ואז צריך לגרוס כן גם (צמנחות שם), ואין ענין למה דאיתא (צפ"ה הנ"ל), וכן ראיתי צר"ש על המתני' (צפ"צ), שהציא הגרסא "קנצוס" צמ"ס סתומה צסוף, אלא שהוא הציא דאית גרסי "קנצוס", וא"כ להגרסא "קנצוס", צודאי דהוי מין אחר מהא (דספ"ה), אלא אף אם הגרסא צשניהם קנצוס, י"ל דשני מיינין הן כנ"ל.

ורייקתי צפי' המשניות להרמז"ס, וראיתי שפי' (צפ"צ) שם קנצוס, יש אומרים שהוא הנקרא צלשון ערב "כרויא", ושם צפי' מהרי"י מלכי צדק, כתב, דראינו צמשניות, כתב צהם "קנצוס", והיא טעות, אלא "קרצס", גרסינן צירושלמי, איזו קרצס "קרצייא", עיי"ש, וכנראה שהיא היא מש"כ הרמז"ס "כרויא", אלא שהרמז"ס פי' כן אף נניח הגרסא "קנצוס" כמו שאיתא לפנינו, ואלו (צספ"ה) פי' הרמז"ס, והקנצוס נקרא קנצ וצלע"ז קנצו"ש (והיא כפי' הרע"ב שם כנ"ל) עכ"ל, וכן פי' צפי' מהרי"י צן מלכי צדק שם, והרי ש"מ דס"ל, דאף דגרסינן צתרווייהו "קנצוס", מ"מ הוי תרי מייני קנצוס, והש"ס (צמנחות) דסובב על הא (דפ"צ), והא דאיתא צמתני' (פ"ה), הוי תרי גווני "קנצוס" כנ"ל, ואפשר שחילוק ציניהם צנקודות, כמו שראיתי צמשניות מנוקד, ששם (צפ"צ), נקוד קנצוס הקוף צפת"ח, והנון צקמ"ץ, והואו צחול"ס, ואלו (צפ"ה) נקוד

(* ע"ע בח"ד סי' קי"ד אות ג'.